

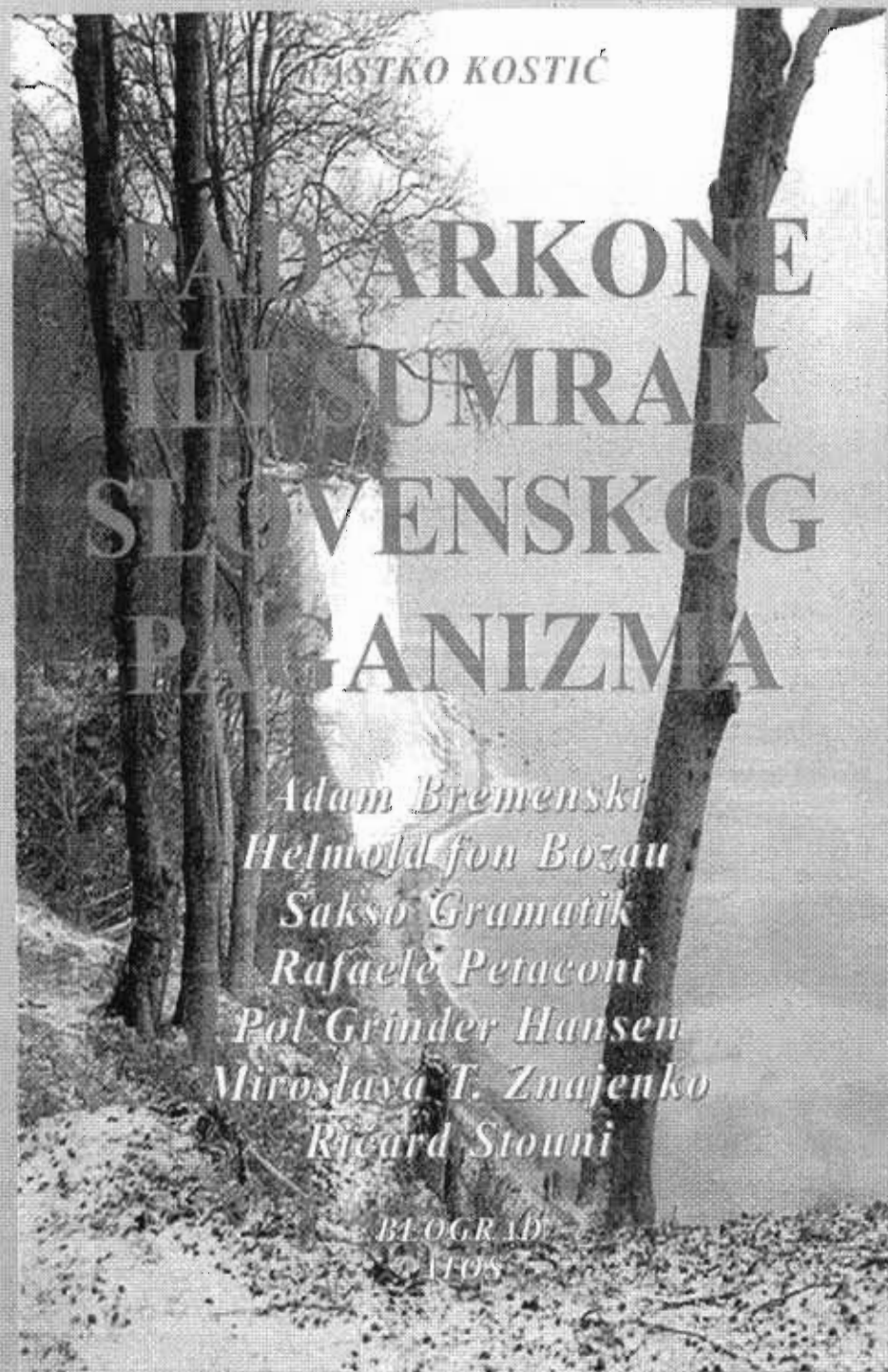
Rastko Kostić rođen je 1976. godine u Beogradu. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Beogradu, gde je upisao grupu za Opštu književnost sa teorijom književnosti na Filološkom fakultetu. Studije je nastavio u Kopenhagenu, na grupi za Nauku o književnosti, a potom na Istoriji religije. Pisao je kritičke komentare za danski dnevni list POLITIKEN. Studijska putovanja: Indija, Nemačka, Irska. PAD ARKONE je prva njegova knjiga, a prevod jednog dela iz opusa Saksa Gramatika GESTA DANORUM je ujedno prvi prevod znamenitog danskog istoričara iz srednjeg veka na srpski jezik. Živi u Beogradu i Kopenhagenu.

PAD ARKONE ima za predmet propast i razaranje napredne i bogate oblasti ostrva Rugen/Rujan, koja se danas označava kao najsevernija tačka Nemačke, na Baltiku, blizu obala Danske i koja je, budući paganska i naseljena za-

padnim Slovenima (Vendima), nestala u krstaškoj vojni koju su u drugoj polovini XII veka preduzeli Danci pod vođstvom kralja Valdemara i biskupa Absalona i Saksonci pod vođstvom kralja Henrika. Tom prilikom razoreni su hramovi posvećeni bogovima Svetovidu, Rujevitu, Porevitu, Porenutu, Crnoglavu, Pizamaru, Babi, posle čega je slovensko stanovništvo nasilno hristijanizovano. Povest o ovim događajima prati se preko svedočanstava savremenika, Adama Bremenskog, Saksa Gramatika, Helmolda fon Bozaua i arapskog putopisca Al Masudija, kao i preko novih tumačenja i interpretacija koje na temu slovenske religije, pada Arkone ili naučnih otkrića o vezama staroiranske, hindu religije i paganske staroslovenske religije uspostavljaju u naše dane istraživači različitih naučnih profila (Rafaele Petaconi, Pol Grinder Hansen, Miroslava Znajenko, Ričard Stouni). Knjiga je bogato ilustrovana (29 crno-belih i 26 ilustracija u boji).

Rastko Kostić: PAD ARKONE ILI SUMRAK SLOVENSKEG PAGANIZMA

RASTKO KOSTIĆ

PAD ARKONE
ILI
SUMRAK SLOVENSKOG
PAGANIZMA

*Adam Bremenski
Helmold fon Bozau
Sakso Gramatik
Rafaele Petaconi
Pol Grinder Hansen
Miroslava T. Znajenko
Ričard Stouni*

*BEOGRAD
ATOS*

Urednik:
Miloslav Rajković

Lektor:
Olga Babić

Stručni saradnik:
dr Dragutin Furunović

Korektura:
Korektorsko odeljenje KD ATOS

Izdavač:
KD ATOS

Komjuterska priprema:
inž. Radiša Tadić

Naslovna strana:
Milan Popović

Štampa: S.Z.R.
Zuhra Simić

Godina izdanja:
2009.

Predgovor, izbor priloga, prevod s danskog (Sakso Gramatik, Adam Bremenski, Pol Grinder Hansen), sa engleskog (Helmold fon Bozau, Raffaele Petaconi, Miroslava T. Znajenko i Ričard Stouni), beleške i izbor ilustracija: Rastko Kostić.

Ilustracije za poglavlje S. Gramatika: *Dela Danaca*, Louis Moe, 1898.

Naslovi originala:

Adam af Bremen, *De hamburgske Ærkebispers Historie*, oversat af Carsten L. Heinrichsen, Kobenhavn 1930; Helmold Priest Of Bosaut, *The Chronicle Of The Slavs*, Translated By Francis Joseph Tschan / N.Y.Columbia University Press 1935; *Danmarks krønike*, Saxo Grammaticus, oversat af Fr. Winkel Horn, Kobenhavn 1898; Petazzonni, Raffaele, *The All-knowing God*, Methuen, London 1956; Grinder-Hansen, Poul, *Historie, arkæologi og vendere - hvad kilderne ikke siger om Svantevits tempel i Arkona og om venderne i Danmark*, u „Venner og fjender, dansk-vendiske forbindelser i vikingetid og tidlig middelalder“, *resultater fra et forsknings - og formidlingsprojekt inden for Storstrøms Amt & indlcg fra et tværvideenskabeligt seminar i Stubbekøbing d. 25.-26. september 2000*, Næstved Museum 2002; Znayenko, T. Myroslava, *On the Concept of Chernobog and Bielbog in Slavic Mythology*, International Colloquim on the Origins of Slavic Culture, Sorbonne December 1987, *Slavica Iaponica*, Nr. 11. 1993; Stoney, Richard, *Siva, Bhavani and Shiva*, Humboldt County, California, USA 2001.

Copyright © Raffaele Petazzonni & Poul-Grinder Hansen & Myroslava T. Znayenko - *Iaponica Slavorum* & Richard Stoney

Translation copyright © za Srbiju Rastko Kostić, Cetinjska 10, Beograd - Christan Paulsens vej 32, Kbh, Denmark.

Sadržaj:

Rastko Kostić:

PAD ARKONE ILI SUMRAK SLOVENSKOG PAGANIZMA..... 3

Adam Bremenski:-

HRONIKA ILI ISTORIJA HAMBURŠKE CRKVE..... 43

Helmold fon Bozau:

SLOVENSKA HRONIKA..... 55

Sakso Gramatik:

POHOD NA VENDE I PAD ARKONE (DELA DANACA)..... 75

Rafaele Petaconi:

O BOŽANSTVIMA SA VIŠE GLAVA KOD BALTIČKIH SLOVENA
(TRIGLAVU, SVETOVIDU I OSTALIMA).....149

Pol-Grinder Hansen:

ISTORIJA, ARHEOLOGIJA I VENDI..... 179

Miroslava T. Znajenko:

O KONCEPTU CRNOBOGA I BELOBOGA U SLOVENSKOJ
MITOLOGIJI..... 205

Ričard Stouni:

ŽIVA, BAVANI I ŠIVA..... 219

BIOGRAFIJE AUTORA PRILOGA 227

BIBLIOGRAFIJA..... 229

ILUSTRACIJE..... 241

Mojim roditeljima

PREDGOVOR

U našoj sredini nema studije niti književnog-istorijskog dela koje je posvećeno postojanju i nestanku zajednice zapadnih Slovena (Venda), tačnije temi pada Arkone, grada-tvrđave na ostrvu Rujan, u Baltičkom moru, godine 1168. ili 1169, i rušenju i uništenju svih tamošnjih paganskih hramova. Boraveći poslednje decenije u Kopenhagenu, posle nekoliko poseta Rujnu dobio sam želju da o tim događajima, kao i o religioznom životu paganskih Slovena, Venda, objavim knjigu, koja se, konačno, i pojavljuje. Ona je nastala iz tri priloga (izbor tekstova) srednjovekovnih hroničara XI – XII veka (saksonskih: Adama Bremenskog i Helmoda fon Bazaua, i danskog: Saksa Gramatika). Autori hronika toga doba govore o rasprostranjenosti slovenskih plemena (koja su tada živela u severnoj Nemačkoj i jugoistočnoj Danskoj), njihovom privrednom, ekonomskom i religioznom životu, njihovom karakteru, istoriji, mentalitetu i običajima. Ostalih pet priloga u knjizi (Rafaela Petaconija, Pola Grindera Hansena, Ričarda Stounija, Miroslava T. Znajenko i moj uvodni ogled) naučni su eseji i posvećeni temi paganske religije zapadnih Slovena, kultu boga Svetovida i drugih, kao i tumačenjima pojedinih aspekata te religije (polikefalije slovenskih bogova, indo-slovenskim i iransko-slovenskim vezama u ovoj oblasti i dr.). Knjiga je nastala u periodu između septembra 2007. i maja 2009. godine.

AUTOR

PAD ARKONE ILI SUMRAK SLOVENSKOG PAGANIZMA

„U čast hrišćanskog boga krvarilo je neuporedivo više ljudskih žrtava, no na oltarima svih paganskih bogova zajedno na obema polovinama kugle zemljine“.

(A. Šopenhauer, Svet kao volja i predstava, II knjiga, gl. 28; Karakteristika volje za život)

I.

Arkona, na ostrvu Rugenu, gde se nekada uzdizao hram posvećen vrhovnom slovenskom bogu Svetovidu, danas je prostor mistično-idilične lepote, za koji se ne može ni po čemu pretpostaviti da je pre mnogo vekova bio poprište dramatičnih istorijskih događaja. Arkona predstavlja krajnju tačku na ostrvu: nalazi se na hridini, to je proplanak koji se sa četrdeset metara visine obrušava u more. Mesto je obraslo rastinjem, voda neprekidno grize, otkida i oburvava liticu klifa i on gubi svake treće godine po metar zemlje. To je ujedno i najsevernija tačka Nemačke. Još uvek se vide tragovi temelja bedema grada u kome se sve do Vidovdana 1168. ili 1169. godine nalazio hram posvećen Svetovidu, koji su srušili Danci, pod vodstvom biskupa Absalona i kralja Valdemara, i njihovi saveznici Saksonci, pod vodstvom kralja Henrika.

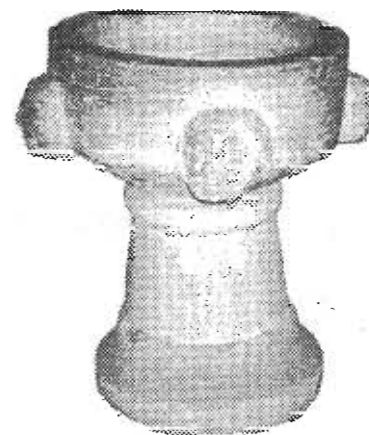
Ostrvo Rugen, koje su Sloveni zvali Rujan, na čijem se kraju nalazi Arkona, odlikuje bujno rastinje, a sam predeo izvesna blagorodnost,

umilnost i lepota. Čini se da nije moglo biti slučajno što je to mesto bilo određeno za svetište vrhovnom bogu paganskih zapadnih Slovena. Na samo kilometar od Arkone nalazi se selo Vit u kome je crkva sa slikom na zidu Hristovog prelaska preko vode - što je metafora za dolazak hrišćanstva na ostrvo vodenim putem, preko mora. Jedanaest kilometara južno od Arkone nalazi se crkva u Alterkirhenu; nju je krajem XII veka podigao Absalon, biskup-ratnik koji je uništio utvrđenje i Svetovidov kult. Ova crkva je za nas zanimljiva zbog dve stvari: najpre, u njoj se nalazi kamen ugrabljen iz nekadašnje slovenske riznice, bareljef koji predstavlja Svetovidovog sveštenika sa rogom vina u ruci kako stoji na maloj piramidi. Upravo tako sveštenika paganske slovenske religije opisuje Sakso Gramatik. Inače, kamen je oboren da bi se na taj način izrazila pobeda hrišćanstva nad paganizmom. Druga zanimljiva pojedinost je da se u ovoj crkvi i dan danas može videti kamena krstionica sa četiri glave koje gledaju na četiri strane sveta. Ona je predstavljala nekadašnje vrhovno božanstvo ovog ostrva i cela Slavije i ljudi je i danas zovu „Svetovid“.

Ostrvo Rujan ima mnogo mesta (sela, zaseoka, brežuljaka, različitih toponima) koja u sebi nose reč „sveti“. Svantov, na primer. Ili - Sveta Gora, brdo nekadašnjeg paganskog kulta, koje i danas, u dvadeset i prvom veku nosi to ime, što nije ni čudno ako se zna da je ostrvo Rujan i u bukvalnom smislu predstavljalo Svetu Goru paganske religije svih Slovena.

Svetovidov sveštenik, sa rogom vina u ruci.

Krstionica iz Altenkirhena, sa četiri glave.

Mitsko ostrvo Bujan, koje se pominje u mnogim legendama i starijim ruskim hronikama, podudara se po geografskim i istorijskim obeležjima, čini se, sa ostrvom Rujan. Slovensko pagansko svetište pod Svetovidom je jedno od najstarijih kulturnih mesta Slovena. Bujan je, pak, legendarno ostrvo, obraslo moćnim rastinjem. Naši preci zamišljali su na tom ostrvu raj. U drevnim slovenskim pričama pominjao se kamen Alatur kao „beli kamen na Bujanu“, a predstavljao je Sunce. Alatur je u ruskim basmama, pesmama-legendama i bilinama, kamen - „otac svih kamenova, „centar magičnih koordinata sveta“. Na Alaturu sedi Zora-devojka. O njoj govore narodne priče Slovena. U rano jutro Zora-devojka isplovljava u zlatnom čunu i vesla srebrnim veslom. Na Bujanu/Rujnu žive, po pričama, zmija ogromnih dimenzija, ptica sa gvozdanim kljunom i zlatna pčela. Ova tri stvorenja pred ostrvom podižu morske talase, vetar i gromove, odakle u sve pravce širom sveta kreće oluja.

Rujan se i danas odlikuje neobičnom prirodnom lepotom. To je prirodni park, i kao takav životno stanište mnogobrojnih jelena, zečeva, konja, lisica; najprijatniji deo ovog prostora svakako čine šume, koje u jesenjim mesecima imaju upravo boju ruja, što se može povezati s imenom ostrva. Prelepe šume Jasmunda su stanište nekadašnjeg kulta boga Pizamara, koga pominje jedna islandska saga. Čitajući različite srednjovekovne hronike, mi se susrećemo uvek iznova sa različitim slovenskim panteonima. Čini se da drevnim, mahom hrišćanskim letopiscima,

slovenski bogovi nisu toliko uzbudljivi da moraju o njima da ostave potpuno pouzdano svedočanstvo. Za sve njih se može reći da nemaju baš mnogo poštovanja prema paganskoj veri svojih suseda, Venda, što je uobičajeni hrišćanski ostrakizam toga doba, koji u paganskoj religiji vidi „đavolju veru“.

Lepota ostrva, na čijim se obroncima drveće oburvava na obalu ispod i daje čudesni izgled obali, bila je velika inspiracija slikarima. Rujan se povezuje sa izvesnim rusovskim „povratkom prirodi“, naročito u delima nemačkih romantičara XIX veka. Ljudska bića na slici Kaspara Davida Fridriha kao da se klanjaju božanskoj lepoti mora, neba i zemlje. Krečnjački klifovi Rujna nalikuju glečeru koji se obrušava u more, a celi prizor nadvisuje i uokviruje orijaško drveće: čovek je mali pred lepotom i snagom prirodnih elemenata.

2.

Ali, ovo ostrvo je dalo i drugačiju inspiraciju. Na Vidovdan, 28. juna 1168. ili 1169. godine, Danci predvođeni biskupom Absalomom i kraljem Valdemarom (koji je, zanimljivosti radi, po rođenju dobio ime Vladimir, po Vladimiru Monomahu od Kijeva, dedi njegove majke Ingeborg), uništili su glavni centar slovenske religije, grad, tvrđavu i svetilište Arkonu na severu ostrva Rujan. Istorijska slika Lauritsa Tuksena iz 1894. označava ovaj, za Dancu neobično važan istorijski događaj. Utemeljenje danske države kao da počiva na slomu paganske slovenske religije.

Vidovdan, dan na koji se desila ova pošast po Slovene, izabran je namerno. To je bio praznik Svetog Vita Korvejskog, čime su hrišćanski pobednici želeli jednom za svagda da učine kraj kultu vrhovnog slovenskog boga Svetovida i da ga zamene praznikom hrišćanskog sveca, sličnog imena. Ne treba smetnuti s uma da je paganski praznik Svetovida, mada ga Sakso opisuje kao jesenji, verovatno bio slavljen u doba sva četiri godišnja solsticija, tako da nije isključeno da je napad bio u vreme junske ravnodnevice.

Prvobitni plan Danaca bio je da se prestonica nove države prenese upravo na Arkonu. Međutim, od ovoga se odustalo zbog blizine suseda, u koje Danci nisu mogli da imaju poverenja iako su u pohodu na Vende bili njihovi koalicioni partneri - Saksonaca. Biskup Absalon je umesto Arkone utvrdio Kopenhagen kao prestonicu države. Etimološki,

„Kopenhageu“ znači „trgovačka luka“ i izabran je zbog nesigurnog (suviše isturenog položaja) Arkone, koju su na kraju i preuzeli nemački saveznici.

U uništenju paganske religije baltičkih Slovena ključnu ulogu pored državotvornih Danaca ima i katolička crkva. Bilo je mnogih neuspešnih pokušaja u tom smislu, ali je preokret nastupio s krstaškim ratovima. Tokom XII veka crkva je, zahvaljujući templarima, hospitalerima i ostalim redovima, došla do materijalnog bogatstva koje joj je donelo odlučujuću prednost u odnosu na pagauske Slovene. Osim toga, prvi krstaški ratovi - još od kraja XI stoleća - rasplamsali su žar hrišćana za ideju pokrštavanja drugih naroda. Taj zanos je trajao tokom celog XII veka. Danski istraživač Erling Hagensen u svojoj knjizi *The Templar's Secret Island (Tajno ostrvo templara)* dokazuje prisustvo monaha, pripadnika ovog reda, i njihovu karakterističnu crkvenu arhitekturu u neposrednoj blizini ostrva Rujan, na danskom ostrvu Bornholm. Period nastanka tih sakralnih objekata upravo je kasni XII vek - što je indikator do sada nepoznate veze, ali koji sugeriše sa kakvim su stvarnim neprijateljima Vendi tada bili suočeni. Sloveni su na tim prostorima, pa, dakle, i na ostrvu Rujan, živeli već šest vekova - počev od VI stoleća.

Sveti Bernard od Klervoa (*Bernard de Clairvaux*) sveštenik cistercijskog reda, izdao je, na zapovest pape Eugena III, proglas za drugi krstaški rat na Vende godine 1147. Prvobitna zamisao da se tada krene u Svetu zemlju nije se dopala nemačkim prinčevima zbog udaljenosti Palestine i ranijih neuspeha. Vendi su bili bliži, a njihova teritorija manje zahtevna terra missionaris. Ključne reči Bernarda od Klervoa u pismu u kojem se obratio svim prinčevima i sveštenicima u Nemačkoj bile su: ...da naprave invaziju na Slaviju i da ne sklapaju nikakav mir sa Vendima, niti da primaju bilo kakvu odštetu (naknadu), niti bilo kakav danak (porez) od njih sve dok ili religija toga naroda ili čitav taj (vendski) narod ne budu uništeni. ("...*Illud enim omnimodo interdicimus, ne qua ratione ineant foedus cum eis, neque pro pecunio, neque pro tribute, donec, auxiliante Deo, aut ritus ipse, aut natio deleatur.*" Bernard, *Epistola 457, PL 182, p. 652*)

Ovde, dakle, vidimo pun izraz nasilne konverzije: to je bilo istovremeno osvajanje i nametanje vere. Iako ovaj krstaški pohod na Vende u tim godinama nije uspeo, on je označio početak kraja i pripremio teren za konačnu i beskompromisnu akciju koja je krajem XII veka stavila tačku na religiju i slobodu (pa i na samo fizičko postojanje) baltičkih

Sveti Bernard od Klervoa.

Slovena. Danas, na teritoriji Nemačke, među osamdeset miliona Nemača živi svega sedamdesetak hiljada Lužičkih Srba, dok u Poljskoj živi zanemarivi broj Kašuba; i jedni i drugi su potomci Venda.

3.

Sva tri srednjovekovna pisca u našem izboru, koji pišu o Vendima i Rujnu, bili su ljudi crkve, pri tom i svedoci velike akcije pokrštavanja Slovena tokom XI i XII stoleća. Sva trojica su svoja dela pisali na latinskom, koji je *lingua franca* Evrope toga vremena.

Adam iz Bremena (rođen pre 1050. godine, umro najverovatnije između 1081. i 1085) bio je učitelj i kanonik gradske katedrale. Bremen je u njegovo vreme imao ambiciju da postane i hrišćanska arhiepiskopija Slavije (slovenskih zemaља), sa kojom se graničio. U to doba, Slavija je obuhvatala celu današnju severnu i istočnu Nemačku i neka danska ostrva. Adam pomno ispisuje regije i granice u kojima žive slovenska plemena: Vilci, Vagrinci, Rerići, Obodriti, Polabljani, Kesinjani, Circipani, Tolosati, Retari, Doksanci, Ljubužani, Stoderani, Ljutići. Slično Indijancima Severne Amerike ili popisu plemena i rodova koje iznosi Homer pred zidinama Troje, ovo Adamovo knjigovodstvo govori o flotantnim masama Slovena i njihovom rodovskom društvu, naspram u to vreme sve organizovanijeg feudalnog društva Germana, Danaca i Saksonaca, onih koji će, sa moćnom, ujedinjujućom i nadnacionalnom

crkvom, krenuti u rat protiv svojih paganskih suseda. Kanonik iz Bremena je beležio ispovesti putnika, trgovaca, moreplovaca i misionara o slovenskom paganizmu, imao je pristup arhiepiskopskoj arhivi. I on opisuje pokušaje hristijanizacije Bodrića, slovenskih stanovnika na obalama Baltičkog mora. Njegovo delo *Gesta Hammarburgensis ecclesiae pontificatum* bavi se istorijom bremenske arhiepiskopije i geografskim i istorijskim podacima o baltičkim paganskim narodima, Slovenima i Šveđanima, kao i o neverovatnim, mitskim zajednicama: Amazonkama, psoglavima (kinocefalima), kiklopima, jednonogim ljudožderima. Adam Bremenski ni najmanje ne sumnja u njihovo postojanje. Njegovi opisi su krajnje živopisni: „Neki pričaju da Amazonke začnu kad piju vodu. Drugi pričaju da zatrudne sa trgovcima na proputovanju ili sa ratnim zarobljenicima koje drže kod sebe, ili sa drugim čudovištima koja tamo nisu neuobičajena. Ja držim da je poslednje obaveštenje najverodostojnije. Jer ta deca koju one radaju, postaju, ukoliko su muškog pola psoglavci (kinocefali), a ukoliko su ženskog roda - izuzetno lepe žene. Žene žive zajedno i izbegavaju suživot sa muškarcima, a ukoliko im se muškarci približe, one ih odbijaju na muški način. Kinocefali su oni koji od grudi i naviše imaju pseće glave. U Rusiji se često mogu videti u zarobljeništvu i u njihovom lavezju se mogu uhvatiti reći“.

Zanimljivo je da Sakso Gramatik sto pedeset godina posle Adama oduška srednjovekovom sujeverju i demonologiji daje neuporedivo rede. Prilikom opisa rušenja Svetovidovog hrama na Arkoni, Sakso završava scenu rečima:

„Tada se ukaza demon u obliku jedne crne životinje koja iskoči pred očima onih koji su stajali unaokolo“. Kod Helmolda ovakvih opisa nema. Kao da je svet postao racionalniji tokom jednog veka, pa pravo da nešto bude zapisano mora da ima očevice i racionalnu ljudsku misao za svedoka. Doduše, Evropi tek prethode egzorcizam veštica i *auto da fê* jeretika.

Princip učenog kanonika iz Bremena je da izbegava zadržavanje na neznabožačkim stvarima. Inutile est acta non credentium scrutari. Detaljniji je kada piše o paganskim bogovima Skandinavaca, Odinu, Toru i Friku, nego o slovenskim. Međutim, on pomno i detaljno opisuje slovenska plemena, kao i geografske oblasti u kojima žive, kao i uzastopna prihvatanja i odbacivanja hrišćanstva Slovena (mada, ovde meša prvobitnu hristijanizaciju slovenskih naroda sa onom koju je izvršio Karlo Veliki

nad Saksoncima). On opisuje grad Retru u kojoj je bio hram posvećen slovenskom božanstvu Radogostu. Naravno, on ga naziva demonom: quorum princeps est Radigost. Govori o slovenskoj netrpeljivosti prema hrišćanima, mučenjima i ubijanju hrišćanskih misionara. Adam Bremenski potvrđuje da je pleme Rujanaca bilo najprivrženije kultu paganskih bogova, dakle, da je Rujan neka vrsta neformalne Svete Gore paganskih Slovena. Iako je nedvosmisleno negativno određen u odnosu na slovenske (kao uostalom i švedske) pagane, on ističe „da se ne može nigde naći časniji niti gostoljubiviji narod /od slovenskog/“ - istovetno zapažanje o Slovenima nalazimo i kod Helmolda, vek kasnije.) Možda je najzanimljiviji njegov opis slovenske metropole Jumne, koja se nalazila na obalama Baltičkog mora. Jumne je najveći od svih evropskih gradova, uključujući i Konstantinopolj.

Adam Bremenski često, u maniru srednjovekovnih pisaca, citira Sveto pismo ili klasike rimske književnosti.

Sakso Gramatik.

On veruje u srodstvo sujeverja Slovena, Saksonaca i Skandinava. I kao i naši srednjovekovni letopisci i dijaci po manastirima, on doводи istinite i neobične društvene događaje u vezu sa neobičnim prirodnim pojavama. Smrt vojvode Gotsalka i proterivanje arhibiskupa iz Šlezviga on povezuje sa Halejevom kometom, koja je „upozorenje na nesreće koje su nas pogodile“.

Kao da čitamo naše monahe koji na marginama crkvenih knjiga zapisuju:

Isteškoše dve zvezde opašate, jedna od vstoka, a druga od zapada. I čuma bist po vsej zemlji. Bist glad krepk po vsudu.

4.

Sakso Gramatik (oko 1150 - oko 1220), danski hroničar, rodom sa Zelanda (Šjelanda), pisac je dela *Gesta Danorum* (Dela Danaca). Njegovi sunarodnici ga smatraju svojim prvim modernim istoričarem. Ime Sakso je bilo uobičajeno za Dansku toga vremena. Gramaticus (Učeni) je dodatak koji mu je dodeljen kasnije, počev od Julandske hronike. Gramaticima su nazivani učeni ljudi i u pravoslavnoj crkvi (kako možemo videti u *Starim srpskim zapisima i natpisima* Ljubomira Stojanovića). Iako je čovek srednjeg veka, mi ga doživljavamo kao ličnost renesanse. Živeo je u doba utemeljenja danske države i ekspanzionističkih ratova protiv slovenskih Venda. Dolazi iz ratničke porodice i pretpostavlja se da je bio vojnik u kraljevoj gardi. Njegov briljantni stil latinskog jezika sugerise da je stekao obrazovanje na Sorboni, gde su inače imali običaj da odlaze sinovi danskih plemića toga doba. Njegov lični zaštitnik bio je arhibiskup Lunda, Absalon, osnivač Kopenlhagena. Na spisku klera u Lundu nalazimo i Saksovo ime, što znači da je imao i sveštenučko zvanje. U toku pohoda na paganske Slovene, Vende, bio je lični sekretar Absalona, prema kome ne krije divljenje, često ga opisujući kao energičnu, hrabru i lidersku ličnost - lidersku čak i u odnosu na kralja Valdemara. Kao hroničar, on razdvaja danske vladare na slabe i jake: tako hvali Valdemara u odnosu na njegovog prethodnika, kralja Svena (zbog toga što je Sven, iako danski suveren, bio odan Svetovidovom slovenskom kultu, čijem hramu je darivao i jedan skupoceni pehar - neoprostivi greh u Saksovim očima).

Saksov cilj bio je da *Gesta Danorum* proslave otadžbinu, gde mu je uzor bio Vergilijeva *Eneida* i njen svet državotvornih pčela koje izgrađuju Rim. Dosta toga duguje i Platonu, učitelj u sjajnom latinskom stilu bio mu je Ciceron, ali treba naglasiti - on je književnik *par excellence*, sa odličnim darom opservacije i ne malom veštinom u oblikovanju konvulzivnih događaja kojima je bio svedok.

Iako je mnogo pouzdaniji i racionalniji od Adama Bremenskog, on nije historičar čije sudove možemo uzeti bez ostatka. Neki njegovi istorijski izvori nisu sasvim pouzdani, s obzirom na to da je vođen propagandističkom idejom o spoljašnjem neprijatelju (Vendima), koji su se sami - navodno - diskvalifikovali zbog zla koje su činili Dancima. (U tom smislu valja videti tekst Pola-Grindera Hansena o Saksovoj propagandi protiv Venda). Delo *Gesta Danorum* objavljeno je u Parizu 1514. godine. Nakon što je postalo poznato u doba renesanse, dobilo je mnogo pohvala: jedna se ističe, to su reči Erazma Roterdamskog koji ne može da sakrije čudenje kako jedan Danac iz tog perioda ima toliku moć elokvencije. Ono po čemu je Saksovo delo danas najviše poznato jeste njegova povest o danskom princu Amletu, koja je bila neposredan izvor Vilijemu Šekspiru za njegovu tragediju Hamlet (premijerno izvedena 1604. godine). Povest o Amletu čini sadržaj treće i četvrte knjige *Dela Danaca*, a nije poznato da li se Sakso za nju kao pisac poslužio usmenom predajom ili još ranije zabeleženom islandskom legendom - Skjoldunga sagom (Skjoldungovom sagom). U našem izboru mi donosimo sadržaj najvećeg dela četrnaeste knjige Saksove povesti, u kojoj su opisani danski ratovi sa Vendima i slovenskim narodima Pomeranije. Iako postoji očigledna politička tendencija, mi vidimo jedan razgovetan, razlošan i književno veoma zanimljiv tekst: vidimo pisca sa suptilnim osećanjem za detalj, gde mali događaji dobijaju značaj u okviru velikih, sudbonosnih tema. Na primer: kada Sakso opisuje početak pada Arkone, čitamo o jednom, čini se, malo važnom događaju i smelosti jednog jedinog čoveka, čiji akt - paljenje jednog slučajno nebranjenog nasipa na kuli Arkonjana, označava početak kraja bitke za utvrđenje. To će povući braniocce u nezaustavljivu propast. Saksov neosporni književni talenat nalazi se i u veštom psihološkom razvrstavanju raznih ratnika i učesnika događaja na obema stranama u skladu sa njihovim karakterima - na hrabre, neodlučne, mudre, podle, konformiste, brzoplete, profitere, strašljivce. Kombinujući sistem malog sa velikim, pisac nam vrlo ubedljivo dočarava scene u kojima se događaju sudbinski preokreti. Posebno se ističu opisi događaja

na bojnim lađama, marševima, kroz močvare, u toku pregovora zaraćenih strana, gde pobeđuju lukavstvo, veština, opreznost, ali i odlučnost, ratna opsena, sposobnost da se predvidi reakcija neprijatelja.

Njegov spis govori o događajima i o ljudima. Indikativan je opis Niklotovog sina Prislava. Dok je njegov otac prikazan kao tvrdoglavi paganin i slovenski ratni vođa, koji doživljava pogibiju u boju zbog bahatosti i potcenjivanja neprijatelja, i kome odsecaju glavu (slično knezu Lazaru u istoriji i u srpskoj narodnoj pesmi), njegov sin je sasvim izvesno neobičan čovek (ili čovek, u toj situaciji neobičnog držanja) i čije reči, mada svakako obojene Saksovom hrišćanskom propagandom, opisuju jednu markantnu, reklo bi se, arhiizdajničku figuru. Motivaciju, međutim, Prislav je našao u veri: on je hrišćanin koji prezire oca Niklota, njegove zločine i njegovu pagansku religiju. „Njegov (Niklotov, *prim. prev.*) sin Prislav, koga proteraše iz otadžbine i koji beše prebegao Dancima jer je voleo hrišćanstvo, a gnušao se paganskog bezverja, sedeo je i jeo kada je vest (o očevoj pogibiji) stigla do njega. Za trenutak on ostavi hranu da stoji, sede oborene glave, sa rukom ispod obraza, a onda reče kako je to zapravo jedino ispravno - da jedan takav bogohulnik, kao što je bio njegov otac, pogine na takav način, na užas i upozorenje ostalima. (...) Njegova snaga je bila velika, ali je njegova odanost hrišćanstvu bila još veća. On uistinu nije znao nijednog čoveka koji je bio gori neprijatelj hrišćanske vere od njegovog oca. Zato je bilo teško odlučiti se šta je kod njega bilo značajnije: snaga duha ili pobožne reči. *On takođe nije imao prevelikog sažaljenja prema svojoj otadžbini, naprotiv: dok su mu druga dva naroda pljačkali zemlju, baš on je bio taj koji im je pokazivao put i podsticao ih da to čine*“ (*podvukao prev.*).

Nismo ubedeni da je Sakso uspeo da bez ostatka, književno ubedljivim sredstvima, pokaže svu težinu i tragiku Prislavljevog položaja - pod uslovom i da poverujemo da je bio baš zakleti hrišćanin i strasni protivnik svome ocu. Ima detalja u Saksovom delu, kao što vidimo, koja odišu antislovenskom i antipaganskom propagandom i koji pojedine postupke, delanje junaka ili drugo šta čine psihološki neuverljivim. Opisujući Svetovidov hram u Arkoni, on ističe kako sveštenik, flamen, nije smeo ni da diše u prisustvu kipa-božanstva. Malo dalje, međutim, opisujući Rujevitov hram u Korenici (Karencu), on govori da su grudi idola bile prekrivene ptičjom nečisti. U polumraku hrama, ispod krova, bilo je, naime, golubova. Ova dva potpuno suprotstavljena iskaza svedoče o Saksovoj hrišćanskoj neobjektivnosti pošto je teško poverovati da

se kult jednog božanstva Rujna čuva uz veliko strahopoštovanje, a drugi - samo malo dalje - kao degradirani i degenerisani zapostavlja do te mere da ga ptice ukrašavaju svojom pogani. Međutim, i pored ovoga, mi vidimo Saksa kao vrhunskog pisca koji uključuje elemente pripovjedanja sposobne da ubedljivo dočaraju događaje i scene. Njegovo pisanje nije poput Helmoldovog monotonog knjigovodstveno-sivog nabiranja činjenica. Kada opisuje veliku hladnoću koja je zadesila Dance prilikom jednog zimskog pohoda na Vende, on nam govori kako su, kopajući rupe u zemlji, u tom periodu, oni naišli na zmije, koje su, međutim, bile potpuno umrtvljene hibernacijom i jezivom hladnoćom. Hladnoća je bila tolika da niko od ljudi koji bi nešto radio napolju nije mogao da drži istovremeno obe ruke van džepova, već samo jednu. Slika zime je ubedljiva, a dokumentarni snimak zimskog pohoda živopisan i precizan.

5.

Pastor crkve u Bozauu na Plonu, rođen između 1118. i 1125. godine, Helmold, pisac je dela *Chronica Slavorum* (Slovenska hronika), i njegovo delo je jedan od najvažnijih srednjovekovnih izvora o Slovenima. Helmoldova knjiga je zasnovana na ličnim iskustvima, izveštajima savremenika i, u manjoj meri, pisanim dokumentima (posebno - spisima Adama Bremenskog). U Bozauu je završio svoju hroniku: prvu knjigu između jula 1167. i juna 1168, drugu pred kraj godine 1172. Najstarija kopija njegove Hronike datira od pre 1400. i sačuvana je u biblioteci Univerziteta u Kopenhagenu. Osim u Bozauu, Helmold je bio sveštenik i u Oldenburgu (slovenskom Starigradu, naseobini Vagrinaca). Bio je član prezviterijanskog reda i poznavao je slovenski jezik. Njegova hronika počinje tamo gde se Adamova završava. Međutim, dok kod Adama nailazimo na čitav niz fantastičnih podataka, opisa bića i zemalja, a kod Saksa imamo primer književnika *par excellence*, koji živopisno opisuje događaje i ljude, Helmoldovi letopisi su monotoni i suvoparni: to je racionalno pisanje i redanje činjenica. Njegov stil je stil *Vulgate*, njegove omiljene lektire (omiljene, uostalom, čitavom srednjovekovnom monaškom staležu). Hronika je puna opštih mesta, nema eruditskih aluzija, nema skale različitih ljudskih karaktera niti nastojanja da se pronikne u složene ljudske postupke i događaje. U njegovoj hronici, takođe, nema srednjovekovne demonologije i fantastike koju uočavamo kod Ada-

ma Bremenskog. Vidi se da je poznavao dela Vergilija, Tertulijana i Ovidija. Helmold na bolji način od kanonika iz Bremena odražava misionarski duh - njegovo delo je u funkciji *ecclesia militans*. On je vojnik crkve koja ratuje protiv paganismu i u svakoj prigodi osudiće mnogoboštvo Slovena. U slovenskom paganskom panteonu on opisuje kult šumskog božanstva Prove (Prove), koji je bio bog Oldenburga, Živu, boginju Polabljana, Radogosta, boga zemlje Obodrita i Podage, božanstva Plona. Jedini je izvor o Crnobogu, i njegovo pominjanje tog boga u suprotnosti sa izvesnim dobrim bogom kasnije je postalo osnova za teoriju o slovenskom dualizmu crnog i belog boga (on ga ne naziva tim imenom). Iznad svega, on opisuje kult Svetovida, vrhovnog božanstva Rujna, za koje navodi da ima primat među svim slovenskim bogovima kao najslavniji u poredama i najsigurniji u proročkim odgovorima. Greškom on, međutim, dovodi Svetovida u vezu sa hrišćanskim kultom Svetog Vita Korvejskog, ukazujući da su Sloveni najpre primili kult hrišćanskog mučenika koga su preimenovali u paganskog boga. U nauci je ovo odavno odbačeno - dogodilo se upravo suprotno: paganskog boga je nasledio hrišćanski svetac sličnog imena. To je postupak koji je, uostalom, bio korišćen svuda u Evropi u procesima hristijanizacije.

Iako iznosi mnogo negativnih ocena u vezi sa Slovenima, koje naziva pljačkašima i lopovima, on ima i izvesnog poštovanja prema slovenskoj rasi. Veoma poštuje slovenske vladare koji su prihvatili hrišćanstvo. Jaromara, poglavara Rujanaca, koji se pokrstio, on naziva čak - drugim Pavlom.

Helmold hvali gostoljubivost Slovena i njihov odnos prema roditeljima.

„Naučio sam iz iskustva nešto što sam ranije bio čuo od drugih, a to je da nema naroda koji se više izdvaja u pogledu gostoljubivosti od Slovena. Da bi zabavili goste, oni su svi za to jednodušno strpljivi i orni, tako da uopšte nije potrebno da bilo ko zatraži gostoprimstvo. Do čega god da dođu uzgojem stoke, ribolovom ili lovom, oni to sa najiskrenijom velikodušnošću daju smatrajući najzadarnijeg čoveka najmuževnijim. Želja za ovim pokazivanjem podstiče mnoge od njih na pljačku i krađu. U svakom slučaju, ovi poroci su ono što može da im se oprostimo jer su prekriveni ogrtačem gostoljubivosti. Prema slovenskom zakonu, ono što ukradeš noću, moraćeš sutra da поделиš sa svojim gostima. Ali ukoliko je iko - a to je vrlo retko - uhvaćen kako uskraćuje gostoprimstvo, nje-

mu se, po zakonu, može spaliti kuća i vlasništvo. Oni se svi, isto tako, kunu i izjavljuju da je onaj koji se plaši da da strancu hleba dostojan sramote, grešan i zaslužuje da ga se svi gade“.

„Iako mržnja prema hrišćanskom imeu i ognjilo sujeverja prebiva sa više žestine među Ranima nego među ostalim Slovenima, oni se odlikuju mnogim prirodnim darovima. Kod njih vlada gostoprinstvo u izobilju i oni pokazuju dužno poštovanje prema svojim roditeljima. Kod njih se ne može naći osoba kojoj bilo šta treba ili prosjak u bilo koje vreme. Čim nemoć ili godine učine bilo koga od njih slabim ili oronulim, njega uzima njegov naslednik i brine o njemu sa krajnjom nežnošću. Obzir prema gostoprinstvu i poštovanje prema roditeljima stoje kao vrhovne vrline među Slovenima“.

Helmold uglavnom piše o verskom ratu, ali mu se u tekst može umešati i povest sasvim drugačije vrste. Animositet između teutonskog i slovenskog naroda nije zasnovan samo na religijskoj osnovi. Indikativna je u tom smislu epizoda o hrišćanskom svešteniku koji sa drugim Saksuncima, ribarima i trgovcima boravi na Arkoni. Iako zvanično govori o sukobu dveju vera i sveštenika dveju vera, mi vidimo da je reč o sukobu oko lova na haringe, koje nemački došljaci, po svoj prilici, izlovljavaju na uštrb interesa lokalnih ribara.

Helmold, kao i Adam Bremenski, u duhu drevnih martirologija, ne propušta da navede različita mučenja i vrste smrti kojima Sloveni kažnjavaju nemačke misionare. Međutim, kao i kod drugih hrišćanskih hroničara srednjeg veka, Germana ili Skandinavaca, nigde kod njega ne naizimo na obaveštenja o tome šta se dešavalo sa slovenskim paganskim sveštenicima, flamenima. Logično je zaključiti da je njihova sudbina po razmerama mučenja i kvalitetu stradanja nadmašila sve što njihovi neprijatelji pišu o stradanjima misionara. Kada Guncelin, zapovednik tvrđave u Šverinu, izdaje naređenje da se ubije tj. obesi svaki Sloven koji bude nađen da luta sporednim putevima - to jasno ilustruje situaciju. Paganski Sloveni su narod određen za uništenje, što se na kraju i desilo. Preživeli su samo konvertiti.

6.

Delo arapskog geografa i istoričara, pod punim imenom - Abu al-Hasana Ali ibn al-Husaina ibn Ali al-Mas'udija (oko 896, Bagdad, umro

u septembru 956, u Kairu, Egipat), predstavlja jedan od značajnih izvora za istoriju mnogih naroda. Nas posebno zanima ono šta je Al-Masudi pisao o Slovenima i Rusima, budući da je njegovo svedočanstvo jedno od najranijih.

Al-Masudi se smatra veoma obrazovanim čovekom ne samo po merilima svog vremena. On je proputovao celi poznati svet svoga doba: rođen je u današnjem Iraku, boravio je u Persiji, zemljama oko Kaspijskog mora, u dolini Inda, zapadnoj Indiji, Šri Lanki, Kini, Egiptu, Siriji, istočnoj Africi, Hazariji. Živeo je u doba procvata arapske kulture, pod Abasidima, i bio je upoznat sa humanističkim nasledom starog sveta. Pripadao je intelektualnoj eliti svoga doba: poznavao je dela Galena u medicini, Ptolomeja u astronomiji, platonovske i aristotelovske spise antičkih nastavljača i arapskih filozofa, bio znalac zakona i prava. Jedan od elemenata koji karakteriše procvat arapske kulture bila je promena materijala na kome se pisalo. Skupi i ne baš svima dostupni pergament zamenila je hartija. Desilo se da su Arapi, vek ranije, od kineskih ratnih zarobljenika saznali tajnu pravljenja hartije. To je stvorilo materijalnu osnovu za nastajanje mnogih privatnih i javnih biblioteka u Bagdadu. U poređenju sa evropskim prilikama toga doba, islamski svet je bio u neuporedivoj prednosti u smislu znanja, civilizacijske atmosfere, kulturnih standarda i pretenzija. Astronomija, medicina, arhitektura, antička naučna baština - stići će u Evropu preko Arapa, islama i Kordovskog kalifata.

Al-Masudijevo životno delo pod nazivom *Livade zlata i rudnici klica* (Murûj adh-dhahab wa maâdin al-jawâhir) donelo mu je reputaciju arapskog Herodota. Osnovna vrлина ovog dela je u tome što, za razliku od svojih arapskih savremenika putopisaca, on u mnogo većoj meri pokazuje interesovanje za ne-islamski svet (Indiju, Grčku, Rim, Hazariju, slovenske zemlje).

Njegov stil je istočnjačko-bajoslovan, on doziva u svest čudesa *Hiljadu i jedne noći*. Radoznalost i univerzalizam nalažu mu da u svoje spise uključi svedočanstva trgovaca i putnika, lokalnih hroničara, kao i lična zapažanja. Ali, *in fine*, za neka veoma dragocena saznanja o običajima i verovanjima starih Slovena možemo da zahvalimo samo njemu. Istaći ćemo iz Al-Masudijevog dela tri takva navoda.

Njegov prvi iskaz zanimljiv je za nas zbog toga što pisac dovodi u vezu Slovene sa njihovom prapostojbinom Indijom i govori o sličnos-

ti njihovih običaja, što sugerije moguće zajedničko poreklo. Citat je iz prvog toma životnog dela arapskog putopisca:

„Jedna od mnogih paganskih nacija koje žive u hazarskoj zemlji jesu Sekilibah (Sloveni), a drugi su - Rus (Rusi). Oni žive na jednoj od dveju strana grada (Itila*, prestonice Hazara, *prim. prev.*); oni svoje mrtve spaljuju zajedno sa stokom, orudem, oružjem i nakitom. Kada muškarac umre, njegova žena se spaljuje živa zajedno sa njim; kada žena umre, njen muž se ne spaljuje. Ako neoženjen momak umre, on se venčava posle svoje smrti. Žene su srećne da budu spaljene jer one same po sebi ne mogu da uđu u raj. Ovaj postupak je dominantan takode među Indusima, kao što smo rekli. S tim što Hindusi ne spaljuju ženu zajedno sa mužem ukoliko to nije njena sopstvena želja“.

(Al-Masudi, *Livade zlata*, str. 408, I tom)

Malo dalje, Al-Masudi kaže i ovo, u vezi za Srbima:

"Pleme koje spomenusmo pod imenom Sarbin, spaljuje se na ognju; kada im umre vladar (knez) ili starešina (župan), oni spaljuju i njegovog jahaćeg konja. Oni imaju običaj sličan običajima Indusa; to smo delimično pominjali napred u ovom delu, pri opisu planine Kabha i Hazarske zemlje, kada smo govorili da se u Hazarskoj zemlji nalaze Sloveni i Rusi, i da se oni spaljuju na lomačama." (str. 415-416)

Treći iskaz koji se tiče Slovena nalazi se u IV tomu Al-Masudijevе knjige, koji nam nije bio dostupan u toku našeg rada, pa ga prenosimo iz *Slovenske mitologije* Luja Ležea; on (Leže) se od njega, doduše, ograđuje, zbog prevelike fantastičnosti opisa. Ali, treba napomenuti da Elijade u svom tekstu o slovenskom paganizmu ističe značaj upravo ovog Al-Masudijevog svedočanstva o slovenskom obožavanju Sunca i postojanju hramova sa otvorima na kupoli za posmatranje Sunčevog izlaska (Elijade, M, *Istorija verovanja i religijskih ideja*, tom III, str. 34). Taj običaj, kao što smo već napomenuli, opisuje na danskom Bornholmu, u neposrednoj blizini slovenskog Rujna, Hagensen u svojoj knjizi, kao kasniji, templarski, iz XII veka. Dakle, Al-Masudi veli o Slovenima sledeće:

"Bejaše kod Slovena više svetih spomenika; po rečima filozofa, jedan bejaše sagrađen na najvišoj planini na Zemlji. Mnogo se hvali na tom spomeniku: arhitektura, vešt raspored i različne boje kamenja koje je tu upotrebljeno, veštački mehanizam namešten na vrhu građevine, tako da se on pokreće i treperi kad se Sunce rada; skupoceno kamenje i

veštački radovi koji se u njemu čuvahu, koji nagoveštavahu budućnost i čuvahu od nevolja sudbine pre njihovog ispunjenja; navode najzad i glasove koji se čuše sa vrha toga hrama i utisak koji imadoše na prisutne.

Drugi jedan hram bejaše sagrađio jedan njihov kralj na Crnoj Gori (Montagne Noire). On beše opkoljen čudotvornim izvorima, čija se voda prelivaše u bojama i razlikovaše ukusom, i imadaše u sebi sva dobroteljna svojstva.

Obožavano božanstvo u ovom hramu bejaše jedan kolosalni kip, koji predstavlja starca kako u ruci drži štap, koji izazivaše kosture iznad njihovih grobova. Pod desnom nogom njegovom vidahu se neke vrste mrava, a pod levom neke ptice crnoga perja, kao gavrani, i druge ptice i ljudi oblika koji pripadaše abisinskoj rasi.

Treći hram uzdizaše se na jednom grebenu opkoljenom morskim rukavcem. On beše sav sagrađen od crvenih korala i zelenih smaragda. Nad sredinom uzdizaše se visoki toranj, pod kojim stajaše jedan idol, čiji delovi behu načinjeni od četiri skupocena kamena: berila, crvenog rubina, žutoga ahata i kristalnoga kvarca. Glava je bila od suhoga zlata. Drugi jedan kip namešten prena ovome predstavljaše devojkicu koja mu podnosi žrtve i mirise. Poreklo ovoga hrama Sloveni pripisivahu jednome svome mudracu, koji življaše u davna vremena..."

(glava LXIV, tom. IV, *Zlatne Livade*)

7.

O pohodu na Vende, padu Arkone i krstaškom ratu u potonjim decenijama, ustancima Venda i odmazdama nemamo hroničara-Slovena. Pismenost među Slovene dolazi sa hrišćanstvom. Da li su paganski Slo-

Knjiga o Velesu, nazvana po prve dve reči u tekstu prve table.

veni imali svoje pismo? Kako je ono izgledalo? Koji su nepobitni artefakti slovenske paganske pismenosti?

U okviru ove teme najviše se pominjala *Knjiga o Vlesu/Velesu*, pronađena u XX veku, koja je, navodno, koristila stari sistem pisanja, nazvan vlesovica, i koja govori o drevnoj istoriji i staroj veri Slovena. To je, dakle, ep koji za temu ima (biblijsko) Postanje. (Ne treba smetnuti s uma iznenađenje i senzaciju u naučnim krugovima koje je izazvao *Ep o Gilgamešu*, otkriven na glinenim tablicama i pročitano u drugoj polovini XIX stoleća, sa pričom o Potopu. Javnost se, naime, suočila sa činjenicom da je epizoda iz Gilgameša (1600 g.p.n.e.) *starija verzija* priče o potopu od one koja nam je poznata u Bibliji.) Knjiga o Velesu je skup drvenih tablica, koja se pojavila u rukama jednog poručnika ruske Bele vojske 1919. godine, pa se našla, zatim, po okončanju građanskog rata u Beogradu, ali je beogradski univerzitet odbio da je kupi. Ova knjiga je na kraju dospela u Brisel da bi joj se od 1944. godine zameo svaki trag. Sačuvana je samo fotokopija teksta prve tablice.

Čak i površne analize ukazuju da je po sredi falsifikat. Vlesovica deluje kao deformisana ćirilica, sa nekim pismenima inspirisanim alfabetom i grafemama drevnih naroda prednje Azije. Čini se da su pronalazači *Knjige o Velesu* dosta bliski sa konstruktorima te azbuke i autorima te knjige. Postojalo je mišljenje među slavistima koji su insistirali da je takva azbuka, vlesovica, zaista postojala u vreme slovenskog paganizma, ali da su svi artefakti sa njom uništeni prilikom ekstremno brutalne hristijanizacije Slovena. Više je verovatno da je ovo *pismo* izmišljeno u naše vreme, u senci drugih arheoloških i paleofiloloških otkrića, koja su predstavljala naučne senzacije i donosila svojim akterima materijalnu ili neku drugu vrstu dobiti.

Ono što je, međutim, sigurno - to je da imamo dva iskaza iz srednjeg veka koji potvrđuju da Sloveni jesu koristili izvesno pismo i u doba paganizma. Prvi potiče od Črnorizca (Črnorisca) Hrabra, s početka X veka, prvog slovenskog filologa i pisca dela *O pismenih*. On navodi da su Sloveni-pagani koristili crte i reze. Njegov tekst glasi: PREŽDE UBO SLOVENE NE IMEHU KNIG NO ČRBTAMI I REZAMI ČBTEHU I GATAAHU POGANI SUUE. KRÚSTIVŠEŽESB RIMÚSKAMI I GRBČBSKIMI PISMENB NUŽAAHUSB SLOVENSKU REČB BEZ USTROENIB.

I prevod: Ranije Sloveni nisu imali knjige, nego crtama i rezama čitahu i gatahu pagani sudbinu a nakon kontakta sa hrišćanstvom, pošto

su se krstili, pisali su za nevolju rimskim i grčkim pismenima... bez ustrojenja (*Enciklopedija srpske knjige*, dr Dragutin Furunović, tom IV, str. 3327).

Drugi iskaz, iz srednjeg veka, ali sa područja zapadno-baltičkih Slovena, takode jasno svedoči kako su Sloveni u pagansko doba koristili pismo. Hroničar Titmar, nemački kanonik iz Magdeburga, opisujući, na prelazu iz X u XI vek, jedan paganski slovenski grad, ispisuje sledeće redove:

"Ovaj je grad sa sviju strana opkoljen šumom, koju stanovnici poštuju kao predmet obožavanja. Dvoje gradskih vratnica su otvorene svakom namerniku; treća vodi na more, koje je blizu i strašno ga je videti. U ovom gradu ili na ovoj vratnici (in eadem) ima samo jedan hram vešto sagrađen od drveta i stoji na rogovima raznih životinja. Zidovi ovoga ukrašeni su spolja divno izrezanim likovima raznih bogova i boginja. Unutra su slike bogova kičicom radene; imena su im urezana, na glavi im je šlem, pokriveni su oklopom, te izgledaju strašni. Prvi od njih zove se Svarožić (Zuarasici) i svi ga ovi narodi poštuju više nego sve druge...

(Titmarova hronika, VI, 23.)

Treći dokaz odnosi se na sledeće. Navodimo: „... u selu Lepesovki, u Volinskoj oblasti u zapadnoj Ukrajini, pronađeno je 1958. godine staro slovensko svetilište, u čijem su oltaru sačuvane dve glinene posude iz II-IV veka na kojima je utisnut slovenski kalendar toga vremena, a u selu Romaški, južno od Kijeva, u nalazištu je bio krčag iz IV veka, na kojem je takode slikopisan kalendar. Lepesovka se nalazi na drevnom ruskom području koje su nastanjivala plemena Volinjana, od VII veka poznata pod imenima Duľebi i Bužani, a Romaška je bila naselje starog plemena Poljana.

Pronađeni kalendar u Lepesovki i Romaški imali su svojevrstne 'crte i reze', čineći zagonetnu i složenu ornamentiku znakova i crteža. Ruski arheolog i istoričar Boris Aleksandrovič Ribakov ih je nedvosmisleno odgonetnuo. Na kalendaru u Lepesovki je godina podeljena na dvanaest razdela, sa uočljivim simbolima vatre i Sunca, na osnovu čega se zaključuje da su drevni Slovenci imali solarni kalendar, sa dvanaest meseci u kojima su poslovi i dani usklađeni sa prirodnim pogodnostima (oranje, setva, žetva, lov, gajenje bilja), uz tačno naznačenje datuma paganskih praznika. Na predstavi kalendara u Romaški su u tačnom poretku nave-

dene svetkovine rusalija, praznici Jarila, Ivana Kupala, te dan boga Peruna (znak munje)“.

Davna arheološka otkrića u Retri pronašla su predmete sa zodijačkim znacima, ali su to neki naučnici osporili. (Znake zodijaka ustanovljuje, koliko je poznato, prvo vavilonska astronomija; arapska, sa kojom su Sloveni mogli da se sretnu, samo je prenos ili prevod starogrčke.) Međutim, to ne negira Titmarovu opasku. Pre će biti da su Sloveni takođe imali rune, neku vrstu pisma sličnog nordijskim paganima, sa kojima su stalno bili u neposrednom kontaktu. Dakle, na osnovu onoga što danas znamo, može se pretpostaviti da su prva slovenska pismena vezana za astronomske pojave i kalendarske cikluse (valja se setiti šta Al-Masudi piše o slovenskim hramovima-opservatorijama i šta se zna o verovatnom baštiniku tih hramova, templarima sa Bornholma), da su se ovim grafemama priključile črte i reze kao akulturacija verovatno skandinavskih runa (za zapadne Slovene), uz učešće grčkog alfabeta i latinskog pisma. Nastajanje paganske pismenosti kod Slovena verovatno je koreliralo sa gradnjom prvih hramova (po ugledu na germanske - posvećene Odinu, Toru, Friku - odn. grčke i rimske za koje su Sloveni mogli znati). Prvobitni slovenski, kao i germanski hram, kao, uostalom, i helenski - bio je sveti gaj. Hram bez zidova, kapija, stubova i krova.

8.

Slovensku pagansku religiju nauka dovodi u vezu sa staro-indijskim religijama: Slovenima je Indija prapostojbina i nije čudo što Al-Masudi beleži sećanje na čudne hramove na najvišoj planini na svetu. Ta najviša planina je oduvek bila samo jedna. Podudarnost religioznih formi ogleđa se i u polikefalnim božanstvima: ona su najviše karakteristična za indijske i slovenske bogove. Ali ne samo za njih. Od Angkor Vata u Kambodži, gde se u gradu Bajonu nalaze pedeset i četiri figure Bude ili Brame (sa četiri glave, što daje sveti broj 216, koji, uzgred, odgovara broju slova u tajnom imenu Jahvea, prema kabali, *prim. prev.*), preko troglavog Šive, četvoroglavog hindu boga-demijurga Brame i takođe često polikefalno predstavljenog Višnua, članova indijskog trimurtija, pa do iranskog boga vremena Zervana, koji je takođe predstavljen sa četiri glave (Elijade, *Istorija verovanja i religijskih ideja*, tom II, str. 248.). Sećamo se potom neimenovanog četvoroglavog božanstva iz *Egipatske knjige mrtvih*, Hermesa gnostika, iranskog Tetraprosofona (manihejsko božanstvo predstavljeno sa četiri lica, čije ime na grčkom znači Otac sa

Boginja sa četiri lica, Vavilon, Bagdad, isti period.

Bog sa četiri lica, božanstvo četiri vetra?, Vavilon, Irak, 18-17.v. p. n. e.

četiri lica), do slovenskih Svetovida, Rujevita, Porenuta i Porevita, i neimenovanih božanstava sa dvema glavama, koja su takođe pronađena na slovenskom Baltiku, pa do Samojeđa, koji su imali božanstvo sa sedam ili više glava.

Rujanska božanstva, Jarovita, Rujevita i Porevita, Elijade tumači kao božanstva koja su imala kalendarsku funkciju. Prvi bi bio bog proleća, drugi bi, na osnovu reči ruj, označavao jesenjeg boga, dok bi Porevit bio bog sredine leta. Međutim, Svetovid, kao centralno slovensko božanstvo, predstavljen je sa četiri lica koja gledaju na četiri različite strane sveta. Dakle, njegovo ime znači onaj koji vidi celi svet (* kod nemačkih hroničara on se naziva Svantevit, Zvantevit, Sventovit itd, ali u srpskoj varijanti verovatno je najispravnije Svetovid, u narodnim pesmama poznat i kao Vid ili Beli Vid; osim toga i njegov izgled potvrđuje da je ispravnija naša varijanta - radi se o četiri glave koje gledaju na sve četiri strane sveta, *prim. aut.*). Broj četiri, koji je ostatak starije indo-evropske tradicije, često je ključni broj u polikefalnim predstavama božanstava. Brama, jedno od najstarijih božanstava Indije (ako ne i najstarije - vidi: Bhatacaria Theravada, *The Cult of Brahma*), član indijskog troj-

stva koji je odgovoran za stvaranje univerzuma i koji predstavlja kreacionu silu, najčešće je predstavljen sa četiri lica, ali i četiri ruke. Četiri lica Brame obično se tumače kao simboli četiri Vede. *Buda-Sarvavid* (Sarvavid znači sveznanje, univerzalno znanje, dakle Sveznajući, Svevideći - veoma blisko značenju imena Svetovida, *prim. aut.*) - *Vairocana*, ima četiri glave. On je, na mandalama Sarvadurgati-tantri prikazan kao univerzalni princip iz kojeg nastaje budistički univerzum. ('Sarvadurgatiparisodhana Tantra - znači praksa za eliminaciju svih zlih sudbina). Buda Sarvavid-Vairocana obično je predstavljen sa belom bojom kože i ima četiri lica. Vairocana je jina (đina) ili Buda-pobednik. Oko njega su na mandali predstavljena druga bića, boginje, zatim bodisatve (Bodhisatvas), ašramski sveci itd.

Najčešća su, dakle, četvoroglava božanstva. Broj glava se može različito tumačiti. Broj četiri je nesumnjivo arhetip i govori o celovitosti. „Poput četiri godišnja doba i četiri strane sveta, tako i četiri elementa predstavljaju četvorni orijentacioni sistem, koji stalno izražava celinu. Orijentacioni sistem svesti poseduje četiri aspekta u skladu sa četiri empirijske (i psihološke) funkcije...Ovaj kvaternitet predstavlja arhetipski poredak... I zato je sposoban za beskrajno tumačenje...On (arhetip) se (jer vrši na fantaziju istovremeno ograničavajući i uzbuđujući uticaj)... rado odeva u religiozne predstave (koje su same po sebi arhetipske prirode). Četvorodelnost velikog čoveka jeste razlog i uzrok svekolike četvorodelnosti, četiri elementa, četiri godišnja doba, četiri strane sveta itd. (K. G. Jung, *Alhemijske studije*, str.160.)“.

Ovom arhetipskom značenju četvornosti možemo dodati još neka. Polikefalija se može tumačiti kao sveznanje, božija svevidost. Bog vidi iza sebe - u prošlost (dvema svojim glavama okrenutim ka leđima), ali i ispred sebe - u budućnost (dvema glavama koja gledaju pravo). Petaconi označava Svetovida kao božanstvo Sunca, dakle: „Što je božanstvo Vremena u svejedinstvu sveta, to je Sunce u našem malom sistemu - četiri elementa na četiri unakrsna mesta dana i godine, božanska svastika, bog Svetovid sa četiri lica - iskonska predaja koja čuva prastara znanja (Mile Dupor, *Natalna astrologija*). Broj četiri je, dakle, broj sveukupnosti. Pojedini ruski naučnici tumače četiri glave Svetovida kao predstavnike četiriju drugih božanstva, ujedinjenih u jednom - to su, po njima, Perun, Svarog, Lada i Mokoš. (I zbilja, Svetovidov Zbručki idol oblikovan je u duhu hermafroditnosti: on poseduje dve muške i dve ženske

Svetovid, Zbručki idol.

glave;). I figura Isusa Hrista u stalnoj evoluciji, sublimiranju i napredovanju religijskih ideja objedinjuje u sebi muški i ženski aspekt čoveka.

Dalje, Svetovid ili Svantevit je, prema Petaconiju, jasno opisan kao Sunčevo božanstvo. Njegove četiri glave u tom smislu predstavljaju nesumnjivo četiri godišnja solsticija ili četiri godišnja doba, sa praznicima u decembru, martu, junu i septembru. Svetovid je imao belog konja, koji je predstavljao simbol Sunca. Prema Vedama, indijski bog Sunca - Surja, imao je kočije koje je vozilo sedam belih konja.

Sećamo se Saksa. Svetovidov konj je beo, njega bog jaše noću, i nalaze ga kaljavog i oznojenog ujutru, u štali: niko ne sme da iščupa ni *dlaku* iz grive belog konja i dr.

Ukazujemo na još jedan primer indijsko-slovenske paralele. Reč je o istom elementu jednog kosmološkog mita.

...Oni (Sloveni) od najranijih starina propovedahu još i ovu zabudu: verovahu da ako im preti kakva duga i strašna pobuna, tada izađe iz mora jedan vepar, koji ima dva duga zuba kao braniče, i valja se po talasima krećući ih uz jedno strahovito šuštanje (*Titmarova hronika*, Luj Leže: *Slovenska mitologija*).

A kod Indusa, treći Višnuov avatar to jest inkarnacija, upravo je vepar, koji izlazi iz mora valjajući se na talasima uz strašno šuštanje, koji se zove Varaha i koji spasava Zemlju iz okeana, pobedivši pri tom de-

mona koji se zove Hiranjaks. Divlji vepar kao spasilac čovečanstva je, čini se, prisutan u toj funkciji, samo u ovim dvema - slovenskoj i hindu mitologemi. Nije nam poznata, u svekolikoj religijskoj baštini, neka treća situacija.

U filološkoj ravni, veze slovenskih jezika sa sanskritom i drevnim jezicima Indije su takode jasno uočljive. To je, međutim, posebno polje istraživanja. Rečima se može sve pripisati i sve objasniti. Kada se stupi na to, glibovito tle, uskoro vidimo da smo ne u nevoljama, nego u živom blatu koje će nas neminovno udaviti. Primera radi - srpska reč koja označava atribut Boga - Višnji, potiče od sanskritskog imena Višnu. Slovenska reč Bog potiče od indijskog boga po menu Bhaga. Sanskritsko *Bhaga* znači gospodar, zaštitnik, ali isto tako bogatstvo, prosperitet. U Avesti i staropersijskom kognat (odgovarajuća reč) je *baga*, koje nema jasno značenje. U Rig Vedi *Bhaga* je bog koji nadgleda distribuciju bogatstva i sudbine svakom čoveku u skladu sa njegovom vrednošću. Reč je, očigledno, povezana sa Bhagavan i Bhagya, koji označavaju boga i sudbinu (Zanimljivo je da i ime Bagdad duguje svoje poreklo srednjopersijskom *baga*, *baga-data* - od boga dato).

Neki istraživači su, da pomenemo na kraju, doveli Indiju u vezu sa imenom *Vendi*. Vendi su paronim od Hindi, oni koji su došli iz Indije. O običaju spaljivanja mrtvih, koji je indijskog porekla i koji su Sloveni koristili do XI stoleća, već smo pisali.

9.

Drugo veliko nasleđe stare slovenske religije je Iran, odn. princip religioznog dualizma kod slovenskih pagana, za koji se pretpostavlja da je persijskog porekla. O ovoj temi je napisano mnogo. Od Natka Nodila, koji je smatrao da se u svim fazama slovenske religije može videti jasno ustrojstvo religije dvaju načela, a koje on dovodi u vezu sa iranskim nasleđem, do Eljadeta koji povezuje zervanističke iranske predaje o bratstvu Boga i Satane (ili Ormuzda i Ahrimana) sa slovenskim i istočnoevropskim predajama o kosmogonijskom gnjurcu, gde je karakterističan dualizam Bog-Satana. Manihejska i bogumilska tradicija, koja je u kasnije doba ostavila značajnog traga na slovensku religioznost i širila se slovenskim teritorijama „poput praha puščanoga“ (kako je ustanovljeno, iz Persije, preko Male Azije, pa Trakijom i Bugarskom do Raške, da bi svoje najpouzdanije utočište našla u zemlji „bledivih bosanskih babu-

na“), takode se često pominjala kao potvrda navodnog drevnog slovenskog dualizma. Dualizam je, prema mišljenju uaučnika koji to zastupaju, došao na pripremljeno tle: on, zapravo, nikada, ni u procesu hristijanizacije, nije nestao sa balkanskog prostora. Helmoldovo, pak, pominjanje Crnoboga i dobrog boga među baltičkim Slovenima bilo je osnova za čitavu jednu zbirku tekstova o slovenskom dualizmu. Ono što se može kazati na ovu temu jeste sledeće: ne mogu se poreći izvesni iranski uticaji na slovenski paganizam. Razlog tome je blizina dvaju naroda i veze koje se između njih neminovno uspostavljaju. Ovo posebno važi za ruski paganizam, gde su se i imena nekih bogova dovodila u vezu sa mogućim iranskim poreklom; npr. rusko-slovenski bog Simargl je doveden u vezu sa persijskim Simurgom, božanskim grifonom (Roman Jakobson); još jedan bog istočnih Slovena - Hors, tumačen je kao teonim pozajmljen od iranskog Hursida, otelotvorenja Sunca.

U tekstu Mirosłave Znajenko u našoj knjizi nalazimo na sadržaju i sažetu analizu svih radova na ovu temu, uz korišćenje nekih materijala iz srednjeg veka, ranije nedostupnih istraživačima. Njen zaključak je da iako neka vrsta dualizma nesumnjivo stoji u poretku starih slovenskih verovanja, oličenog u Crnobogu i njemu nasuprot pretpostavljenom dobrom, ili belom bogu, ipak taj dualizam nije dosegao nivo religijskog dualizma koji može da se posmatra kao istorijsko-religijski fenomen.

Većina ranijih mišljenja u vezi sa slovenskim dualizmom vezivala se ili za iransko poreklo, ili, što je još češće, a posebno kod ranijih, srednjovekovnih hroničara i istoriografa - za *interpretatio christiana*. Međutim, napetost i antagonizam dvaju suprotstavljenih božanskih principa oličenih u dualističkom odnosu Ormuzd/Ahriman, ili Hristos/Satana nije karakteristika drevnih verovanja Slovena. Persijska varijanta je svakako kumovala hrišćanskoj. A hrišćanska je, kao što je poznato, izazvala najveći poremećaj ravnoteže i tenzije između suprotnosti u istoriji soteriologije. Kod Slovena, međutim, vidimo samo čitav niz prirodnih bogova, a nivo dualizma nije ni približno uporediv sa persijskim ili hrišćanskim varijantama.

Opet, s druge strane, povezivanje mitoloških motiva kod Slovena sa izvesnim iranskim uzorima i dalje je otvoreno pitanje. Bog Zervan, čiju dualističku mitologiju Eljadeta dovodi u vezu sa slovenskom, bio je stari bog Vremena i Sudbine, persijski Kronos. On je predstavljen kao drevni bog sa četiri lica - slučajno ili ne, kao i Svetovid na Arkoni (onaj

čija su se tumačenja Sudbine smatrala najpouzdanijim). Prema tome, iako smo ustanovili razlike između slovenske religije i iranskog uzora, ostaje prostora za eventualne još neotkrivene paralele dvaju različitih, ali u nekim tačkama sličnih i bliskih religijskih sistema. (Na primer, koincidencija oko iskušenja na svetom mestu: iranski zoroastrijski Magi su pokrivali usta velom u prisustvu svete vatre, baš kao i Svetovidov žrec na Arkoni u prisustvu Svetovidovog kipa.)

10.

Potreba za izučavanjem paganske religije Slovena neophodna je iz više razloga u naše doba. Najpre, to je potreba da se shvati vera naših predaka. To je i poziv na ponovno otkriće onih starijih slojeva u slovenskoj duši, onoga, zapravo, što nikada nije nestalo jer *kolektivno nesvesno*, po definiciji, ne može da nestane. Ali može da se u nekom vremenu zatomi, primiri, potpuno pasivizuje. Iz srednjovekovnih materijala u ovoj knjizi mi vidimo slovenski svet kao pre svega svet prirode, šuma i lugova, močvara, jezera, reka i ravnica, svet personifikovanih prirodnih sila, u kome su čovek i priroda u dobrim i prijateljskim odnosima. I veru zasnovanu na poštovanju prirode, koja nas hrani i pruža nam utočište, na agrarnim običajima i celokupnoj privredi rodovske zajednice. Otkrivajući na Rujnu i Arkoni centar svekolike paganske slovenske religije, mi ponovno imamo bolji pogled u samu karakterističnu prirodu slovenske duše, ulazimo dublje u slovensku psihologiju. Mi, takođe, vidimo da se i u germanskim hronikama, ne baš naklonjenih Slovenima, ističu sve one dobre osobine našeg naroda, poput gostoprinstva, koje se, kako svedoci tvrde, ne može porediti sa onim drugih naroda i drugih običaja. Takođe, vidimo i da svi hroničari beleže da su se Sloveni najbolje odupirali neprijateljima kada su im plemena bila ujedinjena, a da su loše prolazili kada bi upali u međuplemenske sukobe, čime bi postajali slabiji i lako gubili bitke. Ovo važi još od doba Samovog plemenskog saveza iz 631. godine, pa do samog kraja u XII veku.

Uz sve to, mi otkrivamo malo bolje istorijske aspekte pada slovenske paganske religije. Savez hrišćanstva i germanizma je punom parom radio na istrebljenju religije slovenskih naroda, a savez crkvenih redova templara, hospitalera i ostalih, i njihovo nagomilano bogatstvo nakon prvih krstaških ratova otkriva zašto je slovenska vera doživela sud-

binu kakvu jeste. Nakon pada Arkone došlo je do procesa asimilacije Slovena Baltika sporom, ali neumitnom germanizacijom - prevodenjem Venda u Nemce (premda, mnogo vekova kasnije, otkrivamo da je, primera radi, Lajbnic poreklom Vend, baltički Sloven, a u našem XXI stoleću i dalje nailazimo na poslednje ostatke velike vendske nacije u nekoliko desetina hiljada Lužičkih Srba, koji se i dalje grčevito opiru konačnom utapanju u većinski narod). U godinama nakon pada Arkone mi srećemo podatke o ponovnim povremenim ustancima i pokoljima paganskog življa slovenske zemlje, mi čujemo svedočanstva o Vendima koji iz očajanja uzimaju oružje u ruke i nakon 1168/69. i odlaze u borbu protiv pobjedničkog saveza hrišćanskih Danaca i Nemaca, čitamo o pokoljima hrišćanskih sveštenika i monaha na okupiranim delovima ostrva Rujan i drugde. Mi čujemo i o slovenskim paganima čije zemlje još u prvoj polovini XIV veka, oko 1330, bivaju proglašavane za *terra missionariis* u krstaškom ratu blizu reke Soči, Issonco, u predelima bližim Balkanu (Sloveniji) nego Baltiku - što je dokaz o žilavosti paganskih ubeđenja Slovena.

Mi, takođe, uvidamo istorijski značaj dugog opiranja Slovena Baltika hristijanizaciji. Naime, slovenska vera, onakva kakvu je nalazimo u izvorima i arheološkim nalazištima, jasno upućuje na paralele sa starim indijskim i iranskim verovanjima. Ovo Slovenima odaje priznanje da su (ne računajući Litvance) bili poslednji koji su branili drevnu indo-iransku religiju (pa makar i u stanju degeneracije, kako neubedljivo pokušava da istakne Sakso Gramatik) na evropskom kontinentu, nasuprot nadolazećoj, brutalnoj, neumoljivoj i poznatoj po netoleranciji - sili judeo-hrišćanstva. Avaj, to je bila sudbina i *viši stepen* civilizacije. Ni jedno ni drugo se nije moglo izbeći. Osim toga, i politička organizacija Slovena je doživela krah padom religije jer u novostvorenim istorijskim okolnostima XII veka Sloveni su, i u političkom i u državotvornom vidu, doživeli težak poraz. Dvorniković o ovome kaže na jednom mestu: Žilavost kojom je taj Sloven branio svoju religiju pred nadiranjem germanskog zavojevačkog hrišćanstva na pruskoj ravnici severne Evrope najjasnije svedoči o vitalnosti toga religioznog tipa. Borba za Svetovida, Dažboga i Peruna bila je već i borba za prve slovenske plemensko-državne ćelije. Borba Germana za hrišćanstvo bila je i borba za 'rimsko carstvo nemačke narodnosti'. U toj borbi velik deo Slovena podlegao je i iščezao (Dvorniković, *Borba ideja*).

Dodajmo i ovo: postojala su tri pokušaja hristijanizacije nad baltičkim Slovenima. Interesantno je da su postojala i tri pokušaja hristijanizacije balkanskih Slovena. Konačno prevođenje u hrišćanstvo balkanskih Srba obavili su tek Sveti Sava i njegov otac Nemanja. Ovi događaji su se desili oko tri decenije od pada daleke Arkone na severu. Bez namere da uspostavljamo novu lipotezu, mi možemo da naslutimo kako je eho o rušenju slovenske religije Baltika došao i do Balkana, i da je narodni lament neke vrste svakako postojao. Jer zašto bi otpor trajao tako dugo? Mi imamo jasna svedočanstva i Helmolda i Saksa Gramatika da je Svetovid bio centralni bog, bog bogova cele Slavije. Znamo i za drevnu Paganiju, oblast koja je ranije postojala u našoj Hercegovini. Znamo i da se arkonski običaj skrivanja žreca iza velikog kolača i pitanja prisutnih da li ga vide zadržao u hercegovačkim i bugarskim običajima do našeg vremena. O ovome veli Vuk Karadžić: Pripovjedaju da se u Hercegovini milaju na Božić s česnicom tj. uzmu dvojica česnicu, pa je okreću među sobom i pita jedan drugoga: Milam li se (tj, da li se vidi iza česnice)? Onaj mu odgovori: Milaš malo. A onaj prvi onda reče: Sad malo, a do godine ni malo. (Karadžić. V. St. 1852, str. 356).

O ovom istom prizoru piše, istim rečima, Sakso Gramatik, sedam stotina godina ranije.

Lužički Srbi sebe zovu Serbja, Serb, Serbowka, a nas, balkanske Srbe - južnim Serbja. Oni se i dan-danas najpre poklone Suncu, pre ulaska u protestantsku crkvu, baš kao i njihovi paganski preci koji su obožavali Sunce kao boga.

Da dodamo još i ovo: upravo je ovaj narod osnovao grad Berlin, zbog čega još i danas u Berlinu postoji ulica koja se zove Triglavstrasse, u čast slovenskom polikefalnom bogu Triglavu.

11.

Tokom nekoliko boravaka na ostrvu Rujan, tj. Rugen, doživeo sam čudno, mistično osećanje bliskosti, tajanstvene povezanosti sa svetom dalekih predaka, određenu vrstu iznenađujućeg uvida u neke slojeve kolektivno nesvesnog. Saznajući od letopisaca koje sam tada prvi put čitao, šta se sve dešavalo na Rujnu, zainteresovao sam se za temu slovenskog paganizma i propasti Venda, naroda koji je od svih Slovena najduže ostao veran religiji praotaca. Čitavo mesto je prekriveno slovenskim toponimima i znakovima stare slovenske vere, nestale krajem XII veka. Lepota ostrva, šume koje se dižu visoko iznad mora, rujna boja dr-

veća u jesen, jeleni, konji, ježevi, koje sam video na ostrvu i koje je, inače, i nacionalni park, doprinele su još više dubokom osećanju ispunjenosti duše.

Putbus, beli grad u kome su skoro sve kuće ofarbane u ovu boju, Bergen sa svojim malim muzejom u kome se nalaze dve manje statue Svetovida od drveta, Garenc (Korenica) i veliko brdo na kojem su nekada stajali hramovi slovenskim bogovima, Rujevitu, Porenutu, Porevitu, zatim crkva u Altenkirhenu, u kojoj je ugrađen kip Svetovidovog sveštenika, muzej podvodne arheologije u Sasnicu, gde se nalaze švedske, danske i nemačke lađe potonule baš na Arkoni tokom poslednjih osam stotina godina (koje kao da vode ka pomisli da se radi o osveti mrtvog božanstva, čiji su kip preci tih mornara bacili upravo tu u more), crkva u selu Vitu, sto metara od Arkone, selo Bobin (Bobbin) u kome se nalazilo svetilište slovenskom božanstvu Baba, o kome nema pisanih izvora, ali je utvrđeno kasnijim iskopavanjima i zahvaljujući topouimijskim istraživanjima, zatim najlepši deo ostrva, Jasmund, gde je bio kult boga Pizamara, o kome svedoči islandska Klitnigova saga, mesto pored stare crkve koje se i danas zove Sveta Gora, slovenske zajedničke grobnice ispod hrastova, sve je to duboko delovalo na mene, sve je nosilo osećanje pripadnosti domu, davnom domu, u istoriji, možda izgubljenom raju, o čemu govori slika Davida Kaspara Fridriha na početku ovog oglada.

Ovo osećanje verovatno je proisteklo iz mog dugogodišnjeg boravka u Danskoj, kao izbeglice i stranca, Slovena u germanskoj zemlji, čiji su temelji, eto, podignuti upravo na uništenju kulta slovenskih paganskih bogova ovog ostrva. Prekid odnosa sa mojom starom otadžbinom spontano je našao reakciju u zbližavanju sa tako čudnim istorijskim mestom u blizini Danske, koje je, nažalost, tako malo poznato u našoj književnosti (ako se uopšte igde i ikad pominje), a i drugde kod Slovena.

Šta je značila smrt religije Venda, tog najhrabrijeg i najčudnijeg slovenskog naroda, koji se može nazvati i nekom vrstom slovenskog, izgubljenog, trinaestog plemena?

Paganizam Venda je slomljen Ali, može se reći da su oni, ne računajući pomenute Litvance, koji su hristijanizovani tek 1387, pod kraljem Jogailom, ostali među poslednjima na kontinentu verni jednoj drevnoj religiji, suštinski argarnoj i utemeljenoj na vegetativnim ciklusima, nasuprot novoj, pobedničkoj, judeo-hrišćanskoj veri, ali veri - „u kojoj je priroda očišćena od svkog prisustva božanskog“ (Elijade,

Istorija verovanja i religijskih ideja I, str. 299). Šta bi se desilo da je jedna modifikovana iransko-indijska vera opstala na tlu Evrope, sa svojim kultom prirode? Isto pitanje postavlja Gete: šta bi se desilo da je umesto strogog i namrgodenog Jehove pobedio mediteranski vedar, demokratski tolerantan, skup večno mladih, na ljubavne i svakakve nestašluke ornih antičkih bogova drevne Helade? Da li bi Evropa izbegla svoju mučnu i tešku, i izvan svega nasilničku i krvavu, dosadašnju, dvehiljadugodišnju istoriju post Christem? Ali, naravno, pitanje je bespredmetno jer su događaji otišli u drugom smeru.

Potreba za vraćanjem u svet slovenskog paganizma je i potreba za povratkom u prvobitni svet Slovena, naših predaka - a to je svet svetih gajeva, svetog drveća, jezera, prirode, koji je uništen u našem dobu. Religija Slovena, a posebno Venda jeste u suštini prirodna religija. Neki bogovi se poštuju u šumama, ili na izvorima, ili na obalama, kao Svetovid. On je bio bog plodnosti, između ostalih svojih funkcija, dakle bog agrarne zajednice.

Mi, nažalost, nemamo sačuvano puno artefakata slovenske religije, poput onih zaostalih od Grka, Rimljana ili drugih naroda. Broj predmeta iz paganskog slovenskog perioda je začuđujuće mali. Misterija kako je najmnogoljudnija evropska grupa - slovenska, istovremeno i ona o kojoj ima najmanje sačuvanog materijala iz prethrišćanske prošlosti, i dalje iznenađuje naučnike i sve nas. Sloveni kao da su ušli u istoriju još uvek u svom zlatnom dobu; ono postoji kod drugih naroda kao sećanje, priča o prošlim vremenima, žalopojka o izgubljenom raju (kod Indusa, Grka i dr.). To je arkadijski svet prirodnih bogova. Ali prilikom slovenskog pojavljivanja u istoriji - ono, to doba, bilo je baš tu i još to. Ali bilo je nekompabilno sa svetom zahuhtale feudalizacije koji ga je samleo.

Medutim, ponovno uspostavljanje veze sa tim vremenom, na osnovu onog materijala koji nam je dostupan, jeste na neki posredan način moguć. Jer mnoge stvari o kojima pišu hroničari u našem tekstu, i drugi, preživele su u vidu narodne tradicije. Opisali smo pojavljivanje obrednog kolača, što je nesumnjivo upamćeno vekovima. Pojavljivanje zadihanog konja koji je celu noć negde bio (mada zaključan u svojoj štali) opisuje Sakso Gramatik, ali na ovu istovetnu priču nailazimo i u naše doba, po srpskim selima kod seljaka, koji nisu nikada čuli za slovenski paganizam.

Gostoljublje, ta vrhovna slovenska vrlina koju redom priznaju i svi pripovedači iz naše knjige, ostala je do dan-danas prisutna u seoskoj

kulturi našeg naroda. Kao, nažalost, i sklonost ka pljačkama i krađi, o kojima govore Helnold i Sakso Gramatik. Obredi kolektivnog prežderavanja i pijanstva jesu još jedan element Saksove priče koji ne možemo a da ne konstatujemo kao prisutan među nama i u savremeno doba.

Kraj religije, međutim, značio je kraj postojanja polapskih i baltičkih plemena Pomeranije. Poput Inka ili nekih afričkih plemena, smrt lokalne religije označavala je kraj smislenog života. Imamo svedočanstva o kasnijim, manjim i očajničkim pobunama slovenskih Venda nakon pada Arkone, kao i o samoubistvima. Nova vera značila je i rušenje metafizičkog temelja života ovih naroda.

Samo onaj koje prevodio srednjovekovne tekstove zna za muke koje ga tamo snalaze. On liči na srednjovekovnog viteza u oklopu koji se bori sa lingvističkim čudovištima, g(lo)maznim rečenicama i filološkim kinocefalima, gde nepredviđeno, u sred razložnog izlaganja, najednom odjekne lavež lagoreje, ponavljanja, nejasnoća. Letopisac ne ume precizno da se odredi u vremenu i prostoru, Baltičko more ima čak četiri naziva (između ostalog: Skitsko i Varvarsko more), slovenske zemlje su Slavija ili Slavanija, Plon je Plon ili Plunj, stanovnici Rujna su Rani ili Rujanci, Zeland je Zeland ili Šjeland, bog Radogost je Redigast ili Redigost, Transalbinjani se još zovu Transalbižanima ili Transalbisancima, grad Radisburg (slov. Ratibor) se još zove Receburg, Racisburg ili Racispurg: i sve to samo neku rečenicu iza prvobitno označenog taponima. U sastavnim rečenicama se za subjekat i objekat upotrebljavaju iste zamenice, tako da čitalac ne zna - iz prvog čitanja - da li je nešto rekao, ili učinio, kralj Valdemar, Absalon, kralj Henrik ili neko četvrti. Svakom srednjovekovnom monahu poznata i jasna referenca na neko mesto iz *Vulgate* savremenom čitaocu unosi samo zbrku u razumevanju teksta, itd. (Čitaoci naših hagiografija iz srednjeg veka, Domentijana, na primer, znaju o čemu govorimo.) Trebalo je istovremeno poštovati autora, poštediti savremenog čitaoca baš svih jezičkih i semantičnih zavrzlama i pružiti mu uvid u pravi duh i karakter ovih drevnih spisa.

Za kraj ostaje pitanje: može li se vratiti stara religija u novo doba? Imajući u vidu savremeni svet i njegove osnove i ustrojstvo, odgovor je negativan. Ipak, primećujemo izvesno vaskrsenje paganske religije Slovena danas u Poljskoj, Ukrajini, Rusiji, Slovačkoj, među neopaganskim grupama, koje teže da dignu iz groba stare bogove i stara verovanja. Neke od tih grupa, romantične, okrenute su povratku prirodi, gde se vrše ri-

tuali u čast bogova i gde se nastoji da se rekonstruišu mnogi životni elementi karakteristični za slovenski svet iz doba paganism. Neke imaju političku ideju i izrazitiji nacionalni, rasni ili desničarski karakter, dok su neke naklonjene levici, u smislu ekološkog načina života starih Slovena. Neke neopaganske organizacije, poput poljske pod nazivom Niklot, u čast poslednjeg vojvode ostrva Rujan, koji je bio zakleti paganin i koga opisuju Sakso i Helmold u našim hronikama, koriste vešto i dešničarsku okrenutost ka poreklu predaka i poniranje u dublje slojeve kolektivnog nesvesnog, kao i levičarsku težnju za prirodnijim načinom života u post-industrijsko doba. U svakom slučaju, nešto u obnavljanju starih religija u moderno doba je riskantno i sumnjivo, imajući u vidu primer iz prve polovine prošlog veka: nacističko buđenje Votana iz dubokog hiljadugodišnjeg sna. Kao što je, pravde radi, povratak prirodi i potraga za izgubljenim rajem takođe neuništivi arhetip i imperativ života nas opterećenih gradskom civilizacijom. Nešto u vezi sa paganskom religijom naših predaka nam je potrebno kao bistra izvorska voda. I ako do toga, nedefinisanog, ne dodemo - umrećemo od žeđi.

Tako svako može da se postavi prema problemu stare religije na različit način. Svestan prolaznosti i trošnosti svega oko sebe, čovek voli da drži neki metafizički kišobran iznad svoje glave. Povratak na arkadijske livade Rujna, gde će bog proreći dobru sudbinu čoveku, a ljudski život se odvija u skladnim i ničim poremećim ciklusima, između jezera, trave, jelenova, žitarica, oblaka, kamena, morskih riba, gozbi, ježeva, sahrana, kiše, snega, senovitog drveća - taj ideal je tako dragocen onome ko je izgubio svoju otadžbinu, svoj jezik, ljude svoga jezika i živi u velikom gradu (a savremeni grad, megalopolis - svi pesnici, posle Bodlera i Remboa, nazivaju paklom). Otkrivamo, nastojeći da pobegnemo od gradske civilizacije - iz pakla, šta je živo od drevne religije u našim srcima i šta je s čim u svemu tome povezano. I mi zaključujemo da kao što iranski bog Zervan (vreme), predstavljan sa četiri lica, koji se ponekad zvao ZRWAN u letopisima jermenskih hrišćana, neobično podseća na našeg Svetovida, proroka i solarno božanstvo vremena, tako i stari slovenski (originalno keltski) grad-utvrđenje na Avali, pod imenom Zrnov ili Zrnovan (srednjovekovno ŽRVANJ - po simbolu vremena, rudarskom ili žrvnju za brašno), upućuje na moguće, ali neistražene veze slovenskog paganism sa neposrednim izvorima, indo-iranskim religioznim temeljima. Baš kao što je Svetovidov idol na Arkoni bio postavljen na uzvišeno mesto odakle je gledao na Baltik, po istom modelu je i Perunov

kip u Kijevu bio na usvisini iznad Dnjepra. A i mi u Beogradu imamo sličnu postavku spomenika Pobedniku, koji sa vrha hridine posmatra Savu i Dunav. Neke stvari se ponavljaju nesvesno, po principu arhetipova, koji su zauvek utisnuti u naše duše.

*Dr Dragutin Furunović je tako bio ljubazan da nam je ponudio enciklopedijski rezime relevantnih podataka o Crnoriscu Hrabrom. Reč je o prvom slovenskom filologu, autoru blistavog dela *O pismeneh* („O pismenosti“), koje je nastalo u X veku, ima svega tri stranice, po mišljenju značajnih slavista XIX stoleća (Sreznjevskog, Šafarika, Račkog, Hanuša i dr.), napisano je glagoljicom, od koga su ostala 29 prepisa. Jedan od tih prepisa štampan je u XV veku, a izdao ga je prvi put ruski filolog Konstantin F. Kalajdovič 1827, po prepisu iz 1348 godine. Prema staroslovenskom jeziku Črnorizac (odnosno Crnorizac) označava monaha u crnoj mantiji (rizi); naš, sa imenom Hrabar, je živio krajem IX i početkom X veka u Bugarskoj ili Makedoniji i iza njegovog imena se možda skrivaju Ćirilo Filozof, Kliment, Naum Ohridski, car Simeon, Jovan Egzarh – odn. pisac nepoznatog identiteta, ali nesumnjivo za svoje vreme visokog obrazovanja. Kompoziciono *O pismeneh* se sastoji od dva dela: prvi se odnosi na razvitak i istoriju slovenske pismenosti, u kome se kaže kako Sloveni pre pokrštavanja nisu imali svojih knjiga, pa su se na početku pismenosti služili crtama i rezama. Zatim, kako su, bez posebnih pravila, počeli da pišu slovenske reči grčkom i latinskom grafijom. Ali, kako je takvo pisanje bilo teško, Bog se smilovao Slovenima, pa im je poslao svetog Konstantina Filozofa, nazvanog Ćirilo, muža pravedna i istinoljubiva, koji im je stvorio 38 slova, jedna po uzoru na grčku azbuku, druga prema slovenskoj reči. Drugi deo Hrabrovog spisa je izričito polemičke prirode i vezan je za trojezičnu jeres i mišljenje da je staroslovenski jezik ravnopravan herbejskom, grčkom i latinskom. Črnorizac još ističe kako su se Sloveni sporazumevali črtama i rezama, a kad su došli u dodir sa hišćanstvom pisali su za nevolju „rimskim i grečeskimi pismeni bez ustrojenja“.

HRONIKA ILI ISTORIJA HAMBURŠKE CRKVE

Druga knjiga, skolion 12: Travena (Trave) je reka koja teče kroz zemlju Vagrinaca u Varvarsko more (Baltik). Blizu te reke leži samo jedan usamljen breg, Alberk, i grad Ljubice (Lubek).

Odavde se ide do Agrimeshua (Agrimeshou) i direktno do gaza koji se zove Agrimesvidil (Agrimeswidil). To je ono mesto na kome se Burvid (Burwid) borio u dvoboju protiv jednog slovenskog džina i ubio ga. Upravo na ovom mestu podignut je kamen u spomen na taj događaj. Od ovog potoka ide granica sve do jezera Kolse (Colse).

Na taj način ona stiže na istoku do otvorenog polja Zvantefeld (Zuentifeld) i ide skroz do reke Zventine (Zuentine).

Skolion 13: Reka Zventina izvire iz onog jezera na kome leži grad Plunje (Plunie). Odatle ona teče kroz šumu Isarnho (Isarnho) i uliva se u Skitsko more.

Saksonska granica ide duž nje do Skitskog mora i onog mora koje se zove Baltičko. Ajnhard (Einhard) je prilično sažeto izvestio o prirodi ovog mora u *Podvizima Karla Velikog* u vezi sa besedom o ratu protiv Slovena.

„Tamo je morski zaliv-pripoveda on-koji se proteže od za-19 padnog dela Okeana na istok. Njegova dužina nije poznata, ali on nije ni na kom mestu širi od 100 000 pasusa (1 pasus = 1,5 metar; *prim. prev.*), a uglavnom je još manji. Okolo morskog zaliva živi više različitih naroda. Dancima i Sveoncima (Šveđanima), koje mi zovemo Norvežani, pripada, naime, cela severna priobalna oblast i sva ostrva oko nje. Južnu obalu nastanjuju Sloveni i razli-

čiti drugi narodi. Najvažniji od njih su Vilci (Wilzerne), koji su u to vreme bili u ratu sa (našim) kraljem. U jednom jedinom pohodu potukao ih je tako silovito i potčinio, da su nadalje smatrali preporučljivim da poštuju njegove zapovesti“.

20 Toliko od Ajharda. S obzirom na to da sam mnogo spominjao Slovene, nalazim da je potrebno da ovde dam kratku istorijsku skicu o prirodi i narodima Slovenske zemlje. U to vreme su skoro svi Sloveni zahvaljujući preduzetništvu našeg biskupa Adaldaga bili prevedeni u hrišćansku veru.

21 Slavanija je jedan veoma prostran deo Germanije, nastanjen Vinulima, koji su se u stara vremena zvali Vandali. Ova oblast je deset puta većá nego naša Saksonija, pogotovo ako se uračuna i Boemija i sa druge strane Odre nastanjena Poljacima (Polanima) u Slavaciji, s obzirom da se oni ne razlikuju mnogo u pogledu odeće ili jezika.

Skolion 14: Sa druge strane reke Odre najpre dolaze Pomeranci, pa Poljaci, koji na jednoj strani imaju Pruse, zatim Behemene i na istoku Ruse.

Predeo je bogat u oružju, ljudima i plodovima i sa svih strana je okružen granicama koje su u obliku reka ili šuma. U širinu se pruža (Slavanija, *prim. prev.*) od juga do severa, što će reći od Albijena do Skitskog mora. Dugačka granica izgleda da počinje u našoj sopstvenoj Hamburškoj biskupiji i proteže se na istok preko ogromnih oblasti sve do Bajerna, Mađarske i Grčke. Ima mnogo slovenskih naroda. Na zapadu imamo najpre Vagre (Vagrince), koji su susedi Transalbinjanima. Njihov glavni grad je Aldinburg (Oldenburg) i on leži na obali.

Skolion 15: Aldinburg (Oldenburg) je veliki grad Slovena koji se nazivaju Vagrinci. On leži kod onog mora koje se naziva Baltičkim ili Varvarskim morem, na jedan dan puta od Hamburga.

Potom slede Obodriti koji se u naše vreme zovu i Rerići i njihov grad Magnopolis (Maklenburg). Gore nasuprot nama su Polabljan, čiji je glavni grad Racizburg (Racesburg). Na drugoj

strani od njih imamo Lingonjane i Varnabe. Zatim slede Kesinjani i Circipani, koji se rekom Penom (Pene) razgraničavaju od Tolosanata i Retara i njihovog glavnog grada Dimine (Demmin). Dotle ide granica Hamburške biskupije.

Skolion 16: Kesinjani i Circipani žive na ovoj strani reke Pene, Tolosanti i Retari sa druge strane. Ova četiri naroda se zbog svoje snage zovu Vendi ili Ljutići.

Takođe, između Elbe i Odre ima drugih slovenskih naroda kao što su Heveldi, koji žive gore kod reke Habole (Havel, pritoka Elbe), Doksanci (kod reke Dose), Ljubuzani, Vilinci, Stoderani, kao i mnogi drugi. U sredini su i najmoćniji od svih - Retari, čiji je slavni grad Retra centar paganskog obožavanja. U Retri je izgrađeno veliko svetilište za demone, od kojih je najvažniji Radogost (Redigast). Njegov kip je od zlata, a njegov hram od purpura. Devet kapija grada je sa svih strana okruženo dubokom vodom, a njemu se može pristupiti samo preko jednog drvenog mosta, koji smeju da pređu jedino oni koji donose žrtve ili traže odgovore proročišta, zbog čega s pravom mogu reći: „da vode Stiksa devet puta okružuju“ (Vergilije, Eneida, 6. 439) izgubljene duše paganskih vernika. Ovo svetilište se nalazi na četiri dana puta od Hamburga.

Na drugoj strani od Ljutića, koji se još zovu Vilci, nalazi se 22 reka Odra, najbogatija vodom u Slavaciji. Na ušću ove reke nalazi se naširoko poznati grad Jumne, koji je veoma posećeno sidrište za varvare i Grke koji žive u okolini. Budući da je ovaj grad veličan i hvaljen i da se o njemu pričaju mnoge fantastične stvari, ja nalazim da je na svom mestu da se doda nekoliko verodostojnih činjenica. Jumne je, istina, najveći od svih evropskih gradova. U Jumneu žive Sloveni i druge etničke grupe, Grci, kao i varvari. Da bi putnici Saksonci dobili dozvolu da tu borave sa jednakim pravima, uslov je da tokom boravka ne ispovedaju javno svoju hrišćansku veru. Oni (Sloveni) su, naime, i dalje pod uticajem svojih paganskih obreda i zabluda. Ali, ne može se nigde naći časni niti gostoljubiviji narod. Grad je bogat trgovačkom robom iz

svih nordijskih zemalja i poseduje sve što je korisno ili retko. Tamo se nalazi i „Vulkanov lonac“. (Olla Vulcani, latinizacija grčke „Hefestove vatre“. Verovatno inspirisana vizantinskim vatre-nim tornjem, ili vizantinskim topom, *prim. prev.*) Tamo se može videti Neptun (metonimija za more, *prim. prev.*) u tri oblika: jer ostrvo je okruženo trima morima, od kojih je jedno zelenkastog izgleda, drugo beličasto, dok je treće divlje uzburkano zbog stalnih oluja. Od Jumnea se vrlo kratko plovi do grada Dimine (Dimme), koji leži na ušću Pene, gde takođe žive Rujanci. Odatle se dolazi do ostrva Semland koje pripada Prusima. Put je takav da se od Hamburga ili Elbe do Jumnea stiže za sedam dana kopnom, dok se preko mora plovi iz Šlezviga ili Aldinburga da bi se stiglo do Jumnea. Ukoliko se plovi iz Jumnea, za četrnaest dana se stiže u Ostrogard (verovatno Novgorod, *prim. prev.*) koji je takmac carskom gradu Konstantinopolju, sjajnom ukrasu Grčke.

Kao što smo ranije pomenuli, reka Odra ima svoj izvor duboko u Maraha šumi (Moravskoj šumi), gde takođe izvire i naša Elba.

Skolion 17: Moravci su slovenski narod koji živi istočno od Bohemije (Češke). Oko sebe oni imaju Pomerance i Poljake, potom Mađare i strašne Pečenjeze, koji jedu ljudsko meso.

Ove dve reke teku ne tako daleko jedna od druge, ali svaka u svom pravcu. Jedna od njih, Odra, teče ka severu kroz zemlju Vinulaca dok ne stigne do Jumnea, gde pravi granicu između Pomeranaca i Vilaca. Druga, Elba, teče najpre kroz bohemsku i sorabsku zemlju, i čini potom granicu između pagana i Saksonaca i prolazi konačno kroz Hamburšku biskupiju, da bi se pobjednički i ponosno ulila u Britanski okean.

Skolion 18: Sorabi (Sorbi) su oni Sloveni koji žive u ravnici između Albe i Sale. Sa njihovim oblastima se graniče Turinžanska i Saksonska. Na drugoj strani reke Odre nalaze se drugi Sorabi (Sorbi).

(...)

Treća knjiga, skolion 79: Bila je to prva katastrofa koja je

pogodila Bremensku biskupiju. Ali kazna nas je takođe stigla u oblasti sa druge strane Elbe. Pagani su, naime, u to vreme ubili vojvodu Gotsalka (Gotegecale), koji je energično delao na tome da ih preobradi u hrišćanstvo. Ovom čoveku, čija će uspomena večno živeti, zapravo se posrećilo da preobradi u hrišćansku veru jedan veliki deo stanovništva u Slavoniji (Slaviji). Ali, s obzirom na to da „gresima amorejskim još nije kraj (I knj. Mojsijeva, 15:16) i da bejaše došlo „vreme da se smiluje (Gospod) na nj“ (Psalmi, 102:14), bilo je neizbežno potrebno „da dođu sablazni“ (Matej, 18:7), „da se pokažu pošteni“ (Prva posl. Korin., 11:19) i tako je naš Makabejac umro mučeničkom smrću u gradu Lenzenu 7. juna zajedno sa sveštenikom Ipoom (Yppo), koji je bio žrtvovan na oltaru, kao i mnogi drugi laici i kler, koji su svuda u toj oblasti na različite načine bili mučeni do smrti zbog svoje vernosti Hristu. Monah Ansver i drugi sa njim bili su kamenovani u Racizburgu. Njihova mučenička smrt se dogodila 15 jula.

Skolion 79: Pomenuti Ansver je, dok je išao ka mučeničkoj smrti, molio da najpre kamenuju njegovu sabraću u patnji, zato što se bojao da bi oni mogli da iznevere. No, kada su oni bili krunisani krunom mučeništva, on pade na kolena srećan kao Stefan (Dela apostolska, 7:60).

Biskup Johan, koji je bio star čovek, bejaše sa drugim hrišćanima pao u zatočeništvo u Magnopolisu (Maklenburgu) i bi pošteđen i svrstan u pobjedničku povorku.

Skolion 80: Želja za putovanjem naterala ovog Johana da napusti Škotsku i ode za Saksoniju, gde je, kao i svi drugi, bio prijateljski primljen od našeg arhibiskupa, koji ga je ubzo zatim poslao ka vojvodi Gotsalku u Slaviju (zemlju Slovena). Tokom svog boravka tamo on je pokrstio mnoge hiljade pagana.

Zbog njegove hrišćanske vere njega izbatinaše toljagama i nakon toga provedoše kroz sve slovenske gradove. Ali, s obzirom da pagani nisu mogli da ga nateraju da se odrekne hrišćanstva, oni mu odsekoše ruke i noge i baciše telo na otvoreni trg, nakon čega mu odsekoše glavu, postaviše je na dugačku motku i kao znak

svoje pobjede žrtvovaše bogu Radogostu. Ovo se dogodilo 10. novembra u slovenskom glavnom gradu Retri.

Ćerku danskog kralja, koju su našli u Maklenburgu, obodri-
tskom gradu, poslaše nazad sa još nekim drugim ženama. Ona je,
naime, bila supruga pomenutog vojvode Gotsalka, koji je sa njom
dobio sina Hajnriha. Sa drugim je dobila sina Butua. Oba ova si-
na bili su nesreća po Slovene. Ali kada su Sloveni izvojevali ovu
pobedu, harali su po celoj Hambruškoj provinciji ognjem i ma-
čem.

Skolion 81: U isto vreme Šlezvig, severno-albiginsko-sak-
sonska grad, koji leži u graničnom području Danske i koji je isto
onoliko imućan koliko je bogat u ljudstvu, beše potpuno srušen
sa zemljom u jednom iznenadnom napadu pagana.

Praktično su svi velikaši bili pobijeni ili uzeti u zaro-
bljeništvo, zamak u Hamburgu je bio potpuno uništen, a radi izru-
givanja našem Spasitelju isekoše krstove na komade. I tako kod
nas beše ispunjeno ono proročanstvo koje kaže: Bože! Pagani su
prodrli u tvoju baštinu, uprljali su tvoj sveti hram, zajedno sa
onim što se inače proročki kaže u tužaljki nad uništenjem Jerusa-
lima. Bluso je bio čovek koji je stajao iza ovog uništenja. On je
bio oženjen Gotsalkovom sestrom. Pri povratku i on sam bio je
brutalno ubijen.

15 Skolion 82: Bilo je to treće otpadništvo Slovena. Njih je
prvi put pokrstio Karl Veliki (ovde se meša hristijanizacija Sakso-
naca i Slovena, *prim. prev.*), drugi put Oton, a treći put vojvoda
Gotsalko. Na taj način u sveopštoj zaveri svi Sloveni se vratili u
paganstvo, a oni koji su ostali verni hrišćanstvu bili su pobijeni.
Naš vojvoda Ordulf borio se dvanaest godina, nadživio je svog
oca, uzalud je ratovao sa Slovenima i nikada nije postigao nijed-
nu pobjedu. I koliko je puta bio poražen od pagana, on beše za po-
rugu kod svojih zemljaka. Arhibiskupovo proterivanje i Gotsal-
kova smrt dogodiše se praktično u istoj godini, koja je bila dvade-
set i druga godina biskupovog službovanja. I, ukoliko se ne va-
ram, te godine se na nebu pokazala ona fatalna kometa (Halejeva

kometa, *prim. prev.*), kao upozorenje za nesreće koje će nas po-
goditi.

(...)

Čuo sam od ljudi da ima mnogo drugih ostrva u ovom (Bal-17
tičkom) moru. Jedno od njih je Estonija (koja uopšte nije ostrvo,
prim. prev.), koje je veliko kao Čurland (Letonija, *prim. prev.*).
Stanovnici ostrva ne znaju ništa o hrišćanskom bogu, nego oboža-
vaju zmajevu i krilate zveri. Njima oni žrtvuju još uvek žive lju-
de, koje kupuju od trgovaca. Žrtve se pažljivo pregledaju, njihova
tela moraju da budu besprekorna, jer inače - tvrdi se - zmajevi ih
ne bi prihvatili. Ovo ostrvo leži sasvim blizu Zemlje žena, dok Let-
onija nije tako daleko od sveonske Birke.

Što se tiče ostrva koja su uz slovenske zemlje, ja sam čuo da 18
su samo tri od njih vredna pažnje. Prvo od njih se zove Fenbre
(Felern). Ono leži blizu zemlje Vagrinaca, tako da može da se vi-
di iz Aldenburga (Oldenburga) kao i sa Lalanda. Drugo leži blizu
Vilaca i pripada Ranima ili Runima (Rujancima), jednom vrlo
hrabrom slovenskom narodu.

Skolion 121: Ostrvo Rujan (Reune) koje leži blizu grada
Jumne pripada Runima. Oni su jedini koji imaju kralja.

Uneto je u zakon da nijedna politička odluka ne može da se
(kod Slovena) donese bez njihovog pristanka (tj. pristanka Rujana-
naca) jer ih svi poštuju zbog njihovog bliskog odnosa sa bogovi-
ma, ili tačnije, paganskim božanstvima, koje oni (Rujanci) uvažava-
ju fanatičnije nego svi drugi.

Oba ostrva vrve od pirata i strašnih morskih razbojnika, ko-
ji nikoga ne štete na svom putu. Oni prosto pobiju sve one koje bi
neki drugi prodali kao roblje. Treće ostrvo je Semland. Ono leži
blizu Rusa i Poljaka. Na tom ostrvu žive Sembri ili Prusi, koji su
izrazito čovekoljubivi i pomažu drugima, onima koji su u nevo-
ljama na moru ili koje su napali pirati.

(...)

U ovom moru (Baltičkom) ima više ostrva na kojima sve vr-15
vi od divljih varvara i koja zbog toga moreplovci izbegavaju.

Osim toga, priča se da kod obala Baltičkog mora žive Amazonke i da se to danas zove Zemlja žena.

Skolion 129: Kada je Edmund, kralj Sveonaca, poslao svog sina Amunda u Skitiju da bi proširio svoje kraljevstvo, ovaj je tokom putovanja dospao do Zemlje žena. Ove odmah otrovaše izvore i na taj način ubiše kralja i njegovu vojsku. Biskup Adalvard Mlađi mi je lično ispričao o ovome i uveravao me da su pored toga i ostala obaveštenja bila istinita.

Neki ističu da Amazonke začnu kada piju vodu. Drugi pričaju da zatrudne sa trgovcima na proputovanju ili sa ratnim zarobljenicima koje drže kod sebe, ili sa drugim čudovištima koja tamo nisu neuobičajena. Ja držim da je poslednje obaveštenje najverodostojnije. Jer ta deca koju one rađaju postaju, ukoliko su muškog roda - psoglavci (kinocefali), ali ukoliko su ženskog roda - izuzetno lepe žene. Žene žive zajedno i izbegavaju suživot sa muškarcima, a ukoliko im se muškarci približe, oni ih odbijaju na muški način. Kinocefali su oni koji od grudi i naviše imaju pseće glave. U Rusiji se često mogu videti u zarobljeništvu i u njihovom lavežu mogu se uhvatiti reči. Tamo se takođe nalaze i takozvani Alani ili Albanci, koji sebe zovu Vilci i koji su neka vrsta strahotnih proždrljivaca. Oni se rađaju sa kosom sive boje. Ovo je opisao pisac Solinus.

Oni koji se na svom jeziku zovu Vilci strašne su žderonje, koje pesnici (Vergilije i Lukan, *prim. prev.*) zovu Gelanima (tj. Gelonima - skitsko pleme koje je opisao Herodot, *prim. prev.*). Oni koriste pse u odbrani svoje zemlje i kada moraju u borbu, oni postavljaju (napred) red pasa. Tamo su ljudi - koje zovu Husima (moguće: Huni, *prim. prev.*) bleđi, zeleni i makrobi, što će reći dugovečni. Na kraju dolaze antropofagi (ljudožderi), koji žive od ljudskog mesa. Tamo takođe žive bezbrojna druga čudovišta, za koje moreplovci često ističu da su ih videli, ali bi moji sunarodnici to teško smatrali verovatnim.

(...)

Sada bih dao ukratko opis Sveonije ili Švedske: oni imaju na zapadu Gore i grad Skarane (Scarane), na severu Vermilane i

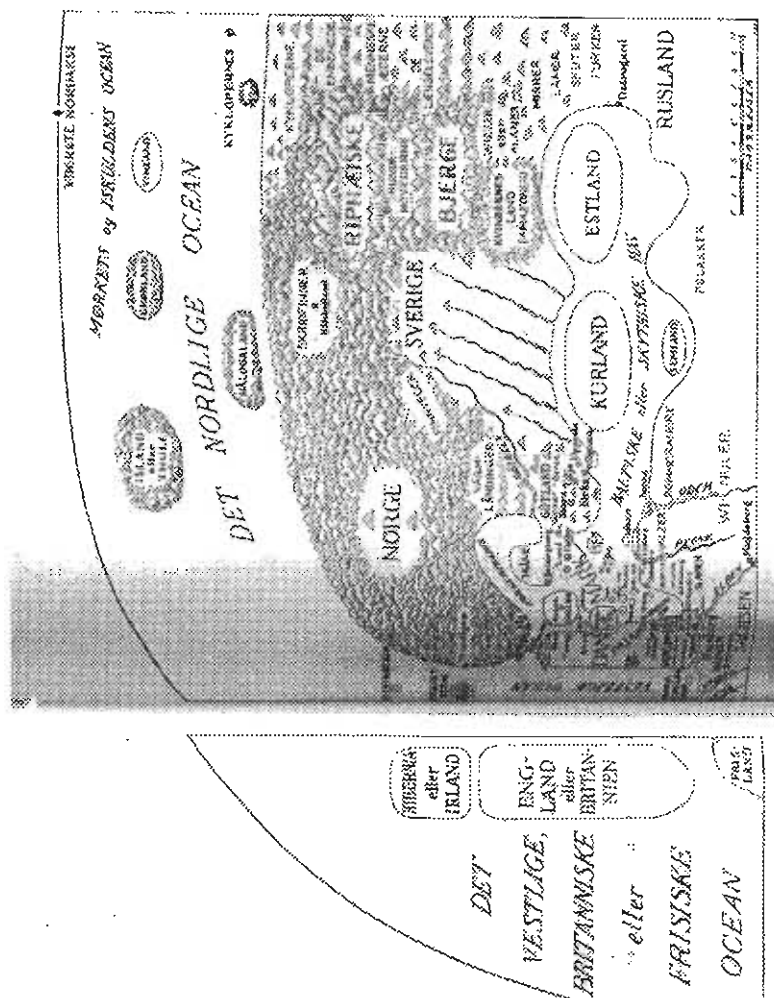
Skritefingene, čiji je glavni grad Helsingland, a na jugu dugačak deo ranije opisanog Baltičkog mora. Tamo se nalazi jedan veliki grad koji se zove Siktona (Sigtuna). Na istoku ta zemlja nailazi na Ritenska brda, gde su velike pustare i ogromne mase snega i gde gomile ljudskih čudovišta sprečavaju dalje putovanje. Tamo se nalaze i Amazonke i kinocefali (psoglavci) i Kiklopi koji imaju samo jedno oko - na čelu! I tamo su ona bića koja Solinus zove Himantopodi (Solinus, 31.6), a koja skaču okolo na jednoj nozi, i oni su ti koji jedu ljudsko meso. Zbog toga je bolje ćutati o njima, kao što je mudro izbegavati ih. Kralj Danaca, na kojeg često moram da upućujem, ispričao mi je o narodu koji je u ranija vremena imao običaj da silazi sa brda u niziju. Oni su bili malog rasta, ali u snazi i brzini Šveđani skoro da nisu mogli da se ravnaju sa njima. „Ne zna se, rekao je, „odakle oni dolaze. Ali, s vremena na vreme, nekad svake godine, nekad svake druge - oni se iznenada pojavljuju. I ukoliko im se čovek ne suprotstavi svim snagama, oni će poharati celi region i iznenada će potom nestati“. Da, priča se još svašta drugo, što ja - u želji da budem kratak - izostavljam. Bilo bi bolje da umesto toga o svemu ovome pričaju oni koji tvrde da su sve to lično videli. Sada ću reći nekoliko reči o sveonskom (švedskom) paganizmu.

Ovaj narod ima jedan naširoko poznat hram koji se zove 26 Upsala (Ubsala).

Skolion 138: U blizini ovog hrama raste jedno moćno drvo koje širi grane na sve strane. Ono je vazda zeleno, zimi kao i leti. Niko ne zna kakva je ovo vrsta drveta. Tamo se nalazi jedan izvor kod kojeg pagani obavljaju žrtvovanja i u koji utapaju žive ljude. Ukoliko ovi ne isplivaju, njihova želja će biti ispunjena.

Skolion 139: Hram je okružen zlatnim lancem, koji visi odozgo sa krova. Svojim crvenkasto-zlatnim sjajem on blista sa velike razdaljine na posetioce. Svetilište, naime, leži gore na platu i u jednom krugu okruženom brdima na takav način, da podseća na teatar. Ono se nalazi u blizini gradova Siktone (Sigtune) i Birke. U ovom hramu, koji je ceo pokriven zlatom, narod obožava tri boga. Tor, najmoćniji od njih, ima svoj tron u središtu sale

za gozbu, a na obema stranama oko njega imaju svoja mesta Vodan (uobičajeni nordijski naziv je Odin, *prim. prev.*) i Friko. Njima se pridaju sledeće funkcije: Tor, kažu oni, gospodari u vazduhu i odlučuje o grmljavini i munjama, vetru i kiši, nebu bez obla-

Mapa Adama Bremenskog. Pored Norveške i Švedske obeležene su i zemlje Kiklopa, Amazonki, psoglava.

ka i o plodu (letini). Do njega dolazi Vodan, ili „ekstaza“ koja vlada ratovima i daje ljudima hrabrosti u borbi protiv njihovih neprijatelja. Treći je Friko (Fricco) koji ljudima obezbeđuje mir i zadovoljstvo. Njegova statua je predstavljena kao veliki falus. Vodana, s druge strane, oni naoružavaju na isti način na koji naši sunarodnici imaju običaj da predstavljaju Marsa. Tor sa svojim žezlom liči na Jupitera. Oni se takođe klanjaju obogotvorenim ljudskim osobama koje su zbog svojih zasluga postale besmrtnici. O tome, na primer, može da se čita u Žitiju svetoga Ansgara, da su učinili sa kraljem Henrikom (Erikom).

Svi njihovi bogovi imaju sveštenike koji vrše žrtvovanja²⁷ pred narodom. Ukoliko prete kuga i glad, donosi se žrtva u piću Torovoj statui. Ukoliko preti rat - Vodanovoj. A ukoliko se slavi svadba, Friku. Dalje, sve sveonske zemlje svake devete godine imaju običaj da slave jednu zajedničku ceremoniju u Upsali.

Skolion 140: Ne tako davno vrlo istaknuti hrišćanski vladar, sveonski kralj Anund, odbio je da prinese žrtve bogovima koje je narod izabrao. Iz tog razloga on je bio proteran iz svog kraljevstva i napustio je narodni sabor srećan što su ga smatrali suviše vrednim da bi ga obrukali zarad Hristovog imena.

Niko nema prava da odsustvuje sa ove religijske svečanosti. Kraljevi, kao i narod, svaki čovek pojedinačno, šalju svoje poklone/žrtve u Upsalu. I, što je gore od bilo koje vrste kazne: oni koji su već bili prihvatili hrišćanstvo, moraju da se otkupe kako bi mogli da učestvuju u ovim ceremonijama.

Obred se odvija na sledeći način: oni žrtvuju devet glava od svih živih bića muškog roda, u okviru običaja da krvlju zadovolje bogove.

Skolion 141: Gozbe i slična žrtvovanja slave se devet dana. Svakog dana oni žrtvuju jednog čoveka zajedno sa drugim (živim) bićima i na taj način u toku devet dana bivaju ubijena 72 bića koja se dovode na svečanost. Ova žrtvovanja se događaju oko prvog dana proleća (što će reći oko 21. marta).

Tela se obese u jednom svetom gaju koji se nalazi u neposrednoj blizini hrama. Ovaj gaj je, naime, tako važan za pagane,

da se za svako drvo u njemu smatra da je božansko kao posledica smrti žrtvovanog i njegovog raspadanja. U lugu vise, zajedno sa ljudima, isto tako žrtvovani psi i konji. A jedan hrišćanin mi je rekao da je tamo video međusobno poređana i obešena tela 72 čoveka.

Inače, oni, takođe, što je običaj za ovu vrstu ritualnih žrtvovanja, pevaju razne nepristojne pesme, zbog čega ih je najbolje zaobići u tišini.

Helmold fon Bozau

SLOVENSKA HRONIKA

Glava 1

Na ušću reke Odre u Baltičko more jednom je stajao grad Jumne, najdivniji grad i naširoko poznat kao trgovački centar za varvare i Grke koji su tamo živeli. (...) Bio je to uistinu najveći od svih gradova Evrope i tamo su živeli Sloveni i mešano stanovništvo drugih naroda, Grka i varvara. (...) Sve dok taj grad nije uništen, njegovi stanovnici su bili zabludeli u paganskim obredima. Što se tiče morala i gostoljubivosti, časnijeg i ljubaznijeg naroda nigde se nije moglo naći. (...) Ovaj najbogatiji grad kralj Danaca, kažu, okružio je veoma velikom flotom i uništio ga do temelja. Ostaci grada još se mogu videti.

(Ovaj grad, takođe nazivan Jumna, Jumneta i Vineta, jeste moderni Volin /Wolin/; ime nastalo od Vouloini - slovenskog plemena koje je nekada živelo u regionu. Nema razloga za verovanje da je Helmold preuveličavao važnost metropole Jumne. Sigurno da je ovaj grad svojom strateškom pozicijom privukao Dance. Jumne je najverovatnije osvojio kralj Harald Plavozubi /Harald Blatand/ godine 960, *prim. prev.*)

Glava 6

KONVERZIJA RUJANACA

Od svih ljudi severnih naroda, zemlja Slovena je sama ostala najupornija u otporu i najsporije od svih prihvatala veru. (...) Čovek ne može a da se ne naćudi kako su tako najdostojniji biskupi i propovednici Jevandelja, Ansgir, Rimbirt, i šesti u nizu - Uni, čiji je žar za preobraćanjem pagana bio očigledan, mogli da

zataje u svojim naporima koji se tiču Slovena toliko, da se može reći da niti oni niti njihovi poslanici nisu postigli nikakvog uspeha među njima. Ovaj nesporazum se desio, ja mislim, zbog nepobedive tvrdoglavosti tih ljudi, a ne zbog tromosti propovednika, čije su duše bile prožete željom za konverzijom pagana da nisu štedeli ni svoju snagu ni svoje živote. Jer primer iz davne davnine nam govori kako u vreme Ludviga II iz Korveja krenuše monasi osobiti u svojoj svetosti koji se u svojoj želji za spasavanjem Slovena izložiše opasnosti i smrti zarad proslavljanja Reči Božije. Nakon što su lutali kroz mnoge slovenske provincije, oni dođoše do ljudi koji su se zvali Rani, ili Rujanci, koji se nalaze nasred mora. Kod njih je greh imao svoju kuću, a idolatrija svoj tron. Puni samopouzdanja, bez obzira na okolnosti, ovi misionari propovedaše Reč Božiju i preobratiliše celo ostrvo. Oni tamo osnovaše kapelu u čast našeg Gospoda i Spasioca, Isusa Hrista, koji je bio zaštitnik Korveja. Bog je nakon toga dozvolio da se stvari promene. Rani otpadoše od vere, odmah proteraše sveštenike i obožavaoce Hrista, i preokrenuše religiju u sujeverje. Stavivši stvorenje iznad Stvaraoca, oni obožavaše kao svog boga, Svetog Vita, kojeg mi prepoznajemo kao mučenika i slugu Hristovog. (O verodostojnosti ovog iskaza svedoči to da trgovcima nije bilo dopušteno da kupuju niti da prodaju dok se ne preda pred bogom Rana žrtva od onog što je najvrednije iz njihove robe. Tek tada smeli su trgovci da izlože svoja dobra na pijaci.) Rani duboko poštuju svog flamena (sveštenika) ne manje nego što poštuju svog kralja. Od doba kada su se prvi put odrekli vere do dana današnjeg Rani istrajavaju u svom sujeverju.

Glava 16.

KAKO SU SE SLOVENI ODREKLI VERE*

Negde u isto vreme kada se završila godina otelotvorenja Reči, 1001, potonuo je najvaljaniji imperator Oto (Oton) III, zate-

*Naslove u ovom poglavlju je dao prevodilac.

čen preranom smrću, nakon što je tri puta ulazio u Rim kao pobedilac. (U martu 996, februaru 998. i u novembru 1000; Oton III umro je 23. januara 1001. *Cambridge Medieval History*, III 172-77, 214) Tada ga je na prestolu nasledio Henri (Henrik), osoben po svom osećanju za pravdu i svetost, onaj koji je, da podsetimo, osnovao biskupiju u Bambergu i opremio je neobičnom velikodušnošću za crkvenu službu. U desetoj godini Henrikove vladavine umro je Beno (Benno), čovek uzvišen zbog potpune čestitosti i revnosti u odbrani crkve. Njegov sin, Bernhard, nasledio je njegovo prinčevsko dostojanstvo, ali je, kakogod, skrenuo sa srećnog puta svoga oca. Nesloga i bune nisu prestajale u ovoj zemlji od kada je on postavljen za vojvodu, zato što je iz drskosti da ustane protiv imperatora Henrika sa sobom povukao celu Saksoniju protiv Cezara. Onda ustade i protiv Hrista i raširi teror i metež na sve crkve Saksonije, posebno na one koje nisu htele da se pridruže zlobnoj pobuni koju pominjem. Kao dodatak ovim nesrećama, ovaj vojvoda, potpuno nepažljiv u odnosu na poštovanje koje su prema Slovenima ispoljavali i njegov otac i njegov deda, iz svoje pohlepe počeo da surovo ugnjetava narod Vinula (Winuli) i okrete ih paganizmu. U to vreme, vlast nad Slovenima su držali grof Ditrih Graničar i vojvoda Bernhard; prvi je posedovao istočnu zemlju, a drugi, zapadnu. (4) (Ditrih je bio grof pogranične oblasti uz severnu granicu, *prim. prev.*) Njihova podlost primora Slovene da se odmetnu od vere. Ovaj paganski narod, i dalje nezreo u svojoj veri, ranije su tretirali najplemenitiji prinčevi koji su ublažavali svoju strogost prema onima za čije su se spasenje revnosno stari. Sada su ih, međutim, grof Graničar i vojvoda Bernhard toliko surovo progonili, da su na kraju zbacili jaram ropstva i digli se na oružje u odbranu svoje slobode. Glavešine Vinula, pod čijim vođstvom se buna razbukovala, bili su Mistivoj (Mistivoi) i Mizidrag (Mizzidrag). Priča dalje kaže, a to je drevno predanje, da je ovaj Mistivoj tražio i dobio obećanje da će dobiti ruku nećakinje vojvode Bernharda. Onda se glavešina Vinula, u svojoj želji da pokaže da je vredan veridbe, sa hiljadu konjanika pridruži vojvodi u Italiji, a tamo skoro svi bejahu pobijeni. Kada se vratio iz pohoda,

on zatraži devojku koja mu je bila obećana, ali grof Graničar Diritih se suprotstavi planu uzviknuvši da žena iz roda vojvode ne bi trebalo da bude data psu. Čuvši ovo, slovenski poglavar ode sa velikom indignacijom. Kada je nakon toga vojvoda uzeo drugi savet i poslao glasnike po njega da mu saopšte da željeno venčanje može da se obavi, rečeno je da je Mistivoj na to odgovorio: Jedino je ispravno da nećaka visokog roda iz porodice velikog princa treba da bude venčana sa čovekom visokog roda, i da, uistinu, ne treba da bude data psu. Veliko hvala koje je nama dato za našu službu je to što smo smatrani za pse, a ne ljude. E, pa dobro, onda, ukoliko je pas dovoljno snažan, on će ostaviti velike ugrize! (Uporedi ovo sa scenom između poslanika franačkog kralja Dagobera i slovenskog vođe Sama, koji se nalazi zabeležena u Fredegarovoj Hronici, koja je napisana oko 660, dakle 400 godina pre ove epizode iz Helmoldove hronike. Prema Fredegaru, franački poslanik je zapretio Samu i rekao da slovenski narodi duguju lojalnost Dagoberu Merovingu. Samo je na to odgovorio da je zemlja zajednička u slučaju da vlada mir. Sišar /Sichar/, kako se zvao Dagoberov kurir, tada reče: Nije moguće da hrišćani i sluge božije uspostave prijateljstvo sa psima, a Samo je na to odgovorio: Ako ste vi Božije sluge, a mi njegovi psi, dokle god delujete protiv nas, mi ćemo imati dozvolu da vas ujedamo. Ova epizoda se, prema Fredegaru, dogodila 631. nakon čega su ujedinjeni paganski Sloveni odneli veliku pobedu nad franačkim kraljevstvom. Izvor: *The Fourth Book of the Chronicle of Fredegar with its Continuations*, Wallace-Hadrin, J. M, Connecticut: Greenwood Press, 1960, glava br. XIII, *prim. prev.*)

I on se vrati u Slaviju rekavši te reči. Najpre ode u grad Retru, koja je u zemlji Ljutića, i pozva sve Slovene koji su živeli istočno odatle i upoznade ih s time da mu je učinjena nepravda i da su na jeziku Saksonaca Sloveni nazvani psima. Ali oni rekoše: Ti, koji si prezreo svoje saplemenike i zbližio se sa Saksoncima, podmuklom i pohlepnom rasom, prošao si kako si zaslužio. Sada se zakuni, nama, da ćeš ih ostaviti i mi ćemo stati uz tebe. I on im se zakle.

Nakon toga, s obzirom da se vojvoda Bernhard iz očiglednih razloga digao na oružje protiv Cezara, Sloveni iskoristiše priliku da sakupe vojsku i opustošiše ognjem i mačem najpre celu Severnu Albingiju (Albingija - zemlja preko reke Elbe, *prim. prev.*). Onda, tumarajući po ostaloj Slaviji, oni spališe sve crkve i uništiše ih do temelja. Pobiše sveštenike i ostale crkvene poslenike, i mučiše ih na razne načine i ne ostaviše ni beleg hrišćanstva preko Elbe. U Hamburgu, tada i kasnije, mnogi crkveni ljudi i građani odvedeni su u ropstvo i mnogi drugi behu pobijeni iz mržnje prema hrišćanstvu. Stari ljudi među Slovenima koji pamte sva dela varvara kažu kako je Oldenburg bio grad najviše naseljen hrišćanima. Tamo, šezdeset sveštenika je bilo čuvano kao predmet poruge, a ostali su bili pobijeni kao marva. Najstariji od ovih, provost mesta, zvao se Odar. On i drugi doživeše mučeničku smrt na sledeći način: nakon što je koža sa njihovih glava bila isečena u obliku krsta, mozak svakog od njih je bio ogoljen železom. Sa rukama svezanim iza leđa, one koji su ispovedali Boga vukli su iz jednog slovenskog grada u drugi sve dok nisu pomrli. Nakon što su na taj način bili predmet „spektakla... za anđele i ljude“, oni su izdisali svoj pobeđnički duh na sred puta kojim su se kretali. Mnoga dela ove vrste, koja se sada zbog nedostatka pisanih izvora smatraju legendama, zapamćena su onako kako su se desila u to vreme u nekoliko oblasti Slovena i severnih Albinjana. *In fine*, bilo je toliko mučenika u Slaviji da teško da mogu da budu pobrojani u jednoj knjizi.

Svi Sloveni koji su boravili između Elbe i Odre i koji su ispovedali hrišćansku veru, sedamdeset godina i više, što će reći za sve vreme vladavine Otona (množ., *prim. prev.*), na ovaj način isekoše sebe iz tela Hristovog i od crkve sa kojom su pre toga bili u jedinstvu. O, zaista su božije presude nad ljudima sakrivene: Tako, dakle, koga hoće miluje, a koga hoće otvrdoglavi (Rimljanima Posl., 9:18). Diveći se i čudeći njegovoj svemoći, mi vidimo one koji su bili prvi u verovanju kako padaju nazad u paganstvo; oni, međutim, koji se činiše da su poslednji, preobrtiše se ka Hristu. Ali On, pravedni sudija, jak i strpljiv (Ps., 7:12), koji u davnini iz-

brisa prizor Izraela iz sedam plemena Kanaitskih, i sačuva samo strance kojima je iskušavao Izrael - On, kažem, želeo je da ojača mali deo pagana preko kojih zastide našu izdaju. Ove stvari se dogodile u poslednjim danima arhibiskupa Libentiusa Starijeg, pod vojvodom Bernhardom, sinom Bena, koji je užasno tlačio slovenski narod. Ditrih, grof-Graničar koji je bio pohlepan i okrutan kao i ovaj pomenuti pre njega, oteran je sa položaja i sa celog svog naslednog imanja, i okončao je svoj život kao prebend (od lat. *praebendo* - dati, davati, dodeliti, izvestan položajčin u katoličkoj crkvi, neko ko je dobio nekakav miraz, opremu, stalne prihode ili deo zemlje, *prim. prev.*) u Magdenburgu u smrtnoj postelji koju je zaslužio. Mistivoj, vođa Slovena, pred kraj života došao je do pokajanja i preobratio se Bogu. S obzirom da nije hteo da odustane od hrišćanstva, bio je oteran iz svoje otadžbine i pobegao je kod Barda (Langobardi) sa kojima je živio kao vernik do duboke starosti./

Glava 52.

OBREDI SLOVENA

Posle smrti Knuda (Cnut), koji se prezivao Lavar (Laward), kralja Obodrita, njega naslediše na njegovom mestu Pribislav i Niklot. Oni podeliše principat na dva dela, tako da je jedan vladao zemljom Vagrinaca i Polabljana, a drugi onom Obodrita. Ova dvojica su bili divlje zveri, žestoko neprijateljski raspoloženi prema hrišćanima. U ovo doba ojačaše opet po celoj Slaviji razni idoliatrijski kultovi i sujeverna sagrašenija.

Pored gajeva i kućnih bogova, u kojima zemlja i gradovi najpre obiluju, na prvom mestu su božanstva Prove (Prove), bog zemlje Oldenburga, Živa, boginja Polabljana i Radogost, bog zemlje Obodrita. Ovim bogovima su posvećeni sveštenici, žrtve livenice i raznovrsni religijski obredi. Kada sveštenik objavi, u saglasnosti sa odlukom ždreba, koje svečanosti imaju da budu

slavljene u čast kojih bogova, muškarci, žene i deca dođu skupa i nude svojim božanstvima žrtve: volove i ovce, često, takođe i hrišćane čijom krvlju se, kažu, njihovi bogovi raduju preko svake mere. Nakon što žrtva padne, sveštenik pije od njene krvi da bi sebe učinio moćnijim u prorokovanju. Jer mišljenje je mnogih da su demoni vrlo lako pristupačni da odgovore magijom na krvne žrtve. Nakon što se izvrši žrtvovanje u skladu sa običajem, stanovništvo se okreće gozbi i zabavi.

Sloveni, takođe, veruju u jednu čudnu zabludu. Na njihovim gozbama i svetkovinama oni se svi obređuju iz jednog pehara, nad kojim izgovaraju i neke reči, ne posvećivanja već proklinjanja, u ime bogova - dobrog kao i zlog - prorokujući da sva sreća dolazi od dobrog boga, a obrnuto - rđava od zlog boga. Otud, oni, takođe, na svom jeziku nazivaju zlog boga Diabolom (đavo, Diabol), ili Crnobogom (Zcerneboch), što znači „bog crne boje“. Među svim mnogobrojnim božanstvima Slovena, međutim, Svetovid, bog zemlje Rujanaca, ističe se kao najslavniji: on je neuporedivo delotvorniji u svojim proročkim odgovorima, da iz poštovanja prema njemu oni ostale bogove gledaju kao polubogove. Govoreći o ovome, oni takođe imaju običaj svake godine da ždrebom izaberu jednog hrišćanina kojeg žrtvuju u naročitu čast svome bogu. Njegovom svetilištu šalju se određene svote novca iz svih slovenskih krajeva da bi se plaćali obredi žrtvovanja. Ljudi su, štaviše, toliko pod uticajem izuzetnog poštovanja ovog hrama da se nikada ne usuđuju da se olako zaklinju u njega, niti da se oskrnavi ni blizina hrama, čak i kada su suočeni sa neprijateljem. Pored toga, u slovensku je rasu usađena okrutnost koja ne zna za zasićenje, nemir što kinji zemlje koje leže oko njih na kopnu i na moru. Teško je ispričati koliko su različitih vrsta smrti naneli sledbenicima Hrista. Oni su čak iščupali utrobu nekima i namotali je oko motke, a druge su zakucali na krstove ismejavajući simbol našeg spasenja. Govori se da oni stavljaju na krstove svoje najgore razboj-nike. One zarobljenike koje drže za otkup, oni stavljaju na takve muke i drže ih u tako zategnutim okovima, da bi onaj ko ne zna za njihove običaje u to teško poverovao.

GERLAV, SVEŠTENIK

Ispričaću o jednom događaju vrednom da bude zapamćen u potomstvu. Nakon što su Sloveni opljačkali svojevoljno zemlju Vagira, oni na kraju dođoše u oblast Susel (Sussel) da bi uništili tamošnju koloniju Frižana (Frisians), koja je brojala, prema proračunu, četiri stotine i više ljudi. Ali kad Sloveni dođoše, jedva da ih je bilo stotinu u malom zamku jer su se ostali vratili u otadžbinu s namerom da uspostave red među stvarima koje su im tamo pripadale. Pošto je sve što je bilo napolju zapaljeno, oni koji su ostali u utvrđenju bili su izloženi iskušenjima teške opsade; čitavog dana ih je žestoko napadalo tri hiljade Slovena. Dok su ovi bili ubeđeni u pobjedu, Frižani su izbegavali svoj sudnji čas produžavajući sukob. Kada su Sloveni videli da neće dobiti borbu bez krvi, oni obećaše Frižanima živote i da im neće seći udove ukoliko izađu i polože oružje. Neki od opkoljenih zbog toga, u nadi da će sačuvati živote, počеше da se zalažu za predaju. Ali, tada ih najnepokolebljiviji sveštenik napade: „Šta je to sa vama, ljudi, šta to želite da uradite? Da li smatrate da ćete, ukoliko se predate, otkupiti svoje živote i da će varvari održati svoju reč? Vi grešite, ljudi, sunarodnici moji! Vaša je pretpostavka budalasta. Zna li da se od svih došljaka, nijednog naroda Sloveni ne gnušaju toliko koliko Frižana? Istina je, naš Spasitelj je njima odvratan. Zbog čega, onda, baciti živote i od svoje volje žuriti u propast? Zaklinjem vas Gospodom, Stvaraocem sveta, kome, nije ograničenje... da spasi... nekolicinu' (Knj. Samuilova, 141:6), da oprobate svoju snagu još malo i pridružite se bici protivu neprijatelja! Jer dokle god nas ovi zidovi okružuju, mi smo gospodari svoga oružja i svoje snage; život je za nas utvrđen u nadi, ali ako se razoružamo, ništa nam drugo ne preostaje nego sramna smrt. Radije zarijte u njihovu živu silu svoje mačeve, koji govore sami za sebe, i budite osvetnici svoje krvi. Neka okuse vašu srčanost. Ne dajte im da odu kući sa pobedom bez krvi“.

Dok je izgovarao ove reči, on im pokaza svoj odvažan duh. On otvori velike portale i sa samo jednim čovekom on baci unazad rogalj koji je tu dogurao neprijatelj, usmrivši pri tom ne mali broj Slovena sopstvenom rukom. On nije popustio u borbi čak i onda kada su mu iskopali jedno oko i kada su ga ranili u stomak: pokazao je nadljudsku snagu i duše i tela. Ni mnogo pominjani sinovi Sarvijini, ili Makabejci, nisu se borili toliko valjano u davnini koliko sveštenik Gerlav i njegova šačica ljudi u utvrđenju Susel. Oni su držali vrata pred ovima koji su ih napadali. Čuvši za njihova dela, vojvoda sakupi jednu vojsku kako bi ušla u borbu sa Slovenima i proterao ih iz njegove zemlje. Kada je glasina o tome šta je ovaj preduzeo došla do Slovena, oni se vratiše svojim brodovima i otisnuše se, pretovareni zarobljenicima i različitim dobrima koja su opljačkali u zemlji Vagiri (verovatno Vagrinaca; Helmold, kao i savremenici-srednjovekovni hroničari, ne koristi uvek iste nazive za pojedina plemena, narode ili toponimska određenja, *prim. prev.*)

Glava 83.

(...) Naučio sam iz iskustva nešto o čemu sam ranije bio samo čuo od drugih, a to je da nema naroda koji se više izdvaja u pogledu gostoljublja od Slovena. Da bi zabavili goste, oni su svi za to jednodušno nestrpljivi i orni, tako da uopšte nije potrebno da bilo ko zatraži gostoprimstvo. Šta god da nabave uzgojem stoke, pecanjem ili lovom, oni to sa najiskrenijom velikodušnošću daju, smatrajući najizdašnjeg čoveka najmuževnijim. Želja za ovim pokazivanjem podstiče mnoge od njih na pljačku i krađu. U svakom slučaju, ovi poroci su ono što može da im se oprostí jer su prekriveni ogrtačem gostoljubivosti. Prema slovenskom zakonu, ono što ukradeš noću moraćeš sutra da поделиš sa svojim gostima. Ali, ukoliko je iko - a to je vrlo retko - uhvaćen kako uskraćuje gostoprimstvo strancu, njemu se može po zakonu spaliti kuća i vlasništvo. Oni se svi, isto tako, kunu i izjavljuju da je onaj koji se plaši da da strancu hleb dostojan sramote, grešan i zaslužuje da ga se svi gade.

Glava 84.

Nakon što smo te noći (6 - 7. januar 1156) i sledećeg dana i noći ostali kod vladara Pribislava, mi udosmo u onostranu Slaviju u goste uticajnom čoveku, Tesimaru (Thessemar), koji nas je pozvao. Desilo se da na našem putu uđemo u šumu, koja je jedina u toj zemlji, jer se ona sva pruža u ravnici. Među vrlo starim drvećem videli smo svete hrastove koji su bili posvećeni bogu ove zemlje, Proveu. Oko njih su se nalazila dvorišta i ograde, veoma pažljivo načinjene od drveta, i sa dvema kapijama. Jer, pored kućnih bogova i idola kojima su obilovala sva sela, to mesto je bilo svetište za celu zemlju i imalo je i njemu pripadajućeg vlastitog flamera, i svoje praznike i gozbe, kao i žrtvene obrede. Drugoga dana u nedelji narod ove zemlje je običavao da se skupi tamo i da održi sud sa vođom i sa flamenom. Ulazak u ovo dvorište sudnice bio je zabranjen svima, osim sveštenicima i onima koji bi trebalo da izvrše žrtve, ili onima u smrtnoj opasnosti, budući da njima niko nije smeo da odbije azil. Jer Sloveni pokazuju tako duboko poštovanje prema svojim svetim stvarima da ne dozvoljavaju da se okolina svetog mesta oskrnavi krvlju čak ni u doba ratova. Oni se zaklinju vrlo nerado jer među Slovenima kleti se, isto je kao i na samog sebe bacati krivokletstvo, zbog osvetoljubivog gneva bogova. Sloveni imaju više oblika obožavanja idola jer oni nisu svi jedinstveni u svojim sujevnim običajima. Neki izlažu u hramovima fantastično uobličene predstave, kao na primer, idola Plunja (Ploen), čije je ime Podaga (Pogada; Helmold ovde nepravilno zapisuje Pogada umesto Podaga, *prim. prev.*); ostala božanstva žive u šumama i gajevima, poput Provea (Prove), boga iz Oltenburga, kojima Sloveni ne prave idole.

Oni takođe rezbare mnoštvo božanstava sa dve, tri ili više glava. Ali, oni ne poriču da među mnogostrukim bogovima kojima dodeljuju ravnice i šume, tuge i radosti, jedan bog na nebu vlada nad svima ostalima. Oni drže da se on, najmoćniji od svih, bavi samo nebeskim stvarima; a da ostali, ispunjavajući dužnosti koje su im dodeljene iz pokornosti prema njemu, potiču iz njegove krvi; i da jedan nadvišava drugog u meri u kojoj je bliži ovom bogu bogova.

Kada smo krenuli (1. januara 1156) ka toj šumi i mestu bezbožništva, biskup nas je energično opomenuo da uništimo gaj. Skačući sa svog konja, on sam sa svojim osobljem razbio je na komade ukrašena čela fasada. I, ulazeći u dvorište, mi skupismo svu živu ogradu od ograđenog prostora oko svetog drveća i napravismo lomaču od hrpe granja tako što upalismo vatru, ali bez straha da bi, na primer, stanovnici mogli burno da reaguju i da nas savladaju. Nebo nas je zaštitilo. Nakon ovoga, mi prispemo u kolibu gde nas je Tesamar primio uz velike počasti. Ipak, slovenski putiri nam nisu bili ni slatki ni prijatni jer smo videli razne vrste sprava za mučenje, koje su (Sloveni) imali naviku da koriste na hrišćanima dovedenim ovde iz Danske. Videsmo tamo i sveštenike Gospoda, omršavele od dugog držanja u zarobljeništvu, kojima biskup nije mogao da pomogne ni silom niti molitvom.

(...)

Glava 87.

UBISTVO NIKLOTA

Vojvoda Henrik uđe u zemlju Slovena sa jakim snagama i opustoši je ognjem i mačem. Niklot se uveri u vojvodinu moć, zapali sve tvrđave, naime, Ilov, Maklenburg, Šverin i Dobin, kako ih vojvoda ne bi osvojio. Zadržao je samo jednu tvrđavu za sebe, Verlu (Werla), koja je smeštena na reci Varnov (Warnow) blizu zemlje Kičina (Roštok). Iz nje su Sloveni dan za danom izlazili i uhodili vojvodinu vojsku i napadali iz zaseda neoprezne. Jednog dana, dok je vojska stajala blizu Maklenburga, Niklotovi sinovi, Pribislav i Vratislav, izadoše napolje da pustoše i poubijaše neke ljude iz logora koji bejahu pošli u nabavku hrane. Najvaljaniji muževi u vojsci izadoše u gonjenje i zarobiše mnogo Slovena koje vojvoda obesi. Nakon što su izgubili svoje konje i najbolje ljude, Niklotovi sinovi dodoše kod svog oca. On im reče: „Mislio sam, zaista, da imam za leđima muškarce, ali ovi mladići beže brže nego žene. Zbog toga ću sam izaći, da vidim mogu li da učinim vi-

še“. I on izađe sa nekoliko izabranih muževa i vrebaše u zasedi blizu vojvodine vojske. Sluge izađoše iz vojvodinog tabora da skupljaju žito u to vreme i dodoše blizu zasede. Izmešani sa slugama takođe su izašli i vitezovi, oko šezdeset njih, svi sa navučanim oklopima ispod spoljašnje odežde. Ne primetivši ovo, Niklot pojuri na najhitrijem konju kroz njih sa namerom da jednoga od njih pregazi. Ali, njegovo koplje, udarajući u oklop, odskoči u uzaludnom udarcu. Kada je zatim pokušao da se vrati među svoje ljude, bio je brzo okružen i ubijen ostavši bez pomoći ijednog svog čoveka. Njegovu glavu prepoznaše i doneše u logor, na čuđenje mnogih da je jedan tako veliki čovek uz Božiju pomoć bio jedini iz svog duštva koji bejaše pao. Kada su njegovi sinovi čuli za smrt svoga oca, oni zapališe Verlu i sakriše se u šumi, prebavivši prethodno svoje porodice ka brodovima.

Nakon što je uništio celu zemlju, vojvoda započe sa obnovom i utvrđivanjem Šverina. Na mesto komandanta garnizona postavi izvesnog plemića Guncelina, ratobornog čoveka. Niklotovi sinovi se vratiše u vojvodino okrilje i on im pokloni Verlu i svu tu zemlju.

(...)

Glava 93.

ZAROBLJAVANJE VRATISLAVA

Niklotovi sinovi, Pribislav i Vratislav, nezadovoljni zemljom Kičina i Circipana koju su dobili, težili su da ponovo zadbiju zemlju Obodrita, koju im vojvoda pravom rata bejaše oduzeo. (Ovo se desilo 1162. godine, *prim. prev.*) Kada je njihova izdaja otkrivena, namesnik (prefekt) zemlje Obodrita, Guncelin od Šverina, saopštio je ovo vojvodi. I ovaj (potonji) razbesni se i ozlojeđi na njih i dođe sa ogromnom vojskom u zemlju Slovena u zimsko vreme. Ovi su se, međutim, ulogorili u gradu Verli i utvrdili zamak protiv opsade. Vojvoda posla napred Guncelina sa njegovim najhrabrijim muževima da započnu okruživanje, kako neki Sloven možda ne bi promakao. Sa ostatkom vojske on ih je zatim

sledio što je brže mogao. Oni započeše opsadu zamka u kojem je bio Vratislav, Niklotov sin, i mnogi plemići, kao i mešana mnozina drugih. Pribislav, stariji (brat), ode u sigurnost šume, sa izvesnim brojem konjanika, kako bi odatle napadao iz zaseda neopreznе. Vojvoda se veoma obradova što su ga Sloveni tvrdoglavo čekali u tvrđavi i što mu se pružila prilika da ih potčini. I on reče mladim ljudima u vojsci, koje je budalasta želja za borbom podstakla da izazivaju neprijatelja na razne načine: „Zašto bez potrebe idete gore ka kapijama tvrđave i dovodite sebe u opasnost? Borbe ove vrste su lakomislene i štetne. Bolje ostanite u svojim šatorima gde ne mogu da vas pogode koplja i strele neprijatelja i pobrinite se za opsadu u kojoj niko neće umaći. Jer, uz milost božiju, mi ćemo se postarati da osvojimo tvrđavu bez nereda i krvoprolića“.

On odmah naredi da se donesu balvani od debelog drveća i pretvore u oruđa rata poput onih koja je video u bitkama u Kremi (Crema) i Milanu. Napravio je najdelotvornije mašine, jednu od greda sastavljenih zajedno u ovan za razbijanje zidova: drugu, koja je bila viša i sagrađena kao kula, on izdignu iznad utvrđenja da bi usmerio osovину strele u tvrđavu i da bi oterao one koji su stajali na bedemima. U to isto vreme Vratislav bi, ozbiljno ranjen strelom. Jednog dana, međutim, do vojvode stiže glas da se Pribislav pojavio sa konjanicima nedaleko od logora. Da bi ga zarobio, vojvoda posla grofa Adolfa, sa izabranom jedinicom mladića koji, nakon pretraživanja po močvarama i šumama celoga dana, nisu nikoga našli jer su ih obmanuli njihovi vodiči koji su bili naklonjeni više neprijatelju nego našim sopstvenim ljudima. Sada vojvoda naredi nabavljačima hrane da ne izlaze van logora ni u jednom pravcu kako ne bi pali u šake neprijatelja. Ali, izvesni Holceri, tvrdoglavi kakvi jesu, ne obratiše pažnju na naređenje, već odoše u nabavku i Pribislav, naletevši u jurišu na ove neopreznе ljude, pobi oko stotinu njih. Ostali pobegoše nazad u logor. Veoma razjaren ovim, vojvoda još energičnije priteže obruč opsade. I tada bedemi tvrđave počеше da se tresu, preteći da padnu i da se razbiju u paramparčad budući da su bili potkopani. Vratislav iz-

gubi svu nadu, dođe u logor grofa Adolfa da pridobije (povoljan) odgovor. Grof mu odgovori: „Kasno je slušati savete lekara kada je bolesnik u beznadežnoj situaciji. Morali ste da predvidite opasnosti koje vam sada prete. Ko ti je, molim te, dao savet da se kockaš opsadom? Bila je neverovatna glupost što si se ukopao nogama u mestu odakle ti nema povratka i nema izlaza. Sad ti ne preostaje ništa drugo nego predaja. Ukoliko i ima neke prečice do spasa, ona leži, kako ja vidim, samo u predaji“.

A Vratislav reče: „Prenesi našu poruku vojvodi i zamoli ga da nam dozvoli predaju bez opasnosti po naše živote i naše udove“. Grof onda ode do vojvode i, obraćajući se onima od kojih je zavisila odluka, objasni šta je po sredi. Nakon što su bili upoznati sa voljom princa, oni dadoše obećanje da će svakom Slovenu koji se bude predao vojvodi, biti pošteđen život i udovi, ali, naravno, pod uslovom da Pribislav takođe položi oružje. Pod nadzorom slavnoga grofa, Vratislav i svi plemići Slovena tada napustiše tvrđavu i baciše se pred noge vojvode, svaki sa mačem iznad svoje glave (prema običaju sa kojim se Henrik Lav upoznao u Italiji, *prim. prev.*), i vojvoda ih primi i učini ih zarobljenicima. Vojvoda takođe naredi da budu oslobođeni svi danski sužnji koji su bili u tvrđavi. Velika mnozina ovih izađe napolje, uzvikujući blagoslove ovom najjaljanijem vojvodi zbog svog oslobađanja. Nadalje, on stavi pod stražu tvrđavu i obične ljude i postavi nad njima izvesnog veterana, Ljubimara (Lubemar), Niklotovog brata, da vlada zemljom, ali razborito, kao vođa. Vratislava, slovenskog vladara, vojvoda odvede sa sobom u Brunsvik (Brunswick) i baci ga u okove. Ostale je razmestio po tamnicama dok ne plate visoku otkupninu. Na ovaj način on ukinu slovensko gospodstvo, tako da su ga prepoznali kao „lava, najjačeg između zverova, koji ne uzmiče ni pred kim“ (Priče Solomonove, 30:30). Pribislav, koji je bio stariji i od finijeg duha, bejaše pun želje da pomogne svom zarobljenom bratu. On otpoče preko pregovarača da meri um princa i da pita za uslove mira. Kada je vojvoda zatražio taoce kako bi osigurao da će obećanje biti poštovano, Pribislav reče: „Kakvu potrebu ima gospodar da traži taoce od svog sluga? Zar on ne dr-

ži moga brata i sve plemstvo Slavije u zarobljeništvu? Neka ih zadrži kao taoce, neka čini sa njima šta hoće ukoliko prekršimo dogovor“. Dok su o ovim stvarima pregovarali preko glasnika, Pribislav je imao druge stvari na umu, tako da prođe kratko vreme od marta do februara sledeće godine kako nije bilo rata u Slaviji. I sve vojvodine tvrđave, naime, Malkov (Malchow), Kuskin (Cuscin), Šverin, Ilov i Maklenburg, ostadoše nedirnite.

Glava 4, II knjiga.

VEŠANJE VRATISLAVA

Nakon što je vojvoda čuo za novi ustanak Slovena (1164, *prim. prev.*) i pad Maklenburga, i pokolj hrišćana (izvršen pod Pribislavom, *prim. prev.*), i kako je kritična cela situacija u Slaviji, on se rastužio u duhu, ali u međuvremenu posla cvet svojih vitezova u odbranu Šverina. On naredi grofu Adolfu i ostalim poglavarima Holsatije (Holtsten, Holzatia - Holštajn, *prim. prev.*) da idu za Ilov i zaštite tvrđavu. On sakupi veliku vojsku, sakupi najhrabrije ljude Saksonije uz sebe da bi vratili Slovenima za zlo koje počinise. On takođe dovede Valdemara, kralja Danaca, koji je sa pomorskom silom napao Slovene. Grof Adolf se susreo sa vojvodom blizu Malkova (Malchow), sa svim severnim Albinjanima. Sada kada je vojvoda prešao Elbu i stigao do granice Slovena, on dade da se Vratislav, princ Slovena, usmrti vešanjem blizu tvrđave Malčov, zato što ga je njegov brat Pribislav upropastio i prekršio dogovor o miru.

Glava 12, II knjiga.

SVETOVID, IDOL RUJANACA

U to vreme Valdemar, kralj Danaca, sakupi veliku vojsku i mnoštvo brodova kako bi napao zemlju Rujanaca i pokorio ih sebi. Kazimar i Bugoslav, prinčevi Pomeranaca, i Pribislav, princ

Obodrita, pomogoše mu jer je vojvoda naredio Slovenima da daju pomoć kralju Danaca kad god on odluči da pokori strane narode. Sada je taj posao napredovao u rukama danskog kralja, koji zadobi zemlju Rujanaca snažnom rukom, a oni mu dadoše za svoj otkup što god je kralj naredio. On uze najdrevniji idol Svetovida, koji su obožavali svi slovenski narodi, naredi da ga iznesu napolje i stave mu konopac oko vrata, čvrsto ga stegnuvši. Onda naredi da ga provuku kroz sredinu vojske pred Slovenima, da ga iskomadaju na delove i bace ih u vatru. On uništi hram sa svim utvarima za obožavanje i opljačka sva bogatstva njegove riznice. Potom uputi Slovene da se odreknu grehova u kojima su bili rođeni i da prihvate obožavanje istinitog Boga. On nabavi sredstva za građenje crkava i tamo je bilo podignuto dvanaest crkava u zemlji Rujanaca, a sveštenici su naimenovani da vode brigu o narodu u stvarima koje su od Boga. Ovom prilikom bejahu prisutni biskupi Absalon od Roskildea i Bern od Maklenburga. Oni potpomogoše kralja svom marljivošću, ne bi li u nepoštenom i izopačenom narodu bilo potvrđeno poštovanje našeg Boga.

Jaromar, plemeniti čovek, u to vreme bio je princ Rujanaca. Kada su ga obavestili o obožavanju istinitog Boga i katoličke vere, on brzo dođe da ga pokrste i zamoli sve svoje ljude da budu ponovno rođeni sa njim u svetom krštenju. Nakon što je postao hrišćanin, on je uistinu bio tako jak u svojoj veri i tako smiren u svom propovedanju da je ličio na drugog Pavla, pozvanog od Hrista. Delajući snagama jednog apostola, delom marljivim propovedanjem, delom pretnjama, on preobrati narod, grub i surov u svom životinjskom ludilu, od njegovog prirodnog divljaštva u religiju novog života.

Jer od celokupne nacije Slovena, koja je bila podeljena na provincije i principate, narod Rujna je poslednji čak do našeg vremena istrajavao duže od svih ostalih u mraku bezverja pošto bejahu nepristupačni zbog mora koje ih okružuje. (U ovom delu Hel-mold ponavlja priču i izraze koje je već koristio u ranijim poglavljima, *prim. prev.*) Nejasan izveštaj govori da je Luj, sin Karlov, u davnini posvetio zemlju Rujanaca Svetom Vitu od Korveja. Luj je

bio osnivač tog manastira. (...) Kasnije, međutim, kada Rani, koji se takođe zovu i Rujanci, pod promenjenim okolnostima odlutaše od svetlosti istine, njihov greh postade gori od prvobitnog. (...) Tako jako postade sujeverje među Ranima, da Svetovid, bog zemlje Rujanaca, obezbedi primat nad svim božanstvima Slovena kao najslavniji u poredama, najsigurniji u proročkim odgovorima. Otuda, ne samo zemlja Vagrinaca, već sve provincije slovenske, čak do dana današnjeg, slale su poklone svake godine priznajući njega za boga nad bogovima. Među Rujancima kralja poštuju manje od flamera. Jer ovi potonji obogotvoruju odgovore i osiguravaju rezultate ždreba. On zavisi od zapovesti ždreba, ali kralj i narod zavise od njegove komande.

U raznovrsnim prilikama, takođe, sveštenik je imao običaj s vremena na vreme da žrtvuje hrišćanina, objavljujući da su bogovi sasvim zadovoljni krvnom žrtvom kao takvom. Pre nekoliko godina mnoštvo trgovaca našlo se tamo povodom ribarenja, jer u novembru, kada vetar jako duva, tamo se ulovi puno haringi i trgovcima je dozvoljen slobodan pristup pod jedinim uslovom da plate zakonski porez bogu ove zemlje. Izvesni Gotšalk, sveštenik Božiji iz Berdovika (Berdowick), zadesio se tamo u to vreme jer je bio pozvan da radi stvari koje su od boga za veliki broj ljudi, trgovaca u poseti. Ovu stvar nisu zadugo mogli da sakriju pred varvarskim sveštenikom i, saznavši kralja i njegov narod, on objavi da su bogovi veoma ljuti i da nema drugog načina da se njihov gnev ublaži drugačije nego sveštenikovom krvlju, koji se drznuo da vrši čudnu službu među njima. Zapanjeni varvarski narod onda pozva sve trgovce i zatraži da sveštenik bude predat njima, kako bi mogao da bude ponuđen kao žrtva za ublaženje božijeg gneva. Kada su hrišćani protestovali, Rujanci ponude sto maraka da bi ih podmitili. S obzirom na to da je predlog naišao na odbijanje, Rujanci se okrenuše sili i zapretiše sledećeg dana da će objaviti rat. Pošto su im brodovi već bili natovareni ulovom, trgovci noću krenuše na put i, razvivši jedra uz povoljan vetar, i oni i sveštenik pobegoše od smrtne opasnosti.

Iako mržnja prema hrišćanskom imenu i ognjilo sujeverja

prebiva sa više žestine među Ranima nego među ostalim Slovenima, oni se odlikuju mnogim prirodnim darovima. Kod njih vlada gostoprimstvo u izobilju i oni pokazuju dužno poštovanje prema svojim roditeljima. Kod njih se ne može naći osoba kojoj bilo šta treba ili prosjak u bilo koje vreme. Čim nemoć ili godine učine bilo koga od njih slabim ili oronulim, njega uzima njegov naslednik i brine o njemu sa krajnjom nežnošću. Obzir prema gostoprimstvu i poštovanje prema roditeljima stoje kao vrhovne vrline među Slovenima. Zemlja Rujanaca je, takođe, bogata u žetvenom prinosu, ribi i igrama. Vrhovna tvrđava zemlje zove se Arkona.

(...)

13. glava, II knjiga.

...Pojaviše se, međutim, znači, koji najaviše veliku i sveproždirajuštu nesreću. Kad je izvesni sveštenik u zemlji Danaca, koji se zvao Alsen, stajao kod svetog oltara i digavši putir da bi učestvovao u hostiji, on, o pogledaj, on vide meso i krv u putiru. Kada se nakon duže vremena oporavio od straha, on ode do biskupa ne usuđujući se da proba ono što je bilo neobičnog izgleda, i tamo on ukaza na putir pred celim skupom sveštenstva. Dok mnogi objaviše da je ovo delo Neba, da bi se učvrstila vera u ljudima, biskup to protumači u višem smislu - da smrtna nevolja preti Crkvi i da će slobodno poteći krv hrišćanskog naroda. Jer koliko često se prolivala krv mučenika, Hristos bejaše ponovo razapet u svojoj pastvi. Reči propovednika nisu izneverile. Jedva je prošlo četrnaest dana otada kad dođe slovenska vojska, zauze svu zemlju, sruši sve crkve, zarobi mnoge ljude i, uistinu, oštricom mača pobi sve koji su se opirali.

(...)

Uskoro, međutim, sva zemlja Slovena, počevši od Eidera koji se graniči sa danskim kraljevstvom, pa protežući se od Baltičkog mora i reke Elbe u najužem dohvat do Šverina (Schwrin), oblasti od koje su se plašili zbog zaseda i koja beše skoro opuste-

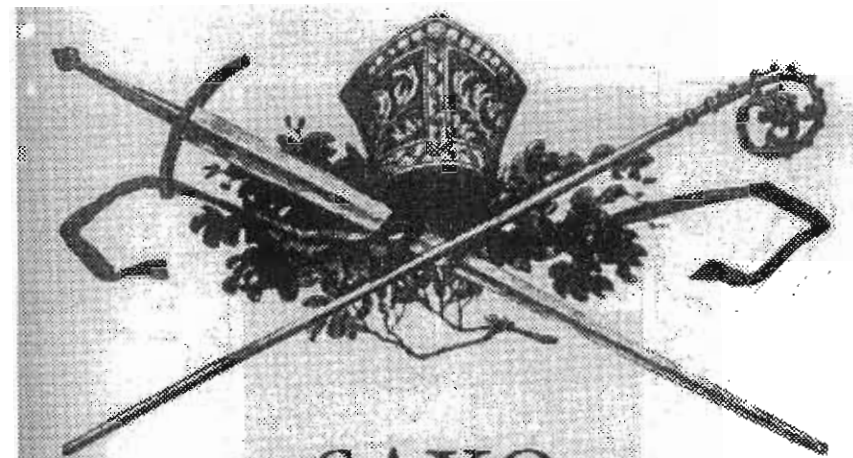
la, konačno je, uz pomoć Božiju, cela učinjena kolonijom Saksonaca. I gradovi i sela digoše se tamo i crkve se izgradiše i poslanici Hristovi se umnožiše.

Pošto je uvideo da nema koristi „protivu bodila praćati se“ (Dela Apostolska, 26:14), Pribislav (Niklotov sin, *prim. prev.*) odustade od svog nepopustljivog i dugotrajnog pobunjeničtva i ostade miran i zadovoljan komadom zemlje koje mu je dodelila sudbina. On podiže tvrđave Maklenburg, Ilov i Roštok i naseli Slovene u okviru ove teritorije. Pošto su slovenski pljačkaši uznemiravali Nemce koji su živeli u Šverinu (Schwerin) i u njegovom distriktu, Guncelin (Guncelin), zapovednik tvrđave, hrabar čovek i vojvodin vazal, naredi svom ljudstvu da hvata i bez oklevanja usmrti vešanjem svakog Slovena koji bude pronađen kako iz nejasnih razloga luta sporednim putevima.

Tako su Sloveni zaustavljeni u krađama i pljačkama.

Svetovidov hram, moderna ilustracija.

SAXO GRAMMATICUS

Danmarks Kronike

OVERSAT AF FR. WINKEL HORN
ILLUSTRATIONER AF LOUIS MOE

ANDEN DEL

Suet hieū auspiciatū herculee virtutis
 exemplo monstrorū nūlibz obstarurus.
 Inita gothia cum decurba¹⁰⁰⁰ dōy obuiorū grā
 caprinis tergōibz amictulū ^{grami} incedet ac ua
 rūs ferarū pellibz cur coactus ^{orificū q. de} gigante ^{rum}
 al summat ^{abruce} erumnas. ipam gro siluestre
 fore larices cum paucis ad modū pedis
 sequit ^{in capro} lauandi gracia perentem equo ob
 uia ^{q. p. d. t. u. c. e. l. l. e. r. a. t. a. s. i. r. a. l. e. q. u. l. h. o. r. i. s.} habuit. Quetam insoliti cultus
 horore muliebriter ^{finis} mota succussis
 frenis ^{marina ē m. l. m. p. l. e. r. e. p. a. s. o. d. e. r. t. p. l. a. m. s. o. r. u. a. r. o. c. h. t.} patrio carmine ^{q. p. r. e. p. t.} hic cepit.
 Conspice inuitū regi uenisse giganteo.
 Et gressū medias obtenebrare uias.
 Aut oculis fallax nā regmine sepe fermo.
 Contigit audaces delinuisse uiros.

Tum bellus licorlus.	Proūico nob.
Virgo caballi.	Qu bellis. ^{repleto aut}
Que pretul armos.	Bellus ego sū.
Verba uicissim.	Fertis in armos.
Manna fundens.	Terū inimicis.
Quod tibi nomen.	Centis heroe.
Qua fueris die.	Atq; alieno.
Ecce creta.	Sepe refundes.
Ad hec gro. ^{repleto gro}	Sanguine dextm.
Ero michi nomen.	Tum gro. ^{repleto q. p. r. e.}
Rex pater exstat.	Quil rogo ueltrū.
Sanguine fulgens.	Dirigit ayment.
Fulgid armis.	Quo duce signa.
Tu q; qui sis.	Bellica fertis.
Aur sacus unde.	Quil modā tua.

Pad Arkone i uništenje Venda (Dela Danaca)

Knjiga 14. Glava 20.

Kada je Valdemar uspostavio red u kraljevstvu (posle smrti kralja Svena, *prim. prev.*), on odluči da započne svoju vladavinu jednim odvažnim vojnim poduhvatom; želeo je, naime, da nadoknadi otadžbini gubitke i uspravi je na noge posle svih tih godina u kojima su je pirati sakatili i skoro trećinu zemlje bili pretvorili u opustošenu divljinu, te se zato otisnu sa celom flotom na ostrvo Masned da bi krenuo u rat na Vende. Na toj vojnoj skupštini, gde je ohrabrivao ljude na borbu, ustadoše najstariji, koji su imali običaj da vode glavnu reč, i izjaviše da ne bi bilo sigurno za flotu da krene na put. Jer, najpre, nedostajale su im namirnice, a osim toga i neprijatelju je bilo jasno šta je kralj imao na umu. Zato je bilo bolje odložiti pohod dok prilike ne budu povoljnije. Osim toga, rekoše oni, bilo bi lakomisleno iskušati ratnu sreću protiv neprijatelja koji je sedeo spreman i čekao, naoružan do zuba. A s obzirom na to da je samo jezgro danske vojske bilo okupljeno u ovoj floti, ukoliko bi ono bilo uništeno, Vendi bi zahvaljujući samo jednoj jednoj pobedi preuzeli vlast nad celom Danskom. Ne bi li se stoga moglo reći da bi, ukoliko im sreća bude okrenula leđa, pogibija ovih ratnika značila i propast celog kraljevstva? Zbog toga ne bi trebalo stavljati na kocku živote tolikih plemića u jednoj jednoj bici, u kojoj bi oni, u slučaju pobede, stekli samo ograničenu slavu, a u slučaju poraza večnu sramotu.

Ovakvo držanje dobi podršku celog skupa i kralj bi primo-

ran da odustane od pohoda, što učini bez kolebanja, ali i bez oduševljenja.

Kada se kralj vratio na svoj brod, Absalon je bio vrlo podrugljiv i zadirkivao je njegovu mlitavu bezvoljnost na vrlo zabavan način. Jer kada upita zbog čega je pohod bio otkazan, a kralj odgovori da je to zato što bi time toliki hrabri ljudi bili dovedeni u opasnost, Absalon povika: Pa onda ti je bolje da obaviš tu stvar sa običnim ljudima i strašljivcima. Ako pobediš, napravio si dobar posao; ako, pak, izgubiš, nije velika šteta, jer koga je briga za pogibiju nekoliko bednika!

Na taj način uspe ovaj bistri mladić da okrene svoje ogorčenje i prekora kraljevoj tromosti na šalu. Njegove duhovite reči sadržale su, ipak, skrivenu zamerku kralju.

21.

1 Tih dana umro je biskup u Roskildu Asger, a narod i sveštenstvo nisu mogli da se slože koga da izaberu umesto njega. Istovremeno, u Roskildu su se dešavala silna ubistva i zločini između dveju grupa podeljenih građana, a i svi stranci u gradu bili su ili pobijeni ili proterani. Međutim, tamošnji stanovnici se ne zadovoljiše time što su uništili strance, već usmeriše svoj bes i na kraljevskog kovača novca i ne samo da mu sravniše kuću sa zemljom, već mu opljačkaše i sva dobra koja je posedovao. Kralj se razgnevi što je grad na takav način izvrgao ruglu njegov autoritet. Ali, kada je sa velikom grupom svojih ljudi dojahao u besnom jurišu da sravni grad sa zemljom, građani poslaše izaslanike da ga mole da ne podiže oružje protiv svoje sopstvene zemlje sada kada bi to trebalo da učini protiv neprijatelja otadžbine. Kralj poštedi grad, ali im zauzvrat uze globu u novcu.

2 Odmah nakon toga, on uđe mirno i bez osećanja ozlojeđenosti u grad i stupi u dvorište crkve Svete Trojice gde se vršila kanonizacija, da bi potvrdio njihov izbor novog biskupa. Međutim, iako bi se moglo reći da je on imao izvesna prava u odnosu na tu crkvu, s obzirom da su je izgradili i bogato darivali njegovi sop-

stveni preci, on izjavi da neće prisvojiti za sebe nikakvu vlast koja mu nije pripadala, niti menjati utvrđene tradicije jer mu je bilo jasno da je prema crkvenim zakonima pravo sveštenstva na izbor biskupa moralo biti nezavisno od kraljevske vlasti. Tako ih njegovo prisustvo ni na koji način ne bi sprečavalo da glasaju za koga žele. Sveštenici ga obasusše zahvalnošću za njegovo pobožno i ispravno držanje, a potom se povukoše da temeljno razmotre svoj izbor. Oni izdvojiše tri vrlo zaslužne ličnosti, a kao četvrtog pridodaše Absalona zbog njegove velike hrabrosti, tako da je izbor imao da bude između ove četvorice. Valdemar im reče da ne kažu za koga su glasali, već da umesto toga tajno zapišu svoje glasove, svaki na posebnom listu iste knjige, jer je smatrao da je to najpošteniji način izbora - da svako glasa pismeno pre nego što usmeno objavi svoje mišljenje. Pokazalo se da su svi zapisali Absalonovo ime, i na taj način njemu bi dodeljen ovaj visoki položaj u crkvi.

25.

Naredne godine, kad se Danci opet pripremiše za pohod, Rujanci su zbog poslednje katastrofe izgubili veru u korist svake borbe, pa odlučiše da pošalju čoveka po imenu Dombor, koji beše vešt govornik, da moli za mir. Absalon ga primi i zapleni njegov brod za sebe da bi ga koristio na pohodu, ali istovremeno se postara da njegovi mornari budu smešteni i ugošćeni dok se on ne vrati. Samog Dombora on povede sa sobom na mesto gde je trebalo da se skupi kraljevska flota. Postojaše, naime, utvrđeni običaj među Dancima i Rujancima da ako bi neprijateljevi pregovarači pristigli u trenutku kada se kreće u pohod, oni bi bivali zadržani dok se pohod ne završi, tako da nisu mogli da odu i izveste svoje zemljake o tome šta su videli u stranoj zemlji, i na taj način deluju više kao uhode nego kao pregovarači. Ali brodovi nisu mogli da isplove zbog nepovoljnog vetra, a kada je postepeno počelo da izgleda kako će Julandani odustati od pohoda jer su im isticale poslednje zalihe hrane, Šjelandani im pomogohu i snabdehu ih velikodušno potrepštinama koje su im nedostajale, da ne bi

Kralj Valdemar.

izostao tako značajan deo ljudstva zbog neprijatnog vanrednog stanja. Drugačije je bilo sa ljudima sa Fina (dansko ostrvo Fyn, prim. prev.): oni obelodaniše da poseduju vrlo obilne zalihe, ali nisu bili voljni da ustupe ni delić (od njih) da bi pomogli svojim drugovima u nevolji.

Dombor primeti sve ovo, i dok je ranije molio za mir u po-2 niznoj formi, on sada odluči da ga ponudi pod ravnopravnim uslovima. Istovremeno zamoli Absalona da preuzme na sebe ulogu posrednika kod kralja. Kada ga Absalon upita o pouzdanosti te ponude, on izjavi da će baciti kamen u vodu kao zalag. Naime, varvari su, uvek kada bi morali da sklope ugovor, imali običaj da bace mali kamen u more i svečano požele da sami potonu u vodu kao taj kamen ako bi prekršili zadatu reč. Absalon sa svoje strane zatraži taoce i odbi da prihvati praznu priču i sujeverje u ozbiljnim pitanjima, ali tada Dombor bi dovoljno drzak da i sam zatraži taoce. Absalona spopade bes i on izjavi da je bio običaj da Rujanci ne samo šalju taoce Dancima, već isto tako i zlato i pojačanja u brodovima, a da Danci ne mogu da se prisete da su ikada i sami morali da čine nešto slično.

Tada reče Dombor: Ako si zbilja tako pametan kao što za-3 mišljaš, poslušaćeš ovo što sada imam da ti predložim i utuvićeš to dobro. Onaj ko hoće da ispravno dela, mora pri svom razmišljanju da uzme u obzir tri vremena. Dva od njih ne sme previše da vrednuje, ali na treće mora da obrati naročitu pažnju: prošlosti se seća, budućnost (pak) predviđa, ali sadašnjost razume. Manje mudri, nasuprot tome, imaju običaj da gube iz vida realne mogućnosti trenutka zbog nadanja u budućnost i sećanja na prošlost, zaboravivši sa čim stoje pred sobom. Tako je isto i sa tobom: ti si izgubljen u metežu nepotrebnih briga; umuješ tako temeljno o senkama prošlosti i budućoj sudbini, da ne možeš da vidiš ono što ti je pred rukama i očima. Buljiš slepo u stare dane i crtaš budućnost po sreći koju tamo nalaziš, i kako gradiš nadu na tim sećanjima, ne zapažaš (više) šta krije sadašnjica. Ja priznajem drage volje da su Danci u starim danima imali moć nad našim narodom, ali sada

se sreća osmehuje nama i pokazuje istu prisnost i potporu kojom je tada obasipala vas, a sada je nas ponela do vrhunca sreće, do istih visina do kojih ste i vi dosegali. Onoliko koliko smo ranije bili pod vama, toliko vas danas prevazilazimo u moći i uspehu; sudbina nas je pavela do iste tačke na kojoj je nekada bila Danska. Ali, ti si nadmen od čistih fantazija, živiš u prošlosti kao kakav sumasišavši, bez uvida u ono što se dešava u poslednje vreme, i pokušavaš da mi nametneš uslove koje bi - kakve su prilike danas - pre trebalo da ponudiš sebi, nego što ih tražiš od drugih. Vaša zemlja je doživela bedu da je razore naše vojske i sada leži poput jedne odvratne, neobrađene pustare, dok naše bogate oblasti teško mogu da zasite sve grupe naroda koje odgaja ta zemlja. Ipak, iako jasno možeš da vidiš da smo mi u svemu jači, osećaš se previše finim da bi nas tretirao kao vama nadređene, ili bar kao vama jednake. Zato pričekaj da tražiš porez od nas do onog dana kada vaš napredak bude mogao da se uporedi sa našim, do dana kada nas vidiš pogođene nesrećama koje sada tako teško pritiskaju tebe! To su bile Domborove reči. Absalon sakri svoj gnev i odgovori sa nekoliko reči, ali prenese ono što je čuo kralju.

Međutim, more je i dalje bilo uzburkano, pa pošto je to onemogućavalo plovidbu, pohod bi odložen.

4 Iako je kralj u poslednje vreme imao sreće u svojim pohodima na Vende, bilo mu je jasno da bi potpuno suzbijanje ovog naroda bio preveliki zadatak za njega samog, i zato obeća vojvodi od Saksonije ogromnu sumu novca za sklapanje vojnog saveza. Ovaj se dao namamiti, kako zbog debele zarade, tako i zbog dobrih izgleda da se osvoji jedna susedna zemlja, i obeća učešće u pohodu.

5 U nekoj ranijoj prilici norveški kralj je poklonio Valdemaru jedan tegljač u čast njihovih bliskih i prijateljskih odnosa. Bio je neobično vešto sagrađen, a Absalon sada dobi poruku da ga popuni veslačima iz Roskilda i isplovi s njim do mesta gde je trebalo da se okupe Danci, ali ga je u luci kod Isore protiv njegove volje zaustavio vetar (koji je duvao protiv njega), a ono što ga je u vezi sa tim najviše uznemirilo bila je mogućnost da zakasni dok dru-

gi odu na pohod - jer je inače uvek on bio taj koji bi prvi bio spreman za isplovljavanje budući da je dolazio mnogo ranije od svih drugih. Dok je ležao u krmu broda i spavao, savladan sramotom i zlovoljom, imao je san koji mu je pokazao da će se more primiriti. Naime, sanjao je da ga je jedan čovek zvao i da je sišao na obalu, gde je neko vreme šetao okolo zajedno sa Tigeom Borglumbispenom, koji ga je zamolio da obrati pažnju na ono što je trebalo da čuje i da to dobro zapamti. Potom Tige ponovi jednom, dvaput i triput pesmu koja se peva na božićno veče i zamoli ga da pažljivo sasluša tu pesmu.

Kada se probudio, to što je video stajalo je tako živo pred 6 njim, da on poverova da je to bila stvarnost, a ne san. A kada se setio da mu je u snu obećana pomoć da bi se pokrenuo, on oseti da će sigurno imati prijatno putovanje, te izade na palubu broda i - iako oluja još ni najmanje nije počela da popušta - izdade zapovest, gde je Astrad imao komandu, da treba da krenu što pre, nakon čega on sam požuri da obeduje. I još dok je sedeo i jeo, dođe Astrad i saopšti da je oluja počela da se smiruje i upita šta bi sad bilo najpametnije da se čini. Absalon mu uzvratil naređenjem da podigne jedra i isplovi iz fjorda, i da, kada izade izvan njega, kruži Šjelandom u istom smeru u kom je duvao vetar.

I dok se ovaj žurio da izvrši naređenje, ljudi ratne flote, ko- 7 ja se igrom slučaja takođe našla u luci, radovali su se što je vreme bilo pogodno, te podstakoše ushićene mornare na plovidbu. Ali, očekivanja im se nisu ispunila jer su brodovi bili bačeni među prilično nepredvidljive vetrove, koji su ih usmeravali čas na istok čas na zapad, i sa postojanim promenama i obrtima, što učini nemogućim da se drži isti kurs. Gotovo da se mora poverovati da je Bog to planirao na takav način da Absalon ne bi morao da plovi sam ili da ne bi zaostao za drugima. A to i bi potvrđeno njegovim dolaskom jer čim se on pojavi, oblaci se razidoše i po moru poče da duva umereni vetar. On bi tako ravnomeran, da su od stanja kada im se kurs menjao i jedra se krivila na obe strane, dobili skoro najpovoljnije uslove. U svom poštovanju prema Absalonu priroda

ispolji samosavlađivanje kojim nije darivala ostale.

Ovde Absalon primeti da je brod koji mu je kralj poverio bio teško oštećen u divljoj oluji i da je bio u velikoj opasnosti da potone. On odmah daje da ga izvuku na obalu, gde su ga popravili tako što ga ojačaše deblima, te na taj način jedan teško oštećeni brod, koji se skoro bio pretvorio u olupinu, povraća prvobitnu čvrstinu. Istovremeno, on osovinu pramca broda ukrasi zlatnim šiljcima, da bi, dok plovi, izgledala još elegantnije. Kod ostrva Masned kralj dođe na brod, nakon čega usmeri celu flotu ka zemlji Poel.

8 Dve vojne sile su delovale zajednički, ali opet svaka za sebe: Danci napadoše vendske zemlje sa jedne strane, dok su ih Nemci pustošili sa druge. Događalo se i da dve vojske ugledaju jedna drugu.

U jednom trenutku, neki Nemci podoše da nabave hranu za životinje. Ali, otišli su predaleko, te upadoše u zasedu i Vendi ih sve pobiše.

Tada nemački oklopnici smisliše drsko ratno lukavstvo da osvete ovaj napad: oni sakriše svoju ratnu opremu i navukoše prljavu, iznošenu odeću preko oklopa; zatim počеше sa žetvom žita, pretvarajući se da skupljaju hranu. A kad je jedna grupa Venda, predvođena Niklotom, izletela iz svoga skrovišta da ih poseče, ovi skočiše brzo na konje, zameniše srpove mačevima i pobiše ih.

Niklotovu odsečenu glavu odneli su na koplju u svoj tabor; taj prizor je oduševio obe vojske.

9 Njegov sin Prislav, koga proteraše iz otadžbine i koji beše prebegao Dancima jer je voleo hrišćanstvo, a gnušao se paganskog bezverja, sedeo je i jeo kada je vest stigla do njega. Za trenutak on ostavi hranu, obori glavu sa rukom ispod obraza, a onda reče kako je to zapravo jedino ispravno - da jedan takav bogohulnik kao što je bio njegov otac pogine na takav način, na užas i upozorenje ostalima. Zatim odagna te misli i okrete se ka svojim drugovima za stolom, sa onim istim uveseljavajućim osmehom i veselim umom koji su ga krasili.

Glava vojvode Niklota.

Njegova snaga je bila velika, ali je njegova odanost hrišćanstvu bila još veća. On uistinu nije znao nijednog čoveka koji je bio gori neprijatelj hrišćanske vere od njegovog oca.

Zato je bilo teško odlučiti šta je kod njega bilo značajnije: snaga duha ili pobožne reči.

On takođe nije imao prevelikog sažaljenja prema svojoj otadžbini, naprotiv; dok su mu druga dva naroda pljačkali zemlju, baš je on bio taj koji im je pokazivao put i podsticao ih da to čine.

10 Nekoliko dana kasnije Valdemar je otišao kod Henrika da razgovaraju. Absalon još jedini bi pozvan i dođe sa njim na večeru u Henrikov šator, gde je jedna velika grupa velikaša imala da služi goste.

Iako su poslužili raskošan izbor najrazličitijih jela, služenje je bilo drzovenije od samog jedenja, posebno zato što nije imalo nikakav praktičan cilj, već je samo trebalo da dokaže čast.

11 Vitezovi iz kraljeve lične garde jeli su zasebno.

Kada se vratio, Valdemar je bio zabrinut zbog obrta događaja i izjavi da mu je veoma važno da sazna gde može da se susretne sa Henrikom i razgovara sa njim o bitnim temama.

Ali kada objavi ostalima da mu je potreban jedan razborit čovek da se prihvati ovog zadatka - prvi počeo da se izvlači na svog hromog konja, a drugi kaza kako tek treba da potkuje svog - i svi se pojavili sa lukavim izgovorima krijući svoj kukavičluk, i niko ne htede da se prihvati tako neizvesnog poduhvata, sve dok se Absalon nije pojavio iz šume, gde je po običaju provodio slobodne trenutke sekući drva. Kad su ga upitali da li bi se prihvatio uloge izaslanika kralju, on obeća da će otići.

12 Pošto mu je rečeno da odabere ljude koje bi želeo da ima sa sobom, on najpre izabra prijatelje i rođake jer je držao da može više da veruje rođacima nego strancima.

U isto je vreme Prislav (sin moćnog venskog kneza Niklota koga je još mnogo ranije otac odbacio jer mu je - kako je otac rekao - zabio nož u leđa time što se oženio Valdemarovom sestrom i prešao u hrišćanstvo) obećao da će služiti kao vodič, budu-

ći da je poznao svoj rodni kraj. Njemu je kralj ostavio velike delove ostrva u znak zahvalnosti za odanost koju mu je ovaj pokazao i zbog toga što su bili šuraci - on je bio muž njegove sestre.

Absalon pođe i uspe da razgovara sa vojvodom, ali kada 13 mu ovaj ponudi da prenoći, on odgovori da je kralj prilično zabrinut, da sa strahom iščekuje svoje ljude i da misli da ne bi bilo u redu da ga oni još više uznemiravaju prekomernim odlaganjem ove stvari. Osim toga, reče on, flota nije bila pristala u luci, tako da nije imala zavetrinu ni na jednoj strani. Objasnivši ovako svoju užurbanost, on te večeri uzjaha konja i pođe na put. Ali jedan od saksonskih plemića ode na svoju ruku kod vojvode i pobuni se: ukoliko ne dobiju jaču pratnju, reče on, to će značiti sigurnu smrt za danske izaslanike, usudivši se da vojvodi uputi ozbiljan prigovor zato što je pustio jednu malu grupu veoma značajnih ljudi da odu napolje, a nije im, u toj napetoj situaciji, dao odgovarajuću zaštitu. On (kralj) ih pozva natrag i ponudi im pratnju. Ali, Absalon odbi ponudu isto tako odlučno kao što je odbio učtivu ponudu za prenoćište jer je našao da njegovom osećanju časti više priliči da sopstveni život i živote svojih pratilaca poveri u ruke slučajnosti, nego da traži zaštitu kod stranaca.

Kada su odmakli nedaleko od šatora, Prislav zamoli ostale 14 da stanu i reče:

Da sam ja vođa ove operacije, ne bismo odbili pojačanje, jer nas je toliko malo. Da nas je sada mnogo i da možemo da se odupremo opasnostima, to bi pre bio dokaz opreza nego znak kukavičluka. Jer odvažnost je odlika vredna hvale, ali utoliko vrednija hvale ukoliko manje liči na glupost. A ako se zasniva na lakoumnosti, onda zaslužuje prekor. Ali, sada bi bilo prilično sramno da molimo za ono što smo upravo odbili, kad nam je bilo ponuđeno, sa prezirom. Kako stvari sada stoje, jedini način (za nas) da preživimo jeste da verujemo u tu smelost i snagu koje posedujemo i da nađemo sigurnu nadu u samom beznađu. Sada moramo da opravdamo veličinu slave Danske i Danaca i da sve uložimo ili u pobedu koja će nas odvesti kući u naš logor, ili u časnu smrt koja

nam može darovati večnu slavu. Nema sumnje da je neprijatelj video tragove naših konja i da zna da smo prošli kroz ovaj kraj, a isto tako je sigurno da nas oni vrebaju na putu kući kada vide stazu koju smo ostavili na odlasku.

Ali, drugovi: bolje smrt nego zatočeništvo! Jer ako padnete njima u ruke, doživete užasnu smrt kao kaznu za ubistvo moga oca; oni će vas tretirati kao njegove ubice i moja braća će proliti vašu krv mučeći vas strašno, i žrtvovati vas mom mrtvom ocu. Zato je mnogo bolje dati svoj život u hrabroj borbi, nego bedno se pokoriti osveti stranog silnika. Sve ovo ne govorim iz straha od onoga što mene može da zadesi, već iz moje odanosti vama. Ja potičem od roda na kojeg se nijedan Vend nije nikada usudio da digne ruku. Ja vas molim i preklinjem, u ime našeg Oca na nebesima i u ime Danske, koje je naširoko poznato među svim narodima: ne birajte slabost i strašljivost, već samouverenost i odvažnost!

15 Tako je govorio Prislav.

Njegove reči naišle su na oduševljeno odobravanje kod svakog čoveka, što ga podstaknu da objavi kako ni najmanje nije sumnjao u to da će im se posrećiti da se probiju - borbeni duh ratnika mu je bio siguran znak, posebno zato što vendski napad nikada nije izgledao jeziviji nego što su oni u stvarnosti bili.

U toku marša morali su da održavaju pravilo da mladići koji su bili lako naoružani zauzmu poziciju u sredini tako da su ih ratnici štitili sa obeju strana. Istovremeno, kolone ratnika morale su da budu podeljene u dva odreda koji bi trebalo da se međusobno štite. Jer čitava dva odreda su već bili prizor koji je mogao da oduzme neprijatelju prisebnost. Osim toga, poručio im je da hodaćući ka cilju prave viku i galamu i da urlaju jednu pesmu za drugom, da bi oponašali onu samouverenost koju ljudi imaju kada se kreću u velikim grupama.

Uspeo je, zaista, da ih bez smetnji odvede do luke gde je flota bila ukotvljena i gde je kralj - koji je, kao što bi i svako drugi u njegovoj situaciji, čekao nespokojan i pun briga što su njegovi izaslanici tako dugo odsutni - sedeo i čitao svete spise da bi ubla-

žio tugu što je poslao svoje ljude u tako lakomislenju misiju. On već duže vreme ne mogaše da spava od same brige, ali u trenutku kada je čuo da su se (oni) vratili, pusti da ga namami san.

Potom otploviše dalje za Gudagerfloden (Reka Božijeg Ži-¹⁶ra). Ali ovde je oseka bila tolika da nikako nisu mogli da prođu velikim brodovima. U ovim okolnostima mogli su da uplove samo mali čamci. Zato kralj odabra mesto za ukotvljenje, da usidri svoj brod blizu ušća (reke) jer je on zaista bio preveliki da bi plovio dalje uz reku. Onaj deo flote koji je bio podesan za to i koji je mogao da plovi po tim dubinama, kretao se pod Absalonovim vođstvom uz tesne vijuge reke.

On ih je odveo skroz do mesta gde se rečno korito širilo u veliko jezero. Ovde su varvari blokirali malo ušće uz pomoć brojnog brodovlja da bi sprečili neprijatelja da prođe. U svom žaru da ih potisnu, naši su pogrešno uplovili, budući da nisu umeli da premere gde je dno, i ušli u deo gde su se nasukali u plitkoj vodi.

Onda su hteli da izvuku nasukane brodove tamo gde je bilo lakše da se plovi, i kako nisu to mogli da učine veslima, iskočiše svi u plitku vodu, uhvatiše se za rupe za vesla na brodu i pustiše da im tela obave posao vesala. Za to vreme Vendi su koristili svoje brodove kao neku vrstu bedema i gađali ih odozgo. I nisu ostali na tome, već su sami poskakali u vodu da bi se približili i borili prsa u prsa. Ali naši ljudi su im se tako snažno odupreli, da su se ovi vratili u brodove isto onako brzo kao što su iz njih izašli. Prvi su uspeli da se provuku do jezera dva Prislavljeva broda. U jedan od njih uskoči na palubu toliko mnogo njih koji su stajali u vodi, da su strane pukle i slomile se po sredini. Jer kako su oduševljeno bili nagrnuli na brod, razbili su ga po sredini svojom težinom. Ostatak brodovlja je plovio za njima, pa su Vendi pobjegli ostavivši svoje brodove, koje naši odmah zapleniše. U isto vreme popaljena su sela uz obalu.

Kada se Absalon vratio usred noći, kralj već dugo nije bio ¹⁷sklopio oka od brige što ovog nije bilo. Ali se obradova kada ga opet vide, pa posla svoj ratni brod kući jer je bio neupotrebljiv

zbog veličine, pređe u nešto manji i otplovi ka jezeru. Odatle posla Šunea sa dva broda da opljačkaju najzabačenije obale jezera.

Spalio je takođe grad Roštok, i to učini ponajlak pošto su tamošnji stanovnici bili dovoljno velike kukavice da ga prethodno napuste.

A i onaj kip kojeg narod tamošnji u svom paganskom bezverju obožavaše kao nebesko božanstvo on prepusti plamenu.

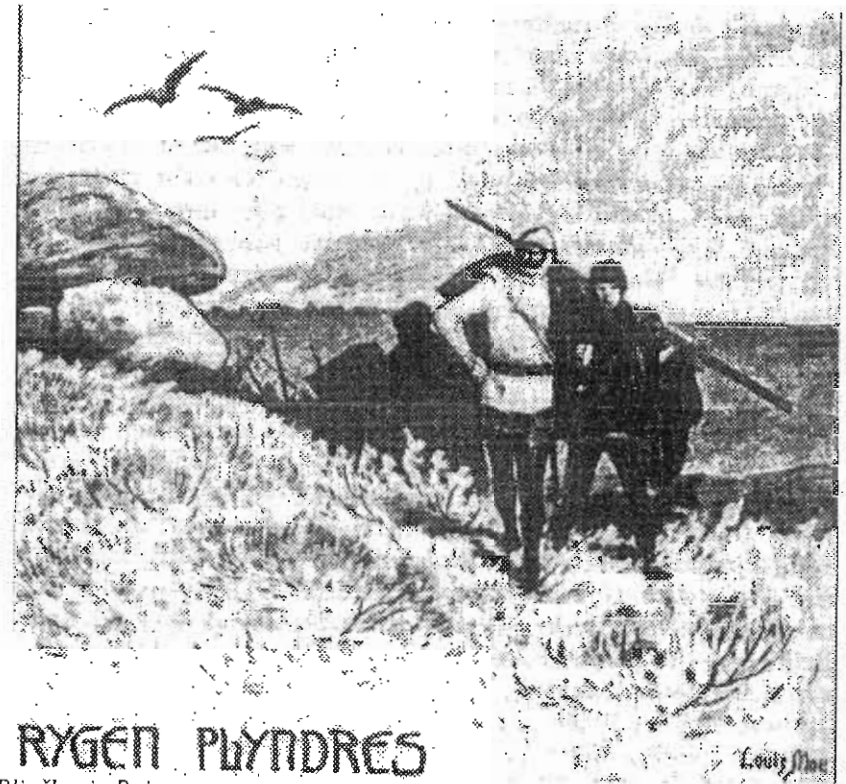
Kada Henrik nakon toga dode da govori sa njim, Valdemar prevede njega i celu njegovu vojsku preko reke, prešavši most koji je bio sagrađio u tu svrhu.

18 Tom prilikom pojavi se i Niklotov sin Pribislav gore na drugoj obali, i kada ugleda svog brata Prislava kako stoji u istom čamcu sa Bernhardom, za kojeg kružahu glasine da je ubio Niklota, poče da ga grdi i nazva ga lošim sinom kada je mogao da stoji tamo i mirno ćaska sa ubicom sopstvenog oca. Ali, ovaj uzvraća mu je taj čovek, naprotiv, učinio dobro delo zato što ga je oslobodio oca koji je poricao Boga. Takođe reče da ne želi da bude nazivan sinom osobe za koju su svi znali da je bila uzrok strašnih zločina.

19 Dok se ovo događalo, proširiše se glasine da su flote Rujanaca i Pomeranaca, prema ranije dogovorenom planu, udružile snage i sada nameravaju da zatvore Dance na reci. Henrik daje kralju savet da odmah krene odatle ukoliko ne želi da bude opkoljen u uzanom kanalu, i on je smesta isplovio iz reke. Ali pošto se ne desi ništa što bi potvrdilo glasine o udruženoj rujanskoj floti, on poče da sumnja da je reč o klopki i odlučio da upotrebi ratno lukavstvo protiv ratnog lukavstva. Neprijatelji su se skupili po skrivenim zavijucima duž obale, gde su vrebali priliku da napadnu kraljevsku flotu ukoliko bi on krenuo da pustoši po zemlji. Da bi ih namamio na otvoreno, time što bi ih tobože uverio da je moment koji su čekali došao, poslao je čoveka po imenu Magnus da počne da pali sela unutar obale, dok su vojnici dobili naredenje da se sakriju unutar brodova, zato što je znao da će Vendi poverovati da cela danska vojska učestvuje u paljenju sela i želeće da isko-

riste tu sjajnu priliku i puste da se zamka sama sklopi. A neprijateljev plan je bio upravo takav kakvim ga je on predvideo.

Jer kada je Magnus zapalio sela, Rujanci su pomislili da je 20 taj posao zaokupio čitavu dansku vojsku, i to im dade snagu da za-

Pljučkanje Rujna.

počnu da ostvaruju svoj plan, sada kada su računali da će naći neprijateljsku flotu potpuno nezaštićenu. Ali, nekima od kraljevih ljudi nije bilo jasno na šta se naredenja odnose i jurnuše prerano na njih, pa u trenutku predoše iz napada u bekstvo. Ostatak danske flote pojuri za njima silnim zahvatima vesala, gde je jedan brod preticao drugi, ali nisu mogli da drže ritam sa rujanskim br-

zim brodovima. Zatim htedoše da predahnu zbog iscrpljenosti i okrenuše jedra u pravcu odakle je dolazila Sunčeva toplota, ali tada se pojavi arhiepiskop Lunda dok su drugi ležali u luci, i kada ugleda brodove kako tamo stoje, prekriveni platnom od jedara usred dana, izgrdi ih sve zbog njihove lenjosti: Drugovi, slušajte! Da li vam je zabavno da svoja tela položite u kovčege upravo kada duše treba da budu u pokretu? Ove reči posramiše ratnike koji su se odmarali u sred dana, i to istovremeno bi prekora kralju da ne sedi skrštenih ruku, već da pokrene svoje lenje vojnike. Kralju bi žao zbog biskupovih reči, ali istovremeno shvati da je bilo ispravno što ga kritikuje zbog lenjosti, pa zato reče da oni mogu brzo da ustanu iz tih kovčega i odmah zatim poskida gornja jedra i požuri da usmeri brod ka neprijateljevoj zemlji.

21 Posle toga dva dana je pljačkao južne delove ostrva, nakon čega otploviše za Valung. Kada tamo primiše vest da su im Rujanci krenuli u susret, jedan od Danaca, pred očima svih svojih drugova, odseče jedno parče svog koplja da bi ga učinio podesnijim za upotrebu u bici. Svi ostali su sledili njegov primer i pobacaše odsečene delove, od kojih uskoro napraviše veliku hrpu.

22 Neprijatelj, međutim, nije težio miru nego ratu. Zbog toga je poslat Dombor da o ovome pregovara sa Dancima. Oni su se sada podelili u svojim brodovima, a on zapali vatru na obali kao znak da dolazi sa izabranim pregovaračima. Ali Absalon objavi da niko ne sme da ga primi na svoj brod, da ne bi izgledalo da su Danci zainteresovani za taj mir po koji je on došao. Dombor, dakle, ne dobi nijedan danski brod na raspolaganje i morao je da uplovi u reku u svom sopstvenom. Ovde se on obrati Absalonu preko tumača, zamoli ga da posreduje kod kralja za mir sa Rujancima i ponudi taoce kao zalag za svoju pokornost. Absalon se sa svoje strane pretvarao da nije razumeo nijednu reč od ovoga što je on zahtevao i odgovori samo nabranjem svih danskih ostrva koja su ležala razorena i napuštena, i izjavi da se jasno seća koliko je prezrivo sam Dombor nedavno govorio o njihovom stanju.

23 Kada je Dombor video po ponašanju prevodioca da nije do-

bio nikakav pristojan odgovor na svoje reči, on kaza: Uzvišeni biskupe! Postoje dobri razlozi zbog kojih baš od tebe ispred svih drugih tražim da ispuniš moju molbu. Upravo je najrazumnije da usmerimo naše molitve ka tebi i tvom slavnom imenu s obzirom da je tvoj deda bio taj koji nam je svojevremeno pomogao za mir sa Dancima: Mi smo sledili svaki njegov pokret glavom kao da je to bilo kraljevsko naređenje. Ali, budući da nijedan od njegovih sinova nije živ danas, pružamo sada ruke u molitvi njegovom unuku, da se ne bi reklo da tražimo pomoć van onog rođa od kog smo navikli da je dobijamo. Isto tako, svesno smo zaobišli tvog brata uprkos tome što je on najstariji. Tvoja moć i merodavnost su te koje su ti dale prvenstvo, a ne tvoje godine i uzrast, već tvoj položaj.

Pre nego što ste ukaljali svoj domaći mir građanskim ratom, bili smo nepokolebljivo odani danskoj vladavini. Međutim, kada su sukobi i pobune prevladali u vašem kraljevstvu i kada ste počeli da stavljate moć oružja iza onih koji su hteli da prisvoje presto, to se završilo tako što smo se mi sve više brinuli za svoju slobodu nego za međusobnu borbu drugih naroda, i nakon tog vremena mi bismo radije izneverili vašu stvar nego našu svetu dužnost. Ali kad smo vam objavili rat, zar je to bilo nešto drugo od pokušaja da vam damo povod da okončate svoje sopstvene (unutrašnje) borbe? Od pokušaja da vam stvorimo potrebu za međusobnim jedinstvom da biste mogli da se suočite sa našim napadom? Na taj način okrenuli smo vaše sekire natopljene krvlju vaših sugrađana protiv nas samih - mi izabramo da vaši ratovi donesu opasnost drugim narodima, a ne vašoj otadžbini. Da, mi smo bili vaši neprijatelji samo na površini, ali u suštini smo vam bili prijatelji, i to što smo zvali neprijateljstvom, u stvarnosti je bio izraz odanosti. Jer to po šta smo došli, nije toliko bio sam plen koliko saglasnost među vama - i naši pljačkaški pohodi proizašli su iz naše dobrote. Sada, kada smo vas izabavili iz bespuća i vaših ubilačkih građanskih ratova, vi biste morali da nam zahvalite za ovo veliko, dobro delo. I sad kada su mir i idila među vama, zbog čega

smo mi jedini koji ne mogu da prekorače prag vaše kapije, kada smo mi sami otvorili zasun na njoj i širom vam otvorili vrata? Zbog čega vi, koji ste poznati po svojem oštroumlju, gledate tako neprijateljski na razboritost u našim postupcima - kojima je srećno ispravljeno ono što ste vi sami učinili pogrešno?

24 Kada je on okončao svoj govor, Absalon je i dalje samo stajao i nabrajao oblasti u Danskoj koje su ostale puste, pa Dombor uzviknu: Tebi nije od koristi da udaraš ljude kojima je potrebna tvoja zaštita i koji računaju na zagrljaj tvog milosrđa - taj zagrljaj koji nikada pre nije bio uskraćen onom koji moli za tvoju pomoć. Jer čak i ako budemo desetkovani, mi ćemo se iznova i iznova bacati pred tvoje noge, nepopustljivi kao deca koja se sve čvršće privijaju uz majčin skut što je ona ljuća i što ih jače šiba. Ako mislite da nas niste dovoljno kaznili, možete neometano da usmerite ka nama svoju žeđ za osvetom, sa svim nesrećama koje želite.

Ako opustošite naše njive, popalite naša sela, spravite sa zemljom naše gradove, poubijate naš narod, mi ćemo odgovoriti samo molitvom, a ne oružjem, tražićemo jedino oprostaj, a ne rat.

Ako je krv ono čega ste žedni, mi ćemo dobrovoljno isturiti vrat pred vaše mačeve! Ako ste došli po robove, šta bolje možemo da vam ponudimo od naše predaje? I ko može da bude tako svirep da nije spreman da poštedi one koji dolaze sa takvom ponudom? Bilo bi potpuno suludo nastojati da se mukotrpno dobije ono što se isto tako može dobiti a da ni prstom ne mrdnete. Ja znam da kod tebe preovladava misao na naš poslednji razgovor, i kako sam ja nazvao razaranja po tvojoj otadžbini sramotom za zemlju, i znam da je razlog što ti tako revnosno nabrajaš te napuštene oblasti u zemlji taj što ne želiš pregovore o miru pre nego što svojim oružjem ne napravite istu toliku štetu kod nas. Nije bilo visokoumno od mene da ti dajem celomudrene savete: dao sam svom protivniku uputstva koja meni nisu bila od koristi jer nisam ni slutio na kakvu će predusretljivu publiku moje poduke naići. Bilo bi pametnije da sam izrekao neku detinjastu koještariju. Sada žalim što sam izgovorio te reči koje su te tada tako ozlovoljile.

Ali ako je išta od onog što sam tada rekao bilo vredno slu-²⁵šanja, budi i sada otvorenog uma za ono što imam da kažem i slušaj sa istim stavom kao i tada. Jer što nas više budete klali, manje ćete podanika imati da se bore u vašoj vojsci. I šta možete da postignete time što ćete nas poubijati? Zar to nije isto kao da pojedete svoju sopstvenu iznutricu i iscrpete svu svoju snagu? I ako vi zaista smatrate da nismo dovoljno kažnjeni, pošaljite nas na svoje neprijatelje i pustite ih da nas pokose - ako mi budemo pobijeni, to će zadovoljiti vašu žeđ za osvetom, a ako mi pobedimo, moći ćete da stavite pobunjenike pod jaram. Ako izgubimo, nema nekog posebnog razloga za zabrinutost, a ako pobedimo, imate dobar razlog da se radujete. Šta god da bude, sreća će biti uz vas. A i obrnuto: ako nastavite da nas morite svojim oružjem, može se vrlo lako desiti da vi sami platite za naš pokolj gubitkom svojih sopstvenih ljudi, čija smrt bi bila prevelika cena čak i za pokoravanje celog Rujna.

Ova dobra uputstva ubediše Absalona da se zauzme za Rujance i ubedi kralja da im ispuni želje. Kralj uze taoce i otplovi kući.

30.

Kasnije, kada je kralj čuo da se istočni Vendi toliko pouzda-¹ju u svoje sopstvene snage i da su zbog toga započeli otvorenu pobunu, sklopio je savez sa vojvodom Henrikom od Saksonije, i da bi učinio prijateljstvo još čvršćim, ugovorio je brak između vojvodine ćerke, koja je još bila u kolevci i koju je on bio dobio sa ženom od koje se kasnije razveo, i svog sina jedinca Knuta, koji je imao manje od godinu dana. Dok je Henrik skupljao vojsku, on sam je spremio flotu, i kada je krenuo ka Rugenu/Rujnu, odredio je Absalona da prikupi pomoćnu vojsku od lokalnog stanovništva, koje se ponašalo prijateljski, uprkos tome što se on nije mogao sasvim osloniti na njega. Nakon toga, on je bržebojše odredio kurs ka reci Peni (Peene) da ne bi prekršio svoje obećanje dato Henriku i došao prekasno na sastanak.

2 Uprkos tome što osim nekoliko talaca nije bilo nikakve sigurnosti za dogovor sa Rujancima, Absalon se pojavio u njihovoj skupštini, gde je dobio počasno mesto, i dok je obrazlagao nalog koji je imao da im prenese, uz pomoć tumača, budući da oni nisu razumeli danski, desilo se da je jedan Rujanin, podmukao kakvi već Vendi jesu, pretvarajući se da je želeo da kupi jednog od danskih bojnih konja, skočio na njega kao da želi da isproba kako je to jahati ga, a zatim pokušao da pobjegne na njemu. Kada je Absalon čuo za to i izložio skupu, oni su sami uvideli kako je taj nečastan čovek doveo u pitanje pouzdanost svih Rujanaca; skup se rasturio, a oni su pojurili na sve strane ne bi li uhvatili varalicu.

3 Absalonovi pratioci su bili zaprepašćeni, štaviše prestravljeni. U masi je iznenada nastalo komešanje i nekolicina Rujanaca koji su bili rođaci tog mladog čoveka i koji su imali više obzira prema vlastitim osećanjima za familiju nego prema tom događaju, bacili su se preklinjući pred Absalonove noge i obećali da će vratiti nazad konja ukoliko bi on samo sazvaio skup opet i sprečio ih da sprovedu u delo to što je bilo u toku. Njihove suze i molbe učiniše da se Absalon smiluje: on posla nekoliko ljudi napolje da umire narod i posrećilo mu se da umiri duhove i okonča smutnju. Vojnik dobi momentano svog konja nazad, a Absalon mu propisno prebaci što je dozvolio sebi da bude toliko neoprezan i da ga namagarči jedna lopuža. Potom plemenski kralj Tetislav obeća da će isporučiti pojačanja za flotu i Absalon pohita za kraljem.

4 U međuvremenu, Henrik posla neke od svojih najboljih jedinica napred da bi obezbedile prelazak preko reke. Njih su predvodili grof Adolf od Holštajna, Henrik od Racenburga i grof Gunzelin od Šverina (grada koji su Saksonci bili nedavno osvojili i dodelili mu samoupravne povlastice), kao i izvesni Regnald, koji je bio manje plemenitog roda i isticao se više svojim podvizima nego poreklom. Sada kada su Vendi delimično čuli, a delimično mogli da vide da su ovi na putu, odlučili su da se radije bore protiv jednog dela neprijatelja, nego da okušavaju svoje snage sa svima njima odjednom jer, smatrali su oni, značajno bi oslabi-

li neprijatelja ukoliko bi izašli na kraj sa prethodnicom. Puni odlučnosti i osokoljeni borbenim duhom, oni su nadirali u nameri da savladaju neprijatelja. I upravo tada ugledaše jednog zastrašujućeg demona koji je lebdeo u vazduhu iznad njihovih glava. Ovaj prizor ih je snažno obodrio, kao znak poslat sa neba: oni ga primiše kao najavu pobeđe, sjuriše se u tabor svojih neprijatelja kao munja iz vedrog neba i sasekoše ih pre nego što su ovi stigli da se prihvate oružja.

Adolfa i Regnalda su ubili na samom ulazu u logor tako da su oni svoju nesmotrenost platili životima. Njih dvojica su bili među prvim žrtvama pokolja, dok su Gunzelin i Henrik imali sreće da se provuku kroz rulju koja je napredovala, zgrabe ratne zastave, sakupe oko sebe svoje drugove koji su bili u bekstvu, posle čega su preduzeli smeli napad na neprijatelja, koji se sada bio bacio na pljačku - i preokrenuli na taj način poraz u pobeđu tako da iako su Saksonci otišli prilično nespremni u bitku, učini njihova hrabrost da bude nejasno da li su gubici koje su imali bili veći ili manji od onih koje su oni sami naneli Vendima.

Prirodno da je ovo izazvalo tako dubok utisak na Henrika, kada je čuo o svojim palim drugovima, pa je on - da bi se osvetio - požurio što je brže mogao da stavi Demin pod opsadu. Kada je shvatio da su stanovnici sami zapalili grad, on izdade naređenje da sve što je ostalo od odbrambenih zidina bude srušeno sa zemljom. I s obzirom da nije imao mogućnosti da svoj bes iskali na ljudima, on dopusti sebi da kazna stigne mrtve stvari, pa zapali grad Guskov, koji su takode njegovi preplašeni stanovnici bili napustili. Građani Volgasta sledili su primer svojih suseda, čije su uništenje gledali sa velikim strahom: u svoj tajnosti oni su napustili grad, prešli reku sa ženama i decom i ostavili samo svoje prazne kuće da ih pobesneli neprijatelj pohara. Kralj je tako bez teškoća mogao da zauzme njihov grad. On ga je ojačao jednim garnizonom, čijim je ljudima dao novac i stavio ih pod komandu gusara Vedemana. Takođe, narod u Osni je osetio veći strah zbog sudbine okolnih gradova nego što je verovao u bezbednost unutar

sopstvenih zidova i sledio je primer susednih naselja u merama predostrožnosti - sledili su ih u strahu: da bi sprečili neprijatelja da se utabori u gradu, oni su ga ispraznili i spalili jer su radije hteli da predaju grad plamenu, nego da padne u ruke neprijatelja. Kralj je sada srušio most, koji je na jedan način presekao reku na pola, i čim je oslobodio vodeni tok od svega što bi inače bila prepreka za plovidbu, nastavio je ka selu Stolpe, gde se kasnije susreo sa vojvodom.

7 On je sada hteo da bude siguran da Volgast neće biti napušten istom brzinom kojom je bio osvojen i da neće biti predat neprijatelju po njegovom odlasku, posebno zato što je verovao da vladavina nad tim gradom može da osigura dansku moć nad vendskom zemljom zauvek, i zbog toga je odlučio da učini Absalona, Burisa i Svena, tadašnjeg biskupa Orhusa - građanima u ovom gradu, i dao im je još i svoga sina Kristofera da bi pokazao ostalima da mogu da računaju na njegovu pomoć. Kralj ih je zamolio da pridobiju prijatelje i rođake za to preduzeće, ali su samo Šjelandani (Zelandani) obećali Absalonu da će učestvovati, dok su drugi smatrali da je rizik prevelik i niti su sami imali hrabrosti da ostanu niti su mogli da pridobiju nekog za sebe - uprkos tome što je cela flota odlučila da deli svoje zalihe sa njima i isto tako, kao zajedničku obavezu, da prikupe letinu iz okoline jer je bilo izdato naređenje da vojska treba da požnje pšenicu za one koji su ostali.

8 Taj plan je propao, i kako neprijatelj nije želeo da se bori niti da prihvati bilo kakav dogovor, kralj je smislio lukav plan koji bi ih prisilio ili na jedno ili na drugo. On je, naime, dao Absalonu tajnu poruku da pokrene svoje veslače kako bi brižljivo uklonili sve stubove koji su bili postavljeni u reci i sve ostalo što bi moglo da omete plovidbu, tako da je cela flota mogla da prođe. Kada je reka konačno bila očišćena od prepreka, flota je počela da napreduje, ali kada je došla u jedan uzani prolaz, Vendi, koji su se nalazili sa obeju strana obale, primaknu se blizu Danaca i rane neke od njih. Takva drskost sa neprijateljske strane bila je previše za jednog tako hrabrog čoveka kao što je Peder Elivson. On je u tre-

Biskup Absalon.

nu skočio sa palube sa svim svojim ljudstvom, hrabro krenuvši ka neprijatelju i oterao ih sa obale. Njegovi ljudi su ga na kraju ostavili na cedilu, ali je svojim smrću omogućio da njegovi drugovi otplove dalje bez gubitaka.

9 Na taj način kralju je omogućeno ne samo da nastavi bez opasnosti, već i da prevede Henrika i celu njegovu vojsku preko reke, tako što je postavio lađe jednu pored druge, kao neku vrstu mosta. Kada su Vendi to shvatili, uplašili su se da će i njihovi preostali gradovi biti uništeni, pa su u žaru da izbegnu nevolje ponudili Valdemaru taoca kako bi dobili onaj isti mirovni ugovor koji su ranije odbili s takvim prezrenjem - ali, rekoše, Henrik ne bi ni pod kakvim okolnostima ponudio isto. Kralj je smatrao za izdaju da sklopi mir sa neprijateljem koji bi se desio van zamišljene savezničke klopke i poslao je Torberna i Henrika da ga obaveste o neprijateljskoj ponudi. Kada je Henrik odgovorio da drage volje pristaje na uslove koje je postavio Valdemar, ponudi Valdemar nagodbu Vendima koja je imala za cilj da se moć u Volgastu podeli između triju vladara: Tetislava, Kazimira i Niklotovog sina Prislava, a da se ušće reke Pene mora blokirati za pirate koji su navikli da pljačkaju Dansku i da Henrik mora da sačuva neograničeno pravo vlasništva nad utvrđenjima koja je osvojio u vendskoj zemlji. Ali, Kazimirovi ljudi su mrzeli pomisao da na taj način moraju da saraduju sa strancima. Oni nisu baš smeli da koriste silu, no čim je Henrik otišao, počeli su da pritskaju Rujanca pljačkama: oni su harali i krali od njih besomučno dok ovi nisu na kraju toliko osiromašili i izgladneli da su bili primorani da napuste svoj zajednički grad. Oni opet počеше sa piratstvom i prekršiše ugovorne obaveze u mnogim tačkama.

31.

1 Kasnije, Henrik je odbio Rujanca da otvoreno objave Dancima rat, i kralj, koji je morao da se suoči s tim da je njegov prijatelj isto toliko izdajnik koliko su njegovi neprijatelji bili nepouzdati, započe sa jednim prolećnim pohodom u kome je harao i

palio predele oko Arkone. Posle toga, usmerio je kurs prema luci koju su lokalni stanovnici zvali Por. Da ne bi ušao u bitku protiv svih Rujanaca u isti mah, on namisli da se suoči sa njima korak po korak i dade Absalonu naređenje da plovi tokom noći u napredak ka Ziudri. On sam bi ga neposredno sledio i zbog toga poslao svojoj strani poruku da drži otvorene oči da bi videli kada će Absalon dići sidro. Ali, oni su više voleli da slatko spavaju nego da slušaju naređenja, pa Absalon krete na put bez kralja i pohara ne samo Ziudru, već i polja i sela unaokolo, i to ne samo vatrom, nego i mačem.

Dvojica od njegovih jahača su se nadmetali ko je hrabriji.² Sada udoše u takmičenje, obojica opsednuti da učine nešto veliko u polju, i kada su gonili neke neprijatelje ka jezeru i videli da ovi pokušavaju da pobegnu u čamcima na vesla, oni su više mislili na nadmetanje nego na opasnost po sebe same. Nijedan od njih nije želeo da rizikuje da ga onaj drugi pretekne u hrabrosti, pa obojica obodoše svoje konje i usmeriše ih sa prezirom prema smrti u duboku vodu - ali obojica zaboraviše na to koliko su teško naoružani - nosili na sebi, pa je jednog i drugog voda povukla u dubinu i udavili su se. I na taj način njihova lakomislenost bi kažnjena elementom vode, kada ovi ljudi koji su bili više zauzeti čašću i slalom nego životom i sigurnošću, nađoše svoju smrt i grob u vodi.

U međuvremenu, Absalon beše u celom regionu zauzet³ pljačkanjem i spaljivanjem posvuda, ali baš kada odluči da se vrati ka brodovima sa kolosalnom količinom plena i skupocenih trofeja, on zapazi velike neprijateljske snage koje su mu bile za petama. Oluči da se povuče nazad na drugu stranu ispred dva teško prohodna gaza, kao da je uplašen, što je trebalo da zatvori neprijatelje sa svih strana na teškom terenu gde bi mogao da završi sa njima. Prvi gaz Vendi predoše bez razmišljanja, ali pred sledećim se zaustaviše jer ovde ne bejahu sigurni da li mogu da se vrate. Gotovo u istom trenutku desilo se da dva šjelandska pešaka, koji dođoše noseći ogroman zavežljaj sa plenom, promaše put i gotovo nalete pravo na vendsku vojsku. Dva vendska jahača ih

pojuriše, ali ovi - iako su bez teškoća mogli da pređu na drugu stranu gaza - nisu hteli da ispadnu kukavice koje su uvukle repove između nogu, i više su voleli da se suoče sa neprijateljem, nego da beže ka svojim drugovima. Bilo im je ponižavajuće da ne budu toliko hrabri kao neprijatelji kada ih je bilo u istom broju. Da bi mogli da se kreću sasvim slobodno, oni zastaše, baciše zavežljaj od sebe i izvadiše mačeve. I sudbina nagradi njihovu nesavetljivu hrabrost, pruži im ruku, jer nijedan od konjanika nije se usudio da im priđe bliže i oni uzeše svoj zavežljaj opet i odoše dalje. Kada Vendi nakon toga poslaše po dva konjanika na svakog od njih, oni odbiše napad isto toliko odlučno - što pobudi veliko divljenje kako među neprijateljima, tako i među prijateljima, i ispuni neprijatelje sramotom, a prijatelje nesigurnom mešavinom straha i radosti. Na kraju ih je napalo šestostruko više konjanika, ali oni i dalje nisu zadrhtali i njihova beskompromisna hrabrost bila je kao poruga neprijateljskom kukavičluku.

4 Absalon odmah pomisli da pođe ovim hrabrim i samouverenim ljudima u pomoć. Jer on poslao isto toliko svojih konjanika kao pojačanje koliko je video da ih je poslao neprijatelj. Vendi opet potpomogoše svoju malu grupu čitavom hordom ratnika. I tako su rasla pojačanja sve vreme podjednako sa obeju strana, a konjanici se susreću na obema stranama kao na turniru - sve dok Šjelandani više nisu mogli da mirno posmatraju izazivačko ponašanje neprijatelja, već krenuše na njih u zbijenoj grupi. S obzirom na to da je neprijatelj put za bekstvo bio blokiran gazom, oni nisu mogli da ih progone duže vreme i zbog toga posekoše više konja nego ljudi. Onda se okrenuše i na putu nazad ka brodovima sreću čitavu borbenu grupu: to su bili njihovi sopstveni veslači, u punoj opremi sa oružjem i barjacima, koji igrom slučaja bejahu čuli šta je po sredi i sada smelo dođoše svojim drugovima u pomoć. Oni izričito zahtevaše da podele čast za ovu pobjedu sa Absalomom budući da nisu bili pozvani i da su hrabro stupili u borbu na njegovoj strani.

5 U međuvremenu, kralja već podavno probudiše noćne

straže i on je sada krenuo s mesta u strahovitoj brzini da ne bi zakašnjo. Čim je ugledao Šjelandane, on je želeo da uđe u zemlju da bi pljačkao, ali mu Absalon ispriča da neprijatelj nije više imao bukvalno ništa da se opljačka - posle čega kralj izrazi svoje oduševljenje nad time da je jedna tako mala grupa sasvim na svoju ruku sredila sve i ne utrošivši više vremena nego što bi ga potrošio on sam da je bio tamo. On pohara zato neke druge delove ostrva ognjem i mačem, nakon čega se uputi svome domu.

32.

Tek na jesen vratio se sa flotom i ovog puta on započe sa uništavanjem polja, jer bez letine lokalno stanovništvo nije moglo da sa zabarikadira u svojim gradovima. U jednom od svojih iznenadnih napada on dođe do grada Arkone, a ovde su gradski stanovnici bili toliko sigurni u svoju sopstvenu snagu da su izmarširali iz jedine kapije grada i nadirali prema kralju - bili su previše hrabri da sede zatvoreni unutar zidina. Kralj je dozvolio sasvim svesno povlačenje u pokušaju da udalji neprijatelja od zidina, ali kada se pokazalo da su oni bili mnogo oprezniji nego što se on nadao, on krene napred u napad i primora ih da se vrate opet ka gradu. No, zadržao se dalje od kapije da ne bi rizikovao da konji budu pogođeni kopljima.

Onda se desilo to da je jedan snažan i hrabar jahač sa Šjelandi po imenu Nils bacio svoje koplje unutra kroz kapiju i pogodio jednoga od ljudi koji su branili ulaz. Ovaj pade mrtav na zemlju - nakon čega Nils okrenu svog konja i pođe putem bez ogrebotine. Torben, jedan od najboljih šjelandskih jahača, pokušao je da načini isti podvig sa istom smelošću, ali ne i srećom jer je bacio koplje usred neprijatelja i ranio neke od njih, a kad je trebalo odjahati nazad, bio je tako pogođen kamenom da je krv šiknula iz njegove glave. Nakon tog događaja dugo je bio slab, i tek mnogo kasnije mogao je da se povрати. Isto se dogodilo sa Burisom, koji je učinio veliki napor da pomogne svom plemenu herojskim deli-

ma, tako da je pokušao isti podvig napavši braniocce kapije - bio je tako ranjen u glavu kamenom da je skoro pao mrtav s konja. Bespomoćnom, kakav je bio, pritekli su drugovi u pomoć i spasli ga da ga neprijatelji ne ubiju. Ali rezultat je bio takav da se Rujanci nisu više osećali bezbednim u borbi izvan zidina, s obzirom na to da su neprestano imali živog neprijatelja čak i kada su bili iza njih.

3 Odatle cela flota nastavi ka oblasti Jasmund. Izvanredne osobine Absalona, istovremeno njegova hrabrost i njegovo jedinstveno znanje u vođenju rata, značile su da je on bio komandant glavnih trupa kada je vojska stigla, te da je bio u pozadini kada bi se one ponovo pokrenule i uvek bi uz sebe imao najbolje od mladih Danaca, pune poleta i časti, dok je kralj sa teškim delom vojske običavao da napreduje sporije i da praktikuje promišljeniji i disciplinovaniji oblik ratovanja. Zbog toga on nigde nije dobio priliku za borbu i kada je preoraio veliki deo oblasti, konačno dopusti konjici da se raširi da bi pljačkala, a zadrža uz sebe samo malu grupu kao ličnu gardu.

4 Ali tada dođe poruka da su neki od njegovih ljudi bili opkoljeni i da nisu mogli da umaknu ukoliko im niko ne stigne u pomoć, a on nije želeo da ih spase čekajući da pozove nekolicinu ratnika nazad, te ne obazirući se koliko malo ljudi ima kod sebe, da de odmah barjaktaru naredenje da digne zastavu i uputi se pun samopouzdanja ka mestu gde su oni bili okruženi - u takvoj žurbi da njegovi konjanici na taj prizor ostaviše plen i pridružiše mu se ponovo. Ali, u stvarnosti, on je sada bio tako siguran u sebe, da se oslonio više na brzinu nego u svoje ljude. I čim Šjelandani, koji su bili blokirani u jednom tesnom procepu, na teškom terenu, shvatiše da je on na putu, počеше da napadaju one koji su ih opkolili u uverenju da pomoć hita na putu ka njima, jer nisu želeli da sede skrštenih ruku čekajući da ih smelost drugih ljudi izvuče iz nevolje.

5 Rezultat je bio da su se Vendi razbežali na sve strane, neki preko zemlje, drugi kroz močvarna područja. I tom prilikom jedan plemeniti konjanik, plemenit i poreklom i umom, koji se zvao Es-

kil i koji je bio na nogama i u teškoj opremi, pojuri za jednim od njih, koji je potpuno nenaoružan trčao što je brže mogao, preko močvarnog rita. Vendove noge potonuše duboko u meko tle, ali Eskil nije dozvolio da ga zaustavi ni mulj močvare niti vlastiti teški oklop, nego je uspeo da begunca sustigne bez teskoća. I ne samo to: čim je uhvatio varvarina, on mu je odsekao glavu, nakon čega se vratio na čvrsto tle bez ijedne mrlje na stopalima! To je podvig koji pobuđuje pobožno divljenje budući da ne zavisi od hitrih nogu, već je pre dar providenja, i trebalo bi više da se smatra nebeskim čudom nego junačkim podvigom čoveka.

Nakon ovoga ratnici zapališe vatru po svima selima i ta opsežna kaznena ekspedicija proširi požar sve do grebena kod Gohrena. Tako su Rujanci morali da priznaju da su bili uskraćeni za pomoć koju su očekivali od Saksonaca, pa odoše u posetu kralju na ostrvu Strela, dadoše mu četiri taoca i tako kupiše sami sebi mir za izvesnu svotu novca.

33.

Pod pritiskom velikih opasnosti koje su pretile Danskoj i na osnovu mučne situacije u kojoj je bila zemlja, velikaši odlučiše da daju Knudu, Valdemarovom sinu, titulu kralja kako bi mogao da sedi kao savladar svoga oca na tronu, a ne samo da bude budući naslednik njegovog dostojanstva. Na taj su način želeli da imaju ličnost sa punopravnom titulom ukoliko bi promenljiva sudbina ugrozila kraljev život. Mudro i odano držanje kraljevića radovalo je kralja. On se složio sa predlogom u potpunosti i nije uopšte pomišljao da bi to na bilo koji način moglo da ugrozi njegovo dostojanstvo - to što on deli kraljevsku moć sa svojim sinom, već da bi to, naprotiv, samo moglo da poveća njegov ugled, i on zato pokrenu državni sabor na kome bi velikaši dodelili njegovom sinu kraljevsku titulu.

Celokupna vojska dade svoju podršku ovoj odluci. Jedini² koji je uopšteno gledajući odbio da se izjasni o ovom događaju bio je Buris, što je bilo motivisano time da je on priželjkivao tron za

sebe ili da ga nije bilo briga za ovaj neuobičajeni sporazum. Kada je shvatio da je takvo njegovo držanje učinilo kralja sumnjičavim, on objavi da njegovo ćutanje nije bilo znak otpora, već, naprotiv, odanosti, jer nije bilo poznato da je više kraljeva delilo danski tron u miru i toleranciji, a u stara vremena svaki put bi se pokazalo da su kralj i sin ulazili u rat oko moći. S druge strane, on nikako ne bi oćutao ukoliko bi unapred bio upoznat sa onim što je kralj imao na umu. Sada je ćutao jer ni on niti iko od njegovih prijatelja nije znao ništa o ovaj stvari unapred. Na taj način on je opravdao svoje ćutanje i time umirio kraljevu ljutnju.

3 Nakon što je pohod bio okončan, dobi ovaj isti Buris, baš kao i ostali velikaši u zemlji, poruku da se pojavi u Roskildeu da bi se svećano zakleo Knudu na vernost. Ali, dok su drugi poslušali naređenje, on sam odbi da to učini i tako navuče na sebe veliku sumnju da sam teži kraljevskoj tituli. Uspeo je, doduše, da se opet pojavi sa lukavim objašnjenjem u kome je pokušao da sakrije svoje nipodaštavanje poretka; naime, da sve dok je onaj čovek kome je prvo obećao lojalnost u životu, on neće otići u službu drugome čoveku. Niko ga neće pridobiti da zameni svoj stari odnos pokornosti novim, i da deluje u suprotnosti kako sa državnim običajem, tako i sa običnom pristojnošću jer tradicionalno nijedan Danac ne želi da bude obavezan dvojici gospodara u isto vreme - samo su Saksonci to činili budući da su bili tako pohlepni za najamninom. Šta ako bi sada izbio rat između dva gospodara, koji su obojica imali pravo na lojalnost istog čoveka; tada bi za tog plemića bilo nemoguće da bude lojalan obojici - koga god od njih da podrži! Ali što se igranja komedije tiče, kralj nije zaostajao za njim jer je sakrio svoj gnev ljubaznim odgovorima i prijateljskim gestovima.

4 Kada ga je kralj kasnije u svojoj pratnji poveo na put za Haland, nagovestio mu je da ga je smatrao izazivačem državnog udara. Da bi se oslobodio te sumnje, Buris obeća da će uraditi ono za šta je dobio naređenje, pod uslovom da kralj uveća njegovo imanje i tako proširi njegov uticaj: kao što je on sam imao želju da učini kraljevsku vlast naslednom, a ne zavisnom od promenljivih

izbora kao do tada, tako on mora takođe da da srođnicima večno pravo nasledstva na odgovarajuću vrednost i ograničenu vlast. Tako je, uz Absalonovu pomoć, on dobio značajan deo Julanda i dao potvrdu da se potčinjava Knudu. S druge strane, više nikad nije pridobio kraljevo prijateljstvo jer je kralj ostao postojan u svom gnevu; kada se jednom rasplamsao, više se nikada nije mogao sasvim ugasiti.

34.

Kako se proleće primicalo, on (kralj) prepusti Absalonu, Kristoferu i Magnusu da predvode pohod na Vende koristeći jedan deo ratne flote. Ona se sastojala samo od Danaca sa istoka i sa Fina, a Kristofer je imao komandu nad ljudima iz Skopea, ali je poslednju reč imao Absalon. Preduzeli su pohod u predelu oko Tribsesa, a kao najveći - Kristofer je postavljen u sredinu između Absalonovih i Magnusovih trupa, tako da je kraljev sin imao oko sebe verne pomagače. Sela su spaljena tako sveobuhvatno da i dan-danas leže pusta i бесплодна kao jasno svedočanstvo nekadašnjih silnih požara. Kada je došlo vreme za povratak na brodove, Absalon koji je vodio trupe u pozadini dobi poruku da se neprijatelj primakao, i uprkos tome što je bilo previše hladno da bi čovek mogao da pozove prednje trupe nazad i tome što je imao četrdeset konjanika sa sobom, okrenuo se ka neprijatelju pre nego što se uputio ka gazu koji je morao da pređe na povratku. I pošto ih je prvo naterao u bekstvo, mirno i lagano se uputio ka floti. Tu podiže most da bi prešao, i ne poruši ga za sobom da ne bi ostavio ništa što bi se moglo tumačiti kao znak straha.

Kada se vratio na obalu, saznao je da je flota otišla u neku drugu luku. Zimska hladnoća je bila tako jaka da su mornari morali da naprave rupe u zemlji za konje koji samo što se nisu smrznili, a nijedan jedini čovek u vojsci nije mogao da koristi obe ruke istovremeno. Mnogo puta ašov je nailazio na zmiје, koje nisu mogle nikog da uplaše, već najviše začude jer su na ovoj nećuvnoj hladnoći ležale prilično nepokretne i bez života. U tom trenut-

ku ljudi su dobili dozvolu da iskoriste povoljni vetar i vrate se kući, međutim, odmah potom vetar se promenio i onemogućio im plovidbu, tako da su se oni najpre pokrenuli zajedno sa Šjelandanima i ljudima sa Fina kada je cela flota dobila povoljan vetar.

3 Kasnije, kralj Pedera i Selgrena odredi da odgajaju Kristofera i zamoli ih da ulože napor da mladića izvedu na pravi put i nauče ga da se ponaša dostojanstveno i skromno.

4 Na leto on sam (kralj) preduze novi pohod. Stanovnici Volgasta su prekršili dve tačke ugovora na koji su se obavezali: opljačkali su Rujance koji su živeli kod njih, i ostavili ušće reke Pene otvoreno za gusare. On je upravo bio na putu da napadne Ljutice kada je stiglo pismo od Henrika sa upozorenjima da jedan rođak ima planove o prevratu kojim bi preoteo krunu. Radilo se o Burisu koji se, prema pismu, zaverio sa Norvežanima da završe sa kraljem. Oni su obećali da će krenuti na njega (kralja) kada se vrate kući sa svog pohoda, a njegov (Burisov) plan je bio da ili zarobe kralja ili da mu preotmu titulu. Sasvim siguran dokaz da se to sprema bilo bi to da ga posle pohoda na Vende dočeka norveška flota. Skoro istovremeno, on dobi od nekih Norvežana odgovarajuće nagoveštaje da se sprema izdaja. Kralj je sve ovo izložio nekolicini svojih savetnika, a da nikoga nije imenovao, a njegovu sumnju je osnažilo i pisma potkrepilo to što je biskup Tige od Vendisela na skoro istovetan način mogao da ispriča kako je Buris prisilio svoje ratnike da se zakunu kako će ga slediti kuda god da bude krenuo. On (kralj) kao da se ništa nije desilo i u velikoj žurbi otplovi do oblasti koja se zove Ostrusne, sravni sa zemljom sve što je tamo zatekao i otplovi nazad sa celom flotom u Vordinborg.

5 Tu on pozva Burisa i sve ostale velikaše u zemlji, izloži šta je čuo o njegovim planovima za prevrat i optuži ga za izdaju zemlje. Buris je poricao da je imao bilo kakvih planova te vrste, ali kralj mu izdade naređenje da ostane kod njega dok ne izađe delo na videlo, i tek ukoliko ne bude ništa od onoga na što su izveštaji ukazivali, on bi dobio dozvolu da ode slobodan, i da mu se ništa

ne dogodi. Na to Buris odgovori da bi bilo sasvim nepravično pustiti da presuda o njegovom životu ili smrti zavisi od nečeg tako nesigurnog kao što je to što će doneti budućnost. Ali, ta primedba ga učini samo još više sumnjivim, ne samo u kraljevim, nego i u očima savetnika. Tako da mu nije bilo dozvoljeno čak ni da vidi svoje ljude ponovo, već bi prisiljen da prati kralja u Soborg, gde je stavljen pod blagi, ali sigurni nadzor.

U međuvremenu, pojavili su se Erling i Burisov brat Orm sa svojom flotom. Oni su zatekli jitlandsku flotu u Djursou i nisu imali nikakvih teškoća da pobede zato što je ona bila bez vođa. Tu oteše takode i Burisov brod, nakon čega odmah požuriše dalje do sela zvanog Trgovčeva Luka. Ali tamo se pojavi Absalon sa Šjelandanima i spreči ih da uopšte kroče na zemlju. On beše čuo da se Norvežani prilično ozbiljno uzdaju u svoje lukove, te da bi ih izazvao, stade na obalu zajedno s petnaesticom ljudi, i to pešaka, sasvim svesno kao meta za njihove strele. Bio je očigledno čvrsto rešen da im pokaže koliko malo poštovanja ima prema onome u šta su se ovi toliko uzdali. Da bi se malo približili obali, Norvežani odoše na svoje brodove, ali su se toliko ljuljali, da uopšte nisu mogli da pogode ono što su gađali. Neke od strela padoše na zemlju, druge u vodu, a nijedna nije učinila ni najmanje štete. Tako da ništa nisu postigli svojom dragocenom veštinom, naprotiv, učinili su sebe potpuno smešnim među našim ljudima i morali su da se vrate nazad, izuzetno posramljeni, na svoje velike brodove.

Kasnije su održali važan sastanak sa Absalomom. On ih je zamolio da se smire tamo gde su bili, još malo, ali oni pristadoše tek kada im Absalon dade svoju časnu reč da neće učiniti nikakav pokušaj prevare, niti na kopnu niti na vodi. Kada su pregovori bili okončani, pregovarači odoše svako na svoju stranu dogovorivši se da se ponovo nađu sledećeg dana, naoružani na isti način i sa isto toliko ljudi. Međutim, kada se pokazalo da se Erling pojavio sa jednim čovekom više nego što je bilo dogovoreno, Absalon pogleda oko sebe na celi krug i reče: Erlinže! Ja ne razumem čoveka kao što si ti, koji je već u godinama i toliko je toga preturio

preko glave, a da sa starošću nije postao ništa mudriji! Ti dolaziš ovde u svom brodu, a mi smo na konjima i mogli bismo bez oklevanja da te posečemo ako bismo to poželeli. Zašto dolazis sa više ljudi nego što je dogovoreno? To je isto kao da nama, koji smo jači, pružaš povod da prekršimo dogovor i uzmemo ti život! Da se mi ne držimo svoje reči, ti bi sada bio mrtav za kaznu što si prekršio dogovor.

8 S mešavinom straha i sramote pogleda Erling uokolo svoje pratioce, i kada mu je postalo jasno da je Absalon bio u pravu, on se okrete i izgrdi jednog od njih koji se uvukao kao pratilac u njegovu vojsku iako ga niko nije pitao za to. Nakon mnogo beslovesnih izvinjenja, zamoli on na kraju za dozvolu da uzme vode iz jednog jezera za svoje ožednele vojnike. Kada mu to beše dopušteno, on pojuri istog trenutka kući, srećan što je uspeo da umakne iz Danske sa glavom na ramenu.

9 Sada kada su faktički događaji dali kralju dokaz o Burisovom zlodejaniju, on ga je smatrao krivim za veleizdaju i bacio ga u lance. U međuvremenu, Erling je sa svojom sakupljenom flotom zaplovio uz krajnji vrh Šelanda da pravi pometnju kako je to oduvek činio; kada se vraćao, iznenadiše ga Absalonovi jahači, koji iskočiše iz jednog tesnaca i načiniše pokolj njegove neorganizovane pratnje. Na isti način Erlinga su bili odvažno dočekali Halandani jer pre nego što je umakao, on je u Nisoenu izgubio celi brod sa posadom.

35.

1 Iste godine Absalon je postavio temelje za novi zamak na jednom malom ostrvu da bi se borio protiv pirata. I sa jednim tako skromno postavljenim utvrđenjem on znatno doprinese odbrani kraljevstva. Jer na taj su način pljačkaši postali nesigurni i nisu obilazili to mesto, a lokalno stanovništvo postalo u toj meri spokojno da je moglo da isplavljava na otvoreno more.

Ali, hrabri Danci nisu neposredno dobili priliku da kazne

Norvežane za napad koji su počinili, i za to je kriva nepouzdanost² Nemaca. Jer kad je Bugislav u strahu od Danaca zatražio utočište kod Henrika i zakleo mu se na poslušnost, Henrik se nije kolebao što time krši obaveze alijanse prema kralju, kao da je to bila beslovesna i beznačajna dužnost. Kada je organizovan susret kod reke Krempe, Henrik uloži žalbu da kralj vodi rat protiv jednog od njegovih ratnika, naime Bugislava, a da se nije prvo požalio njemu, Henriku. Ukoliko je kralj mislio da je ovaj učinio nešto pogrešno, trebalo je da uloži žalbu pre nego što se prihvatio oružja. Kralj (Valdemar) je sa svoje strane dao čvrstu izjavu da ga nikakva sila na svetu neće sprečiti da izvrši punu odmazdu nad onim ko ga uvredi, baš onako kako mu se prohte. I kako nisu mogli da se slože, i susret i alijansa se rasturiše.

Na ovom mestu ću izložiti manje važnu napomenu s kojom³ je došao jedan od saksonskih konjanika. On je predstavio razgovor između vojvode i kralja, i kako je primetio koliko su mlake bile njegove izjave kada se razgovor ticao pohoda, on reče: Postoji nešto što bih rado ispričao prisutnima o mom gospodaru Henriku, nešto što bih radije prećutao nego izgovorio ukoliko bih znao da je on prisutan. On je kao mali ostao siročić, bez oca i majke, i kako su mu neki od njegovih rođaka protivzakonito oduzeli nasleđstvo, niko nije hteo da ga uzme pod svoje okrilje; bila su samo četiri prijatelja, među njima i ja, koji su mislili na velike stvari koje je učinio njegov otac, i preuzeli smo na sebe dužnost staratelja nad malim kada su mu svi drugi okrenuli leđa. I ta četvorica su pazila sa velikom prilježnošću na njegov razvoj i njegovu ugodnost, kako u mislima, tako i u delima. S obzirom na to da nikakvog poverenja nismo imali u pomoć ljudi, odveli smo ga napokon pred oltar i tamo se svečano zakleli da ukoliko mu Bog u svojoj milosti dozvoli da ponovo zadobije dostojanstvo svoga oca, on će iz zahvalnosti za ovaj dar ostati doživotno neprijatelj paganima.

Bog prihvati ovo obećanje i učini brzo da car Konrad uzme⁴ Henrika pod svoje okrilje. Uz njegovu pomoć on bi ponovo postavljen za naslednika poseda svoga oca, ali uprkos što su oni tamo

bili dali obećanje i nikada ne izneveriše svoju dužnost da ga drže preduzetnim, on ipak sebi dozvoli da napusti, delom iz pohlepe delom iz lenosti, i sasvim digne ruke od rata protiv Venda, jer on nikada nije osećao ništa do li nezahvalnost prema velikim darovima koje je dobio. Oni koji su položili zakletvu odigrali su svoje uloge savetnika veoma prilježno. Jedan od njih, čovek veoma star, sedeo je uvek i hrkao kada bi učestvovao u vojvodinim tajnim većanjima i kada bi ga onaj koji je sedeo do njega probudio i pitao šta on misli o temi koja je bila razmatrana, on (starac) je imao samo staro obećanje u mislima, a ne aktuelne teme, i zbog toga bi njegov odgovor uvek bio isti: da treba poslati vojsku na Vende. Zar to nije zaprepašujuća nepokolebljivost? Nikada, čak ni na ivici groba, on nije mogao da zaboravi na to obećanje! Jer niko pri zdravom razumu neće ovaj časni sabor pozvati na jedan smutipaprospi savet pometenog vremešnog čoveka? Ali, ja sam sada uplašen da će moj veoma voljeni gospodar doživeti ponižavajući pad sa najviših vrhova sreće dole među najniže podanike kada tako nipodaštava odmerene savete svojih prijatelja. Ja sam već dobio tri rane na telu u tom ratu koji smo obećali da ćemo voditi. Ja sam u istoj borbi dodao još dve rane na ove tri i mogao bih na sudnjem danu slobodno da gledam Hristove rane, kojih je bio isti broj. Ovim rečima on nagovesti Henrikov zemaljski pad a večnu nagradu za hrabre i smele.

36.

1 Kralj se sada uputi ka Skoneu i kada ubrzo dobi netačno obaveštenje da su Saksonci zaposeli zemlju, on postavi sebe na čelo skonske konjice, naredi Šjelandanima da stave brodove na raspolaganje i pođe za Slagelse, gde je poslao poruku u Hileminde Absalonu i zatim se dogovarao dugo i temeljito sa njim o tome šta im je činiti. Pored toga, on priznade da je bio prevaren i da je poverovao u glasine bez utemeljenja u stvarnosti, i posla, dakle, one snage koje je usled lažnih glasina pokrenuo da se vrate kući.

2 U svojoj ličnoj gardi Absalon je imao jednog Islandanina

koji se zvao Arnold i koji je prilično često pokazivao neobične sposobnosti proricanja i predskazivao je šta će doneti budućnost, njemu samom ili njegovim prijateljima - što je bilo ili zbog njegove pameti i pronicljivosti ili usled posebno tanane veštine pogađanja. I koliko je pametan bio u pogledu budućnosti, toliko je poznavao prošlost i bio nadaren kazivač priča. Absalon ga je iz zabave poveo na pomenuti pohod, i tu ovaj ubrzo predskaza kako će Absalon ući u borbu protiv gusara, ali, kako on (Islandanin) reče: ono što ga čudi je kako može biti da on sam ne učestvuje u bici, posebno s obzirom na to da je odlučio da se od Absalona ne pomeri ni za pedalj. Kada potom kralj dobi želju da ga čuje kako kazuje o prošlim danima i zamoli ga da ostane baš u trenutku kada je Absalon imao nameru da odatle isplovi, on se (Islandanin) odlučno usprotivi i nije se odazvao kraljevom pozivu pre nego što ovaj obeća da će ga poslati Absalonu čim svane.

Absalonova pratnja se sastojala od šest brodova. Od njih, tri³ su isplovila na kraj fjorda da sakupe drva za ogrev i ovde ih je plima iznenada uhvatila, pa su hodali u plitkoj vodi, dok je Absalon stajao napolju kod ušća fjorda sa tri preostala broda. Ujutru, kada je završio jutarnju službu zajedno sa svojiim sekretarom, začu se buka u daljini i on zamoli sekretara da vidi šta bi to moglo biti. Čovek javi nazad da je opazio devet dugačkih brodova, i Absalon, koji nije sumnjao da su to bili gusari, glasnim uzvikom prenu svoje veslače koji su još uvek hrkali. Oni poskočiše uplašeno i čim su se obukli - ne u normalnu odeću nego u pancire, i pošto se naoružase - on povika da moraju da veslaju ka neprijateljima, koji su očigledno bili veoma blizu, jer sad je već po Dancima padalo kamenje. Nije bilo vremena za gubljenje, tako da oni presekoše konopce kotava i zabodoše vesla u vodu.

Vendi, koji su mislili da mogu lako da uplaše naš narod,⁴ pretpostavljajući da će naići na preplašene Dancu, započese sa nesnosnom galamom. Ali, kada shvatiše da ona nije imala ni najmanje učinka, razbežase se, pa jedna od njihovih lađa bi zaplenjena sa celim svojim ljudstvom. Čak im ni obližnja šuma, Bjornes-

koven, nije dala nikakvu zaštitu kada su tamo potražili utočište, jer su je pročešljali seljaci.

5 To je bilo u periodu kada je Esbern sagradio Kalundborg i sa tim novim utvrđenjem on očisti luku od neprijateljskih pirata. I on i Ingvar i Olaf se pridružiše Absalonu u njegovom neumornom delanju protiv gusara.

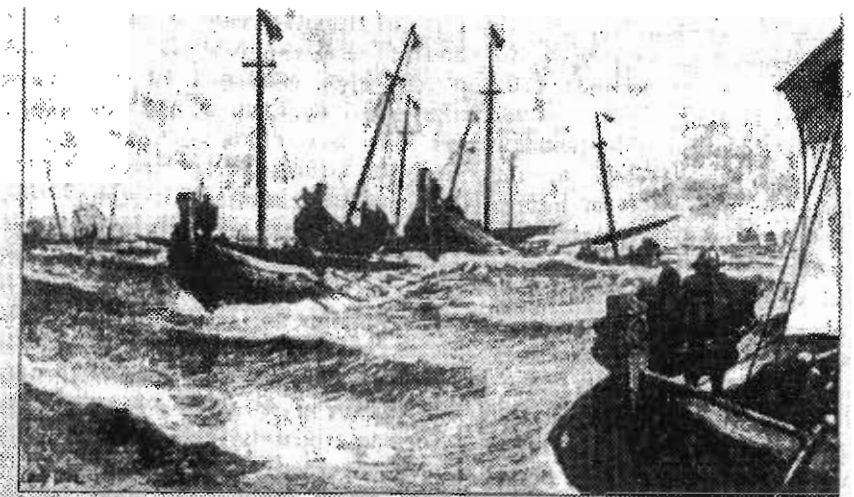
37.

1 U to vreme dansko je kraljevstvo stajalo pred ozbiljnim pretnjama sa svih strana, i susedi su probali da ga nadmudre: sa jedne strane Vendi i Saksonci koji su planirali da ukinu postojanje zemlje. Rezultat je bio da Danci nisu imali hrabrosti da se suprotstave ikome od neprijatelja iz straha da im jedni ne zaskoče na leđa dok bi se ganjali sa drugima. Ova, za otadžbinu kritična situacija, primora Gudskalka da se prene. On sam je bio dobro upućen u vendske stvari zbog toga što je govorio vendski jezik, zbog veza svog oca i zbog toga što je sam živio sa njima. Sada on daje poverljivi znak Absalonu da je smislio način da vremenom preokrene Vende od prijatelja Saksonaca u njihove neprijatelje. On će sam otići do njih, objasnio je, ne kao izaslanik, već kao da hoće da im učini uslugu i da dolazi iz čiste i istinske odanosti da bi svojim prijateljima dao nekoliko dobrih saveta. Neprijatelji su, naime, bili dovoljno lakoverni da bi jedna lukava priča mogla da ih uvuče u zamku i da ih nagovori da se oslobode vlasti Saksonaca i obnove dobre veze sa Dancima. Ovu ideju on je zasnovao posebno imajući u vidu narodni karakter Venda, rekao je, jer oni imaju običaj da slede svoj prvi utisak i deluju više nepromišljeno nego promišljeno.

2 Absalon, kome je bilo znano da proniciljivost jednog čoveka nekada uspe da postigne više negoli moć cele zemlje, pohvali Gudskalka za njegovo preduzeće, oštro mu naglasi da ne sme da im u ime Danaca da neka prazna obećanja jer je njemu bilo važno da ugled kraljevstva ne pretrpi štetu i držao je da jedna zemlja ko-

ja je, inače, puna hrabrih ljudi, treba da vodi ratove oružjem, a ne lažima.

Gudskalk sada prvo poseti Pomerance i ispriča im da je zbog starih prijateljskih veza i odanosti, koje je gajio prema celom vendskom narodu, pozeleo da dođe dole i probudi ih iz zimskog sna jer je jasno video da je ono što oni smatraju povoljnim, u stvarnosti bilo smrtno opasno. Bilo je krajnje neophodno da otvore oči prema tome koliko je štetan bio jaram kome su se oni potčinili i da se ljudi prema kojima su oni bili tako poslušni u krajnjoj liniji bili čvrsto rešeni da im ukradu zemlju. Svaki put kada bi Saksonci uzeli najmanji komad vendske zemlje, oni bi počeli da je obrađuju i kolonizuju: plenom i slavom oni se nisu mogli zadovoljiti, ne, gladni moći kakvi su već bili, oni su preobražavali plodove pobede u čvrsto i večno vlasništvo. Oni su zbog toga lišili života Niklota, a Pribislava njegove otadžbine, i zbog toga su utvrdili Raceburg (Ratzeburg), Ilov (Illow) i Šverin (Schwerin) bedemima i rovovima, što je nagoveštavalo smrt cele vendske zemlje.

KONGENS SKIBE OMRINGES AF SLAVERNES FLAARDE

Slovenska flota okružuje kraljevske brodove.

Danci su, nasuprot tome, imali sasvim drugačije interese kada su vodili rat: to nije bila neprijateljeva zemlja, već obostrani mir i razumevanje, to je bilo ono čemu su težili jer su bili zauzeti odbranom svoje zemlje, a ne time da otimaju od drugih. Zbog toga bi (Vendi) trebalo da učine sve što mogu da oslobode i svoju otadžbinu od saksonskih zavojevača, pa kada svi Nemci budu van zemlje, trebalo bi da zaključe prijateljstvo sa Dancima koji su bili neprijatelji Saksonaca - ne treba imati ni najmanje sumnje u to. Tek tada bi oni (Vendi) konačno obezbedili slobodu otadžbine za sva vremena.

3 Reči ovog čoveka bile su podstrek Pomerancima da napadnu teritorije unutar vendskih zemalja koje su Saksonci bili osvojili. Ilov (Ilow) zauzeše, ali su se ostala utvrđenja hrabro borila i odolela su. I pošto nije trebalo da izgleda kao da nisu imali nikakvog vođu nad vojskom, oni su tvrdili da su se borili u ime danskog kralja. Tako se posrećilo Gudskalku i njegovim kratkim lažnim pričama da poseje razdor između dvaju naroda koji su ugrožavali Dansku, i izbavi našu otadžbinu od neposredne opasnosti u situaciji u kojoj je sa svih strana vrebala pogibelj od oružanih akcija neprijatelja. Glasina o ovom podvigu stiže kući pre nego sam Gudskalk iznenadi kralja, ali kasnije, kada je čuo od Absalona ko je bio taj koji je to učinio, on ga nahvali najlepšim rečima.

4 Henrik je sada morao da obnovi dobre odnose sa kraljem koga je jednom odbio jer bez toga on nije mogao da drži kontrolu nad Vendima. Zbog toga on posla jednu delegaciju gore kralju, koju su činili Henrik od Raceburga i biskup od Lubeka, koja je trebalo da ponudi kralju njegovu najmladju ćerku kao ženu za njegovog sina, jer je starija, koja je ranije bila zaručena s njim, bila umrla od bolesti. Istovremeno, oni mu obećашe skorašnji susret sa vojvodom dole na Bramnesu (Bramnaes), gde bi on potvrdio ponudu. Kralj je sledio izaslanikov poziv i oputovao je dole, ali je sreo Gunzelina, koji se izvinio u ime vojvode što zbog svog lošeg zdravlja nije došao, ali obeća da će se vrlo skoro pojaviti kod Ejderena. Kada su stigli tamo, vojvoda održa svoju reč i oni se za-

jednički dogovoriše o pohodu na Vende. Dok je vojvoda pošao ka Deminu (Demmin), kralj se uputio ka Volgastu, gde preduze kazneni pohod u okolini, ali propusti da stavi grad pod opsadu. On opet zapali Osnu iako je ona ionako bila jedva obnovljena nakon poslednjeg pustošenja. Na sličan način pohara niz drugih mesta u toj oblasti. Vendi, koji nisu imali nikakvu moć na koju su mogli da se oslone, kupiše mir kod oba neprijatelja novcem i taocima.

38.

Nakon ovoga kralj je bio oslobođen velikog dela svojih briga i vratio se razmatranju rata u Norveškoj, što je dotle moralo da uzmakne pred problemima sa Vendima. Tek na proleće on ozbiljno započe sa tim velikim snagama iz Danske i kako je bio veoma poštovan među stanovnicima Vikena (Viken - grad u Norveškoj, *prim. prev.*), dobio je ne samo slobodan prilaz zemlji, već upravo oduševljen doček. On izbegnu zato da ih tretira kao neprijatelje, već kao njihov gospodar i učini mir sa njima umesto rata. On je, u stvari, bio toliko oduševljen njihovim blagonaklonim stavom, da zaboravi sve o neprijatelju i krenu napred tako laganim tempom, da je Erling imao dovoljno vremena da sakupi svoje trupe. Stanovnici Vikena likovali su nad prizorom ogromne kraljeve vojske. A njegova flota, koju su posmatrali sa velikim zadovoljstvom, dobi slobodan prolaz da isplovi. I još, na različitim mestima gde je fjord bio veoma uzan da su brodovi morali da prolaze jedan po jedan, narod se gomilao ispred njih, u svom zaprepaščenju, na najvišim tačkama, gde bi mogli bolje da se uvere koliko je mnogo brodova bilo - ne da bi im učinili nesto loše, već samo da bi uživali u prizoru.

Stanovnici Tonsbergena (Tonsbergerng) bili su više od ostalih čvrsto rešeni da pozdrave kralja: oni ga primiše na svojoj teritoriji u procesiji punoj poštovanja, koja uzvisi potčinjavanje u posvećeno delanje. Erlingovi ratnici, koji su se poslednji put tako bezbedno osećali u onoj tvrđavi koja je bila u gradu, da su prizi-

vali da kralj dođe, ovoga puta nastojali su da pobegnu na vreme. Kada je kralj dospeo do hridine, on pogleda sa zaprepašćenjem napolje sa vrha litice i morade da prizna da je uz takav položaj utvrđenje potpuno neosvojivo, jer ovde je priroda nadomestila sve što bi čovek sam mogao da sagradi. Tada se začu i glasina da je Erling postavio mnoštvo katapultova sa obeju strana uskog tesnaca na fjordu preko kojeg su Danci morali da prođu, jer kada se radilo o direktnom sučeljavanju sa neprijateljem, on je verovao više u teške prirodne uslove nego u svoje sopstvene snage.

3 To učini da kralj opsuje zbog svog uludo potrošenog vremena i starosti. On pozva svoje prijatelje kod sebe i podstaknu ih gorljivo da ubrzaju: sada se radilo o tome da se učini napor kako bi se nadoknadilo mučno zakašnjenje, rekao je, jer dosad su protraćili vreme ni u čemu i skoro su iskoristili sve zalihe iz lenjosti i besposličevići.

Tu poruku su velikaši posmatrali na različite načine, i vođe nikako nisu bile saglasne o tome šta treba raditi: neki su predložili da se pošalje konjica po zemlji i da ona istera majstore katapultova dok bi flota plovila između i uklonila brodove koji su ležali kao barikada, dok su drugi držali da uopšte ne bi trebalo poslati tako veliku flotu kroz jedan tako uzan prolaz i da bi to bilo odviše lakomisljeno. Bilo je i drugih koji su smatrali da treba isploviti na otvoreno more i okružiti neprijatelja, a zatim poslati trupe da osvoje područje. To bi, naime, primoralo Erlinga da se bori ili da beži, i tako bi morao da odustane od sigurnog položaja koji je našao. Međutim, drugi su se smejali ovom trenutnom strahu od tako daleke opasnosti i smatrali su da ne treba razmatrati problem dok se sa njima ne sučele. Oni savetovaše da se ubrza i da se ne gubi vreme plovidbom unokolo, kao da se radi o putovanju iz zabave.

4 Tako je svako imao svoje mišljenje o ovom pitanju, ali jedan čovek po imenu Nils Okse, koji je bio iz ugledne porodice, ali manje pouzdan kada je hrabrost u pitanju, uze reč: on zaista ne bi mogao da razume, reče on, da ljudi koje su bili pri zdravoj pameti i koji su sami poticali iz naširoko poznate zemlje, mogu da na-

puste divni zagrljaj otadžine kako bi tumarali u svoj toj divljini, gde čovek nikada ne vidi ništa osim surovih hridina i neprohodnih planina. Oni su očigledno toliko sišli s uma, da su uzeli najgore teškoće kao najveće uživanje. Jer ukoliko bi se stvarno posrećilo kralju da osvoji Norvešku, on bi dobio više teskoća i otvorenih problema iz dvaju kraljevstva, nego što sada ima sreće sa jednim. Pored toga, već je ponestalo prehrambenih namirnica i ukoliko bi morali da plove prilično daleko, potrepštine ne bi potrajale da bi mogli da se vrata kući.

Ove reči su bile više kukavičke nego razumne, ali ljudi su s

KONG VALDEMARS FLAADE KOMMER TIL NORGE

Flota kralja Valdemara stiže u Norvešku.

se očigledno slagali jer su ćutali. Absalon pak gledaše drugačije na to, i čim su se prijatelji razišli, a on ostao nasamo sa kraljem, on se dade u odbacivanje ovoga najoštrijim izrazima zato što se on svojim ćutanjem pridružio potpuno neprihvatljivom Nilsovom izlaganju i nije se dovoljno pribrao da ga zбриše sa stola odgovorom punim ruganja i prezira. Jer to što je Nils rekao, možda je zvučalo zabavno i promućurno, ali je u stvarnosti bio nepomirljiv poziv na pobunu. Da je kralj izjavio da uopšte nije zainteresovan da ga ima u svojoj pratnji i rekao da će sve ići bolje ukoliko Nils ode svojim putem, nego da ostane, onda bi ova sramota jednog čoveka začepila usta svima ostalima, koji bi veoma nevoljno preuzeli slično mišljenje. Ali sada, kada je on sam dao saglasnost ili bar ostavio utisak da jeste? Umesto da ga oštро izgrdi zbog njegovog kukavičluka, neće proteći mnogo vremena dok se svi drugi osete ohrabrenim time što je progledano kroz prste njegovoj drsosti i usudiće se da izađu sa sličnim predlozima.

6 I dogodilo se baš kao što je predvideo jer su vodeći ljudi sada bili daleko više zainteresovani da idu kući nego da nastave dalje, i s obzirom da se nisu usuđivali da kažu to otvoreno, oni podstakoše potajno obične vojnike na pobunu. Neki od njih su preko svake mere bili besramni da su bacali kamenje na Absalonov brod u trenutku kada su bili sigurni da on nije bio tamo, s obrazloženjem da je njegova tvrdoglava upornost otegla pohod u nedogled. Ljudstvo sa brodova je, međutim, brzo delovalo, pa iako su ovi drugi bili u većini, oni pobegoše koliko ih noge nose. Kralj ih nije kaznio koliko su zaslužili jer je, po njegovom mišljenju, ovo ponižavajuće bekstvo bilo više nego kazna.

7 Nakon ovoga otploviše do fjorda kod Portera, poznatog po Sigurdovoj veličanstvenoj pobedi, kada je on sa samo tri broda od njih načinio moćnu flotu. Ovde su neki od Julandana dozvolili sebi da ih kapetani brodova zlonamernim podsticajima nagovore da održe sastanak na kome u galami i vikanju zatražiše da se odustane od pohoda. Da bi ih uhvatio, kralj posla nekoliko ratnika koji su bili prerušeni, i oni su sedeli neko vreme na sastanku, a da ih

niko nije primetio. Kada ih konačno prepoznaše susedi koji su sedeli do njih, oni zbraciše odela u koja su se prerušili, uhvatiše vode pobune za vratove i udaljiše se sa njima. Oni (vode pobune) su odvedeni dole kod brodova, gde ih je kralj osudio na teško šibanje. I da bi kazna bila pooštrena, oni su naizmenično potapani u more i šibani kada bi ih izvukli napolje.

Posle toga oni nastaviše toliko daleko na sever, da su prilikom Sunčevog solsticija doživeli krajnje neobične svetle noći, koje su ličile na dan toliko da se nije mogla uočiti razlika između dana i noći. Kod takvog svetla u noći mogao se bez teškoća čitati omanji spis. Ovde se dogodilo da su julandski velikaši, ne iz straha ili nestrpljenja, otišli do kralja i direktno ga pozvali da odustane od pohoda i da se svi vrate kućama pošto su zalihе bile iscrpene. Sledeće godine, rekoše, oni bi mogli da se vrate nazad ukoliko bi on još imao želju, ali onda oni ne bi smeli da putuju preko Vikena dubokim i vijugavim fjordovima, već bi umesto toga krenuli prečicom direktno s mora iz Vendsusela. Ove reči naiđoše na odobravanje kod obične vojske, oni su se žalili da nije bilo dovoljno hrane, da faktički nije bilo ni jednog jedinog od običnih ljudi koji nije vikao o brzom povratku kući, da bi nešto moralo da se učini sa zalihama koje su nestajale. Budući da je ljudstvo toliko negodovalo i vikalo, kralj bi na kraju primoran da odustane od svojih planova i okonča pohod. S druge strane, neprijatelj nije mogao da izbegne neprijatnosti, tako da on (kralj) uze najbolje brodove iz norveške flote sa sobom. Tako se nekolicini nestrpljivih Norvežana posrećilo da velike nade koje su polagali u pobedu sahrane u pesak; da su samo bili istrajniji, Norveška bi bila u danskim rukama. Norveški velikaši koji su bili uz kralja od kada je došao, izbegoše da ga prate nazad jer ih je bio stid da napuste otadžbinu.

39.

Dok se sve to događalo, stanovnici Rujna skupiše hrabrost i sada kada je kralj bio tako daleko i digoše bunu. Ali, s obzirom da

je zima bila na izmaku, oni čuše da se sprema pohod na njih, pa poslaše jednog posebno oštroumnog i rečitog čoveka da udovolji kralju što je bolje mogao i da pokuša da ga odvрати od tog plana. On nije imao ni najmanje sreće oko toga i sada je nužno želeo da se vrati pre nego što neprijatelji dođu, jer niti je imao nameru da probudi sumnju svojih sunarodnika tako što bi ih odvratio od toga da se bore, niti je želeo da im donese nesreću tako što bi ih podstakao na to. Zbog toga on zamoli Absalona za dopuštenje da se pridruži njegovoj pratnji sve dok ga njegovi sunarodnici ne pitaju za savete, jer glupe osobe imaju običaj da misle bolje o onim savetima koje očekuju, nego o onima koji im se ponude. Kralj napade različita mesta na Rujnu, ali iako svuda nađe plen, nigde ne nađe priliku za borbu, a s obzirom da je bio čvrsto rešen da mora da poteče krv, on se posveti tome da opsedne grad Arkonu.

2 Grad leži na vrhu jednog visokog grebena i zaštićen je prirodnim, a ne od ljudi izgrađenim odbrambenim zidinama sa istoka, juga i severa, gde strmine stoje kao zidovi, više nego što strela odapeta iz luka može da dosegne. Na istim stranama je takođe okružen morem, ali sa zapada je bio zatvoren bedemom visokim sto stopa, čiji je najniži deo bio od zemlje, dok se gornji sastojao od balvana razdvojenim busenjem trave. Na severnoj strani grada ima jedan izvor, na koji stanovnici imaju pristup jednim jednim utabanim puteljkom. Erik je bio taj koji je u vreme svoje moći odsekao stanovnike od tog izvora i opsednute građane opteretio mukama žeđi koliko i silom oružja. U središtu grada bio je jedan otvoren trg na kome je stajao raskošno izgrađeni hram od drveta, prema kome su se svi odnosili sa strahopoštovanjem, ne samo zbog njegovih prekrasnih ukrasa, već i zbog svete moći vezane za predstavu božanstva koje je bilo postavljeno unutra. Na spoljašnjoj strani blistalo je svuda unaokolo od skupocenih radova u drvetu; niz različitih slika i figura predstavljenih u grubom i primitivnom stilu. Hram je imao samo jedan ulaz. Samo svetište bilo je okruženo sa dva ograđena prostora, postavljena jedan oko drugog. Spoljašnji se zapravo sastojao od zidova i bio je prekriven

drvenim krovom. Unutrašnji je imao četiri stuba, ali je umesto zidova imao prekrasne tapiserije, i ne uključujući krov i pojedine ploče na stropu, nije bio povezan sa spoljašnjim prostorom.

Svetovidov sveštenik.

Unutra, u hramu, stajala je kolosalna statua, mnogo veća od 3 bilo kog čoveka, koja je izgledala neobično sa svoje četiri glave na isto toliko vratova, od kojih su dve bile okrenute napred ka grudima, a dve nazad ka leđima. Istovremeno su i obe napred i obe

nazad bile postavljene tako da je jedna gledala na desno, a druga na levo. Bile su predstavljene izbrijane i sa kratko podšišanom kosom, tako da bi se moglo poverovati da je umetnik svesno oponašao tradicionalnu frizuru Rujanaca. U desnoj ruci on je držao rog sa ornamentima iskovanim od više različitih metala, koji je sveštenik, posvećen u božiji kult, jednom godišnje imao običaj da puni vinom da bi predskazao rod koji će doneti naredna godina na osnovu spoljašnjeg izgleda tečnosti. Leva ruka je pridržavala savijeni rog sa šakom na strani. Ogrtač kipa se prostirao dole do potkolenica, koje su bile napravljene od druge vrste drveta i bile pričvršćene za kolena povezom koji je bio tako dobro sakriven, da bi moralo da se zagleda vrlo pomno da bi se primetio. Stopala su izgledala kao da stoje na zemlji pošto je osnova na kojoj su stajala bila sakrivena dole u podu. U blizini su se mogli videti am, sedlo i drugi mnogobrojni znaci statue koji su označavali njenu božansku moć. Posebno veliko divljenje je pobuđivao ogromni mač kipa, čije su se korice i balčak, osim elegantno urezanih dekoracija, isticale srebrnom prevlakom.

4 Služba bogu odvijala se na sledeći način: jednom godišnje, kada bi došlo vreme za žetvu, gomilale su se skupine sa celog ostrva ispred hrama gde bi žrtvovali stoku i pravili svečani ručak u čast boga. Njegov sveštenik, koji je, u suprotnosti sa onim što je uobičajeno u ovoj oblasti, imao dugu bradu i kosu, imao je običaj da dan pre nego što će preduzeti svetu delatnost uzme metlu i temeljno očisti unutrašnjost svetilišta, gde je samo on imao dozvolu da pristupi, ali se starao da nikada ne diše u unutrašnjosti građevine. Svaki put kada je imao potrebu da udahne ili izdahne vazduh, on bi žurio do vrata da ne bi - kao što se može pretpostaviti - oskrvnavio božansko prisustvo dahom smrtnika.

5 Dan kasnije on bi izvadio rog iz ruke statue dok bi narod držao stražu pred ulazom, i ispitivao pomno ima li manjka te tečnosti koju je sipao u rog, jer bi on to protumačio kao upozorenje o slabom rodu iduće godine. Ukoliko bi to bio slučaj, on bi ih obavestio da sačuvaju jedan deo godišnje letine za kasniju upotrebu. Ali,

ukoliko ne bi video pad u plodnosti, on bi proglasio da će polja u narednom periodu dati veliki prinos. Sve u zavisnosti od predskazanja, on bi ih savetovao da štede do iduće žetve ili da se ponašaju rasipnički sa njom. Nakon toga prosuo bi staro vino po stopalima statue kao žrtvu, usuo bi novo vino u prazni pehar i postavio bi se kao da s poštovanjem nudi statui da pije, posle čega bi izrecitovao svečanu molitvu o svemu dobrom za sebe i za otadžbinu i o povećanom blagostanju i pobedi za narod. Posle molitve on bi prineo pehar ustima, pio velikom brzinom i ispraznio ga u jednom gutljaju, nakon čega bi ga opet napunio vinom i vratio nazad u desnu ruku statue. Takođe, bio bi žrtvovan jedan okrugli kolač od meda neobično velikih razmera, koji bi bio toliko velik koliko je čovek visok. Njega bi sveštenik imao običaj da postavi na sredinu između sebe i naroda, posle čega bi pitao stanovnike Rujna da li ga (sveštenika) vide. Ako bi odgovorili sa da, on bi izrazio nadu da ga neće videti sledeće godine - što nije bila molitva za smrt, bilo njega ili naroda - nego to da će buduća žetva biti veća.

Neposredno posle ovoga pozdravio bi skup u ime statue, opomenuo bi ljude da ubuduće budu marljivi i da prinose žrtve u čast boga i obećao im da će im strahopoštovanje prema božanstvu sa sigurnošću doneti pobedu na zemlji kao i na vodi. Kada je sve to bilo privedeno kraju, oni bi proveli ostatak dana u velelepnoj gozbi, na kojoj bi napravili banket za halapljiva usta od žrtvenog obeda i učinili bogu posvećeno žrtvovanje životinja - nešto čime bi tolili vlastitu proždrljivost. Kod ovog ručka smatralo se svetom dužnošću napiti se, a grehom ostati trezan.

Svaki čovek i žena su svake godine plaćali novčić kao poklon u znak poštovanja ove statue. Uporedo s tim njoj se predavala trećina od celokupnog ratnog plena, kao da im je upravo njena zaštita osigurala plen. Isti bog je takođe bio opremljen sa tri stotine konja i isto toliko ratnika, koji su služili službu na konjima i koji su morali da predaju sve što od bogatstva uzmu, ratni plen kao i ugrabljene stvari, svešteniku na raspolaganje. On bi topio sav taj plen u različite oblike metalnih ukrasa i dekoracija i čuvao

bi sve to u zaključanim sanducima, gde osim gomile srebra, bejahu i velike količine purpurne tkanine. Tamo se mogla videti i neobično velika količina poklona koje su celi narod ili pojedinci donosili bogu da bi im učinio uslugu.

8 Ova statua, kojoj je cela vendska zemlja i cela Slavija plaćala poreze, dobijala je poklone takođe i od susednih kraljeva, koji nisu pokazivali obzira prema sknavljenju vlastite vere. Među ostalima, danski kralj Sven pokazao je svoje poštovanje prema kipu prilažući mu fino napravljen pehar da bi zadobio njegovu naklonost i na taj način on je pretpostavio jednu stranu veru onoj u svojoj zemlji - sknavljenje koje je kasnije platio bednom smrću.

9 Isti bog imao je hramove po raznim drugim mestima gde su mu službu služili sveštenici (nerezi) nešto nižeg ranga i manje moći. Inače, on (kip) imao je jednog posebnog belog konja, za kojeg je bilo najstrože zabranjeno da mu se iščupa i jedna dlaka iz grive ili iz repa. Samo sveštenik hrama imao je prava da ga oprema ili da jaše na njemu, budući da što je više sveta životinja korišćena, to je manje poštovanja bilo oko nje. Na Rujnu se čvrsto verovalo da je Svantevit (tj. Svetovid - to je bilo ime boga) jahao na tom konju kada bi išao u rat protiv neprijatelja svog kulta. Narочit dokaz da su se stvari odvijale upravo tako bio je da iako bi konj cele noći ostajao u štali, ujutru bi ga zatekli oznojenog i kaljavog, kao da je upravo došao iz borbe i prešao velike razdaljine na putu.

10 Ovaj konj je služio i za gatanje, i to se odvijalo na sledeći način; kada bi se odlučili da idu u rat protiv neke zemlje, žreci hrama bi postavili ispred njega trostruki red kopalja, a zatim bi vezali dva koplja ukoso, sa šiljcima nadole i sa jednako velikim razmakom među njima. Kada treba da se krene u pohod, najpre bi bila izrečena svečana molitva, nakon čega bi sveštenik iz trema povukao osedlanog konja prema kopljima i ako bi on prešao preko kopalja najpre desnom nogom, to bi bio srećan znak za ishod rata. Ali, ukoliko bi samo jednom stavio levo kopito ispred desnog, oni bi promenili planove za taj planirani napad i konačni trenutak za

isplovljavanje ne bi bio utvrđen pre nego što bi videli životinju da kreće ispravnom nogom bar tri puta za redom.

Na isti način oni bi prihvatili kao predskazanja od prvih životinja koje bi sreli kada bi trebalo da idu u razne druge važne poslove. Ukoliko je znak bio pozitivan, odlazili bi smesta veoma ohrabreni. Ukoliko bi znak bio negativan, okrenuli bi se i vratili kući. Takođe, oni su koristili ždreb; uzeli bi tri mala komada drveta koji su bili beli na jednoj strani, a crni na drugoj, i bacali ih kao ždreb na tle; bela strana bi značila sreću, a crna nesreću. Čak ni njihovim ženama nije bila nepoznata ova „nauka“. Kada bi sedele pored vatre, one bi ispisivale crte u pepelu i ako bi ispao paran broj, one su očekivale uspeh, ali ako bi njihov broj bio neparan, pretpostavljale bi da treba očekivati nesreću.

Kralj nije samo želeo da uništi odbrambene mehanizme ostrva, već i gradsku službu bogu jer je mislio da se paganstvo na celom Rujnu može uništiti ako se Arkona sruši sa zemljom. On, naime, nije sumnjao da dokle god bude postojao kip paganskog boga, ma koliko rujanskih utvrđenja razorio, neće uništiti i njihovu veru. I tako, da bi zauzeo grad što je brže bilo moguće, on baci celu vojsku na mukotrpne radove koji su se sastojali od izvlačenja kolosalne količine debala iz šuma u blizini da bi se izgradile mašine za opsadu.

Ali, taman što su se zanatlije obrele usred posla, kralj iznenađeno objavi da taj rad nije potreban jer će grad pasti pre nego što su oni u to verovali. Na pitanje na čemu je zasnovao takvo viđenje, on odgovori da ga gradi pre svega na činjenici da je Rujan- ce jednom davno savladao car Karlo i obavezao ih da plaćaju porez za svetog mučenika Vita od Korveja (Vitus af Corvey). Ali, kada je osvajač umro, oni u žaru da povrate slobodu zameniše ropstvo sujeverjem i podigoše stup paganskom bogu kod kuće koga su zvali sveti Vid (Sankt Vitus). I otada se narugaše monasima iz Korveja i počеше da obožavaju novu figuru jer, kako rekoše, oni su sasvim zadovoljni svojim sopstvenim Vitom (Vidom), tako da im nije bio potreban tuđi. Zbog toga, reče kralj, sam će Vit (Vitus,

Vid), kada dođe njegov praznik, srušiti njihove zidove kao kaznu budući da su njegovu sliku tamo predstavili kao da je čudovište. On (Vitus Korvejski) zbilja ima sav mogući razlog za osvetu i odmazdu pošto su oni oskrnavili njegov časni spomen blasfemijom prema bogu i obožavanjem paganskog božanstva. Sve to, objavi on (kralj), nije bilo nešto što je on nagađao u snu ili nekom sličnom događaju, već isključivo nešto što mu je saopštio njegov oštri pogled usmeren u budućnost. Svi nađoše da je ovo predskazanje još više zaprepašćujuće i ubedljivo.

14 Ostrvo na kome leži Arkona zove se Vitov (Wittow), i odvojeno je od Rujna uskim moreuzom, koji nije širi od reke, i da narod unutar Arkone ne bi dobio pomoć s te strane, bili su poslati ljudi da stražare na prelazu i spreče neprijatelja da pređe. Za to vreme Valdemar se baci na opsadu sa ostatkom snaga, i prvo na šta je prionuo bilo je da usmeri katapulte na bedeme. Absalon dobi zadatak da pokaže pojedinim odredima mesto za logorovanje i da izvede parcelisanje zbog premeravanja celog područja od obale do obale.

15 U međuvremenu, narod je u gradu naslagao ogromnu gomilu zemlje ispred gradske kapije da bi grad prilikom napada učinili manje ranjivim. Tom kompaktnom gomilom busenja trave potpuno su zatvorili ulaz i to im je omogućilo da se osećaju sigurnim, pa nisu postavili stražu na kulu, osim zastave i ratnih amblema. Među njima je bila Stanica (Stanitza), upadljiva zastava sa mnogo jarkih boja, prema kojoj su stanovnici Rujna osećali strahopoštovanje kao prema svim svojim bogovima zajedno. Sa njom na čelu imali su moć da ruše sve pred sobom - bez obzira da li je to božije ili ljudsko - i pravo da čine što god im padne na pamet, bilo da pljačkaju gradove, uništavaju oltare, prema svom nahodanju odmeravaju pravdu i nepravdu, ili da uništavaju svaku kuću na Rujnu: s ravne je sa zemljom ili je pretvore u pepeo. Toliko mnogo su oni bili skloni ovom sujeverju, da je poštovanje ovog bednog komada platna bilo veće od poštovanja kraljevske moći. Čak su i žrtve te zastave iskazivale prema njoj poštovanje kao prema

madioničarskom štapu, i na sramotu i bol odgovarali su uslužnošću, a na nasilje - poniznošću.

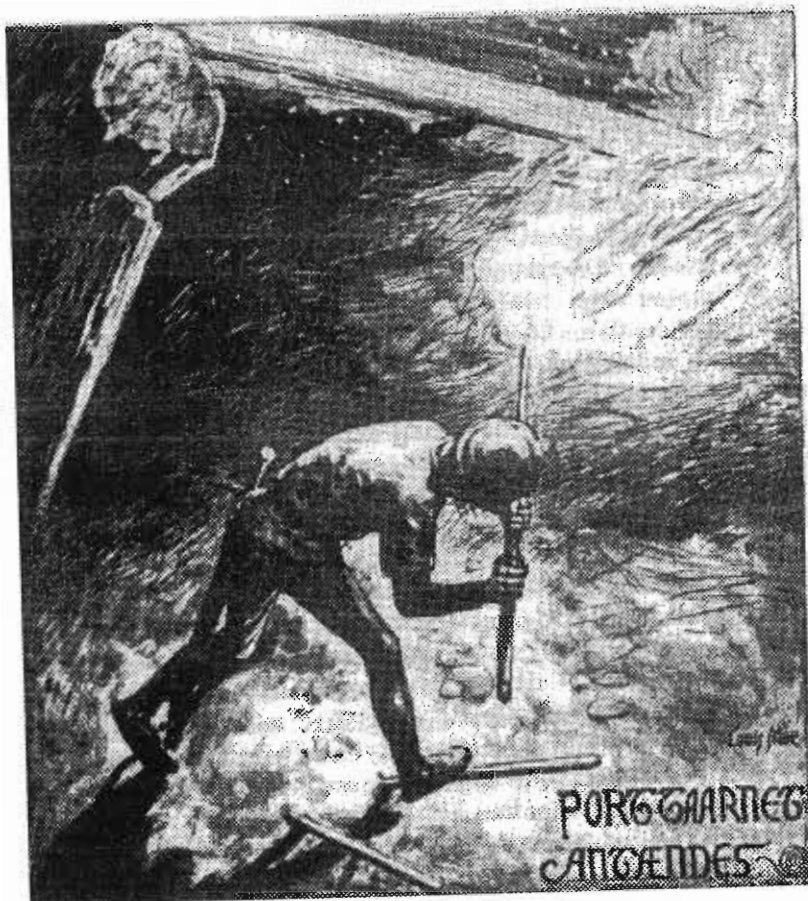
U međuvremenu, vojska je bila zauzeta različitim zadacima 16 koji se moraju rešavati kada se započne opsada: neki su se bavili štalama, drugi šatorima i ostalim za vojsku preko potrebnim poslovima. Međutim, dok se kralj odmarao u senci da bi izbegao neobičnu podnevnu vrućinu, nekoliko danskih dečaka usudilo se u svom nestašluku da dođe skroz ispod bedema, gde su počeli da zasipaju nisku ogradu mosta kamenjem iz svojih prački. Narod unutar Arkone uze to za šalu pre nego za ozbiljnu pretnju. Oni nisu imali želje da uzmu oružje u ruke naspram nečega što je ličilo na igru i odlučise se da ih gledaju, a ne da ih oteraju. Ali, kada dođoše neki mladići, oni probaše da prevaziđu dečake u izazivanju, a ovi (Vendi) nevoljno odustaše od uloge posmatrača i skočiše na oružje. Tada i mladići na našoj strani takođe baciše sve što su imali u rukama i požuriše da pomognu svojim drugovima, tako da sada ispred dečaka izbi konjica.

Sve je pomalo počelo i ličilo uglavnom na šalu, ali se razvi- 17 lo u težak obračun koji je dobio veliki značaj. Malo po malo nestašna dečja igra se pretvorila u veoma ozbiljnu borbu muškaraca.

Tada se desilo da su busenovi trave, u gomilama koje su blokirale ulaz, popadali i ostavili neku vrstu rupe ili platoa na izbočini litice: veliki prostor između treseta i tornja. To ugleda jedan hrabri mladi čovek koga nisu poznavali, i koji, pošto je shvatio da ovde leži mogućnost da se postigne nešto veliko, zamoli svoje drugove za pomoć da se podigne gore. Ukoliko bi mu samo pomogli da se popne, on obeća da će grad ubrzo potom pasti jer će on načiniti taj prvi korak ka pobedi. Oni upitaše šta mogu da učine za njega, a on im objasni da moraju da zabodu svoja koplja u busenje trave tako da može da ih koristi kao merdevine. Kada se on na taj način uzverao i video da ga rupa štiti sa svih strana, tako da mu neprijatelj ne može ništa, on zatraži slame da bi zapalio vatru. Oni ga upitaše da li on takođe ima nešto da to zapali, a on od-

govori da ima čelik i kremen - oni samo treba da budu spremni da ga prihvate kada se oganj rasplamsa, a on bude morao da siđe.

18 I dok su oni tražili nešto čime bi mogli da zapale vatru, sudbina im dodeli baš ono što su tražili. Jer, igrom slučaja, prolazio je neki čovek sa tovarom slame koja je trebvana u logoru. Oni to zapleniše i baciše snopove od čoveka do čoveka i na vrhovima svojih kopalja dodavaše ih mladiću. I ubrzo je celi široki prostor rupa bio napunjen; budući da je toranj bio pust i ostavljen, mogli

Paljenje gradske kapije.

su bez rizika da idu toliko daleko. Narod u gradu nije imao nikakve prilike, delimično zato što nisu znali šta se dešava, delimično zato što je toranj bio prazan, a pored toga to se zbivalo daleko i na mestu gde su napadači bili zaštićeni. Odjednom, rasplamsala se vatra, toranj se obrušio u oganj, a onaj koji je zapalio vatru - spustio se dole u ruke svojih drugova.

Kada je narod u gradu ugledao dim, paralisali su se od straha zbog neočekivane opasnosti i nisu znali da li najpre da se bore protiv vatre ili protiv neprijatelja. Konačno, prenuše se i baciše na gašenje požara svom snagom, ostaviše neprijatelje same sa sobom i krenuše u rat sa ognjem, dok su naši ljudi činili šta su mogli da spreče gašenje, tako da su se obe strane borile s istim žarom - prva protiv požara, druga u njegovu odbranu. Kada je ponestalo vode, oni počеше da polivaju vatru mlekom, ali što su više tu tečnost bacali na vatru, to je snaga plamena bila silnija. Tako da je baš to značajno doprinelo obimu požara.

Vika i krici učiniše da kralj izađe iz šatora u logoru da bi video šta se dešava i njegovo zaprepašćenje bi veliko kada je shvatio šta je po sredi. Sada nije bio siguran da li će požar biti od značaja za zauzimanje grada. I zato upita Absalona šta on misli da treba činiti. Absalon je mislio da kralj ne treba da se meša u obesne šale dečaka niti u nešto što najpre nije proverio, i zato ga usrdno zamoli za dopuštenje da sam najpre ispita da li im vatra može pomoći da zauzmu grad. Rečeno-učinjeno: uzevši, da se zaštititi, samo šlem i štit, on stiže do kapije. Tamo su bili mladi ljudi u punom zamahu pokušaja da napadnu grad, ali ih on posavetova da umesto toga razgore požar još više. Oni sada razbuktaše vatru svuda unaokolo, oganj se razmahnu nahranivši se teškim stubovima kapije i progutavši drvenu osnovu tornja. Nakon toga, požar sagore vrh kule gde su stajale zastave boga-statue i ostali simboli njihove lokalne religije - sve se to pretvori u pepeo. Kada je Absalon obavestio kralja o ovome, on (kralj) dade, po njegovom savetu, naredbu da se grad opkoli. I odmah posle toga sede u svoju stolicu ispred logora da posmatra bitku.

- 21 U tom trenutku, jedan hrabri mladić iz danske vojske, u gorućoj želji za čašću i slavom, učini sve da bude prvi čovek na bedemu, ali u tom pokušaju zadobi smrtnu ranu. U padu on se držao tako uspravno da nije izgledalo kao da pada mrtav na zemlju, već kao da se bacio svojom voljom. Posmatrajući takvu hrabrost teško je zaključiti u čemu je bio veći: u borbi ili u smrti.
- 22 Pomeranci takođe, pod komandom Kazimira i Bugislava, videše priliku da zadobiju slavu ako se bore pred kraljevim očima, pa dadoše jedinstvenu proveru svoje hrabrosti u jednom smelom napadu na grad i kralj sa čuđenjem i zaprepašćenjem vide njihov jedinstveni napor.
- 23 Narod u gradu je stajao pred dvostrukom pretnjom; mnogi podlegoše požaru, a mnogi padoše od neprijateljevog koplja, i niko nije znao da li bi trebalo da se više plaši plamena ili koplja. Ali, bilo je i onih koji su ostavili svoju bezbednost po strani i koji su branili grad tako uporno i nepopustljivo, da su doživeli kraj kad se gorući bedem raspao; oni su svojim sopstvenim izborom otišli kao buktinje na zajedničkoj lomači tela u zapaljenim gradskim zidinama svoga doma. Toliko je velika bila njihova ljubav prema odbrambenim bedemima otadžbine, da su više voleli da nestanu zajedno sa njima, nego da prežive njihov pad.
- 24 Usred te beznadežne situacije, gde je narod u gradu video smrt i uništenje kako se sve više približavaju, pojavio se neko ko je povikao jakim glasom gore sa branika da želi da razgovara s Absalomom. Absalon ga zamoli da pođe sa njim ka najmirnijem delu grada, što će reći najdalje od buke i krvavih borbi, i upita ga šta bi mogao da ponudi. Čovek sada snazi svoga glasa pridodade gestikulaciju i ponašanje i zatraži od naših ljudi da obustave ratna dejstva kako bi narod u gradu mogao da se preda. Absalon odgovori da ne može biti ni govora o najmanjem prekidu napada ukoliko oni sami istovremeno ne odustanu od svih pokušaja da ugase vatru. Varvarin pristade na taj uslov i Absalon momentalno prenese molbu kralju. Ovaj pozva sve vodeće ljude nazad iz bitke na savetovanje, i ovde Absalon preporuča da se prihvati varvarinov pre-

dlog jer, kako on reče, što duže bude trajalo to što ljudi u gradu budu pokušavali da zaustave pobesneli hod vatre, teže će im biti. I ako bi potpuno odustali od borbe sa njima, bilo bi to isto kao da puste vatru da ostvari pobedu iako je neprijatelj bio u blizini. Istovremeno, naši su ljudi mogli da sede sa rukama na krilu i prepuste borbu plamenu - ionako bi postigli ishod koji ne bi mogli da zadobiju vlastitom snagom. Tako da iako su u ovom trenutku pustili oružje da leži, ne bi se moglo reći da nisu ništa činili, ne, jer oni su se borili improvizovano i bez opasnosti za sebe same.

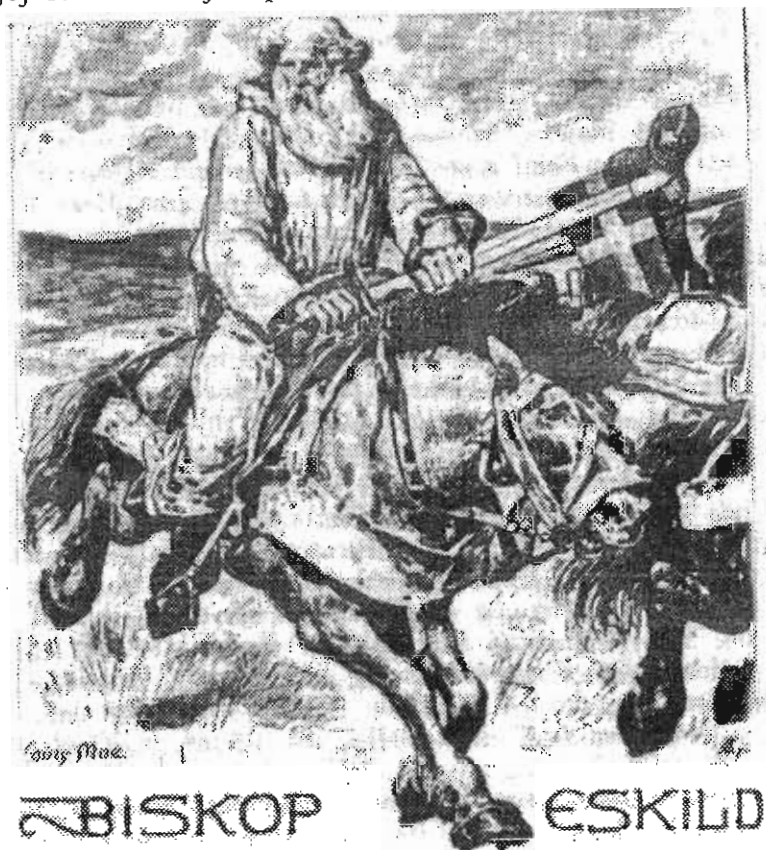
Plan je bio prihvaćen i kralj primi predaju stanovnika pod uslovima da prilože statuu boga sa čitavim blagom hrama, puste svoje hrišćanske zarobljenike iz zatvora i dozvole im da odu bez

Sloveni brane most.

otkupnine, kao i da obećaju jednom za svagda da će poštovati istinsku veru kao što je bila ona u Danskoj. Na sve ovo, moraće da daju sva zemaljska dobra njihovog boga sveštenstvu i svaki put kada bi okolnosti to zahtevale, da daju vojne snage za dansku ratnu flotu i da nikada ne prečuju poziv od kralja. Na kraju, moraće da godišnje plaćaju četrdeset srebrih novčića za svaka zaprežna volovska kola i da predaju isto toliko talaca kao zalog za poštovanje dogovora.

26 Ali, kada vojska ču ovo, izbi nekontrolisana pobuna jer u svojoj žeđi za krvlju i plenom, ljudstvo dozvoli sebi da glasno

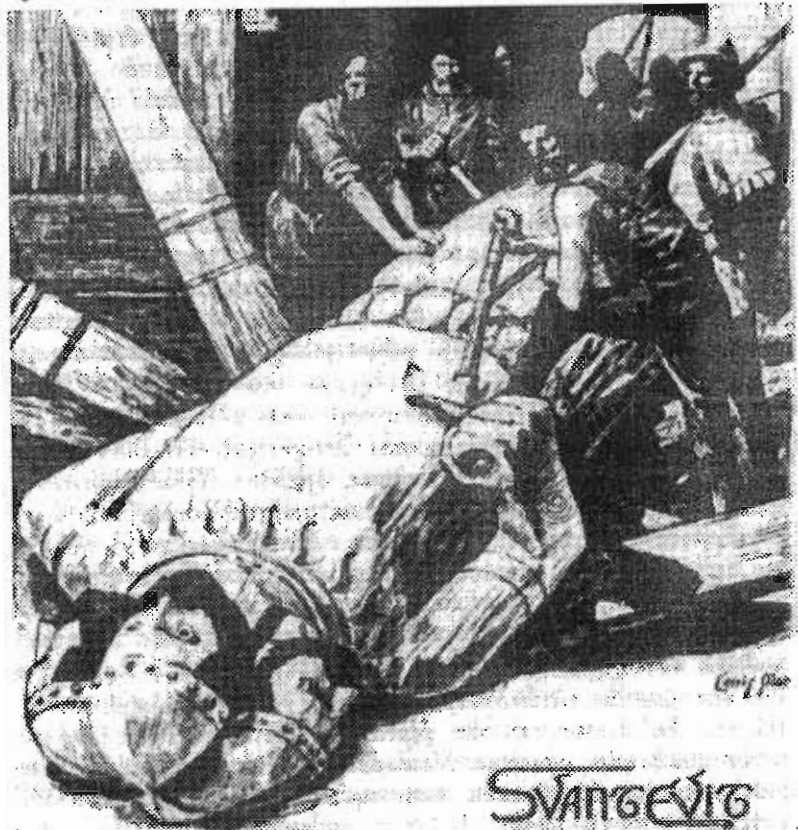
Biskup Eskild

protestuje zbog toga što će im izmaći nagrada za pobjedu koja je bila tu, pred njima, tako da ne bi dobili ništa za sav svoj napor osim rana i ožiljaka, i još zbog toga da sada kada su bili blizu da nadjačaju neprijatelja, nisu mogli da dobiju dozvolu da se osvete kako im se prohte posle svega čemu su sami bili izloženi. Jer kao što rekoše: zar sada, odjednom, treba pružiti ruku ovim ljudima koji su ubijali i pljačkali nekontrolisano kod kuće - i to baš sada kada bi lako i kao ništa mogli da ostvare prekrasnu osvetu nad njima? Oni zapretiše da će napustiti kralja ako im zabrani da zauzmu grad; više su voleli vreću novčića za svoju silnu pobjedu. Kralja je uznemirilo to što mora da sluša takvu vrstu prigovora i žalbi i on uze zbog toga velikaše sa sobom i izvede ih izvan logora, na bezbednu razdaljinu od sve te vike, i upita ih za šta su oni: da prihvate predaju grada ili da ga opljačkaju?

Zapitaše Absalona kakvo je njegovo mišljenje i on odgovori da je nesumnjivo bilo u izgledu zauzimanje utvrđenja, ali ne bez duge i iscrpljujuće opsade. Jer čak iako je moguće da će ljudi pogrešno tumačiti njegove pobude, on bi bez obzira na to radije bio nepopularan zbog svojih razumnih saveta kod ljudi koji su iskripljivali njegove namere, nego stavio na kocku živote svojih drugova zbog sumnjivog dobitka. Poenta je bila da iako je požar - koji je bio više neka vrsta nebeskog čuda nego zalaganja smrtnika - pretvorio skoro celi gornji deo bedema u pepeo, onaj deo koji se sastojao od balvana i zemlje, ipak je donji deo bio sazidan od postojanijih materijala koje vatra nije mogla da savlada i koji su bili dovoljno visoki da bez daljnjeg ne dozvole ni jednom jedinom neprijatelju da promakne unutra. Osim toga, ljudi su u gradu popravili štetu od požara ilovačom, i koliko je sigurno da ih je žestoki požar vezivao, on ih je takođe i štitio, s obzirom da je snažna toplota očigledno bila podjednako velika smetnja za naš napad koliko i za njihovu odbranu. I još: ukoliko stanovnici Arkone ne budu pošteđeni, onda će ostali učiniti čestito delo iz nužnosti i boriće se kao divlji iz čistog očajanja. Ali ukoliko bi znali da su građani Arkone dobili dozvolu da se predaju, bilo bi sasvim izvesno da će i

oni (drugi žitelji Rujna – *prim. prev.*) slediti njihov primer da bi spasli živote. Valjda je bilo bolje zauzeti čitav niz gradova u toku jednog pohoda, nego iz čiste tvrdoglavosti zaustaviti se u osvajanju sada kada su ponudili da se predaju. Ali, ukoliko bi ostali drugačije gledali na to, trebalo bi, u svakom slučaju, da pošalju taoce nazad u dobrom stanju, da bi moglo da se kaže da su ih časno tretirali i da naš narod ne može niko - sasvim protiv običaja - da optuži za nepouzdanost.

28 Ovo zapažanje je naišlo na podršku arhibiskupa Eskilda, koji objavi da narod mora da bude poslušan svojim gospodarima, a

Svetovid.

ne gospodari svom narodu i da nije bilo prihvatljivo da se velikaši savijaju po nahodanju malih ljudi. Zar nije najveća pobjeda koja se može poželeti bilo to što je jedan paganski narod primoran ne samo da plaća porez, već i da se pokori hrišćanskoj crkvi? Istovremeno, on ih posavetova da se posluže onom pomoći koju im stanovnici Arkone mogu dati u vezi sa ostalim neprijateljima, umesto da ih pokolju. Jer uvek je bilo od veće vrednosti potčiniti neprijatelja, nego uništiti ga, s obzirom da je samilost dragocenija od strogosti. Iz toga prizlazi da je mudrije izaći odjednom na kraj sa celim nizom utvrđenja i njihovim posadama, nego ostaviti sve ostale nedirnutе da bi se zauzelo jedno. Ova argumentacija učini dovoljan utisak na velikaše da se i oni pridruže njegovom (Eskildovom) i Absalonovom mišljenju. I kralja utvrdiše u njegovom držanju ovi ubedljivi saveti i on strpljivo okrete svoje uvo gluvo za galamu i proteste svojih ljudi.

Čim su ljudi dobili dozvolu da odu svako na svoju stranu da 29 bi utolili glad, Absalon preuze na sebe zadatak da primi taoce. Radilo se o deci i roditeljima - kojima on dade dopuštenje da zame ne svoju decu do sledećeg dana.

Sledeće noći oko ponoći dok je Absalon ležao i hvatao malo sna, začuo se glasni uzvik jednog od varvara koji je tražio da dođe da razgovara sa Gudskalkom, koga je Absalon koristio kao svog prevodioca za Vende. Gudskalk se probudi na taj glas i viknu da taj čovek kaže šta hoće. Čovek zatraži da dobije prijem kod Absalona, i kada dobi dozvolu da pride bliže, a Absalon izađe pred njega ispred svog šatora, otpoče razgovor preko tumača. On gorljivo zamoli Absalona za dopuštenje da obavesti narod u Karencu (Karenci, slov. Korenica, *prim. prev.*) o tome šta se desilo u Arkoni i da ih posavetuje da ni za trenutak ne oklevaju da dobiju odgovarajući sporazum umesto da odu u predvidljivu katastrofu i odvedu sigurne gradove u uništenje - a on će se sigurno sledećeg dana vratiti sa porukom šta su odlučili. Njegovo ime bilo je Granca (Granza), sin Litoga (Littog), reče on; i on sam je poticao iz Karenci (Korenice), tako da uopšte nije bio stanovnik Arkone, već je

bio stranac. I bio je protiv svoje volje poslat tamo zajedno sa ostalima kao pomoćna vojska. Kako Absalon ne bi posumnjao da je reč o lukavstvu, on pokaza da je bio ranjen u ruku, tako da nije mogao da je koristi i zato nije ni mogao da bude od neke pomoći deci svoga grada.

30 Absalon nije smatrao da bi jedan čovek koji je bio tako teško ranjen mogao biti važan za neprijateljske snage, a nije video da li čini nešto bitno različito ukoliko ih savetuje da se bore ili da se predaju, tako da prepusti kralju konačnu odluku o čovekovoju molbi. On odmah probudi Valdemara da bi čuo njegovo mišljenje, na šta mu ovaj odgovori da čini šta sam misli da je najbolje, nakon čega ovaj odgovori varvarinu koji je čekao da je kralj pristao na sve što je tražio, osim na tri dana odgode. On (Absalon) je, naime, bio oprezan kako ne bi neprijateljima ostavio previše vremena da stave grad u stanje odbrambene pripravnosti. Da ne bi poslao čoveka ne davši mu vremenski rok, on obeća da ima ceo sledeći dan, ali, reče on, ukoliko se ne pojavi na plaži pored svog rodnog grada sa svim velikašima Rujna, onda je propuštena poslednja prilika da se postigne sporazum.

31 Sledećeg dana Esbern i Sune dobiše naređenje od kralja da obore kip boga, što se nije moglo učiniti bez alata. Čim je zavesa oko svetinje bila skinuta, oni poručiše svojim ljudima da odseku kip u podnožju, ali im izričito rekoše da moraju da budu veoma oprezni kada ovaj kolos bude pao jer ukoliko se bude srušio na njih, narod može poverovavati da je bog ljut i da im se sveti. U međuvremenu se oko hrama beše iskupila velika masa gradskih stanovnika u nadi da će Svetovid (Svantevit) pokazati svoj bes i svoje božanske moći zbog ovog užasnog sknavljenja i osvetiti se onima koji su ga izazvali.

32 Kada su dole isekli statuu u onom delu nogu koji je bio najniže, oboriše je naspram jednog zida. Da bi je izvadio napolje, Sune naredi svojim ljudima da sruše zid. Ali, on ih upozori da moraju da budu vrlo pažljivi i da ne seku s previše poleta i da ne zaborave da paze na sebe i time se dovedu u opasnost da ih kip smrvi.

Kip se sa treskom sruši na zemlju. Svuda po hramu visio je purpur, koji je izgledao prekrasno, ali je bio u stanju raspadanja da se mrvio pri najblažem dodiru. Isto tako, tamo su bili neobični rogovi divljih životinja, i to je bio neverovatan prizor sam po sebi i zbog načina na koji je to bilo upriličeno. Tada se ukaza demon u obliku jedne crne životinje koja iskoči iz unutrašnjosti hrama da bi iznenada nestala pred očima onih koji su stajali unaokolo.

Posle toga stanovništvo iz grada dobi naređenje da postavi oko kipa užad i da ga izvuku iz grada, ali njihova stara, utvrđena vera učini da se oni ne usudiše da to sami učine, i zbog toga dobiše naređenje da ga uklone s puta ratni zarobljenici i strani trgovci - bilo bi najbolje, smatrali su, da božiji gnev bude usmeren na ove bednike. Pretpostavljali su da će se njihov moćni bog, kojeg su imali običaj da obožavaju sa velikim strahopoštovanjem, u trenutku surovo osvetiti onima koji mu nanose uvredu. Ali, u tom trenutku začuše se sasvim različite reakcije među gradskim stanovništvom: neki su jaukali nad sudbinom svog božanstva, ali bilo je i drugih koji su se smejali. A nema nikakve sumnje da se razumniji deo stanovništva sramio kada su shvatili koliko su lakomisleni bili tolike godine i koliko ih jedno takvo bedasto sujeverje pravilo budalama. Kip je odvučen do logora, gde se cela vojska zaprepašćeno iskupila oko njega. I tek kada su se ljudi zasitili gledajući ga, velikaši dobiše priliku da ga i oni razgledaju.

Ostatak dana je protekao u prihvatanju talaca koji nisu bili isporučeni dan ranije. Ali, velikaši poslaše takođe u grad svoje kapelane kako bi izvršili njihovu sveštenučku dužnost: uvođenje nepućenog naroda u hrišćansku veru i urezivanje svetog učenja u njihove bezbožničke duše. Kad je palo večer, odoše svi koji su bili određeni za spremanje hrane i sekirama isekoše božanski kip u drva za vatru, koja su se koristila odmah tu, u ognjištu. Mogu da zamislim da su se Rujanci sigurno stideli pri pomisli na svoje staro praznoverje, kako žalosno bog njihovih očeva i dedova, kojeg su imali običaj da obožavaju sa najvećim strahopoštovanjem, završava u vatri i koristi se kao potpala za neprijateljeve šerpe sa

mesom. Kasnije se naši ljudi pobrinuše da spale hram i da sagra-
de crkvu od drvene građe mašina za opsadu, i time pretvore oru-
đa za rat u kuću mira. Ono što je imalo namenu da zdrobi nepri-
jateljska tela, preobraženo je sada u nešto što služi spasavanju nji-
hovah duša. Takođe bi utvrđen dan kada su Rujanci morali da pre-
daju blago koje je bilo namenjeno kao žrtva Svetovidu.

35 Kada je sve to bilo obavljeno, reče Absalon svojim vojnič-
kim vođama šta je obećao Grancu iz Karenca, i svi se složiše da
to stave na proveru, tako da on (Absalon) iste noći otplovi sa tog
mesta u trideset brodova poslavši kralju poruku da ga sledi čim
izađe Sunce. Narod u Karencu je bio toliko užasnut onim što su
čuli o osvajanju Arkone, da su se pojavili na mestu koje je nazna-
čio Absalon još pre dogovorenog vremena. Tamo je bio Granca na
svom konju i već sa velike udaljenosti pitao ko ima komandu nad
flotom. Kada je čuo da je to Absalon, on se objavi kao Granca i
reče da je kralj Tetislav došao sa svojim bratom Jarimarom i svim
plemenitašima Rujna. Svi ovi ljudi dadoše imunitet Absalonu da
se popne ka njima i tamo ugovoriše predaju prema istom postup-
ku kao na Arkoni, a Absalon ih sada zadržu na tom mestu do kra-
ljevog dolaska.

36 Kralj u svim pojedinostima odobri dogovor, nakon čega Ab-
salon krete u Karenc zajedno sa Svenom od Orhusa (Arhus). Od
Rujanaca on sa sobom povede samo Jarimara, i kako bi se osigu-
rao u pogledu grada, on postavi svog brata Esberna da načini pro-
slavu za ostale, sa uputstvom da ih ne pusti da odu pre nego što se
on vrati. Sa sobom je imao samo tridesetoricu iz svoje lične gar-
de i kada su građani Karenca zamolili za to - on poslao veći deo
njih nazad kako ne bi u gradu došlo do sukoba - ali je njegovo sa-
mopouzdanje bilo onoliko veliko koliko je njegova pratnja bila
mala. Grad je sa svih strana bio okružen neprohodnim močvara-
ma i tresetištem. Jedini put koji vodi unutra je jedan gaz koji je to-
liko močvaran i težak za prelaženje, da ukoliko je čovek samo ma-
lo neoprezan i udalji se od staze, ne može da izbegne da ode na
dno močvare. A kada se ovuda provuče, nailazi na stazu koja ide

ka gradu. Ona ide po sredini između močvare i bedema i vodi pra-
vo ka kapiji.

Da bi predaju učinili ceremonijalnom, počеше da pristižu³⁷
stanovnici Karenca sa kapije, njih šest hiljada, pod punom ratnom
opremom i postaviše se sa vrhovima kopalja zarivenim u zemlju
sa obeju strana puta kojim su naši ljudi imali da prođu. Sven je bio
podozriv pred ovim prizorom i upita šta bi to moglo da znači da
neprijatelj ovako izađe pred njih, ali Absalon odgovori da ne tre-
ba da se plaši i objasni da su oni upravo izašli da bi pokazali svo-
ju pokornost. Ukoliko bi imali na umu da im učine neko zlo, bilo
bi im mnogo lakše da to učine unutar grada. Kakvu neverovatnu
hrabrost je ovaj čovek imao u sebi! Zamislite da je on bez i trenut-
ka premišljanja svoj život poverio nahodađenju naoružanog neprija-
telja. Ni njegovi ratnici ne promeniše izraze lica niti se pokoleba-
še redovi vojnika, njegov primer dade im hrabrost da nastave na-
pred isto onako bezbrižno kao i on jer ih je ovaj jedan čovek umi-
rivao više nego što su ih mnogobrojni neprijatelji plašili. Čim su
prešli preko gaza i stigli na put oko bedema, baciše se svi stanov-
nici Karenca, koji su ih okruživali sa obeju strana, na zemlju pred
njima i klanjaše im se kao bogovima, nakon čega ustaše i pridru-
žiše im se prijateljski i predusretljivo. Narod je pristizao ka njemu
(Absalonu) u ushićenju i od njegovog zauzeća grada napraviliše
veselje jer on nije bio primljen kao poslanik u privatnom poslu,
već kao onaj koji pronosi mir među narodima.

Ovaj grad posebno odlikuju tri značajna hrama, koji su ve-³⁸
like znamenitosti za lokalno umeće građenja. Njihova lokalna bo-
žastva bila su okružena skoro istim strahopoštovanjem kao što je
to bio zajednički bog cele zemlje iz Arkone. Istovremeno je ovo
mesto, koje bi u mirnim vremenima bilo prazno i napušteno, u tom
trenutku bilo pretrpano kućama za stanovanje. One su išle u visi-
nu od tri sprata, gde su one najniže nosile središnje i one najviše,
i praktično ležale tako gusto zbijene, da ni kamen iz katapulte ba-
čen na grad ne bi mogao da nađe i pogodi parče gole zemlje. Kroz
to je dolazio smrad od smeća i otpada, koji je bio onoliko muka za

tela stanovnika koliko je to bio strah za njihov um. Sve je to razjasnilo našim vojnicima da stanovnici Karenca ne bi mogli da izdrže opsadu, tako da više nije bilo osnove za čuđenje zbog njihove brze predaje sada kada su jasno videli koliko je njihova situacija teška.

39 Najveći od hramova je ležao usred svog trema, ali su i hram i predgrađe hrama imali purpurne zavese umesto zidova, tako da se krov oslanjao isključivo na stubove. Naši ljudi su skinuli dekoracije u tremu, tako da su sada mogli rukama da dosegnu unutrašnje zavese. Kada su ih uklonili, sa svih strana se mogla videti statua od hrastovine koja se zvala Rujevit, i koji je bio sasvim smešan i odbojan jer su lastavice izgradile gnezda ispod oboda njegovog lica, tako da je njihova pogan padala na njegove grudi. Baš je to bio poštovan bog, čiju su statuu tako gadno zaprljale ptice!

Dalje, na vrhu je bilo sedam ljudskih lica, sva ispod istog temena, a umetnik je stvorio isto toliko pravih mačeva u koricama, sve zajedno u istom opasaču, a osmi (mač) je držao u desnoj ruci. On je bio postavljen u stegnutu ruku i bio je učvršćen gvozdenim ekserom, tako da je mogao da se ukloni samo otkidanjem ruke, i prilika da se to učini nije propuštena. Debljina figure je bila veća nego ljudska, a visina tolika da kada je Absalon stao na njena stopala, mogao je da dosegne tek njen podbradak kad je podigao malu sekiru s kojom je imao običaj da ide unaokolo.

40 Oni su verovali da je ovaj bog bio predvodnik u ratu i da je imao snage kao Mars. Ništa na statui nije bilo prijatno za posmatranje - bila je odvratno izrezbarena, u ružnim i grubim potezima. Ali, sada počеше Absalonovi ljudi na užas celog grada da njegove noge seku sekirama. I kada je to bilo učinjeno, čitav kolos se sa treskom srušio na zemlju. Kada je to videlo stanovništvo grada, njihovo strahopoštovanje se pretvorilo u prezir i oni sami su se rugali nemoći svoga boga.

41 Ali Absalonova pratnja se nije zadovoljila da učini samo ovo i sada nastaviše s velikom revnošću da čine isto što i sa kipom Porevita, koji je bio obožavan u svetilištu sa strane. On je bio

predstavljen sa pet glava, ali bez oružja. Kada su ih odsekli, prihvatiše se Porenutovog hrama. Ovaj kip je imao četiri lica, a na grudima je ležalo peto, koje je on (bog) dodirivao levom rukom za čelo, a desnom za bradu. I ovaj kip pao je isečen sekirama.

Absalon naredi gradskim narodu da spali sve statue unutar zidina, ali oni ga tako usrdno zamoliše da budu slobodni i rekoše da mora da ima samilosti prema prenatrpanom gradu, i takođe

Biskup Sven i paganski bog.

dugo odbijaše i rekoše da su uplašeni od kazne sa božije strane da će izgubiti pokretljivost u udovima koje bi koristili pri izvršavanju naređenja i tako iskoristiše božiji strah kao izgovor za nedostatak poštovanja. Na kraju, posreći se Absalonu da ih ubedi da bog koji nije u stanju da pomogne sam sebi ne poseduje nikakvu moć na koju bi trebalo obraćati pažnju, i onog trenutka kad se osetiše relativno sigurnim da neće biti kažnjeni požuriše da urade kako je on to zapovedio.

43 I nije tako čudno da su se plašili moći ovih bogova, s obzirom koliko često su ih oni (bogovi) kažnjavali za njihov razvratni život. Jer kada su muškarci u ovom gradu imali polni odnos sa ženama, što se dešavalo često, kao kod pasa, oni bi se zaglavili jedno sa drugim kao kapije, tako da se narod mogao nasmejati tom čudnovatom čvoru. Ovaj odvratni znak je bio zaslužan da narod obožava ove bedne kipove sa velikom poštovanjem, jer ono za šta je zaslužna davolska umešnost, oni su videli kao odraz moći bogova.

44 Da bi sada pokazao zaista koliko su ove figure dostojne prezira, Sven stade na njih dok su ih stanovnici Karenca odvlačili iz grada. I tako on poveća težinu, ali istovremeno i poniženje, jer to što je on načinio onima koji su vukli podjednako je bila sramota koliko i opterećenje, to što su oni morali da vide kako jedan strani biskup gazi svojim stopalima po njihovim domaćim bogovima, dok su ih stanovnici Karenca odvlačili iz grada.

45 Dok se Sven bavio ovim, Absalon osvešta tri groblja u gradskom zaleđu i kada uveče prispe nazad u Karenc i nade da su statue uništene, on produži dalje do brodova zajedno sa Jarimarom, gde pristiže usred noći i natera ga da večera zajedno s njim. Absalon u tom trenutku nije spavao tri noći zaredom i bio je toliko ophrvan nesanicom da je jedva oči držao otvorenim. Sledećeg jutra, pisari u štabu i velikaški huskapelani dobiše sveštenu vojničku odeždu i odoše napolje da krste stanovništvo zemlje vodicom ponovnog rođenja, kao što su i na različitim mestima postavili te-

melje za crkve i na taj način zamenili privatna svratišta za sujeverne siromahe crkvenim zdanjima od opšte polze. Istog dana je bilo vreme da se uzmu poslednji taoci.

U tom trenutku pomeranske vojvode, koje su smatrale da 46 Tetislav treba da side sa trona i da oni sami treba da preuzmu vlast nad Rujnom kao nagradu za učešće u ratu, zamoliše za dozvolu da napuste vojnu - i da zamene prijateljstvo neprijateljstvom. To je bio razlog za dugotrajnu kasniju surevnjivost i ratna dejstva između njih i Danaca. Kada pade večer, flota podiže sidra i uplovi kod jednog ostrva skroz unutra blizu kopna. Ovde predadoše Rujanci kralju sedam kovčega jednake veličine i napunjene novcem koji je bio darovan njihovim bogovima. Kada je to bilo obavljeno, izdala su naređenja da se flota vrati kući.

Kada su se vratili, Absalon opozove prve sveštenike sa Ruj- 47 na i odasla nove, koje on nije snabdeo samo zvaničnim odeždama, već i savetima, jer ukoliko treba da žive o tuđem trošku i potražuju od njih ono što im je bilo potrebno za održavanje života, rizikovali bi da liče na isti onaj narod kome su bili odaslani da ih podučavaju svetim spisima i da im budu na teretu. U vezi sa njihovim propovedanjem nije se oskudevalo ni u čudima: mnogi oboleli i slabunjavi ljudi povratiliše sposobnost kretanja uz pomoć njihovih (sveštenučkih) molitava, što se pre može pripisati božijem staranju za preobraćanje naroda negoli sveštenučkoj pobožnosti. Bilo je i nekih koji su na ovaj ili onaj način zadobili ozbiljne povrede i kojima je umanjena sposobnost kretanja kao kazna što su odbacili veru, tako da se može reći da je Bog otvoreno nagradio preobraćene, a osvetio se onima koji su odbacili veru.

Na istom mestu nedavno se desilo čudo kome niko nikada 48 ranije nije video nalik. Jedan čovek nepravedno optuži svoju ženu za neverstvo, i kada ona ispruži ruku prema užarenoj železnoj ploči da bi dokazala nepravednost optužbi, baš kada je htela da dohvati gvožđe, ono iznenada izbegnu dodir sa nevinom rukom. Bez obzira na vlastitu težinu ploča se podiže u vazduhu i višeci tako pratila je ženino kretanje korak po korak, dok nije stigla

pred oltar gde je trebalo da ga ona baci od sebe. Ovde ploča sama od sebe pade na zemlju izazivajući poštovanje i začuđenost onih koji su stajali unaokolo. Ovaj događaj nije samo oslobodio ženu sramotnih optužbi, nego takođe učini da svi koji su to videli postanu prijemčiviji za veru. Nije bilo tako nepromišljeno od žene što se uputila u jednu tako rizičnu probu nevinosti, budući da je bila sigurna u svoju čistu savest i zbog toga bezbrižna u duši i u udovima.

49 Čak i sada kada je Rujan bio osvojen, piratstvo je i dalje bilo napast u svakom delu naših očinskih voda, ali Danci osmisliše pametno rešenje da flota mora da se uredi i da svaki četvrti brod mora da bude odvojen da bi držao stražu protiv morskih razbojnika onoliko dugo koliko to dozvoljava doba godine. Na taj način jedna mala grupa ljudi sa malo upornosti mogla je da obavlja posao za sve. Jer naš narod je imao mnogo od potrebitosti da se drži jedan omanji broj ljudi pod oružjem, kao i da u međuvremenu prima u pomorsku službu mnoge. Na ove dužnosti su se posebno primali mladi neoženjeni ljudi kako čežnja za ženama ne bi oslabila postojanost vojnika u službi. Absalon i Kristofer dobiše komandu nad njima, a ova dvojica se nisu držali samo voda otadžbine, već su brodili uz obale Rujna i uz vijugave okuke zemlje Ljutića.

Rafaele Petaconi

O BOŽANSTVIMA SA VIŠE GLAVA KOD BALTIČKIH SLOVENA (TRIGLAVU, SVETOVIDU I OSTALIMA)

Naše informacije koje se tiču paganske religije zapadnih Slovena dolaze poglavito od hrišćanskih autora tevtonske rase, Nemaca ili Skandinavaca. Hronološki, ovi izvori se dele na tri grupe¹, koje se odnose na tri različita pokreta i situacije slovenskog sveta u suočenju sa germanskim. Oni potiču:

1) iz jedanaestog veka, vremena maksimalne slovenske ekspanzije na zapad, i njih sačinjavaju Titmar od Merseburga i Adam Bremenski; 2) iz prve polovine dvanaestog veka, kada su se Sloveni povlačili na istok, a Pomeranija bila hristijanizovana; 3) iz dvanaestog i trinaestog veka, kada je poslednja tvrđava slovenstva, ostrvo Rujan (Rugen), bila osvojena; oni uključuju Saksu Gramatika i Knitlingovu sagu.

Kod svih ovih autora nailazimo na ponavljana svedočanstva o idolima i likovima bogova koje su Sloveni obožavali u odgovarajućim svetilištima, a posebno o hramovima i kipovima glavnog boga koji je bio nazivan različitim imenima. U *Titmarovoj hronici* (*Chronicum of Thietmar*), čiji je autor bio biskup od Merseburga koji je umro 1018, i još ranije u *Epistol* od Bruna (*Bruno of Querfurt*) imperatoru Hajnrihu (*Heinrich II*), napisanoj 1008, čitamo o vrhovnom božanstvu Retara (*Redirii*), plemena koje je pri-

padalo Ljutićima i koje je, zajedno sa Obodritima i ostalima, sačinjavalo veliki narod Venda. On je označen kao Svarožić (*Zuarasiz diabolus*, Bruno, *Zuarasici*, Thietmar VI, 3) i bio je obožavan u gradu Radogostu (*Riedegost*) u drvenom hramu, gde je takođe čuvan sveti konj. Adam u svojim *Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum* (II, 1), napisanim oko 1075, naziva boga koji je poštovan u Retri (*Rethra*), gradu Retara (Titmarovih *Rediri*) - Radogostom (*Redigast*); on je bio obožavan u *templum magnum* koji je sadržavao zlatni *simulacrum*. Helmold, takođe u svojoj *Chronica Slavorum*, napisanoj između 1164. i 1168, govori (I, 21) o bogu Radogostu (*Radigast*) kod Retara (*Riadouri* ili *Tholense*).

Tri biografije Ota, bamberskog biskupa, redom su napisali *Monachus Prieflingensis (Vita Ottonis)*, Ebo (Ebbo, isti naslov) i Herbord (*Dialogus de vita Ottonis*). Sva tri žitija su napisana po istom nacrtu. Posle opisa dela širenja vere koja je Oto učinio u svojoj dijaeci Bambergu, ona opisuju, korak po korak, dva njegova misionarska putovanja u Pomeraniju; prvo je preduzeo 1024-25, a drugo 1028. Triglav je ime glavnog boga pomeranskih Slovena; on je posebno bio obožavan u Šćećinu. U ovom gradu su bile različite *continae* ili hramovi (*contina*, koju biografi povezuju sa latinskim *continere*, zapravo je slovenska reč koja označava boravište). Monah iz Priflinga (Priefling) govori o dvema (II, 11), Herbord o četirima *continae*, od kojih je glavna čuvala statuu boga (II, 32). Ebo (III, I) nas obaveštava da je Šćećin stajao na tri brda, od kojih su srednje i najviše bili posvećeni bogu Triglavu (*Trigelawus*), i da je grad posedovao njegovu statuu sa tri glave, *tricapitum simulacrum*, to jest sa tri lica, na kojima su usta i oči bili prekriveni izvesnom zlatnom vrpcom, *aurea cidaris oculos et labia contegebat*. Triglawus ili Triglaus, od slovenskog *glava*, znači upravo troglavi, a sveštenici iz Šćećina govore da te tri glave predstavljaju tri područja nad kojima Triglav ima vrhovnu vlast, a to su - nebo, zemlja i podzemni svet, dok je traka bila tu da bi sprečila boga da vidi grehove ljudi i da o njima govori. Triglav je takođe imao svetog konja (crnog, po Herbordu, II, 33), koji je ču-

van o trošku vernika, i koji je služio, poput onog Svarožićevog, za predskazivanje. On je imao sedlo, ukrašeno zlatom i srebrom (Ebbo II, 13, Mon. Prief. II, 11), koje je čuvao sveštenik glavnog hrama, ali niko nikada nije jahao ovog svetog ratnog konja.

Ostrvo Rujan (Rugen) je bilo poslednje mesto na kojem se održao slovenski paganizam i tu se drevna religija baltičkih Slovena najduže odupirala savezu hrišćanstva i germanizma. Tek 1168/69. Danci su pod kraljem Valdemarom i biskupom Absalomom od Lunda osvojili vlast nad ostrvom i uništili za svagda sve paganske hramove Arkone i Karencije (slov. Korenice, *prim. prev.*), dva tamošnja centralna mesta. Sakso Gramatikus, koji je bio Absalonov sekretar, u opisu ovog poduhvata u četrnaestoj knjizi svoje *Historia Danica*, tj. *Gesta Danorum*, daje nam značajne podatke o kultu i lokalnoj religiji. Helmoldova *Cronica Slavorum* ne pruža mnogo toga novog. Još jedno važno svedočanstvo je Knitlingova saga (Knytlinga-saga) iz trinaestog veka, napisana na staro-islandskom.²

Glavni religiozni centar ostrva je bila Arkona. Tu se (Saxo, XIV, p. 564 sqq. Holderovo izdanje), na ravnom mestu (*plani-cies*), u središtu grada, nalazilo najpoštovanije sveto mesto Sveto-vida. Bilo je četvorougono, spolja izgrađeno u drvetu, a niz njegovih zidova imao je samo jedan otvor - kapiju za ulazak. Ovo je okruživalo drugu, unutrašnju građevinu, koja je imala četiri stuba u uglovima, između kojih su bile raširene zavese obrazujući neku vrstu šatora. Ovaj Saksov opis je potvrđen arheološkim nalazima kada je K. Šukhart (C. Schuchhardt) 1921. istražio ovo mesto; pronađeni su tragovi zdanja sa četvorougonom horizontalnom osnovom i unutar njega temelji tri od četiri stuba koji su sačinjavali kvadrat, sa podstrukturom, ne tačno u centru, već malo prema istočnoj strani, čija je funkcija bila da drži statuu boga.³

Ova figura, veli Sakso, bila je izrađena u solidnom drvetu i nadljudske veličine. Imala je četiri glave, od kojih je svaka imala svoj vrat, dve su gledale napred, a dve unazad. Od dve prednje, jedna je bila okrenuta na desno, a druga na levo, dok su one iza bile postavljene na isti način. Četiri glave su bile obrijane, kose

kratko ošišane, kako je i bilo uobičajeno kod Rujanaca, gde su samo sveštenici imali duge brade i kose. Figura je u desnoj ruci držala metalni rog, dok je leva ruka ležala na boku, savijena u luku. Donji deo nogu bio je urezan u poseban komad drveta; stopala su naizgled stajala na tlu, ali su zapravo bila duboko utvrđena u podnožju skrivenom ispod tla.

Pored statue su se nalazili izvesni predmeti koji su pripadali bogu: veliki mač u koricama, sedlo i uzda. Jer Svetovid je takođe imao svog svetog konja, koji je, za razliku od onog koji je pripadao Triglavu bio beo; samo je žrec smeo da ga jaše i da ga vodi na ispašu, a smatralo se svetogrđem iščupati mu dlaku iz grive ili repa. Pretpostavljalo se da sam bog na njemu jaše u boj protiv neprijatelja. Ovaj konj je, kao i drugi, bio korišćen da bi se dobilo proročanstvo. Sveto mesto je imalo i tri stotine drugih konja koji su pripadali božanstvu, gde je svaki konj imao svog jahača, i oni su formirali neku vrstu svete vojske u službi hrama u kome bi bio pohranjen sav plen iz pohoda koje su oni organizovali, dok se iz ostalih kampanja, koje su bile svetovne prirode, odvajala jedna trećina za svetište.

Jednom godišnje, kaže Sakso, posle žetve (XIV, p. 565), održavala se velika svetkovina. Radilo se, dakle, o prazniku agrarnog (zemljoradničkog) karaktera. Stanovnici ostrva, i muškarci i žene, učestvovali su u njemu u velikom broju, i nakon što bi prineli žrtve u životinjama, sledila bi velika gozba. Uoči praznika, sveštenik bi ušao u hram, gde bi metlom sve pomno očistio pazeći da ne diše dok je u šatoru, da time ne bi ukaljao božanstvo, prisutno u liku svog idola.⁴ Sledećeg dana, dok se masa okupljala na ulazu u hram, sveštenik bi uzeo rog iz desne ruke figure i pažljivo gledao kako bi utvrdio da li se količina vina koja je sipana prošle godine smanjila, u kom slučaju bi predvideo godinu oskudice i dao uputstva za stvaranje zaliha hrane. Ako bi, nasuprot tome, otkrio da se nivo tečnosti nije smanjio, on bi predskazao dobru godinu i predložio odgovarajuće mere. Tada bi prosuo sadržinu roga na zemlju, tj. na stopala idola, kao žrtvu livenicu, a zatim bi ga opet napunio vinom; potom bi, držeći rog u ruci, održao govor s

namerom da pridobije naklonost božanstva, da bi nakon toga ispio vino naskap. Na kraju, on bi ga još jednom napunio vinom i vratio u ruke božanstva, gde bi ostao do sledeće godine. Tu bi usledio još jedan ritual, opet u funkciji proricanja. U hram bi doneli veliki okrugli hleb, prečnika malo manjeg od visine čoveka, napravljen od žita i meda. Onda bi se sveštenik sakrio iza hleba i upitao okupljene da li ga vide, jer je kolač bio toliko veliki da bi ga gotovo sasvim sakrio. Oni bi odgovorili sa da, što je značilo da su videli mali deo njegovog tela kako viri iza ivice kolača, na šta bi onda on prorekao (*optabat* je Saksov izraz) da sledeće godine neće moći uopšte da ga vide. Ovim, objašnjava autor, on nije mislio da predvidi svoju ili njihovu smrt, već je mislio na obilniju žetvu, što bi značilo da bi hleb bio srazmerno veći i sasvim sakrio njegovo telo učinivši ga nevidljivim.

Nakon pada Arkone usledio je i pad Korenice (Karentia; današnji Garz, *prim. prev.*) 1169, i sva tri paganska hrama tamo su uništena. Najveći od njih sastojao se od četvorougaoog šatora poput onog na Arkoni, sa sličnim okolnim uređenjem - četiri stuba sa zastorima. Prilikom iskopavanja nisu pronađeni tragovi ovog hrama mada su se pojavili neki ostaci manje građevine, koja je imala četiri strane i koja bi mogla biti jedno od dvaju manjih svetilišta.⁵ Sakso (str. 578) nam daje imena triju božanstava koja su bila obožavana u ovim hramovima - Rujevit (Rugieuthus), Porevit (Poreuithus) i Porenut (Porenutius). On, takođe, daje detaljan opis njihovog izgleda. Rujevit, koji je bio nadljudske veličine i izrezan u hrastovini, imao je sedam lica sa krunom na vrhu, *septem humanae similitudinis facies... quae omnes unius uerticis superficie claudebantur*; i isti broj mačeva u koricama oko pojasa, ali i osmi, bez korica, koji je držao u desnoj ruci. Porevit je imao pet lica, *quinque capitibus consitum, sed armis uacuum*. Porenut je imao četiri lica plus jedno na grudima, *quatour facies representans, quintam pectori insertam*. On je dodirivao bradu ovog poslednjeg lica desnom rukom, a čelo levom. Tako su sva tri božanstva u Korenici bila sa više glava, poput Svetovida na Arkoni, ali broj glava nije bio isti. Rujevit, tj. rujanski, mogao bi da bude onaj

isti bog koji se nazivao Svetovid na Arkoni, mada se broj lica razlikuje, što će biti objašnjeno kasnije.

Imena trojice bogova nalaze se i u Knitlingovoj sagi, glavi 122, ali u nešto promjenjenom obliku: Rinvit, Puruvit i Turupit, umesto Rujevit, Porevit i Porenut. Nadalje, saga spominje boga zvanog Pizamar, obožavanog u Asundu, tj. Jasmundu, i još jednog, za koga nije pomenuta lokacija, zvanog Crnoglav (Tjarnaglofi), čiji je idol imao srebrne brkove. Brukner misli da je ovo poslednje ime deformacija (pokvareni oblik) od Triglav⁶, ali nama nije rečeno da je on imao tri glave; zapravo saga ne govori ništa o tome da su rujanski bogovi bili višeglavi. S druge strane, Crnoglav iz sage podseća na Helmoldovog Crnoboga (Cerneboh), mada je ovaj, kao suparnik dobrog boga, možda pre odraz hrišćanskog Đavola.

Prema tome, naša svedočanstva nam pokazuju da su Svarožić, Triglav, Svetovid i Rujevit imali zajedničke karakteristike. Svaki od njih je bio glavni bog, okružen drugim, manjim božanstvima.⁷ Svaki je posedovao svoj hram, koji je bio vrhovni.⁸ Svaki je imao svog svetog konja koji je služio za predskazivanje, a metod proricanja je bio gotovo isti u kultu Svarožića kao i kod Triglava i Svetovida. *U svim slučajevima usaglašeno sredstvo je bio i broj kopalja*, mada je način njihove upotrebe bio različit.⁹ Ali, najupadljivija zajednička karakteristika gorepomenutih božanstava bila je mnogostrukost glava na njihovim statuama. Ne računajući Svarožića, za koga Titmar ne kaže da je imao više od jedne glave, Triglav je, kao što smo videli, imao tri glave, koje su, dodaje Monah iz Priflinga, bile posrebrene, *deargentata*, dok nas Herbord (II, 32) obaveštava da su one dodirivale jedna drugu, *capitela sibi cohaerentia*. Prema Saksovom svedočanstvu (iznad, dve strane ranije), idol Svetovida na Arkoni imao je četiri glave ili lica, bez brade i kose, svaka je imala svoj sopstveni vrat, dve su bile okrenute napred, a dve pozadi, dve su gledale na desno, a dve na levo. Videli smo da su tri božanstva Korenice, Rujevit, Porevit i Porenut, takođe bila višeglava. Da su postojali i idoli sa dve glave ili dva lica, saznajemo samo iz uzgredne primedbe Helmolda,

koji saopštava (I, 84) uopšteno da su bogovi paganskih Slovena bili predstavljeni sa dve, tri ili više glava.¹⁰

Ovi bogovi, koji su imali tako mnogo izuzetnih zajedničkih osobina - najviši položaj, mnogostrukost glava, a takođe i sličnosti u kultu - svetog konja sa svojim ukrasima, metode proricanja, moraju verovatno da budu označeni kao varijacije od jednog mesta do drugog i od jednog naroda do drugog, jednog te istog velikog božanstva, glavnog boga paganske religije zapadnih Slovena. Tačno je da se broj glava razlikuje, ali opet, kao i kod različitog načina dobijanja proročanstva od svetog konja, sporedne i osobene razlike ne menjaju ništa od suštinske sličnosti. Takvo objašnjenje, poput onog koje su dali sveštenici Triglava, prema Ebou (III, 1), da se tri glave boga odnose na tri oblasti univerzuma pod njegovom vlašću, izdržalo bi probu, ako ni zbog čega, ono zbog figure sa tri glave, dok mi moramo da tražimo jedno koje bi generalno važilo za sve višeglave likove, ma koji broj da je u pitanju, bilo Triglav sa svoje tri, Svetovid sa četiri, ili Rujevit sa sedam, itd. A objašnjenje koje nudimo je upravo ono isto koje smo usvojili za tako mnogo drugih božanstava sa više glava drevnih naroda, za galskog troglavog boga, tračkog konjanika sa dve ili tri glave, i za druge. Ono glasi: predstaviti boga sa više glava jeste naitan način da se naznači da on može *sve da vidi*; na ovaj način se prikazuje kako božanstvo vidi sve puteve istovremeno, tako da ništa ne može da promakne njegovoj pažnji. Ovo objašnjenje važi ma koji broj glava da je u pitanju, dve, tri, četiri, pet ili sedam, jer broj je, šta god da je značio, samo simboličan deo celine - a simbol čuva svoje značenje nezavisno od forme u kojoj je izražen.

Tako, po svojoj prilici, imamo ključ koji će nas odvesti do nečeg još važnijeg, a to su priroda i suštinski karakter glavnog boga zapadnih Slovena, čije su, kao što smo rekli, Svarožić, Triglav, Svetovid i Rujevit samo varijacije. U toku našeg istraživanja, zaista, mi smo nekoliko puta pokazali da je univerzalna vizija prevashodno atribut boga Sunca jer je prirodno da se njemu prizna sposobnost da vidi u svim pravcima. Zato je verovatno da je i glavni bog zapadnih Slovena takođe bio solarno božanstvo, u svo-

jim različitim višeglavim oblicima. Sada moramo pokušati da otkrijemo da li se ovaj solarni karakter, indirektno izveden iz poli-kefalije božijih predstava, može dokazati direktno i da li on ima objektivne osnove.

Sveti konj. Videli smo koliko je bio važan sveti konj u kultu Svarozića, tj. Radogosta, kao i Triglava i Svetovida. Bio je posvećen bogu, moguće je čak i da su ga smatrali za neku vrstu ote-
lotvorenja samog božanstva jer prema *Annales Augustani* (1135. god), sveti konj koji je pripadao svetilištu u Retri (*Rheda*), svetom gradu Ljutića, bio je obožavan kao bog, *equum quem pro deo in Rheda colebant*.¹¹ Otud, u saglasnosti sa njegovim božanskim karakterom, konj je bio u poziciji da daje predskazanja koja su od njega tražena, ispravljajući i dopunjujući ona dobijena bacanjem kocke.

Dobro je poznato da je konj solarna životinja¹², posebno ako je bele boje. Samo Sunce u Rig-Vedi (VII, 77, 3) jeste beli konj kojim upravlja Zora. Opet u Rig-Vedi (I, 50,8-9), sedam šarenih kobila vuku Sunčeve kočije, a u Avesti (Yasht X, 31, 125) to su četiri bela konja. Kod Persijanaca, osam belih konja vozi kočije Zevsa tj. Ahure Mazde, prema Herodotu (VII, 40, 5)¹³, a i Ksenofon govori o belim kočijama Zevsa ili Heliosa.¹⁴ Masageti su, opet prema Herodotu, žrtvovali konje Suncu, njihovom jedinom bogu, jer najhitriji od bogova oni nude najhitrije od smrtnih bića.¹⁵ Germani su, kao i Sloveni, imali svete konje pomoću kojih su dobijali predskazanja,¹⁶ i ti konji su, prema Tacitu, bili bele boje (*Germania* 10, 4).

Svetovidov sveti konj je bio beo, po Saksovom svedočanstvu (*albi coloris equum*, pogledaj iznad), dok je konj Triglava, po Herbordu bio crn, *nigri coloris* (II, 33). Ova alternativna boja, o kojoj takođe ima tragova u nekim narodnim običajima¹⁷ potvrđena je isto tako i kod Prusa (Prutheni).¹⁸ Verovatno je da ovo razlikovanje između bele i crne ne postoji samo zbog činjenice da su ove dve boje komplementarne,¹⁹ već je takođe povezano sa dvama različitim položajima Sunca - tokom dana i noću. Beli ili smeđi (inače crni) konj se pojavljuje u vedskom obredu *some*, u kome se

peva himna dok Sunce zalazi; verovatno smeđa ili crna boja ima simboličnu vezu sa zalaskom Sunca.²⁰ Svetovidov beli konj često se pojavljivao ujutru sav ukaljan od blata i prekriven znojem, kao da je pre toga napustio štalu u kojoj je čuvan i otišao na dugi put (Sakso XIV, p. 567).

Okrugli hleb. Već smo ukratko opisali (videti gore), sledeći Saksa, veliku godišnju svetkovinu Svetovidovog kulta na Arkoni, sa njenim raznovrsnim obredima proricanja i ceremonijama koje donose dobrobiti. Jedan od tih obreda je uključivao ogroman okrugli hleb, dovoljno velik da skoro sasvim sakrije sveštenika. Čitava ceremonija se dešavala nakon žetve, bila je sigurno zemljoradničkog karaktera,²¹ i Svetovid, čiji ostali aspekti ga čine više ratnim bogom, ovde opet pre izgleda kao zaštitnik vegetacije, kako i priliči Sunčevom bogu. U vezi sa ovim možemo osnovano da pretpostavimo da je veliki okrugli kolač u ovom ritualu i sam bio solarni simbol i na neki način povezan sa solarnim karakterom boga. U prilog ovoj ideji, mogu da budu navedene sledeće paralele.²²

Obredni kolač (hleb), okrugao kao točak, *liba farinacea in modum rotae fincta* (Festus, str. 474 Lindsay), koristio se među Rimljanima i zvao se *summanalia*; Sumanus (Summanus) je bio bog noći, Festus (str. 254, cf. Pliny, N.H. II, 138, Augustine, C.D. IV, 23), ili još preciznije - časova pred zoru, tj. jutarnjeg sumraka (*Corp. gloss. Lat. III, 348*). On je kasnije pripojen Jupiteru (*Jupiter Summanus*, C.I.L.V, 3256, 5660; *fulgur summanum conditum*, *ibid.* VI, 206, 30879, 30880). Jednu *wfeta*, što bi na latinskom bilo *orbita*, što znači disk ili točak (da li od testa?), držao je u ruci zvanični sveštenik u umbrijskom ritualu posvećenja *Iuvepatre*, tj. *Ioui Patri*.²³ Bronzani diskovi, *orbis aenei*, koji su verovatno bili trajna zamena za okrugle kolače, bili su posvećeni (Livy VIII, 28, 8) kao znak zaključenih ugovora, u svetilištu Sema Sankusa (Semo Sancus), legendarnog pretka Sabinjana (Katon u Dionisu iz Halikarnasa, II, 49, 2; Silius Italicus VIII, 422), čije slike ga određuju kao Apolóna (C.I.L.VI, 30994) i njegov kult pod Dius Fidius, drugim rečima Jupitera kao jemca zakletve. Kolač napravljen od pšeničnog brašna i u obliku točka od dvokolice (ratha-

cakra) pojavljuje se u izvođenju drevnog bramanskog rituala spomenutog u Vedama, *vayapeya*, koji je bio zemljoradničke prirode i obavljao se na jesen. Bio je pun solarnih elemenata. Posvećenik bi učestvovao u trci sedamnaest kočija, u kojoj bi pobedio, zatim se popeo sa svojom ženom na vrh visokog stuba gde se nalazio točak od testa, zgrabio bi ga uzvuknuvši: Mi smo dosegli nebo. Onda, nakon što bi pogledao u svim pravcima, sišao bi dole i bio posvećen, proglašen kraljem svega (*samraj*), i bio slavljen kao gospodar dvanaest meseci i četiri godišnja doba, to jest godine. Ovde je najverovatnije točak od testa predstavljao Sunce.²⁴

Ideju da su slovenski bogovi na zapadu bili božanstva Sunca, prvi put je formulisao pre oko sto godina (dakle, oko 1850, p.p.) češki slavista i hegelijanski filozof Ignas Jan Hanus (Ignasz Jan Hanus), koji je posebnu pažnju obratio na njihove mnogobrojne glave²⁵, a takođe i nemački naučnik K. Švenk, koji je ukazao na belog konja.²⁶ Nakon toga, ovu ideju su preuzeli drugi autori, nedavno Brukner u svojoj *Mitologia slava* (str. 91), kao i Niderle (Niederle) u *Manuel de l'antiquité slave II*, (str. 148). Bilo je i drugih.²⁷ U najnovijim istraživanjima dominira kritički duh, koji je, posebno kada se primenjivao u analizi pisanih izvora i arheoloških podataka, težio da ukine stare teorije, naročito one o Sunčevim (solarnim) bogovima.²⁸ Najradikalniju poziciju u ovom revizionističkom procesu zauzeo je E. Vineke (E. Wienecke) u radu *Untersuchungen zur Religion der Westslaven*, publikovanom u Lajpcigu 1940, koji je celu tradicionalnu literaturu koja se tiče zapadnoslovenskog paganizma podvrgao strogoj kritici, sa potpuno negativnim rezultatima čak i u pogledu postojanja višeglavih figura bogova. Ako bi ovi zaključci bili ispravni, osnovni argument u mojoj proceni, dakle solarna priroda zapadnoslovenskih bogova, gde njihove mnogobrojne glave predstavljaju moć da se vidi sve, biva oboren - zbog toga je neophodno da se Vinekeov rad i rezultati pažljivo ispituju.^{28a}

Njegova kritika počinje od neoborive činjenice da je svu srednjovekovnu kulturu, posebno onu manastirsku, bilo potpuno odredilo čitanje Vulgate; toliko su monasi bili obuzeti biblijskim

tekstovima koje su neprestano čitali, da nisu ni umeli da se izraze drugačije, posebno kada se radilo o religiji, nego jezikom Svetog pisma. Ovaj kritički princip, koji su drugi već primenjivali za stare ruske izvore o istočnoslovenskom paganizmu, posebno za Nestorovu hroniku,²⁹ još je strože i sistematičnije primenio Vineke na latinske izvore o paganstvu zapadnih Slovena. On poriče da su zapadni Sloveni ikada imali bilo kakve predstave (likove) bogova i odbacuje mnogobrojna svedočanstva naših autora zbog njihovog, kako kaže (str. 23 sqq.) *interpretatio ecclesiastica*, što označava generalnu odliku monaha u srednjem veku da sav paganizam, uključujući i slovenski, tumače u izrazima hebrejske idolatrije, poput obožavanja idola Zlatnog teleta, i to čak i u slučajevima kada nisu postojali nikakvi idoli.

Zbog toga, po njegovom mišljenju, sve što je dosad uopšte bilo napisano o paganizmu zapadnih Slovena bilo je bez osnova usled nedostatka ovog temeljnog kritičkog pristupa, to jest usled prihvatanja dokaza zdravo za gotovo, bez prethodne provere problema njihove književne zavisnosti, pa time i njihove verodostojnosti. Ali, ukoliko bi njegov princip *interpretatio ecclesiastica* i bio dovoljno čvrst da opovrgne svedočanstva koja se tiču idola uopšte, on teško može da važi i u slučaju polikefalnih predstava zapadnih Slovena. Njihovi opisi u Otovim biografijama zaista ne mogu nikako biti samo odjek biblijskog jezika jer Sveto pismo nigde ne pominje idole sa mnogo glava. Tu Vineke pribegava drugoj vrsti argumenata. Najstariji iskazi o višeglavim idolima među baltičkim Slovenima nalaze se u žitijima Ota Bamberškog, apostola Pomeranije, i odnose se na Triglava, čiji je vrhovni kulturni centar bio u Šćećinu. A grad Šćećin je podignut na tri brda, prema Ebou (Ebbo, *Vitta Otonis III*, 1). Na ovaj način, dakle, grad je bio *triglav*, sa tri glave, tj. vrha; tako je i Radigost (Riedogost), sveti grad Retara (Retharii), Titmar nazvao *tricornis*, ne zato što je imao trougaonu osnovu, već na račun svoje tri visoke kapije u obliku kula.³⁰ Reč *triglav*, primenjenu na grad sa tri vrha, smatra Vineke, pogrešno su shvatile osobe koje nisu znale slovenski jezik, kao lično ime boga koji je bio obožavan u tom gradu, i tako je

Šćećin, troglavi grad, postao *urbs Triglaui*, grad troglavog boga.

Ali ovo još ne objašnjava ostale idole, tj. one koji su pripadali rujanskim bogovima; oni su imali više od tri glave, pa isto tumačenje ne može da bude primenjeno na njih. Ovo što sledi je Vinekeovo objašnjenje. Kada je bajka o troglavom slovenskom božanstvu počela da se širi od jednog manastira do drugog, tri glave Triglava su dale ideju za Svetovidove (i Porevitove) četiri, Porenutovih pet i Rujevitovih sedam, postepeno uvećavajući ionako čistu izmišljotinu, s namerom da se poveća doza monstruoznosti i na taj način slovenski paganizam učini još dostojnijm mržnje, a danski pohod, u kome je sasvim uništeno njegovo poslednje uporište na Rujnu, vrednijim još veće hvale.

Činjenica koja naizgled podržava Vinekeovu negativnu tezu (str. 145 *sqq.* njegovog rada) jeste da su o postojanju ove vrste idola posvedočili autori iz kasnijeg vremena od onih koji ne govore ništa o njima. Titmar od Merseburga, koji je umro 1026, govori u svojoj Hronici o obožavanju boga Svarožića među Ljutićima Redarima. On pominje (VI, 23) predstavu ovog božanstva, ali ne kaže da je imalo više od jedne glave. Isto je i sa Adamom Bremenskim, koji govori o istom bogu (kojeg on zove Riedigost) u svojim *Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum*, II, 21, napisanim oko 1075. Kao što je već pomenuto, prvi bog o čijem višeglavom liku imamo jasno svedočanstvo jeste šćećinski Triglav, o kome slušamo kod trojice biografa Ota od Bamberga iz XII veka. Zatim dolaze izjave o mnogoglavim rujanskim idolima, koje se nalaze u četrnaestoj glavi *Gesta Danorum* Saksa Gramatika, dok Knitlingova saga, koja govori o njima, ne kaže ništa o tome da su imali više glava.

Ovde bih stavio sledeću primedbu: Na koji način su Titmar i Adam mogli da znaju kako je izgledao bog Retara? Njihovi nemački hrišćanski doušnici teško da su mogli da ga vide svojim očima. Samim paganskim Slovenima, prema našim izvorima, uglavnom nije bilo dozvoljeno da budu u prisustvu božanskog lika jer je to, pre svega, bila povlastica njihovih sveštenika.³¹ Čak i oni svetovni ljudi koji bi ih nekom prilikom videli ili samo bacili pog-

led na njih, ne bi se upuštali u to da daju hrišćanima tačne i detaljne opise. S druge strane, postojala je prilika kada su hrišćani sigurno mogli da vide idole koji su pripadali balto-slovenskom paganizmu, a to je bio trenutak njihovog uništenja. Ali, ova jedinstvena prilika za posmatranje iz prve ruke nije mogla da se ukaže u jedanaestom veku, kada je slovenstvo još bilo u punoj snazi, a baltičko-slovenski paganizam uporno odolevao hrišćanskim napadima. Stvari se nisu promenile do sledećeg veka; napredovanje nemačkog uticaja i uništenje slovenskog paganizma išli su tada ruku pod ruku. Tom prilikom su uništeni idoli bogova, a Otovi pratioci su sigurno videli kipove Triglava jer su bili prisutni prilikom njihovog uništenja i lično učestvovali u tome, pa su zato bili u poziciji da ih po povratku kući opišu, kao što su i opisani u *Vitae* bamberskog biskupa. Slično tome, danski vojnici kralja Valdemara koji su bili prisutni prilikom pada Arkone 1168. i Karencije 1169. mogli su da vide idole Svetovida i ostalih rujanskih bogova, što je postalo izvor podataka Saksa Gramatika. Otud relativno kasni datum svedočanstava o višeglavim figurama bogova (dvanaesti vek, dok ona iz jedanaestog ne govore ništa o njima) daleko od toga da dokazuje da ih treba zanemariti, već, naprotiv, ukazuje na nešto sasvim suprotno - ako uzmemo u obzir da su samo ovi kasniji svedoci, koji su jedini mogli da opišu statue, istovremeno i jedini za koje je ta mogućnost postojala - da je njihov opis manje-više neposredno zasnovan na stvarnom susretu sa njima.

Ovo, naravno, nije dovoljno da bi se dokazala pretpostavka da su baltički Sloveni zaista posedovali idole sa više glava. Svako ko je sklon da odbacuje sve uz pomoć *interpretatio ecclesiastica*, neće biti spreman da, čak i u destrukciji idola Šćećina i Rujna, opisanim kod Otovih biografa i kod Saksa, vidi išta drugo do odraz obaranja Zlatnog teleta. Ali, razbijanje idola je čvrsto ukorenjeno u hrišćanskoj praksi od drevnih vremena; makar ime Svarožića (Zuarasiz) nije izmišljotina Bruna ili Titmara, s obzirom na to da je bog istog imena, Svarozich, takođe prisutan u ruskom paganstvu.^{31a}

Osim toga, pretpostavljajući čak i da su idoli sa više glava

samo rezultat sklonosti da se uvećava ono što je i izvorno bila zabuda, postoji još jedan detalj koji se opire ovakvoj kritici, a to je podroban opis samih figura. Ako one zaista nisu postojale van imaginacije i frazeologije biografa i Saksa, nije razumljivo (ili: nema logike) zašto imamo tako specifična obaveštenja o njihovom obliku i građi. Vineke, doduše, kaže (*op. cit., str.160, cf. 07*) da Otovi biografi govore o troglavom idolu boga koji se naziva Triglav, ali ne idu dalje od ovog prostog usamljenog detalja i ne daju nikakve pojedinosti o liku samog idola. Ovo nije tačno. Herbord (II, 32), kada govori o liku Triglava, kaže da je imao tri glave i samo jedno telo, *erat autem ibi simulacrum triceps quod in uno corpore tria capita habens Triglaus uocabatur*, i dodaje da su tri glave bile spojene, *capitella sibi cohaerentia*. Ovde, iako je opis kratak, imamo veoma zanimljivu ikonografsku pojedinost, čiju paralelu nalazimo u Saksovom opisu Rujevitovog lika u Korenici, gde se sedam lica spaja na vrhu i završava u jednoj kruni. Još podrobniji je Saksov opis Svetovidove statue na Arkoni, gde ne samo da kaže da je ona imala četiri glave, već dodaje detalje da je svaka glava imala odvojeni vrat i da su, posmatrano спреда, dve gledale napred, a dve nazad, dok su, posmatrano sa strane, dve gledale desno, a dve levo.

Sa više glava ili ne, ovi idoli su čuvani u hramovima. Svi naši pisci spominju ovo, i stariji iz jedanaestog veka i oni posle njih. Otovi biografi kažu da su se hramovi zvali *continae*, što je slovenska reč koja znači *kuća*, i veoma je prikladna hramu kao kući boga prisutnog u svojoj vlastitoj predstavi. Hram i kip su doista u vezi jedan s drugim i dopunjuju se, kao što znamo još od Herodota, koji govoreći (I, 131, 1) o drevnoj persijskoj religiji kaže da oni prvobitno nisu poznavali ni likove (kipove), ni hramove i oltare jer nisu imali antropomorfnu ideju o božanstvu kao Grci. Tacitovi Germani takođe nisu imali ni hramove ni figure bogova, *nec cohibere parietibus deos neque in ullam humani oris speciem adsimulare ex magnitudine caelestium arbitrantur* (*Germ. 9, 3*), a tajanstvene sile prirode su osećali naročito u šumama među drvećem, *lucos ac nemora consecrant, deorumque nominibus adpel-*

lant secretum illud quod sola reurentia uident, ibid. Nije li stoga izuzetno da je tako razvijen oblik kulta kao što je kombinacija hrama i statue mogao da postoji kod Slovena na Baltiku, i nije li to sam po sebi dovoljan razlog da se posumnja, zajedno sa Vinekeom, u pouzdanost iskaza koje nam nude naši autori?

Ali, mi ne slušamo samo o hramovima kod ovih pisaca, niti bi trebalo da pretpostavimo da su sva mesta za obožavanje kod paganskih Slovena na zapadu bili hramovi u stvarnom i punom značenju te reči. U slovenskom paganstvu, kao i drugde, postojala su jednostavna svetišta pod vedrim nebom, bez ikakvih građevina, gde je božanstvo bilo prisutno kroz samu Prirodu, nekad kao šuma ili kao samo jedno drvo, ili vrelo, ili kroz tu vezu između drveta i izvora o kojoj u Šćećinu svedoči biograf Ota od Bamberga.³² Ovo je moralo da sačinjava kulturni kompleks (model) osobit za celi slovenski paganizam jer nailazimo na potpuno istu stvar među Slovenima na gornjem Isoncu (Isonzu), na Kaporetu (Caporetto) još u četrnaestom veku, kada su protiv njih povelili krstaški pohod 1331. da ih iskorene.³³ Razlika između ovih dveju vrsta obožavanja, one neikonske (ili: bez likovnih predstava), u svetim lugovima i ostalim mestima na otvorenom, i one sa statuama u hramovima, sasvim je razjašnjena u jednom pasusu kod Helmolda, *Cronica Slavorum I, 84*, gde on navodi kult boga zvanog Prove u Oldenburgu kao predstavnika prve vrste, a kult božanstva po imenu Podaga u Plonu kao predstavnika druge; *est autem Slavis multiplex ydolatriae modus, non enim omnes in eandem superstitionis consuetudinem consentiunt, hii enim simulachrorum ymaginarias formas pretendunt de templis, ueluti Plunense ydolum cui nomen Podaga, alii siluas uel lucos inhabitant, ut est Proue deus Aldenburg, quibus nullae sunt effigies expressae.*

Međutim, dok je obožavanje na otvorenom više u skladu sa idejom koju imamo razloga da uzmemo u obzir, a koja se tiče slovenskog paganstva u svojoj prvobitnoj jednostavnosti kao naturalističkog obožavanja elemenata, to takođe ne isključuje ni mogućnost da su u jednom trenutku zapadni Sloveni zaista posedovali hramove i kipove, kao što naši autoriteti i kažu da su ih imali.

Došlo je vreme kada su i Persijanci počeli da predstavljaju svoja božanstva kroz kipove (ili - likovno), oponašajući egipatske modele (Ahura Mazdu) ili vavilonske (Anahita, Beros. apud Clem. Alex, *protrept.* V, 65, I; cf. Herodotos, I, 131, 33). Za Germane, sam Tacit pominje bar jedan hram, onaj boginje Tamfane među Marsima, *templum quod Tamfanae uocabant* (*Annal.* I, 51, 2; s obzirom da su ga podigli Rimljani, *solo aequatur*, to je morala da bude neka vrsta građevine, a ne oblasti). Ako je ovo stvarno postojalo, to je označavalo uvođenje nove vrste svete konstrukcije, moguće rimskog porekla. Slično tome, i paganski hramovi baltičkih Slovena možda mogu da budu objašnjeni uplivom spoljašnjih kulturnih uticaja. Između Tacita i Titmara ima oko hiljadu godina, koje uključuju, kod germanskog sveta, korenitu promenu u njihovoj religiji, između ostalog i usled preobraćanja u hrišćanstvo. Ali, ni u slovenskom svetu taj milenijum nije prošao tek tako, već je doneo duboke promene u njihovoj civilizaciji, mada je njihova vera ostala paganska. U vezi sa tim, čak i u severnim delovima germanskog sveta, koji je takode ostao paganski, došlo je vreme kada je mogao da se nađe tipičan kompleks hrama i statue; veliki hram u Upsali (Uppsala), kako je opisan kod Adama Bremenskog (IV, 26), sav ukrašen zlatom, sa trima statuama Tora (Thor), Votana (Wodan) tj. Odina i Frika (Fricco, tj. Freyr, Fraje), predstavlja značajnu paralelu slovenskim hramovima - onom u Retri i onima u Šćecinu i na Arkoni, sa njihovim pojedinačnim predstavama Svarožića, Triglava i Svetovida.

Sa preciznošću u detaljima koja teško može da bude odbacena kao čista izmišljotina, naši autoriteti opisuju kako kipove tako i hramove paganskih Slovena. Već smo pomenuli Saksov veoma tačan opis Svetovidovog arkonskog hrama i njegove četvorougane osnove (Sakso, XIV, str. 564 sqq.) i dodali da se taj opis poklapa u osnovi sa onim što je obelodanjeno na ostrvu Rujan prilikom iskopavanja koja je vršio S. Šukhart, koji je na samoj lokaciji stare Arkone pronašao tragove četvorostrane konstrukcije sa unutrašnjim jezgrom koje se sastojalo od četiri stuba postavljenih tako da formiraju kvadrat.³⁴ Uzgred, i ostaci starog paganskog

hrama u Upsali (Gamla Uppsala), koji su pronađeni ispod hrišćanske crkve iz XII veka³⁵ otkrivaju, koliko to može da se utvrdi, četvorugaonu osnovu i istu strukturu koje je imalo i svetište na Arkoni.³⁶ Na taj način je potvrđeno postojanje paganskih hramova u pravom značenju te reči među zapadnim Slovenima, dok je takođe moguće i da oni potiču od germanskih hramova i da su pripadali jednom opštijem okviru kulturnog jedinstva severa.³⁷ Sve ovo je toliko očigledno, da je čak i Vineke primoran da dopusti da je to tačno, ali njegovo priznanje ne ide dalje od prihvatanja arheoloških činjenica koje se tiču baltičkih Slovena i njihovih svetilišta (*op.cit.* str. 215 sqq); on prihvata da je među njima bilo hramova, ali ne i kipova bogova, zanemarujući na ovaj način organsku unutrašnju povezanost hrama i statue.

Ukoliko je u pravu, čemu su onda ovi hramovi služili? Sasvim sigurno oni nisu bili samo mesta za svetovne skupove, gozbe i ostala slična okupljanja,³⁸ i riznice svetog blaga, nagomilanog od poklona i ponuda vernika i plena otetog od neprijatelja.³⁹ Oni su, kako čak i Vineke priznaje, imali takođe i sakralne i religijske funkcije; s tim što on drži da je to bio kult bez idola i likovnih predstava, usmeren na neki predmet koji je pripadao bogu ili ga je na neki način predstavljao, poput Triglavovog sedla u Šćecinu (Ebbo, II, 13), Jarovitovog štita u Volgastu (Wolgast; Herbord III, 6, Ebbo III, 8)^{39a} i Svetovidovih sedla, uzde i mača na Arkoni, posvedočenih kod Saksa XIV s. 564.⁴⁰ On dopušta da su ovi predmeti bili obožavani u hramovima, ali ne i za likove i figure bogova, koje su izmaštali naši autoriteti. Tako, primoran da popusti po pitanju hramova pred jasnim arheološkim dokazima, Vineke otvoreno nastavlja sa negiranjima kada su u pitanju statue. Ovde je njegova pozicija naizgled jaka, s obzirom na to da do našeg vremena (1951, p.p.) nisu nađene statue koje bi mogle biti pripisane zapadnim Slovenima i njihovim paganskim hramovima, ne računajući diskutabilni galicijski spomenik iz Husjacina (Husiatyn). Radi se o četvorouganom kamenom stubu, kao što se vidi na našoj slici koji je pronađen 1848. u koritu reke Zbruč, nedaleko od Husjacina, na granici Galicije i Podolije, i odatle odnet u Krakov. Izrezba-

ren je i u reljefu na svakoj od četiri strane i u različitim sastavnim delovima-maticama. Najviši od njih ima na svakoj strani ljudsku figuru, a najniži drugu figuru u zgurenom položaju koja prekriva tri strane. Ali, da ne pominjemo sumnje, koje su bile neosnovane, a koje su izrečene u pogledu autentičnosti ovog spomenika;⁴¹ mi ne možemo da objasnimo četiri glave na vrhu kao da pripadaju jednoj četvoroglavoj osobi, niti one na dnu kao da pripadaju figuri sa trima glavama. Istina je da su u Šukhartovim iskopavanjima na Arkoni, u unutrašnjem četvorouglu Svetovidovog hrama pronađeni ostaci podstrukture koja se opravdano može protumačiti kao podloga koja je držala pijadestal kolosalne statue opisane kod Saksa.⁴² Ali i ovde Vineke izražava sumnju jer izjavljuje da ne možemo da isključimo mogućnost da je ova građevina verovatno pripadala nekom starijem zdanju iako od toga nema ni traga (Wienecke, *op. cit.*, 205, 231).⁴³ Svakako, dok su ovi arheološki dokazi dovoljni da potvrde postojanje hramova, oni nisu sasvim dovoljni da dokažu postojanje kipova, s obzirom da, čak iako prihvatimo da je struktura pripadala svetilištu uništenom 1168, nismo sigurni šta je na njoj stajalo, niti, ukoliko je to bila statua, da li je posedovala četiri glave koje Sakso pripisuje figuri Svetovida.

Međutim, ni to ćutanje arheologije po pitanju statua, na šta se svela osnova Vinekeove kritike, nije u krajnjoj liniji tako potpuno kakvo bi on želeo, čak ni po pitanju figura sa mnogobrojnim glavama, kao što ćemo sada pokazati. Tačno je da kada čitamo kod Adama Bremenskog o zlatnom idolu boga iz Retre, kod Eboa o *aurea imago* Triglava i kod Monaha iz Priflinga o njegovim *tria capita deargentata*, ili u sagi Knitlinga (poglavlje 122) o bogu Crnoglavu 44 i njegovim srebrnim brkovima, mi teško možemo da izbegnemo pomisao (po asocijaciji) na mnogobrojne posude pune zlata i srebra i ostale vredne predmete koji su se, prema našim srednjovekovnim piscima, nalazili u riznicama paganskih hramova zapadnih Slovena (Monach. Prief. II, 12, Herbord II, 32), kao i na, uzimajući u obzir moguća preterivanja monaha i njihovih obaveštajaca, ponavljanje priče iz psalma 115.3. o biblijskom zlatnom telu i paganskim idolima, koji su od srebra i zlata.⁴⁵

Ali verovatno čak ni ovde ne može sve da bude objašnjeno pomoću *interpretatio ecclesiastica* niti književnom figurom kontrasta između raskošnog luksuza u paganskom načinu obožavanja i jednostavnosti i siromaštva u hrišćanskom kultu. Da bi dokazao nepouzdanost naših izvora po ovom pitanju, Vineke iznosi podatak iz kulturne istorije, naime nepostojanje metalurške tehnike među Slovenima koja bi bila dovoljno razvijena da proizvede predmete takve vrednosti i finoće. Međutim, mi i nismo obavezni da verujemo da su ove primerke zlatarske veštine izradili sami Sloveni jer je za najmanje jedan izričito rečeno da je stranog porekla, pehar vrhunske izrade, *exquisiti cultus poculum*, koji je bio deo blaga Svetovidovog hrama na Arkoni i dar hrišćanskog vladara, danskog kralja Svena (Sweno; Sakso XIV, 566), koji se nije ustručavao da ukaže poštovanje užasnom bogu pagana iako je bio hrišćanin. Čak kada bi i ovo bila samo izmišljena priča (mada treba istaći da bi tako fanatični pristalica zajedničkih interesa danske crkve i danske krune morao da izmisli priču koja je više u skladu sa ugledom te religije i kralja koji je ispoveda), opet i Herbord pominje među različitim ukrasima Triglavovog hrama u Šćećinu velike rogove bika ukrašene zlatom i dragim kamenjem (II, 32), što zaista može da se uporedi sa zlatnim sudovima Solomonovog hrama (Kraljevi VII, 50:2 Chron. IV, 22), ali isto tako, i sa više razloga, sa dvama zlatnim rogovima pronađenim upravo u Danskoj, u Galehusu (Gallehus) blizu Tondera na južnom Julandu o kojima će još biti reči. Čak i način na koji su oni nestali 1802. pomaže nam da razumemo nestanak svih tih dragocenih predmeta iz paganskih hramova pošto su izuzetno vredeli. U vezi sa tim, moramo takođe da se setimo i roga napunjenog vinom u religiji Svetovida na Arkoni, koji podrazumeva i postojanje (četvoroglave) figure u čijoj se ruci drži taj neprocenjivi sud (*uario metalli genere excultum*, Sakso XIV, str. 564); ukoliko ne verujemo da je sav taj obred takođe puka izmišljotina.

Ljudska figura, kojoj se vidi celo lice i koja drži rog u ruci, pojavljuje se na nekim spomenicima koji pripadaju grupi takozvanih *kamennnye baby* (kamene babe, kamene žene). Ovi su kame-

novi, na kojima su grubo isklesane ženske figure, pronađeni u južnoj Rusiji i širom evroazijske stepe od Kavkaza do Mongolije.⁴⁶ Neki od ovih spomenika otkriveni su i u baltičkom području⁴⁷, a barem jedan i na samom ostrvu Rujan. To je granitni stećak ugrađen u zid crkve u Altenkirhenu (Altenkirchen), blizu Arkone, na ulazu u sakristiju.⁴⁸ Na njemu je urezana u reljefu muška figura (njeno opsteprihvaćeno ime do dan-danas je ostalo - Svetovid), koja u obema rukama drži veliki rog za piće. Njegovo lice je bez brade, kao i ono Svetovidovog idola u Saksovom opisu, jer je takav bio običaj na Rujanu,⁴⁹ i ukrašen je velikim brkovima, na taj način obrazujući monumentalnu paralelu sa figurama Crnoglava u sagi Knitlinga i sa idolom Peruna u Kijevu, prema Nestorovoj hronici.⁵⁰

Tačno je da je Perunov idol, koji je bio istesan u drvetu, imao zlatne brkove na srebrnoj glavi, dok su brkovi Crnoglava bili srebrni. Kao što smo videli, sve to zlato i srebro je za Vinekea argument da se primeni *interpretatio ecclesiastica* protiv pouzdanosti naših dokaza, jer on negira, i kada su u pitanju istočni Sloveni, postojanje idola njihovih bogova kao i hramova. Ali, upravo ovaj detalj - zlatne i srebrne glave (verovatno su bile pozlaćene i posrebrene), podseća na neočekivano Herodotovo svedočanstvo koje bi moglo da ima izvesne veze sa istočnim Slovenima jer se odnosi na Isidonce (Isedones), narod koji je živeo blizu basnoslovne oblasti gde su jednooki Arimaspijanci čeznuli za zlatom koje su čuvali grifoni (Herodotos III, 116, 2; IV, 13, I; IV, 27, cf. Aeschylus, *m.* 805), a to je, verovatno, istočno od Urala, u basenu Iseta (Isset) i Tobola, koje su pritoke Obi.⁵¹ Herodot nam saopštava (IV, 26) da kada bi jedan Isidonac umro, njegov sin bi održao pogrebni obred na sledeći način: isekao bi telo na komade; meso bi, zajedno sa onim od mnogobrojnih ovaca koje su prineli rođaci, bilo posluženo na velikom banketu i pojeli bi ga prisutni;⁵² ali glava je bila pozlaćena (καταχρυσούσι) i onda obožavana kao sveti predmet (ἄγαλμα) kojem su godišnje prinošene ponude.⁵³ Ovakvo bi mrtvi čovek bio preobraćen u boga, tačnije u Sunce, jer zlato, usled svoje tople i bleštave boje, izrazito je Sunčev metal⁵⁴,

i na ovaj način je najprikladnije za pravljenje likova najsvetlijeg od svih bogova, Sunca.

Moram da dodam da ovo simbolično učešće preminulog u blistavoj suštini boga odgovara izrazu poistovećenja čoveka sa božanstvom, kao što, na primer, može da se nađe u spomenicima iz grupe *kamennnye baby*, dokle god sve one ne predstavljaju samo⁵⁵ mrtve, već neke od njih i figure bogova; i ovu istu ambivalentnost ljudskog i božanskog već smo otkrili u mnogobrojnim figurama Tračkog konjanika, čije stele (stećci) su, bar u osnovnoj ideji, tako slične babama (*baby*). Možemo da dodamo da na tračkim stećcima mrtvi čovek takođe ponekad nosi rog izobilja u ruci.⁵⁶ Na drugim mestima Konjanik ima dve ili čak tri glave na taj način pokazujući da ne predstavlja toliko mrtvog čoveka koliko boga, ili mrtvog čoveka preobraženog u boga, najverovatnije, kao što je i rečeno, boga Sunca. Ovo takođe važi i za *babe* jer je poznato da su i neke od njih takođe imale više glava, tj. da budemo precizniji - četiri glave. Takva je bila statua poznata pod imenom *Cetyrebog*, u bukvalnom značenju Bog-četiri, koja je, iako danas izgubljena, još uvek postojala 1850. blizu crkve u Tesnovki u oblasti Radomysl kod Kijeva⁵⁷, i kip, isto sa četiri glave, koji je stajao blizu brda u dolini Dnjepra na putu iz Razhice u Bobrujsk.⁵⁸

Kao što je pomenuto, za dva zlatna roga nađena u mestu Gallehus u Danskoj ustanovljeno je da su došli ili iz južne Rusije ili iz regiona Dunava. Jedan od njih je imao na sebi mušku figuru kojoj se vidi lice, sa tri glave, a znamo za bezbrojne spomenike koji prikazuju troglavu figuru što potvrđuje postojanje takvog boga u keltskom paganizmu Galije. Na drugoj strani takođe, kod istočnih Slovena, čuli smo za polikefalne idole među Ostijacima (Ostiaks) i Samojedima, posebno za idola Weesakko, Drevni, kod Samojeda na ostrvu Weigats, koji je prikazan sa tri i sa sedam glava, što će biti razmotreno na drugom mestu. Tako se sužava krug oko baltičkih Slovena, pa iako su nam njihovi idoli sa više glava poznati samo iz književnih izvora, mislim da smo daleko od toga da ih odvojimo od arheoloških dokaza o spomenicima koje smo

pomenuli, koji pripadaju keltskom svetu, i, mada kao uvezeni, i germanskom, kao i slovenskom, tračkom i azijskom. Iz svega ovog čini mi se da moramo da zaključimo da takav kriticizam, ili hiper-kriticizam Vinekea, pored toga što generalno preteruje u sistematskom negiranju, ne uspeva posebno da pruži ni jedan uverljiv dokaz da ne postoje polikefalne predstave božanstava među zapadnim Slovenima. Na ovaj način književna tradicija koja se odnosi na njih u potpunosti je sačuvala svoju vrednost. Likovi sa četiri, pet ili sedam glava, daleko od toga da su, kada se radi o troglavim, samo retoričke hiperbole srednjovekovnih pisaca, koji su želeli da prikažu slovenski paganizam još odbojnijim tako što su naglašavali čudovišne predstave njihovih navodnih idola, i daju se objasniti kao i toliki drugi raznovrsni primeri ikonografskog motiva mnogostrukosti glava, koji čuva svoj osnovni smisao ma koliki broj glava da je u pitanju.

Ostaje otvoren prostor za istraživanje o autentičnosti i mogućem poreklu ovog izuzetnog ikonografskog motiva kod ljudi o kojima je reč. Ali u takvom istraživanju bilo bi dobro pažljivo uočiti razliku između ikonografskog i ideološkog aspekta problema jer ne smemo da smetnemo s uma da dok tip troglavog boga, posebno kada se odnosi na božanstvo na konju, vodi najverovatnije orijentalno poreklo, religija Sunca ima mnogo dublje i starije korene u Evropi.

FUSNOTE:

1. Oni su sakupljeni u C. H. Meyer, *Fontes historiae religionis slavicae* (Fasc IV, *Fontes historiae religionum ex auctoribus graecis et latinis collectos edidit* C. Clemen), Berlin 1931.

2. Patus se nalazi u originalu i na latinskoj verziji kod Meyer, *op.cit.* (vidi fusnotu br.1), str. 83.

3. C. Schuchhardt, *Arkona, Rethra, Vineta*, ed. 2 (Berlin 1926); cf. Th. Palm *Wendische Kultstätten* (Lund 1937), 107, i W. Petzsch i G.

Martiny, Wall u. Tor der tempelfeste Arkona, u *Praehistorische Zeitschrift* XX 1930), str. 237 sqq.

4. Ovaj običaj, ako je zaista postojao, podseća nas na propis u drevnoj religiji Zaratustre, koji još uvek poštuju njegovi nastavljači Parsi iz Bombaja, po kome su Magi u toku obreda obožavanja vatre imali usta prekrivena velom ili maramom, tako da njihov dah ne bi zagadio svetu vatru. Cf. *aurea cidaris* kojom su prekrivene oči i usne Triglavovog idola u Šćećinu, Ebbo III, 1

5. Cf. C. Schuchhardt, O. Stiehl, W. Petzsch, *Ausgrabungen auf dem Burgwalle von Garz* u *Sitz. Berl. Akad.* 1928, str. 459 sqq; Th. Palm, *Wendische Kultstätten*, str. 122

6. Bruckner, *Mitologia slava*, (Bologna 1933) str 200 sq.

7. *Quorum primus Zuarasici dicitur*, Thietmar VI, *quorum princeps est Redigast*, Adam II, 21; *qui* (Triglav) *principaliter ab eis colebatur*, Ebbo II, 13; *summo paganorum deo Trigelauo*, Ebbo III, 1; *Svan-tevit deus deorum*, Helmold I, 84, II, 108; *inter multiformia Slauorum numina praepollet Zwantevith... cuius intuitu ceteros quasi semideos aestimabant*, Helmold, I, 52; (Zwantevith) *inter omnia numina Slauorum primatum obtinuerit*, Helm. II, 108; *primatum deitatis*, *idem* I, 6.

8. *Contina* (Triglava) *quae principalis erat* (u Šćećinu), Herbord, II, 32; *maius fanum* u Korenici je bio Rujevitov, Sakso XIV, str. 577.

9. Vidi opis kod Mon. Priefl. II, 11 (Herbord II, 13) i kod Saksa XI, str. 567. redom za kult Triglava u Šćećinu i Svetovida na Arkoni; za Svarožića vidi Thietmar VI, 24.

10. *Multos etiam duobus uel tribus uel eo amplius capitibus exsculpant*, I, 84.

11. Meyer, *op. cit.*; str. 56-57.

12. A. Roes, *L'animal au signe solaire*, u *Rev. Arch.* XII (1938), str. 164.

13. Cf. Quintus Curtius, III, 3, 11.

14. Xenophon, *Cyrop.* VIII, 3, 12, cf. Heliodoros X, 6 (Ἡλιώ τεθριππον λεγκόν).

15. Hdt. I, 216, cf. Heliod., *Loc.cit.*

16. Po načinu na koji su rzali; isto kao kod Persijanaca, Hdt. III, 84 cf. Minucius Felix, *Octavius* 18

17. U nekim srednjovekovnim legendama davo, kao naslednik paganskog boga, jaše na belom konju; dok je u legendi o Dietrichu (The-

odiric) i drugim konj kojeg jaše hrišćanski kralj crn. Vidi J. von Negelein, *Die volkstümliche Bedeutung der weissen farbe*, u *Zeitschr. f. Ethnol.*, XXXIII (1901), str. 68, i A. Haas, *Burgwalle u. hunengraber d. Insel Rugen* (Šćećin 1925), preneto u *Mannus 1925*, str. 391.

18. Peter v. Dusburg (jedan od vitezova tevtonaca, 1326), *cronica terrae Prussiae 3* (Klemen, *Fontes hist. religionum primitiuarum, bonnae* 1938, str. 98): aliqui equos nigros, quidam albos uel alterius coloris propter deos suos non audebant aliquo modo equitare.

19. Cf. G. Radtke, *Die Bedeutung der weissen u. der schwarzen Farbe in Kult u. Brauch d. Griechen u. Römer* (Berlin diss, Jenna 1936).

20. Oldenberg, *Relig. des Veda*, 79; vidi 24.

21. Vrlo sličnu svečanost koja se sada slavi u Ukrajini za Novu godinu pomenuo je W.R.S. Walston, *Songs of the Russian People* (London 1872), str. 205. Na još jednu zanimljivu sličnu tradiciju u Bugarskoj ljubazno mi je skrenuo pažnju istaknuti bugarski arheolog Gavril Kazarov. Citat je iz njegovog pisma, uz mala skraćivanja: Postojala su sveta mesta (*obročišta*) u Bugarskoj, koja su bila posvećena obožavanju nekog sveca. Ona su imala kameni krst ili samo kamen učvršćen u zemlju, prekriven nečim.

22. Pogledaj moj rad *La routa nel simbolismo rituale di alcuni populi indoeuropei* u S.M.S.R. XXII (1949-50), str. 124 foll.

23. Tab. Iguuinaes (otkrivena u Gubbio, drevni Iguvium), IIb, 23; vidi Conway, *Italic Dialects, I*, str. 417, Buck, *Grammar of Oscan and Umbrian*, str. 297. Bog se zove Iupater Sace, umbrijski ekvivalent latinskog Iuppiter Sanctius. Cf. G. Devoto, *Tabulae Iguvinae, ed. 2* (Rome 1940), pp. 109, 366.

24. Drugi kolač u obliku točka je okretan u pravcu Sunca u toku obreda. U vezi sa *vajapeya* ritualom, vidi A. Weber, *Über den Vajapeya*, u *Sitz Berlin. Akad.* (1892), pp. 765-813; J. Eggeling, *The Satapatha-Brahmana*, S.B.E. XLI (Oxford 1894), str. 31 foll., A. Hillebrand, *Vedische Mythologie* (ed. 2, Breslau 1927), str. 484; *grundriss d. indoarischen Philologie*, (Strassburg 1897), III, st.2, 140. Cf. H. Oldeuberg, *Relig. des Veda*, str. 85, W. Caland, *Das Rad im Ritual*, u *Zeitschr. d. deutschen Morganlandischen Gesellschaft LIII* (1899), str. 699.

25. I.J.Hanus, *Die Wissenschaft des slawischen Mythos* (Lemberg 1842), str. 151 foll.

26. K. Schwenck, *Die Mythologie der Slawen* (Frankfurt a/M, 1853), str. 144.

27. U radovima nekih naučnika poseban naglasak je stavljen na nebeske ili na nebeske i solarne elemente; na primer Borchling, *Aus der slawischen Mythologie*, u *Prahistorische Zeitschrift* i (1909), str. 175; C. Schuchhardt, *Arkona*, (ed. 2, Berlin 1926), str. 29. Drugi opet naglašavaju vremenske pojave u vezi sa istočnim bogovima, Perunom i Svarogom (B. Schweitzer, *Herakles*, str. 69), ili čak vezu božanstva sa zemljom i vegetacijom (L. Weber, A.R.W. XXIX, 1931, str. 75 sq.), dok P. Sarsin pridaje različitom broju lica simboličnu vrednost, nalazeći u sedam lica uticaje vavilonske astrologije (*Helios u. Keraunos*, Innsbruck 1924, str. 175. Cf. takode A. Ohlmarks, *Heimdalls Horn u Odins Auge* (Lund 1937), str. 361 sq.

28. Kao što Th. Palm kaže (*Wendische Kultstätten*, Lund 1937, str. 36): Der grosse Himmels- und Sonnengot der Slaven ist eine Konstruktion zu welcher es leider keine Quellen gibt.

28a. Vidi moj *Osservazioni sul paganesimo degli Slavi occidentali*, u S.M.S.R. XIX-XX (1943-6), str. 157 sqq.

29. Mansikka, *op. cit.* str. 39. sqq.

30. Cf. Schuchhardt, *op. cit.*, str. 28.

31. Saxo XIV, str. 564. H. : *sacellum* (Svetovidova) *quod ei* (sveštenik) *solis intrandi fas erat*. Cf. Helmold I, 84: *ingressus atrii* (o Proveovom hramu) *omnibus inhibitus nisi sacerdoti tantum et sacrificare uolentibus*. O Proveu, međutim, *nullae sunt effigies expressae*. Statua Triglava u Šćećinu je bila prekrivena velom sa *aurea cidaris* koja *oculos et labia contegebat*.

31a. Mansikka, *Relig. der Ostsl.*, 147 foll., 160 foll.; cf. V. Jagić: Svarog und Svarožić u *Arch. f. slaw. philol.* IV (1880), str. 412 foll.; XXXVII (1920), 492 foll.; Bruckner, *op. cit.* (vidi br. 6), str. 81 foll.

32 *Arborem nuceam pae grandem idolo consecratam cum fonte qui subterfluebat*; Ebbo II, 18; cf. Herbord II, 32, *quercus ingens et frondosa et fons subter eam amoenissimus*; III, 2, *arborem nucis mirandae pulchritunidis idolo dicatam*.

33. Ovo je prikazano u dokumentu iz Friulia: *arborem quandam et fontem qui erat ad radicem arboris uenerabant pro deo*, vidi P. S. Leicht, *Tracce di paganesimo fra gli Slavi dell Isonzo*, u S.M.S.R. I (1025), str. 249.

34. Schuchhardt, *op. cit.*, str. 21. Fig 6. Otkriće Svarožičevog hrama u Retri nije pouzdano jer postoje sumnje čak i u pogledu identifikacije same lokacije Retre koju je izvršio Schuchhardt, vidi E. Schwartz, *Betrage zur rethrafrahe u Mannus XXVIII* (1925), str. 210.

35. S. Lindquist Hednatemplet i Uppsala, u *Fornvannen* (1923), pp 85-118; Th. Palm, *Uppsalalunden och Uppsalatemplet* (Lund 1942).

36. Cf., o ostacima islandskih hramova (saebol), A. Thummel, *Der germanische Tempel*, u *Beitrage zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur XXXV* (1909).

37. Th. Palm, *op. cit.* (vidi fusnotu 28.), 158.

38. Herbord II, 32: *sedilia tantum intus in circuitu extructa erant et mensae, quia ibi* (u manjim *continae* u Sceccinu, dok je glavna sadržavala *simulachrum triceps Triglava*) *conciliabula et conuentus suos habere soliti erant, nam siue potare siue ludere siue seria sua tractare uellent, in easdem sedes certis diebus conueniebant et horis.*

39. Herbord II, 32; Monach. Prief. II, 12; Sakso XIV, str. 566 H.

39a. Jarovit (Gerovit) je bio obožavan u Havelbergu (Ebbo III, 3), ali najviše u Volgastu (Wolgast) (Ebbo III, 8; Herbord III, 6). Prema Ottonovim biografima, on je bog rata (deus miliciae eorum, Ebbo; qui lingua latina Mars dicitur, Herbord).

40. Cf. koplje Julija Cezara koje je poštovano u Julinu (Wollin), Ebbo III, I, Herbord III, 26.

41. Cf. Wienecke, *op. cit.*, str. 172 sqq.

42. Schuchhardt, *op. cit.*, str. 21, Palm, *op. cit.*, str. 108.

43. Knudson (Knutsson) je takođe doveo u sumnju identitet centralne podstrukture sa temeljima za Svetovidovu statu, kome Schuchhardt daje odgovor sa toliko ubedljivim dokazima da su ubedili čak i Wienecke-a, *op. cit.*, str. 229.

44. Bruckner, *op. cit.*, str. 200, pretpostavlja da je ime samo iskvarena varijanta Triglava.

45. Wienecke, *op. cit.*, str 26.

46. Tat. Passek i B.A. Latynine, *Sur la question des kamennye baby u Eurasia Septentrionalis Antiqua IV* (1929), 290-311; A. Salmony, *Notes on a kamennaya baba u Artibus asiae XII* (1950), 5 sqq. Cf. William of Rubruk, *Itinerarium /journey to the Tartars, 1253-55* VII, 4 (str. 186 kod Van der Wingaert u *Sinica Franciskana I*, ad Claras Aquas

1929): *Comani faciunt magnum tumulum super defunctum et erigunt ei statuam uersa facie ad orientem, tenentem cyphum in manu sua ante umbilicum. Ovi Komani, ili Polovci, tursko pleme koje je početkom trinaestog veka živelo u južnoj Rusiji, odakle su pobjegli pod pritiskom Tatar. U istom odeljku autor nam saopštava da je video šesnaest konjskih koža kako vise oko nedavno preminulog čoveka tako što formiraju kvadrat, sa po četiri kože na svakoj strani sveta (ad quodlibet latus mundi quattuor), koje pridržavaju po četiri visoke motke. Ovaj raspored nas podseća na četiri zavese koje su obrazovale četvorougao unutarnji šator Svetovidovog svetilišta na Arkoni. Cf. Weber u *A.R.W.* XXIX (1931), 207.*

47. A. Hartmann, *Becherstatuen in Ostpreussen*, u *Arch. f. Anthropologie XXI* (1892-3), str. 253 sqq; cf. *Wienecke, op.cit.*, str. 296 sqq., A. Lissauer, *Die prahistorischen Denkmaler der Provinz Westpreussen* (Leipzig 1887), str. 50; v. Sydow, *Die Kunst der Naturvolker u. der Vorzeit* (Berlin 1923), str. 498 sq.

48. M. Weigel, *Bildwerke aus altslawischer Zeit*, u *Arch. f. Antrop. XXI* (1892-93), str. 41 sqq., pos. str. 53 i fig. 51; Chr. Albrecht, *Slawische Bildwerke u Meinzer Zeitschr. XXIII* (1928), pp. 46-52, fig. 6 Cf. opet sa Rugena, stela u Bergenu, *ibid*, fig 7.

49. Na sva četiri lica *idola conrasae barbae, crines attonsi figura-bantur*, ut *artificis industriam Rugianorum ritum in cultu capitum aemulata putares*, Sakso, *loc. cit.*

50. Godine 980, u takozvanom kanonu Vladimirovih bogova, vidi - Bruckner, *op. cit.*, str. 243; *Mansikka, op. cit.*, str. 38.

51. Ime Iset ukazuje na poreklo od Isidonjana (Issedones ili Issedoi), cf. Ptolomejovi lastai i savremeni Oseti (A. Baschmakoff, *Les Osetes*, u *L'etnographie, 1945, str. 23 sq*).

52. Isti običaj Herodot pripisuje Masagetima (Massagetai), koji, po njegovim rečima, nisu poštovali drugog boga do Sunce (I, 216, 3) i Kallataima iz Indije (III, 38). O patrofagiji kao posebnoj vrsti kanibalizma *Endokannibalismus*, vidi E. Volhard, *Kannibalismus* (Stuttgart, 1939), str. 422. *Sq.*

53. U sličnom maniru, prema Nicholas of Damaskos, *eth. synag.*, fgt. 44 Dindorf (u *Hist. graeci minores I*, str. 152), kod naroda Paneboi u Libiji, kada kralj umre, njegovo telo se zakopavalo, ali glava je bila

pozlaćena i postavljena u hramu (τὴν δὲ κεφαλὴν ἀποκόψαντες καὶ χρυσώσαντες ἀνατιθέασιν ἐ ἱερῷ). Izjave Pomponiusa Mele (II, 9) i Solinusa (15, 13) da su lobanje, nakon što su ih prekrivali zlatom (*auro uincta, auro incincta*), Isidonjani koristili kao pehari za piće, zasnivaju se, kako pretpostavljam, na zameni ovog običaja sličnim koji je vladao među Skitima i drugim narodima, a koji se ticao neprijateljskih lobanja i tradicije da se stranci ubijeni u bici žrtvuju i pojedu (Herodot IV, 65, 2; Liv. XXIII, 24, o galskim Boima (Boii); Solinus 15, 4; Strabo VII, 3, 6, str. 298).

54. O zlatu kao simbolu i predstavniku Sunca u bramanskim ritualima Veda, pogledaj H. Oldenberg *Religion des Veda*, str. 85.

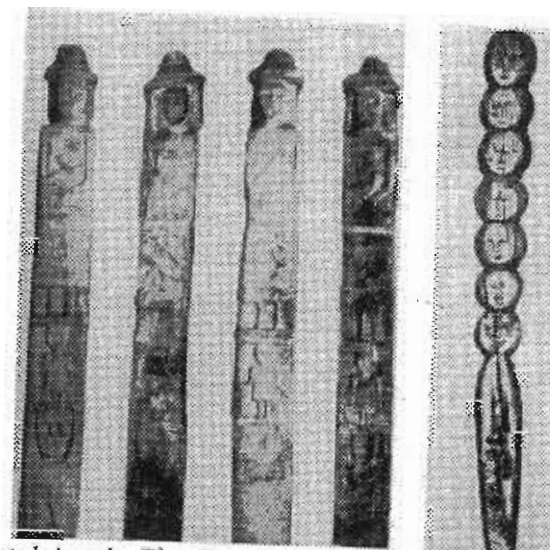
55. Schuchhardt, *Arkona* (drugo izdanje), 23; cf. Albrecht, u *Meinzer Zeitschrift*, XXIII (1928), str 52.

56. Kazarow, *Die Denkmaler des trakischen Reitergottes in Bulgarien*, No. 518, fig. 25.

57. Zacharov, u *Asia Septemtrionalis antiqua* IX (1934), str. 341.

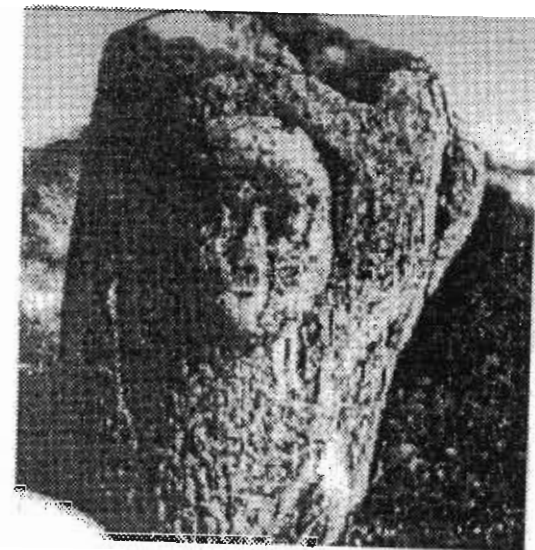
58. Zacharov, *ibid.* Kada Wienecke, *op. cit.*, str. 176, kaže: Polycéphale Babestein gibts es nicht, on je u pravu, makar samo u tom smislu što nijedna od njih više ne postoji.

59. Delo Evelea Gasparinija (Evele Gasparini), koje ima sugestivni naslov, *Il matriarcato slavo*, (Milan, Malfasi, 1952, sastoji se od njegovih predavanja održanih na Instituto Universario u Veneciji), ali je i podložno sumnji u pogledu svojih zaključaka, tumači mnogostrukost glava među baltičkim Slovenima kao pokazatelja njihove lunarne prirode, dok nebeska ili solarna priroda može po ovom autoru sasvim da se odbaci (*op. cit.*, pp. 164 foll.). Takode, njegova teza, koja je preuzeta od Frobeniusa (Frobenius), da brojevi tri i četiri imaju različitu simboličnu vrednost, jer se prvi odnosi na vreme a drugi na prostor, ne važi i u slučaju polikefalnih božanstava, kao što sam objasnio u slučaju Kirfel (vidi glava Svevideći bog).

Izrezbareni stub iz reke Zbruč, u Krakovu.

Figura - drvena rezbarija iz Odorska, Sibir. Religija naroda Jugra.

Triglav, Šentlentska Gora, rimski period.

Paul Grinder Hansen

ISTORIJA, ARHEOLOGIJA I VENDI

Šta izvori ne kažu o Svetovidom hramu na Arkoni i o Vendima u Danskoj. Svetovidov hram – arheologija i istorija u saglasnosti.

Da li je arheologija nezavisna nauka o prošlosti, koja se razlikuje od istorije? Ili je samo pomoćna grana istorije, čiji su se stručnjaci specijalizovali u radu sa određenom vrstom izvora i njihovom problematikom, što bi je svrstalo u isti rang sa diplomatikom, sfragistikom ili onomastikom? Na ovaj se način može ukratko označiti tema za diskusiju, koja se slično starom trkaćem konju izvlači iz štale. Formulisanje ovih pitanja potiče iz osvrta na rad *Dnevni život u danskom srednjem veku, Arheološka kulturna istorija*, objavljenom u *Istorijskom magazinu* 1999, koji je napisao profesor srednjovekovne istorije na Univerzitetu u Kopenhagenu na Amageru Nils Lund.¹ Odgovor je usledio u sledećem tomu, iz godine 2000, u kome je urednik knjige, profesorka arheologije srednjeg veka Else Rosdal odgovorila sa indignacijom prema običajnom pravu istorije i istoričara na primat u poslovima koji su u vezi sa realitetom prošlosti.² Vrlo prikladan je i članak Ane Katrine Gjerlif, koji se nalazi u istom izdanju *Istorijskog magazina* u kome je objavljeno istraživanje Nilsa Lunda, a koji se bavi danskom arheologijom i istorijom XIX veka, sa polaznom tačkom upravo u pomenutom rivalitetu dveju disciplina, koje se po njenom mišljenju temelje pre u različitim disciplinarnim tradicijama nego u realnosti.³ U krajnjoj liniji, to čemu istorija i arheologija teže jedno je isto; naime, one teže da se približe razumevanju prošlosti. Ne postoji principijelna razlika između izvora i rada sa njima. A za to je zaslužna sama istorija kao disciplina. Ona to formuliše ovako: Padamo često u iskušenje da koristimo analogiju pre-

uzetu iz arheološke teorije o tome da su dve bliske grane često sklone da pre naglase svoje osobenosti umesto da usaglase svoja delovanja.

Kada se obrađuje period rane istorije, gde je arheološka građa u društvu pisanih izvora, nije moguće usko se držati vlastite discipline. Mi svi, bez obzira na pozadinu, moramo da nudimo jedni drugima pomoćnu nauku, ili da radije vadimo iz vedra različitih tipova izvora, a da ne dozvolimo sebi da se ograničavamo okvirima naučne discipline.

Ukoliko želimo da napredujemo unutar takve jedne teme istraživanja kao što su odnosi između Venda i Danaca u ranom srednjem veku, neophodna je upravo sposobnost da se radi sa više informacija o izvorima. To je i taj dragoceni cilj ovog naučnog istraživanja.

Istovremena upotreba pisanih i arheoloških izvora - da ne pominjemo filološka istraživanja - zahteva veliku svest o tome šta različiti izvori mogu, a šta ne mogu. Ne sme se dozvoliti opredeljenost za samo jednu vrstu izvora - u svakom slučaju, ne u velikoj meri eksploatacije, mada i tu uistinu vrebaju zamke.

Da bismo predočili neke od problema i opasnosti koji mogu da opstanu u igri između arheologije i pisanih izvora, ja ću za početak osvetliti neke aspekte istraživanja slovenskog utvrđenja Arkone na ostrvu Rujan. Nakon toga ću se vratiti na pitanje o ulozi Venda u Danskoj i o izvorima koji su nam na raspolaganju.

Slovensko utvrđenje Arkona leži na severu poluostrva Vitov koje je povezano sa Rujnom malim zemljouzom. Ukoliko se dolazi uzbrdo iz seoceta Putgarten, čovek gleda sa velikog rastojanja na ravna polja travnatih kupolastih polukružnih utvrđenja. Bedem čini zapadni odsek platoa na kome je bio zamak i koji se zajedno sa trima ostalim stranama sveta završava iznenada zadnjim delom koji se naziva Rt Arkona, a koji je zapravo krečnjački klif. U svom sadašnjem obliku plato ima dimenzije od 90 metara u pravcu istok-zapad i 160 metara u pravcu sever-jug, ali se klifovi i dalje urušavaju zbog erozije izazvane mrazem i podiranjem mora, ta-

ko da je oblast zamka daleko od svoje prvobitne veličine. Ovo živopisno utvrđenje je, naravno, tokom vekova privlačilo pažnju. Pesma peva o Jaromarovom zamku i o Arkoni, koja je nekada bila trgovački grad u usponu i čiji su brodovi oplovili ceo sever. U međuvremenu, more je progutalo grad, ali i dalje se tu i tamo mogu videti kućice kako plutaju kao slike iz magle nad morskim ogledalom.⁴ Već tokom XVI veka zainteresovani su posećivali utvrđenje⁵, a u toku punog procvata romantizma ono je postalo prirodno pribežište ljudima. Putnik sa senzibilitetom, Johan Fridrih Zolner, opisao je svoju posetu tvrđavi 1795, prilikom koje su se posetioci rasporedili po travnatim ivicama utvrđenja i uživali u osveženju koje su poneli, dok se razgovor kretao od onog o novim društvima ljubitelja čaja do diskusija o slavnoj prošlosti utvrđenja i tamošnjeg hrama posvećenom paganskom bogu Svetovidu (Svantevitu).⁶

Bezbrizni razgovori ovog društva ističu veoma dobro da reputacija Arkone nije samo proistekla iz veličanstvenog izgleda zamka, već da isto toliko duguje bogatim informacijama o tvrđavi, koje su istoričari mogli da nađu u srednjovekovnim pisanim izvorima: Helmoldovoj *Slovenskoj hronici* (napisanoj oko 1165-72) i Saksovoj *Hronici Danske* (napisanoj oko 1200). Kroz njihovo kazivanje nama se činilo da dobijamo jasnu sliku izgleda i funkcije zamka, kao i nekih od glavnih tačaka iz njegove istorije: kratkotrajnog danskog osvajanja 1136, novog danskog napada 1159. i 1166, kao i konačne pobede i hristijanizacije 1169, kada su hram i njegova statua Svetovida sa četiri glave nestali u plamenu. Od tada je veliki broj istoričara bio privučen dramatičnom istorijom vendskih ratova i detaljnim informacijama koje posebno Sakso daje o zamku, hramu i kultu. Ti pisani izvori su formirali neprikosnoveni temelj za mnoge istorijske i religijsko-istorijske prikaze. Kada je nakon sredine XIX veka počela da se razvija mlada arheološka nauka, bilo je prirodno da i Arkona postane mesto istraživanja.⁷ Posebno je jedno istraživanje u prvoj polovini XX veka dalo arheološke rezultate, za koje se činilo da nude zapanjujuću potvrdu izjava pisanih izvora.

Iskopavanje je sproveo u toku avgusta i septembra 1921. Karl Šukhart (Carl Schuchhardt) kome su asistirali njegov sin i istraživač R. Koldever.⁸ Korišćeni metodi nisu bili osobito delikatni, nije bilo čišćenja zemljišta niti je preduzeto iskopavanje površine, niti su izvršena katastarska merenja; načinjen je samo jedan opšti pregled projekta sa spiskom iskopanih polja, postojao je samo labavi plan rekonstrukcije sa nekoliko fotografija. Istraživanje je bilo skoncentrisano na nalaženje Svetovidovog hrama, koji Sakso opisuje tako živo da su svi nalazi bili tumačeni na osnovu bazne liste podataka izvedene iz njegovih spisa. Tamnom bojom nacrtani crtež jame, koji je bio vidljiv u stenovitom delu mlina, predstavljao je, naravno, jednu od jama sa blagom hrama. Nekoliko istraženih jama postavljenih radijalno sa bedemom otkrilo je oblast u kojoj nije bilo nalaza u istočnom delu zamka, dok je zapadni deo, koji je bio najbliži spoljnom bedemu, pokazao znakove staništa u obliku četiri kuće. Nenastanjeni predeo bio je, očigledno, predgrađe hrama, a sam hram mora biti da je ležao na najistočnijoj tački, gde je jedan lokalni stanovnik prijavio da takođe misli kako je video kamenove u zemlji. Tokom iskopavanja na tom mestu nađen je komad kamena dugačak dvadeset metara, i zbog toga je to za Šukarta bilo: ...so gut wie sicher, dass wir in ihm das Fundament der Tempelfront gefunden hatten.⁹ Dva metra široka, 35-40 cm debela osnova od granitne stene bila je zakrivljena na severu i jugu u pravcu istoka, ali se nastavljala samo kratkim delom u tom pravcu. Ovde očigledno nije bilo potrebe za spekulacijama sada kada je hram pronađen na očekivanom mestu: iskopavanja su se nastavila sa Saksom kao polazišnom tačkom. On je napisao da je hram imao spoljašnji deo sa čvrstim zidovima i unutrašnju prostoriju sa četiri stuba, između kojih je stajala statua Svetovida. Uskoro su lokalizovane tri rektagonalne kamene osnove za koje se verovalo da su fundamenti stubova, a nedostajala je četvrta, koju je more odnelo. Međusobno uzajamno rastojanje između njih bilo je 6,5 metara ka južnom i severnom kame- nom delu. Hram je, dakle, bio kvadratnog oblika širine 19,5 metara, mereno od središta temelja. Malo ispred na istoku, u unutraš-

njoj prostoriji, nalazila se kamena ploča koja mora da je bila fundament za statuu Svetovida.¹⁰ Iskopavanje, za koje se nastojalo da sledi zapise Saksa Gramatika, odmah je doživelo odobravanje.¹¹ Rekonstrukcija hrama u Arkoni postala je osnova kasnije rekonstrukcije hramova u Garcu i Feldbergu i pretpostavljenog paganskog hrama u Upsali.¹²

Šukhart nije uspeo da temeljnije istraži bedem zbog nedostatka novca, ali je to učinjeno tokom dvaju kratkotrajnih istraživanja u leto i proleće 1930. godine pod vođstvom V. Pechena (W. Petzschen), dok je druga etapa istraživanja nastavljena sa G. Martinijem.¹³ Jedan od ciljeva iskopavanja bila je potraga za vertikalnom osovinom u severnom profilu bedema. Prilikom istraživanja otkriven je poprečni usek na samoj ivici severne litice, prokopano je dva metra gline i rezultati su dokumentovani planom i crtežima profila, kao i fotografijama. Na ovom mestu nađeni su dobro očuvani tragovi konstrukcije bedema od zemlje i drveta zajedno sa instalacijom ulaza (kapije) u tri faze građenja. Pechen je, kao i Šukhart, pokušao da svoje nalaze dovede u istorijsku vezu sa postojećim zapisima tako što je istražio slojeve požara u bedemu. Najviši sloj požara poticao je očigledno iz vremena osvajanja Arkone 1169. godine, dok su tragovi vatre u konstrukciji ulazne kapije možda poticali iz vremena napada Erika Emunesa iz 1136. Donji sloj paljevine mogao bi da potiče iz godine 1100. za koju znamo da obeležava borbe kod Voline, ali za koju je takođe moguće da obeležava i napad na Arkonu.¹⁴ Pechen je zaključio da su rezultati njegovih i Šukhartovih istraživanja bili primer plodnog uzajamnog dejstva arheoloških i pisanih izvora: So erganzen sich literarische Uberlieferung und Bodenforchung in Diesem Falle in der Gluckichsten Weise.¹⁵

Šukhartovo iskopavanje hrama je posebno istaklo istraživačko-istorijski interes. To je trajalo dosta dugo - sve dok se nije pojavila kritika Šukhartove metode. Karl Knutson je 1939. posumnjao da je Šukhart zaista potvrdio Saksov zapis. Istraživanje je bilo previše grubo - teren nije bio potpuno pokriven. Schuchhardt beschreibt einrach nach Saxo, d. h. nach den Anga-

trollieren soue-einnicht zu Leuememder circulus in demonstrandum Ringslutning.¹⁶

Knutson je mislio da je postrojenje isto tako moglo da bude postavljeno rektagonalno, npr. da je sa više stubova trebalo da bude postavljeno prema istoku. Složio se sa tim da je bilo tragova požara ispod kamene grede dugačke 20 metara i držao je da su to tragovi požara odn. paljenja hrama koje su Danci izvršili 1169, dok je kamena greda bila fundament za crkvu koju su Danci osnovali na istom mestu nakon osvajanja. Takozvani fundament za kip Svetovida mogao je da pripada i oltaru.¹⁷

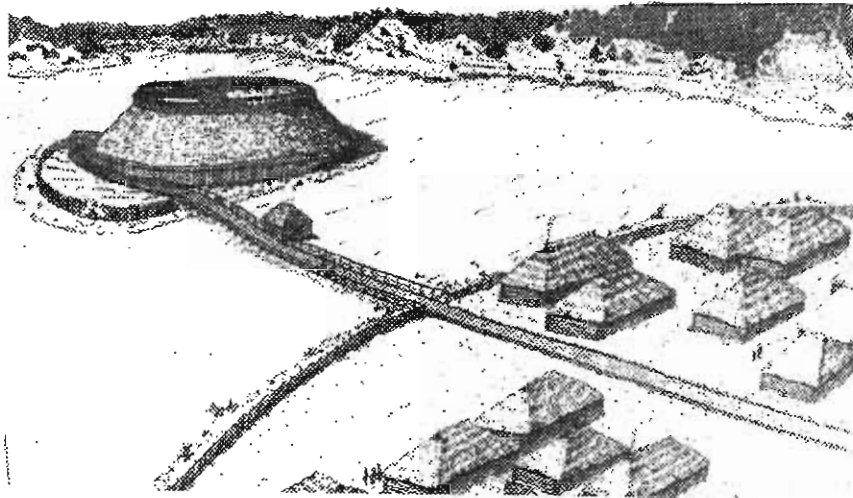
U svom odgovoru na kritiku Šukhart je zadržao sva svoja tumačenja i izbegao da odgovori na Knutsonove glavne prigovore. On je izrazito naglasio da kamena greda može da potiče i iz vojnih manevara, a ne da je samo osnovni fundament, i da nije bilo tragova požara ne samo ispod, već i između stena. Die Bemühungen des Herrn Knutssons werden Daner wohe die bisherige Einseitige Auffassung der Arkonafrage nicht uhtossen...¹⁸ U prvi mah Šukhart je imao pravo. Knutsonova kritika metoda iskopavanja bila je zaboravljena i nije bila pominjana sve dok danski arhitekta i arheolog Digve (Dyggve) nije izašao sa vrlo sličnom tezom da je kamena greda bila fundament za kamenu crkvu.¹⁹ Digve nije postavio pitanje oko Šukhartovih istraživanja, ali je smatrao da su kamene grede služile kao osnova za centralnu crkvu sa četiri kamena postolja i oboreni hor na istoku.

Digveov autoritet je njegovom tumačenju dao veći značaj nego Knutsonovom i ova ineterpretacija je bila osnova za izložbu Kunstdenkmale des Kreises Rugen 1963. godine.²⁰ U doktorskoj disertaciji Olafa Olsena iz 1966. godine pojavila se sveobuhvatna kritika Šukhartove metode.²¹ Iskopavanje karakterišu nedostatna dokumentacija, nedovoljna pokrivenost površine, kao i zavisnost od Saksovih informacija. Pitanje je da li celi geometrijski plan hrama nije samo propratna shema nedovoljno utvrđenog obima nalazišta. Olsen nije prihvatio Knutsonovu i Digveovu crkvu, s obzirom na to da nije bila reč o fundamentima, već o prepravljenoj terenu. Hram je zaista ležao na tom mestu, smatrao je Ol-

sen, ali nije bilo moguće to rekonstruisati na osnovu pronadenog materijala. Dok su se vodile diskusije o ruševinama hrama, more je progutalo komad klifa, i u leto 1969. istočnonemački arheolog J. Hermans je preduzeo inicijativu da se istraži oblast brda, što je nastavljeno 1970-71. godine. Cilj je bio da se ispita: 1. okolina istočnog vrha glavnog brega kod pretpostavljenog hrama, 2. staništa na brežuljku i 3. unutrašnji jarak oko tvrđave, u kome je voda ucrtala tragove u profile klifa u istočnom delu brda.²²

Iskopane su i istražene jame radijalno od istočnog vrha bedema, i to je popunjeno istraženim jamama i spoljnim slojevima na izabranim mestima, posebno na istočnom vrhu. Bedem nije bio iskopan, već su se istraživači držali Pechenovog i Martinijevog istraživanja iz 1930. Iskopavanje se dakako obavljalo uz pomoć modernih arheoloških metoda i dobro je dokumentovano. U doslovnom smislu se dokazalo da je uklonjen temelj ispod Svetovidovog hrama. Za Šukhartovu kamenu gredu na krajnjem istočnom vrhu dokazalo se da pripada starijem, unutrašnjem odbrambenom sloju iz IX veka, koji se sastojao iz jame i bedema. Kamene grede su poticale iz rekonstrukcije bedema, dok je jedan deo jame uistinu bio identičan sa Šukhartovim jamama blaga. More je toliko uništilo klif, da je celi taj deo platoa na kome je bio zamak i koji je ležao zaštićen iza ovog unutrašnjeg bedema i jame, odavno postao plen talasa. Svi ostaci Svetovidovog hrama morali su da nestanu vekovima pre nego što su počeli da tragaju za njima. Tako je preostao Sakso Gramatik kao jedini izvor za unutrašnjost i funkciju Svetovidovog hrama. Njegov opis delovao je dovoljno detaljno da dozvoli rekonstrukciju plana, koji upadljivo liči na Šukhartovo iskopavanje - četvorougaoi okružni hram sa četiri središnja stuba.²³ Ne treba verovati da je Saksov opis precizan u detaljima. Slično valjanim srednjovekovim piscima, on je isticao one odlike koje su prema njegovom shvatanju davali zgradi osobenost, ali je najverovatnije izostavio druge odlike koje bi za jednog modernog arhitektu bile isto tako bitne. Tako su, u svakom slučaju, postupali srednjovekovni arhitekti kada su kopirali npr. Crkvu svetog groba u Jerusalimu; držali su se izvesnih detalja, ali

su ignorisali ostale.²⁴ Hram se ne može rekonstruisati iz Saksovog kazivanja, ali ipak izgleda da su detalji koje on posebno ističe bili tu u jednoj ili u drugoj formi. Pretpostavka za ovo poslednje je da, naravno, nije bilo nikakvih bajoslovnih opisa sa Saksove strane. Arheologija i ostale naučne discipline bliske istoriji dolaze u ovom trenutku da ukažu prstom da Sakso u ovoj tački deluje prilično uverljivo i dobro orijentisano. Iskopavanje ostalih slovenskih kulturnih mesta je dokazalo da su hramovi bili odvojeni od ostatka naselja niskim jarkom, npr. u Volinu i Ralsviku (Ralswick).²⁵ Najzuidbudljivije nalazište je hram u Gross Radenu, koji je bio napravljen od dasaka i ograđen ogradom od taraba pobijenim u zemlju, sa unutrašnjim i spoljašnjim ulazom, ukupne veličine 13 x 7,6 m.²⁶ Spoljne tarabe hale bile su odozgo ukrašene izrezbarenim i stilizovanim ljudskim glavama, a imale su i dve visoke ukrašene grede u svakom zabatu, istaknute u pozadini potkrovlja, sa glavne strane, kao i obične gole grede od neotesanog drveta u ostalom delu potkrovlja. Iznad glavnog ulaza u jugozapadnom delu kuće (zabatu) visila je lobanja pragovečeta. Jedna zadnja vrata u drugom čeonom delu kuće vodila su do zaobilaznog ulaza.

Rekonstrukcija slovenske naseobine u Gross - Radenu

Na koji način su zaobilazni ulaz i zdanje bili povezani nije poznato. Arheolog je rekonstruisao spoljni zid kao nisku ogradu, ali isto tako može biti reč o utvrđenom zidu, koji je bio povezan s unutrašnjim i pokriven lakim krovom. Glave unutarnjeg zida su bile toliko visoke da su nesmetano mogle da gledaju na nisku zemlju.²⁷

Takođe, što se tiče kulturnih statua, arheološki materijal daje mogućnost da se praktično oceni Saksovo prikazivanje statue Svantevita/Svetovida. Najpoznatiji slovenski kip boga je stećak iz Zbruča, kameni pilar visok 2,7 m sa četiri božanska lika - po jednim na svakoj strani, koji se susreću ispod zajedničkog šešira. Na jednoj strani bog drži rog pragovečeta u ruci, a na ostalim stranama ima mač u ruci i konja. Ove crte upadljivo podsećaju na Saksov opis, tako da ne treba da čudi što se statua i u naše vreme naziva Svantevit/Svetovid.

Iz oblasti u okolini Rugena nadene su kultne statue od drveta - baš kao Svetovidova sa Arkone, takođe u velikom formatu, na primer dvoglava oko 180 cm visoka statua boga iz Fišernsela u Tolense²⁸ i u manjem formatu poput džepnih bogova, između ostalih kod hrama u Volinu i u Svendborgu.²⁹

Arheološki nalazi čine mogućim da prepoznamo neke od osobina koje Sakso opisuje: izrezbarene dekoracije, spoljni i unutrašnji deo zdanja, četiri stupa, rog pragovečeta na zidu i četvoroglava statua boga sa rogom za ispijanje u jednoj ruci! Takođe, sličnost u Saksovom opisu kulta na Arkoni može se naći u slovenskoj folklornoj tradiciji. Sakso priča o velikoj gozbi na Arkoni sa životinjskim žrtvama i zajedničkom obedu, gde bi sveštenik predvideo o obilnosti u sledećoj godini i na osnovu količine vina u Svetovidovom rogu. Osim toga, žrtvovao bi i veliki kolač od meda, iza kojeg bi se sakrio i pitao narod da li ga vidi. Kada bi oni odgovorili potvrdno, sveštenik bi izrazio želju da ga naredne godine ne vide, što nije značilo njegovu smrt, niti za njega ni za narod, već bi značilo veću gozbu u budućnosti.³⁰ Ova tradicija je dobro poznata u istočnom i južno-slovenskom folkloru; u Bugarskoj, pop bi se sakrio iza obrednog hleba i pitao prisutne: Da li me vidite, a ka-

da bi prisutni odgovorili potvrdno, on bi objavio: Da bog da me sledeće godine ne videli.³¹ Zahvaljujući srodnim disciplinama, istoričar može da zaključi da je Sakso očigledno bio dobro upoznat sa hramom u Arkoni i o tome šta se tamo događa. U ovoj tački imamo razloga da pridamo Saksu visoku vrednost kao izvoru tj. kao pripovedaču.

Arkona na ovaj način može da služi dobro kao Musterbeispiel, za saradnju između arheoloških pisanih izvora, mada neosporno na drugačiji način nego što je Pechen mislio 1930. Najstarija iskopavanja daju očigledne primere koji se dešavaju u kombinaciji pisanih i arheoloških izvora, gde se pisani izvori koriste kao lista fakata za arheološko nalazište, ili - kada se pogleda iz drugog ugla: kada se arheologija nekritički koristi da bi potvrdila ono što mi već mislimo da znamo unapred iz pisanog materijala. I to nije problematika koja je izgubila svoju aktuelnost. Kao što se vidi iz poređenja između Saksovog opisa hrama i rezultata arheoloških istraživanja na drugim mestima u slovenskim područjima, nalazimo, međutim, takođe mnogo međusobnog osvetljenja i objašnjenja do kojih dolazimo u kritičkoj usaglašenosti (skladu) između različitih grupa izvora.

...

Vendsko prisustvo u Danskoj godinama je bilo fokusirano na vendske napade Danaca, opisanih u Saksovoj Istoriji Danske, nastaloj početkom XIII veka. Prema Saksu, Vendi su stolicima bili pretnja za Dansku. Najgori period je bio onaj koji je prethodio vladavini kralja Valdemara Velikog. Kao posledica vendskih upada, sva sela u Istočnom Julandu bila su napuštena a polja neobrađena, Fin je imao samo nekoliko stanovnika, istočni i južni delovi Šjelanda su bili zapusteli, a sva ostrva su takođe bila ispražnjena, ne računajući Loland, čiji su stanovnici kupili mir i Fuster, koji je držao neprijatelje podalje od sebe, bilo putem dogovora bilo putem oružane sile.³²

Prva sveukupna analiza dansko-vendskih veza pojavljuje se u knjizi Johanesa Stenstrupa iz 1900. godine: *Vendi i Danci pre vladavine Valdemara Velikog*. Stenstrup je imao temeljno znanje

o pisanim izvorima, a takođe je naveo imena mesta, mada je negirao verodostojnost iskaza o vendskim naseobinama i njihovoj veličini i smatrao da su vendski napadi bili pljačkaški pohodi bez plana o osvajanju zemlje. On zaključuje u Saksovom duhu: Vendi su pljačkali Dansku poput neke hronične pošasti jer je zemlja bila oslabljena unutrašnjim razdorima i podelama, sve dok je Absalon i Valdemar nisu ujedinili.³³ Nakon Stenstrupovog vremena posustalo je poverenje u punu pouzdanost Saksa Gramatika kao izvora. Prvu promenu u toj oblasti započeo je Kurt Vajbul 1915. godine, kada je pokazao da je Sakso slobodno intepretirao svoje izvore, tako da mogu bolje da služe njegovim osnovnim tezama³⁴. Takođe, u dužem vremenskom periodu bilo je postavljeno pitanje verodostojnosti njegovih informacija o obimu vendskih napada; između ostalih to čine Erik Arup i N. G. Hajne.³⁵ Ipak, sve to nije promenilo shvatanje da se vendsko pustošenje Danske, koje Sakso opisuje, tradicionalno ne koristi kao objašnjenje mnogih fenomena u tadašnjoj Danskoj: izgradnja tvrđava, zagrađivanje mora, seča šuma uz obalu, kasnije i izgradnja crkava na Loland-Fostenu, podizanje crkava kao odbrambenih mesta itd. I Saksov pogled na svet je nesvesno obojio interpretaciju ostalih pisanih i arheoloških izvora.

Prošlo je više od osamdeset godina posle Stenstrupove knjige pre nego što su relacije između Venda i Danaca opet postale predmet jedne nezavisne analize, u formi specijalne studije Mikaela Andersena o arheologiji koja se bavi srednjim vekom na Univerzitetu u Orhusu (Arhus Univerzitet) 1982.³⁶ M. Andersen je posebno istakao bogati arheološki materijal koji se pojavio tokom XX veka, ali je takođe uključio i pisane izvore, kao i materijale o imenima mesta. Sledeće godine izašao je i moj prilog u obliku istorijske studije na Univerzitetu u Kopenhagenu, sa analizom izvora o Vendima tj. izvorima o njima do godine 1200, sa pokušajem da se izbalansiraju i uporede pisani, filološki i arheološki izvori.³⁷ U kratkom rezimeu koji sledi pokušaću da predstavim sliku koju sam nastojao tom prilikom da ostvarim. Centralna tačka bila je analiza Saksove *Istorije Venda* koja je pokazala kako Sakso prika-

zuje ovaj narod: kao simboličnu kariku u ukupnoj kompoziciji dela. Sakso opisuje Vende kao prirodnu silu koja je vrebala uz granice Danske, spremna da napadne kad god je vlast u državi bila slaba. Napadi Venda čine bitan element u Saksovoj karakterizaciji slabih danskih kraljeva, onih koji se njemu nisu dopadali. Najzad, obim venskog pustošenja je u Saksovom opisu prenaplašen da bi se istakla uloga kralja Valdemara i biskupa Absalona u podizanju kraljevstva, kao i da bi se dao legitimitet danskim pohodima na Vende. Odnosi iz XII veka projektovani su na raniju istoriju, dok su istovremeno napadi koji su se stvarno dešavali u XII veku opisani slikovito i preterano. Saksov rad, dakle, ne daje verodostojno svedočanstvo o obimu i trajanju venskih napada.³⁸

Sa ovog stanovišta - da pominjanje Venda u savremenim izvorima reflektuje karakter dansko-venskih odnosa u trenutku nastanka pojedinog izvora - može se učiniti hronološka analiza na osnovu pisanih materijala kao ostatka iz prošlosti sa naglaskom na viđenje Venda kako se to dokumentuje izvorima.³⁹ Pokazuje se, kratko rečeno, da se u savremenim izvorima pre 1100. godine ne čuje ništa o venskim piratima koji napadaju Dansku, već samo o borbi oko zajedničke granice - i o piratstvu, koje su s podjednakim entuzijazmom preduzimale sve grupe i narodi oko Baltičkog mora. Štaviše, Vendi se pokazuju kao saveznici danskih kraljeva, a postoje i bračne veze između danskog i venskog plemstva. Tokom XII veka ova se slika menja, ali još uvek u prvim decenijama tog veka nedostaje dokaz o venskim napadima na Dansku. Erik Ejegod je pokrenuo ratnu kampanju na Vende oko 1100. godine, ali u jednoj poemi iz tog vremena ovo se tumači ne kao odmazda za venske upade i pljačkanja, već kao održavanje tradicionalne danske dominacije nad Vendima.⁴⁰ Odenze-literatura o Knudu Svetom i njegovom mučenštvu od godine 1100. ne imenuje Vende. Strani pagani kod Elnota (Alnot) su Norvežani, a neprijatelji kojih su se Danci plašili pod Olafom Hungerom (Gladnim) nemaju određenu nacionalnost. U drugoj i trećoj četvrtini XII veka imamo, nasuprot tome, mnogobrojne primere venskih napada, spomenute u analima i pismima. Nema sumnje da su ven-

dski napadi sredinom veka - što takođe potiče iz kazivanja savremenog nemačkog istoričara Helmolda iz Bozaua⁴¹ - bili problem za Dansku.

Glavni dokument za razumevanje takvog pogleda na Vende, koji od tada postaje opšteprihvaćen, jeste pismo pape Aleksandra III biskupu Absalonu, u kome stoji da se ostrvo Rujan nakon danskog osvajanja stavlja pod vlast biskupije iz Roskilda.⁴² Papa, naime, pravi reference u svojoj poslanici o sadržaju pisama koje su kralj Valdemar i ostali slali papi, i tako dobijamo indirektno kroz papin odgovor predstavljanje „službenog“ danskog pogleda na osvajanje ostrva Rujan. Kralj Valdemar obaveštava papu da je Rujan učinio okolne oblasti obaveznim da plaćaju poreze i neprestano nanosio danskom kraljevstvu i svima u okruženju velike gubitke i učestale nevolje. Valdemar kaže da je naoružan Hristovim oružjem, naoružan štitom vere ... obuzdao divljačnost ljudi na tom ostrvu i tako moćno, snažno i hrabro preveo njihovu divlju veru nazad pod Hristovu veru i zakon, da je uspeo da postavi hrišćansku vlast. Ovde čujemo prvi put u jednom izvoru istovremenom sa danskim - indirektno - iskaze o ponovljenim, velikim napadima na Dansku. Sugestivno je da oni nastaju u trenutku kada je Danska vodila agresivnu politiku prema venskim oblastima. Jasno se vidi dansko opravdavanje ratnih pohoda na Vende i ono ima dva elementa: 1) Vendi su neprekidno harali Danskom i pljačkali je tako da je osvajanje Rujna bila prosta samoodbrana i pravedan čin; i 2) stanovnici Rujna su pagani, a danski ratni pohod se opisuje kao krstaški pohod. U danskim izvorima s kraja XII veka dominira takvo držanje, npr. u *Zapisima o svecu* koji su nastali 1170. Prilikom pokopavanja moštiju Knuda Lavbarda u crkvi Svetoga Bendta, Valdemarovo kraljevsko delo se opisuje kratko i zvučno: Waldemar, victoriosus, paganos ad fidem, fidelos ad pacem, pacificos ad securitatem provocavit (Valdemar, pobedonosni, priveo pagane veri, verujuće miru i sigurnosti).⁴³

Isti redovi reprezentativni su - što ne iznenađuje, za olovnu ploču na grabu kralja Valdemara u Ringstedu.⁴⁴ Ovaj ugao gledanja dolazi do izražaja u autoritativnoj prezentaciji u Saksovom de-

lu. To je vešto sročena danska propaganda! Značajno je da se pljačkanje Roskildea, koje je izvršio Harald Kesjas 1134. godine, a koje je u starijoj tradiciji anala iz Lunda prosto nazvano Roskildis denastata, u kasnijim analima preimenovano u Roskildis denastata est a Sclauis, Roskilde vastatur a Sclauiso.⁴⁵ Neidentifikovano pljačkanje automatski se pripisuje Vendima. To je karakteristično za skoro sve sačuvane izvore - da se oni pretežno bave političkim, vojnim i religioznim odnosima. Oni ne kažu ni reči o vendskoj грнčariji i lončarima iz istočne Danske, o slovenskim graditeljima drvenih brodova kod rečice Fribrodre, ili o vendskim trgovcima u Roskildu. Ovu vrstu informacija možemo pronaći u jednoj drugoj velikoj grupi izvora: arheološkim materijalima.

Arheologija ima mogućnosti da osvetli širenje elemenata kulture u različitim kulturnim oblastima. Dve različite vrste ovakvih *difuzija* reflektuju se u materijalu. Postojanje kompleksnih nalazišta vezanih za oba pola, u predelu koji, osim toga, obeležava druga kultura, svedoci o tako sveobuhvatnom pomeranju stanovništva, da se kulturna osobenost može zadržati neko vreme u novoj oblasti. Usled postepenog srastanja domaće i imigracione kulture može se očekivati kombinacija elemenata obeju kultura (npr. postojanje domaćih i stranih tipova kuća u istom naseljenom mestu ili mešanih formi). Šire postojanje pojedinih stranih kulturnih elemenata mora se tumačiti kao rezultat trgovine, bračnih veza ili drugih personalnih kontakata, rata, ili, eventualno, manjih migracija.⁴⁶ Oblast u kojoj se najmarkantnije vidi slovenski uticaj jeste keramika.⁴⁷ U celoj oblasti istočne Danske keramika slovenske izrade iz regiona oko Baltičkog mora bila je, može se reći, jedino postojeća tokom XI i XII veka. Ova keramika je morala pretežno da bude proizvedena lokalno i delimično po ugledu na lokalne tradicije, budući da pokazuje sličnost između keramike u vendskim oblastima, mada ima svoj, možda malo starovremenski žig. Takođe, postoje primeri oblika posuda koje prilično liči na savremenu vendsku kermiku, što dokazuje da su možda bili direktno doneti u Dansku ili kao trgovački predmeti ili kao privatni pribor nekog Venda ili Danca. Mineraloška istraživanja su takođe pokazala da

je od vendske gline proizvedena keramika nefalsifikovanog venskog tipa, koja je bila pronađena južno od Baltičkog mora. Ovde su proizvođači posuda očigledno bili lokalni Vendi. Slovenska keramika i keramika sa Baltika je vrlo perspektivna, ali komplikovana oblast naučnog rada, a to ću prepustiti Matsu Roslundu da pobliže objasni u svome izlaganju.

Na isti način su relevantni drugi arheološki predmeti o kojima se govori na simpozijumu. Ja ću se ograničiti ukratko na to da imenujem da je niska slovenskog nakita pronađena kao komponenta danskog posuda od plemenitog metala od 900. do 1150. godine. Ovo čini samo skromni deo sakupljenog materijala, ali pojava slovenskog ženskog srebrnog nakita je relativno najčešća u decenijama nakon 990. godine. Jedina grupa ličnog pribora, koja bi mogla da ukaže na prisustvo Venda, jesu slovenski noževi i kotlići napravljeni od tankog sloja bakra. Oni su pronađeni u relativno velikom broju u Danskoj.⁴⁸

Kod ostrva Fribrodre u regionu Falster pronađeni su delovi brodova koji su napravljeni u slovenskoj tradiciji brodogradnje, gde su daske na palubi spojene drvenim klinovima umesto pločicama od gvozdā, što je bilo uobičajeno kod nordijskog tipa brodova. U ovoj oblasti su pronađeni pojedinačni delovi venskog tipa, između ostalih pomenuti kotlovi.

Mora se ukratko konstatovati da u današnjoj Danskoj nedostaju sigurni primerci prikupljeni sa kompleksa nalazišta kao svedočanstva o primarnoj difuziji u vidu velikog doseljavanja Venda. Ali, možda postoji jedan izuzetak u vidu upravo objavljenog arheološkog lokaliteta u Skane-Molleholmen.⁴⁹ Tu se nalaze tragovi jednog prilično kratkog naseljavanja u godinama između 1025-1100, smeštene na jednom ostrvu u zabačenoj oblasti. Same kuće nisu sačuvane, ali postoji bogato nalazište materijala, uglavnom u formi keramike, koja se razlikuje od uobičajenog danskog tipa, budući da ima čisto slovenske osobine. Slovenska kopča na kaišu bez presedana na severu je takođe pronađena na tom mestu i ukazuje možda na korišćenje severo-zapadnog slovenskog odelā. Rudiger Kelm, koji je radio na iskopavanju, smatra da mi sto-

jimo pred eine slawische Inselsiedlung des XI Jahrhunderts in Schonen.

Ako ovo tumačenje jeste tačno, imamo prvi arheološki dokaz za fenomen koji je, inače, bio poznat iz filoloških studija, a ime, za postojanje jednog slovenskog naselja u jugoistočnoj Danskoj. Naseobina se odlikuje delom kroz sačuvana imena mesta slovenskog porekla, sa tipičnim završetkom -itse (-ice), a delimično sa imenima koja nose prefiks vinde- (vendski) i koja su morala da budu data imenima lokaliteta vendskih suseda koji su govorili danski. Po zastupljenosti slovenskih imena npr. na Jolandu, Falsteru i Monu, ne postoji saglasnost. Restriktivna interpretacija koja kao slovenska prihvata samo ona imena za koja nije moguće naći odgovarajuću dansku etimologiju, ostavlja kao autentična samo desetak slovenskih imena. Ali, ukoliko smo spremni, poput Frederika V. Hausteda i drugih da uključimo i imena gde je moguća slovenska etimologija, krug imena se malo proširuje.⁵⁰

Ima više problema u vezi sa slovenskim imenima mesta, posebno u vezi sa njihovim datiranjem, gde je samo jedno ime, izgleda, Korselitse, nastalo pre 900 godine.⁵¹ Danska vinde-imena pripadaju uglavnom periodu između 900-1100. godine, npr. Vindeby, to jest naseobina pre napada o kojima svedoče pisani izvori. Drugo pitanje je kakvu stvarnost imena mesta sugerišu. Da li je moguće da slovenski velikaš imenuje svojim imenom dansku naseobinu nad kojom vlada i da to ime od tog trenutka živi dalje? Ili preživljavanje slovenskih imena znači da u oblasti živi pozamašan broj Venda?

Rado bismo imali, kao što je Pechen uradio u vezi sa Arkonom, da tri grupe izvora - pisani, arheološki i filološki - podržavaju jedni druge na najsrećniji način. Ali, čini se da oni odslikavaju tri različite realnosti: rat i borbu, trgovinu i široku difuziju kao i, zapravo, imigraciju.

Na bazi ovih triju nehomogenih veličina ja sam pokušao 1983. da ocrtam pretpostavljeni tok razvoja venskog nastupa sa granicom oko 1100. godine. Do ovog trenutka, veze između Da-

naca i vendskih predela bile su obeležene dobrim susedstvom, koje se ispoljavalo u to vreme putem plodne razmene, trgovine - i borbe. Vendi su nastupili u Danskoj primarno kao trgovci, zanatlije i seljaci, i izvršili su kulturni uticaj u Danskoj, čiji je obim teško odrediti. Generalno je vendski prilog u danskom arheološkom nalazištu skroman. Istočno-danska keramika je primila odlučujući uticaj, koji mora biti izraz tesnih kontakata, u svakom slučaju u vreme pre 1100. godine. Imena mesta svedoče o slovenskom prisustvu u južnoj Danskoj.

Nakon godine 1100. promenio se karakter odnosa Venda prema Dancima i njihova uloga je postala pretežno piratska. Obim vendskih napada na Dansku u to vreme nesumnjivo je jako preveličan u pisanim izvorima. Ovakvo generalno zapažanje u razvoju čini se da je dobilo delimično priznanje. U svakom slučaju, nalazimo ga u članku Tine Damgard Sorensen 1991.⁵² I napokon - u veoma uverljivom ponavljanju - ono čini okosnicu u članku na nemačkom jeziku o Vendima i Dancima Ingolfa Eriksona 1998.⁵³ Glavne crte u razvoju - ja prihvatom kao uverljive. Ali, možda postoji razlog da se slika predstavi u nijansama. Svakodnevni život, trgovina i kulturne veze - da ne govorimo o primerima naselja - uglavnom se ne spominju u pisanim izvorima. A situaciju ne čini boljom to što nisu sačuvani pisani izvori sa vendske strane, već samo na strani njihovih hrišćanskih suseda. U izvorima se oseća naglašena tendencija da se istaknu religiozne i političke suprotnosti između hrišćanskih naroda i paganskih Venda, ali izvori čute o miroljubivoj koegzistenciji koja se istovremeno odvijala. Ako se Sakso čita pažljivije, on ipak navodi - skoro usput - neke informacije koje sugerišu da su Loland i Falster imali bliže etničke i jezičke veze sa vendskim krajevima nego ostatak Danske. Sa Falstera je došao, kako mu ime kaže, Nils Falstring, koji je govorio vendski i zbog toga je mogao da pregovara sa danskim saveznikom, princom Jarimanom od Rugena, zajedno sa vojvodom Bugislavom od Pomeranije.⁵⁴ Sa Lolanda ili Falstera poticao je još jedan čovek sa slovenskim imenom Gnemer, koji je služio u Absalonovoj obalskoj straži, ali je dozvolio svojim ljudima da daju in-

formacije vendskoj napadačkoj floti. Primetićemo, dakle, da u danskoj službi, prema Saksu, nije samo Gnemar lično, već i njegovi ljudi, koji komuniciraju sa Vendima, tako da ovde imamo skoro celokupnu posadu sastavljenu od ljudi koji govore vendski i koje vodi čovek sa vendskim imenom! Tradicionalno se ovaj Gnemar identifikuje sa Gnemarom Falstnicusom, koji se ranije u Saksovom radu pominje kao inicijativni učesnik u pohodu na Vende.⁵⁶ Čini se da se ipak radi o dvojici ljudi sa istim prvim imenom. Sakso nije opisao Gnemara Falstricusa kao podlog izdajnika. On je bio čovek u danskoj floti koji je bio više hrabar nego oštrouman i koji je imao sreće da da dobar savet za napad i sam osnuje trupu za pljačkaški pohod na Bart pored Rugena. Sakso govori o epizodi u kojoj peharnik kralja Valdemara optužuje ljude sa Falstera kralju i gde tvrdi da su obavestili Vende o planovima koji su bili spremljeni protiv njih. On je proglasio zločinom to što su oni s vremena na vreme bili s neprijateljkom da bi spasli život, i proglasio izdajom što su slušali njihova naređenja, bez obzira na to što to nisu čimili iz odanosti već iz straha. Oni su, najime, imali običaj da uzmu zatvorenike odn. pritvore ih za Vende, i isto tako - ali to je bio strah, a ne simpatija za njih kao razlog - da pošalju neprijatelju unapred poruku kada će ih njihova sopstvena zemlja napasti, da bi spasili vlastite živote s malo pružene pomoći kada nisu mogli da ga sačuvaju uz pomoć sile.⁵⁷ Bilo je došlo dotle da krene šjelandski pohod protiv Falstera sa kraljem na čelu, ali se to izjalovilo zbog kraljeve bolesti. Saksov način izlaganja ne krije da je tako izrečena kritika opravdana, ali on daje iznenađujuće dobronamerno tumačenje ponašanja stanovnika Falstera. Postoji skoro poslovično prikriven ton pragmatične koegzistencije u Saksovom izlaganju, koji dozvoljava da zapravo suprotno Saksovoj nameri - prikaže kako frontovi između Danaca i Venda nisu bili tako nedvosmisleno suprotstavljeni kao što bi on hteo da čitalac poveruje. Na razmišljanje nas može podstaći nekoliko predanja o svecima iz XII veka koja liče jedno na drugo, a da se istovremeno posmatraju svako sa svoje strane Baltika. Jedno je ispovest o čudu Olafa Svetog iz godina 1152 - 1188.⁵⁸ Ono govori o Dancu

koji je bio dva puta otkupljiv iz vendskog ropstva, i koga potom Vendi zarobljavaju i treći put. Na kraju ga, ipak, oslobađa Olaf Sveti. Druga priča, koja predstavlja viđenje sa vendske strane, potiče od nemačkog hroničara Eboa u njegovom životopisu nastalom oko 1150. godine, u kome je opisao nemačkog misionara, biskupa Ota iz Bamberga, koji je živio u Šćećinu u Pomeraniji.⁵⁹ Ebo saopštava da su u godinama 1125 - 26. stanovnici Šćećina često dolazili u danske oblasti i otimali plen odatle, baš kao što su pljačkali i u Pomeraniji. Jedan moćni žitelj Šćećina, Vičanhus (Witschanchus), zaplovio je flotom od šest brodova i neprijateljskim namerama prema Danskoj, ali je upao u dansku zasedu. Sve njegove ljude zadavali su na okrutan način, a on sam bio je stavljen u lance i strpan u zatvor. Tu je primio krštenje i zamolio Boga za pomoć pošto je zauzvrat obećao da će prestati sa svojim piratskim napadima. Do zarobljenika je dospeo Oto, oslobodio ga lanaca i čak mu obezbedio mali brod koji ga je živog i zdravog odveo do kuće u Šćećinu. 1127. Oto je nagovorio tek hristijanizovanog vendskog kneza Mizlusa da oslobodi sve svoje hrišćanske zarobljenike, među kojima je bilo mnogo Danaca. Mizlaus nije bio oduševljen, s obzirom na to da su mu mnogi od oslobođenih dugovali velike količine novca. Većinu je pustio, ali je prvo zadužio jednog otmenog danskog mladića, sina danskog velikaša, koji je dugovao knezu 500 maraka i zbog toga ostavio u zalog svog sina. Na sveštenikovu molbu bio je izveden iz zatvora i oslobođen.⁶⁰

Ove dve priče iz Šćećina pokazuju da su stanovnici grada često napadali Dansku, a kada Ebo koristi sadašnje vreme, zapazanja se odnose ne toliko na sredinu veka (1150), koliko na dvadesete godine XII veka. U to vreme su žitelji Šćećina bili hrišćani 30-40 godina. Mnogi Danci u gradskim zatvorima bili su zarobljenici, za koje je trebalo platiti odštetu. Ebova priča o velikaševom sinu koji je dat u zalog za očev dug sugerise možda druge odlike ekonomskih odnosa između danskih i slovenskih velikaša. I sama razmena zaloga ima za pretpostavku neki oblik dansko-vendskog kontakta, koji je imao obostrani karakter. Kada se ven-

dski velikaš štediti dok Danci ubijaju posadu, to je takođe zbog toga što se Danci nadaju novcu koji će stići kao zalag za njega.

Ako se u arheološkim izvorima traži potvrda istinitosti pisanih izvora o divljim vendskim pohodima i pljačkama - izvori daju malo osnova za to. Ali, dva iskopavanja zamkova na Langelandu, u Borebjergu i Guldborgu, čini se da pružaju opipljive dokaze koliko su surovi bili vendski pljačkaški pohodi. U oba slučaja zamak je pun ostataka skeleta ljudi - muškaraca, žena i dece, koji su dugo ležali tamo gde su pali i najpre su kao kosturi bili sahranjeni u samom zamku. Borbe oko zamkova najverovatnije su se dogodile u prvom delu XII veka. U to vreme stanovnici Langelenda su odavno već bili hrišćani. Ali, kao što konstatuje Jorgen Skarup, preživeli stanovnici Langelanda ostavili su tela branilaca dvaju zamkova da leže nesahranjena ili su ih ostavili da se ohlade kod osvojenih utvrđenja. Ovo pada u oči kada se uzme u obzir ogroman značaj koji su hrišćani davali sahranjivanju u osveštanoj zemlji. Može li biti objašnjenje da je neprijatelj koji nadire poharao ostrvo tako temeljno da nekolicina preživelih nije bila u stanju da čini išta drugo osim da brine o sebi samima, pita se on.⁶¹ Ja sam mislio da se opredelim za jednu drugu mogućnost, s obzirom na činjenicu da je očigledno veoma teško zamisliti hrišćansko društvo koje ne nastoji da sahrani svoje mrtve. Šta ako su branio- ci zamkova bili paganski Vendi? Na taj način bi nam bilo lakše da razumemo zašto se niko od stanovnika nije zabrinuo u vezi sa hrišćanskim sahranama nakon pada tvrđave. Da li su napadači bili danski hrišćani, paganski Šveđani ili čak drugi Vendi, ne možemo pouzdano da utvrdimo. Ako pristupimo ovome na taj način, ostaci mogu da ukažu na vendsko prisustvo na Langelandu, koje je bitno drugačijeg, više permanentnog i jedva tako agresivnog karaktera. Čak i u ovom, po svoj prilici sasvim izvesnom slučaju, ne može se sa sigurnošću zaključiti iz arheološki ustanovljenog materijala šta je istorijska realnost. Vendi su mogli da se pojave u raznovrsnim ulogama.

FUSNOTE:

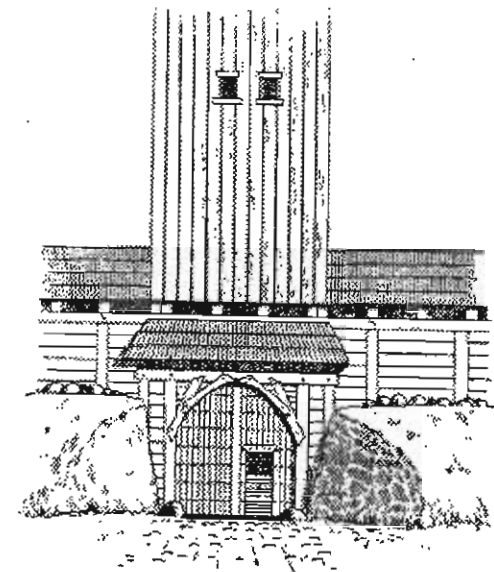
1. Niels Lund: Recenzija Else Roesdanc, *Svakodnevni život u danskom srednjem veku*, Kbh. 1999, u *Istorijskom časopisu*, bd. 99, 1999, str. 558-60.
2. Else Roesdahl: *O srednjovekovnoj arheologiji i istoriji - replika*, u *Istorijskom časopisu*, br. 100, 2000, str. 238-40.
3. Anne Katrine Gjerlef: *Delo na videlu, Danska arheologija i istorija u XIX veku*, *Istorijski časopis* bg. 99, str. 406-45.
4. A. Haas: *Rügensche Sagen und Märchen*, Greifswald 1891, nr. 6-9, 120. - Legende su ispričane takode i kod Zöllner-a (vidi ndf. notu 6), str. 316-317, koji doduše sumnja da je trgovačko mesto ležalo na nepristupačnom brdu koje strši u more.
5. Johannes Lübbecke i 1575, jvf. A. Haas: *Beiträge zur Kenntnis der rügenschen Burgwälle*, i *Baltische Studien, Folge Neue 14*, 1910, str. 33-83.
6. J. F. Zöllner: *Reise durch Pommern nach der Insel Rügen*, Berlin 1797, s. 299-317.
7. R. Baier: *Die Burgwälle der Insel Rügen, nach den auf den Befehl Sr. Majestät...im Sommer 1868 unternommenen Untersuchungen*, i *Baltische Studien 24*, 1872, str. 234-90 sa XII tabli (ploča).
8. C. Schuchhardt: *Arkona, Rethra, Vineta*. Berlin 1926.
9. Schuchhardt (nota 8), str. 20.
10. Schuchhardt (nota 8), str. 20-22
11. Na primer: T. Paln: *Wendische Kultstätten*, Lund 1937.
12. Schuchhardt (nota 8), str. 49-50. C. Schuchhardt, O. Stiehl & W. Petzsch: *Ausgrabungen aus dem Burgwalle von Garz*, i *Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-Hist. Klasse*, 1928, str. 459-92. - O Upsali, vidi O. Olsen: *Kudeljje, kopito i crkva*, Kbh. 1966, str. 128-42.
13. W. Petzsch & G. Martiny: *Wall und Tor der Tempelfeste Arkona*, i *Praehistorische Zeitschrift*, 21, 1930, s. 237-64. - W. Petzsch: *Die neuen Ausgrabungen in der Tempelburg Swantevits auf Arkona*, i *Pommersche Monatsblätter* 45, 1931, s. 50-57
14. Petzsch & Martiny (nota 13), str. 262-63.
15. Petzsch & Martiny (nota 13), str. 262-64.
16. K. Knütsson: *Der Tempel in Arkona*, i *Zeitschrift für Slavische Philologie* XVI, 1939, str. 141-51; str. 145

17. K. Knutsson (nota 16), str. 145-51.
18. C. Schuchhardt: *Nochmals der Tempel in Arkona*, i *Zeitschrift für Slavische Philologie* XVI, 1939, str. 152-53.
19. E. Dyggve: *Der slawischen Viermastenbau auf Rügen*, i *Germania* 37, 1959, str. 193-205.
20. W. Ohle & G. Baier: *Die Kunstdenkmale des Kreises Rügen*, Leipzig 1963.
21. O. Olsen (nota 12), str. 143-52.
22. J. Herrmann: *Arkona auf Rügen*. Tempelburg und politisches Zentrum der Ranen vom 9. bis 12. Jahrhundert. Ergebnisse der archäologischen Ausgrabungen 1969-71, i *Zeitschrift für Archäologie* 8, 1974, str. 177-209; str. 187, 195, 201-07.
23. J. Herrmann: *Zu den kulturgeschichtlichen Wurzeln und zur historischen Rolle Nordwestslawischer Tempel des frühen Mittelalters*, i *Slovenska archaeologia* XXVI-1, 1978, str. 19-28; str. 24.
24. R. Krautheimer: *Introduction to "an Iconography of Medieval Architecture"*, i *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* V, 1942, str. 1-33.
25. J. Herrmann (nota 23), str. 22; J. Herrmann: *Edifices et objets sculptés à destination culturelle chez les tribus slaves du Nord-Ouest entre le VIIe et le XIIe siècles*, i *Slavica Gandensia* 7-8, 1981, str. 41-68; W. Filipowiak: *Der Götzentempel von Wolin, Kult und Magie*, i *Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte II, Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege, Beiheft 17*, Berlin 1982, str. 109-23.
26. E. Schuldt: *Der Altslawische Tempel von Gross Raden*, Schwerin 1976, s. 28-50.
27. E. Schuldt (nota 26), str. 50.
28. J. Herrmann 1981 (note 25), str. 45-47.
29. Kod hrama u Wolin-u, J. Herrmann (note 23), s. 23-24; Svendborgov pronalazak, izmedju ostalih, Henrik M. Jansen: *Die Svantevit-Figur aus Svendborg*, i *Studien zur Archäologie des Osiseeraumes. Von der Eisenzeit zum Mittelalter*. Festschrift für Michael Müller-Wille, Neumünster 1998, s. 565-69
30. Saksova *Istorija Danske*, prevod Petera Zeeberg-a, København 2000, 14.39.5.
31. A. Gieysztor: *Opfer und Kult in der slawischen Überlieferung*, i *Frühmittelalterlichen Studien* 18, 1984, str. 249-65; str. 261-64.

32. Sakso (nota 30), 14.15.5.
33. C. Weibull: *Saxo. Kritiska undersökningar i Danmarks Historia från Sven Estridsens död till Knud VI*, Lund 1915
34. E. Arup: *Danska Istorija* I, Kbh. 1926, str. 238-41; N. G. Heine: *Spoljna politika Valdemara II, Spoljna politika*, u *Baltičkim problemima oko 1200*, Orhus, 1941. Str.15-24
35. J. C. H. R. Steenstrup: *Vendi i Danci pre vremena Valdemara Velikog*, Kbh. 1900.
36. M. Andersen: *Dansko-vedské veze ca. 950-1225*, neštampani specijal o srednjovekovnoj arheologiji, Univerzitet u Orhusu, februar 1982; delimično sažeto (sumirano) kod: M. Andersen: *Westslawischer Import in Dänemark etwa 950 bis 1200 - Eine Übersicht*, i *Zeitschrift für Archäologie* 18, 1984, str. 145-61.
37. P. Grindler-Hansen: *Vendi u Danskoj*. Diskusija o istraživanju i izvorima o Vendima do 1200, neštampani specijal iz istorije, Univerzitet u Kopenhagenu, avgust 1983. Sumirani specijal sa naglaskom na arheološkim izvorima u: PG, Hansen : *Vendi u Danskoj do završetka 12. veka*, u *Selo i grad u srednjem veku 5-6*, Simpozijum u Frorupu, 1986. Izdavač Horsens 1989. Str 23-48.
38. P. Grindler-Hansen: *Die Slawen bei Saxo Grammaticus - Bemerkungen zu den Gesta Danorum*, i *Zwischen Reric und Bornhöved*. Die Beziehungen zwischen den Dänen und ihren slawischen Nachbarn vom 9. bis 13. Jahrhundert, *Forschungen zur Geschichte und Kultur des östlichen Mitteleuropas* 11, Stuttgart 2001, str. 179-86
39. P. Grindler-Hansen (nota 37). Isti ugao gledanja se nalazi u T. Damgaard Sorensenovom istorijskom specijalu na Univerzitetu Kopenhagen, koji je sumiran u članku: *Danes and Wends. A Study of the Danish Attitudes towards the Wends*, i *People and Places in Northern Europe 500-1600. Essays in Honour of Peter Hayes Sawyer*, Woodbridge 1991, s. 171-86.
40. Markus Skeggjasons spis za til Erika Ejegoda, napisan oko 1104-07, i F. Jonsson (izd.): *Norveško-islandska bardska poezija*, B I, Kbh. 1912, str. 414-15.
41. Helmoldi presbyteri Bozoviensis *Chronica Slavorum* (Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte des Mittelalters XIX, udg. og overs. af H. Stooß, Berlin 1963). Helmold o Dancima kao vendskim žrtvama I:62, I:65, I:68, I:84, I:93.
42. *Diplomatarium Danicum* I:2, br. 189.

43. *Vitae sanctorum danorum*, udg. af M. Cl. Gertz, Kbh. 1908-12, s. 203, 20-22.
44. A. Bæksted: *Danski zapisi*, Kbh. 1968, str. 46-49.
45. *Danski srednjovekovni anali*, izdavač: E. Kromann, Kbh. 1980, str. 13 (Dansk-svenske annaler 916-1263), str. 57 (Ann. Lundenses), s. 101 (Ann. Sorani), s. 146 (Ann. Visbyenses). - J. Steenstrup (nota 35), str. 94-95.
46. J. Deetz: *Invitation to archaeology*, New York 1967, str. 96-99.
47. Za pregled arheološkog materijala, vidi: M. Andersen (nota 36) og P. Grinder-Hansen (nota 37).
48. M. Andersen: *Vendi u Roskildu*, Hikuin 14, 1988, str. 49-60.
49. R. Kelm: *Mölleholmen. Eine slawische Inselsiedlung des 11. Jahrhunderts in Schonen*, Südschweden, University of Lund, Institute of Archaeology, Report Series No. 74, Lund 2000.
50. *Imena danskih mesta XI*, Kbh. 1954. Str. 26, 29, 59, 108; *Imena danskih mesta XVI*, Kbh. 1975, str. 242, 253.- F. Housted: *Imena mesta slovenskog porekla na Lolandu, Falsteru i Monu*.
51. *Danska imena mesta* (nota 50), str. XXIV
52. T. Damgaard Sørensen (nota 39).
53. I. Ericsson: *Slawen in der süddänischen Inselregion*, i *Studien zur Archäologie des Ostseeraumes*, Festschrift für Michael Müller-Wille, Neumünster 1998, str. 383-88.
54. Sakso (nota30),16.4.9.
55. Sakso (nota 30), 14.44.9
56. Sakso (nota 30),14.23.20-21. Peter Zeeberg smatra da su Gerner i Gerner Falstricius jedan te isti čovek zabeležen u Saksovom prevodu, (nota 30) bd. II, str 477.
57. Sakso (nota 30), 14.22.2.
58. Snorre Sturlason: *Heimskringla, Saga Magnusovih sinova*, kap. 31.
59. *Ebonis vita Ottonis*, Monumenta Bambergensia, Bibliotheca rerum Germanicarum V, ed. Ph. Jaffé, Berolini 1869, III, 2.
60. Ebo (note 59) III, 12. - Herbord: *Leben des Bischofs Otto von Bamberg*, Geschichtsschreiber der deutschen Vorzeit. 12. Jahrhundert, VI, (ed), H. Prutz, Berlin 1869, III:9.
61. Skaarup: *Borrebjerg i Guldborg - arheološko svedočanstvo o*

Saksovoj „pošasti Venda“, u Vendima i Danskoj. Interdisciplinarni i seminar, Mala skripta objavljena u Centru za srednjovekovne studije, Južno-Danski Univerzitet, Odenze Univerzitet, br. 20, 2000, str. 58-72.

Rekonstrukcija ulazne kapije u Arkonu.

Miroslava. T. Znajenko

O KONCEPTU CRNOBOGA I BELOBOGA U SLOVENSKOJ MITOLOGIJU

Radu L. Lenčeku

Poreklo slovenskog kosmogonijskog i kosmološkog dualizma - što će reći, dualizma kao religijsko-istorijskog fenomena - kontroverzna je tema. Na osnovu kosmogonijskih motiva u slovenskom folkloru, neki naučnici veruju da je koncept o dualističkom poreklu sveta već bio prisutan u prethrišćanskoj slovenskoj tradiciji. Ova verovanja su povezana, s jedne strane, sa pretpostavkama nastalim iz studija komparativne mitologije i lingvistike, i, s druge, na usvojenoj pretpostavci da su Sloveni obožavali dva suprotstavljena boga dobra i zla: belog boga, koji se zvao Belobog, i crnog boga, nazvanog Crnobog. I dok priznajemo pretpostavku o nekim fundamentalnim dualističkim konceptima u prethrišćanskoj slovenskoj tradiciji, osećamo se neugodno zbog nekritičkih generalizacija koje su uzdige Beloboga i Crnoboga na centralnu poziciju u oblasti slovenskih religijskih verovanja bez jasne izjave o *état de question*, koja se tiču ovih kontroverznih slovenskih božanstava.¹

Manifestacije slovenskog kosmogonijskog dualizma ranije su uglavnom dovođene u vezu sa bogumilsko-manijehijskim uticajima² ili, kao u slučaju para Belobog-Crnobog, sa *interpretatio christiana*.³ Tvrdnju da je ovaj dualizam bio prisutan u prethrišćanskim slovenskim verovanjima i da je nasleđen iz daleke pro-

šlosti, najpre je kategorički odbio V. N. Mošulski (V. N. Mochul'skii)⁴, a kasnije i svi pozitivistički stručnjaci za slovensku religiju uključujući A. Bruknera, L. Niderlea, J. Mahala, E. Vinekea, B. Ungebauna i nedavno P. Nedoa i H. Lovčianskog.⁵ Drugi naučnici vredni isticanja, R. Jakobson, P. Timbutas, A. Tisjetar i Z. Vana⁶ tvrde da ostaci dualističkih mitova i koncepata u slovenskom folkloru reflektuju ili direktno iransko ili još arhaičnije indo-evropsko nasleđe. A. M. Zolotarev i Mirča Elijade istražili su rasprostranjenost mita o zemaljskom gnjurcu, zaključivši da dualizam koji je bitan u ovom, originalno ne-dualističkom motivu pokazuje razumljive evro-azijske paralele i da zbog toga ne može da bude objašnjen među Slovenima isključivo na bazi bogumilskih uticaja.⁷ Zolotarev je našao da su, na primer, binarna opozicija Perun-Veles, kao i polarna opozicija Belobog-Crnobog služile kao operativni principi u drevnoj dualnoj strukturi slovenskog religijskog sistema.⁸ Sledeći teze Zolotareva, Elijadea i Levi-Strausa o strukturi dualne organizacije (i Dimezilovog neo-komparativnog trodelnog modela indo-evropske svesti), V. V. Ivanov i V. N. Toporov uspostavili su semiotičku analizu koja formira model u rekonstrukciji slovenskih religioznih koncepata. Na osnovu Helmoldovog ukazivanja na Crnoboga i *dobrog boga* u njegovoj *Chronica Slavorum* iz XII veka (kao i na mogući odnos Crnoboga i Crnoglava /Tjarnoglafi/ u Knitlingovoj sagi iz XIII veka), ovi naučnici su uzdigli Crnoboga i, analogijom, Beloboga, u primarni religijski sistem (I-RS) slovenskih verovanja⁹ A. Gijestar (Gieysztor), čiji radovi o slovenskoj mitologiji predstavljaju najfiniji primer savremenog sinkretičnog proučavanja, prihvata u suštini model Ivanova-Toporova, ali vidi dve predstave ne kao pune personifikacije, već samo kao drevnu hipostazu dobra i zla.¹⁰ Kao rezultat ovih studija, kao i njenog sopstvenog obimnog rada u arheologiji i komparativnoj religiji, M. Gimbutas je nedavno predstavila izazovnu novu hipotezu o tri božanska arhetipa indo-evropske religijske tradicije istaknuta u slovenskom panteonu: bog nebeskog svetla, bog smrti i donjeg sveta i bog groma. Ona veruje da „bog nebeskog svetla, takođe poznat i kao beli bog, i bog smrti

i podzemnog sveta, poznat i kao crni bog, sačinjavaju fundamentalnu polarnost u slovenskoj religijskoj tradiciji“.¹¹

Ovaj kratki uvod prikazuje nam važnost problema Belobog-Crnobog jer ova dva božanstva nastavljaju da igraju glavnu ulogu u formulaciji hipoteza, ne samo o prirodi slovenskog dualizma, već i o čitavom sistemu ranih verovanja Slovena. Naše istraživanje predstavlja skromni historiografski pokušaj da se ponovo ispita i razjasni, i doda izvorima instrumentalnim kako za prihvatanje, tako i za pobijanje Crnoboga i Beloboğa kao legitimnih slovenskih božanstava. Nadamo se da ćemo pokazati kako ponovna provera izvornog materijala nikada nije zatvorena tema, već pre validna vežba koja može da pomogne naučnicima u formulisanju novih hipoteza. Jedini pouzdani izvor o obožavanju Crnoboga i suprotstavljenog *bezimenog* „dobrog boga“ među Slovenima ostaje Helmoldova *Chronica Slavorum*. S obzirom na to da ju je Helmold pisao između 1164-1168, a da je poslednji bastion zapadnos-

Crnobog i Belobog. Moderna ilustracija.

lovenskog paganizma na Arkoni uništen 1168. godine, njegovo znanje o slovenskim paganima i njihovom obožavanju može se smatrati prilično pouzdanim. Helmoldova čuvena izjava koja je dala poleta čitavoj koncepciji slovenskog dualizma glasi ovako:

„Među Slovenima postoji čudna zabluda. Na njihovim gozbama i svetkovinama oni se svi obređuju iz jednog pehara, nad kojim izgovaraju i neke reči ne posvećivanja već proklinjanja, u ime bogova - dobroga, kao i zlog - prorokujući da sva sreća dolazi od dobrog boga, i obrnuto - rđava od zlog boga. Zato oni zovu na njihovom jeziku zlog boga Dibol (Diabol, đavo) ili Crnobog, što znači bog crne boje. (Est autem Slavorum mirabilis error; nam in conviviis et computacionibus suis pateram circumferunt, in quam conferunt, non dicam consecrationis, sed execrationis verba sub nomina deorum, boni scilicet atque mali, omnem prosperam fortunam a bono deo, adversam a malo dirigi profitentes. Unde etiam malum deum lingua sua Diabol sive *Zcerneboch* id est nigrum deum, appellant.)¹²

Moramo da priznamo da Helmoldova identifikacija zlog boga sa *Diabolom* (*Diabol*) ili Crnobogom u opoziciji prema neimenovanom dobrom bogu nosi u sebi određeni hrišćanski ton, kao i njegova druga izjava da su Sloveni, nakon svoje inicijalne konverzije, pali u grešku goru od paganizma, budući da su počeli da obožavaju Svetog Vita kao Svetovida, boga bogova.¹³ Imajući u vidu ove izjave, možemo da zaključimo da, kao što je Svetovid za Helmolda bio samo personifikacija Svetog Vita, Crnobog za njega može da predstavlja samo hrišćanskog đavola, dok neimenovani dobri bog predstavlja hrišćanskog boga. Kako god bilo, ovo ne objašnjava zbog čega je Helmold iskreno zbunjen pre nego šokiran (kao što je bio u slučaju Sv. Vita - Svetovida) tom čudnom zabludom Slovena da proklinju *oba* - i dobrog i zlog boga (za koga veruje da je bio jednak đavolu). S obzirom na to da Helmold ne nudi objašnjenje za ovaj zaključak, izgleda da on gleda na obožavanje obaju ovih božanstava kao na fenomen izvan njegove moći razumevanja. Istina je da su pre intenzivne obnove slovenskog paganizma pod Pribislavom i Niklotom hrišćanski koncepti već

bili rašireni među Slovenima i da je crkva posvećena Svetom Vitu (Korvejskom, *prim. prev.*) bila podignuta na Rujnu u devetom veku. Podizanje crkava na paganskim svetim mestima, često posvećenim svecu sličnoga imena ili funkcija tog paganskog boga, bila je jedna od najefektivnijih postupaka primenjivanih od strane crkve da bi se iskorenili tragovi paganskog obožavanja.¹⁴ Tako su u pogledu Svetovida čak i najupućeniji naučnici prestali da koriste *interpretatio christiana*, prihvatajući njegovo postojanje u okviru drevnih slovenskih božanstava. Mi verujemo da je došlo vreme da se ista privilegija dodeli Crnobogu: posebno s obzirom na to da je ritual koji je u vezi sa njegovim obožavanjem očigledno paganski, pa ne vidimo razlog zbog čega bi Helmold izmišljao ime. Polarna semantička opozicija u unutrašnjoj strukturi božijeg imena, na čemu su neki stručnjaci temeljili svoj argument protiv njegovog postojanja, može takođe da posluži i hipotezi za njegovo drevno poreklo. Jer, ako su Sloveni bili zahvaćeni iranskom religioznom evolucijom u nedvosmisleni dualizam, u šta Jakobson čvrsto veruje¹⁵, oni su mogli da prognaju nekada dobro božanstvo u poziciju mračnog i zlog (duža linije slovensko-iranske evolucije: *Deiwoš* - *Daewa* - *Div*). Reč bi takođe mogla da bude tabu - ime nekog drevnog htoničnog božanstva, u kom slučaju boja boga ne mora neizostavno da ima moralnu konotaciju, označavajući pristo boga podzemnog sveta ili demonsko biće.¹⁶ Konačno, druga komponenta, bog, koja je prema Ivanovu i Toporovu na proto-slovenskom i indo-iranskom nivou značila ne samo božanstvo, već i delilac sudbina (*dolia-nedolia*) i dobru ili lošu sreću (*schist'e* - *neschast'e*), pokazuje nam direktnu dualističku prirodu slovenskih religioznih koncepata.¹⁷

Termin Belobog predstavlja složeniji problem jer nije osvedočen nijednim primarnim izvorom. Ipak, od renesanse, najpre nemački hroničari, a zatim i slovenski mitografi, počev od Tatiščeva i Čulkova (*Tatischev and Chulkov*)¹⁸, uključivali su i Beloboga i Crnoboga u sva izlaganja o slovenskoj mitologiji. Tek pred kraj XIX veka naučnici su počeli da dovode u pitanje postojanje Beloboga, istovremeno sumnjajući u kredibilnost Helmoldovih

podataka o Crnobogu.¹⁹ Godine 1903, V. Nering (W. Nehring) je objavio sažeti naučni esej o imenu Beloboga u slovenskoj mitologiji, prateći razvoj njegovog porekla do *Historia Camensis*, dela iz prve polovine XVII veka. Nakon što je ispitao izvore za *Historia* i pošto nije našao nikakve tragove pominjanja Beloboga u ovim radovima, Nering je zaključio da je sastavljač *Historia-e* izmislio ime na osnovu Helmoldovog dobrog boga.²⁰

Neringov najjači argument, a to je činjenica da njegovo ime nije bilo poznato ranim pomeranskim istoričarima, nije više validan. Jer mi možemo da pokažemo da su najmanje dva rana pomeranska rada, *Cosmographiae S. Munsteri* i *Chronic von Pommer* T. Kancova (T. Kantzow), upoznata sa Belobogom, dok u *Grosse Pommerische Kirchen Chronicon* D. Kramer (D. Cramer) (1568-1637), raspravljajući o osnivanju manastira Belbig u okolini Treptova (Treptow), koristi mitološku referencu koja bi mogla da nagovesti postojanje Beloboga.²² *Cosmographiae* Sebastijana Munsteri (Ms. 1550) prvi put je štampana 1554. Kao svoj izvor za Rugiju (Rujan), Munster citira Petrusa Artopoeusa Pomeranosa (Peter Becker, 1491-1564), učenog protestantskog pastora iz Šćećina koji je za njega sastavio mapu *Pomeranije*.²³ U sažetom pasusu iz *Cosmographiae* nalazimo opis godišnjeg rituala žetve koji je bio povezan sa obožavanjem Svetovida (zasnovanog, po našem mišljenju, na *Gesta Danorum* Saksa Gramatika, objavljene 1514), koji prati ovaj navod:

Uopšte uzev, oni (Sloveni Rujna) su obožavali dva boga, naime Belbuka (Belbuck) i Čerebuka (Zernebuck), kao belog i crnog boga, dobrog i zlog genija, boga i satanu, kao izvor dobra i zla, sledeći grešku manihejaca. (Vulgo autem duos deos coluerunt, nempe Belbuck & Zernebuck, quasi album & nigrum deum, bonum & malum genium, deum & satanum, quasi boni & mali authores, iuxta Manichaerum errorem.)²⁴

U vezi sa opisom Svetovidovog rituala koji neposredno prethodi, ovaj pasus izgleda da nagoveštava kako su Sloveni u doba žetve slavili naročito Svetovida, uopšte uzev su obožavali pre svega dva božanstva dobra i zla. Ima nečeg primamljivog u ovoj

odmerenoj i neemotivnoj naraciji. Nasuprot Helmoldu (i, kao što ćemo videti niže, Kancovu), autor ne vidi dva božanstva kao donosioc dobre i zle sreće. Njegovo tumačenje ovih dvaju bogova u hrišćanskom i u klasičnom smislu je očigledno tumačenje obrazovanog naučnika, čoveka koji je oprezan, ali i zainteresovan za predstavljanje slovenskog paganizma u najobjektivnijim terminima. Zbog čega je Petrus Artopoeus, koji bi morao da bude odgovoran za ovaj pasus, mislio na manihejske greške? Da li je to zbog toga što je poznavao Helmolda i verovao da Helmold ukazuje na paralelizam sa manihejstvom? Da li je to zato što je čoveku koji je sam ubrzo bio primoran da objasni svoju sopstvenu grešku Koncilu, ideja slovenskih paganskih manihejaca bila posebno privlačna, ili, konačno, da li je to zato što su on ili Munster imali na raspolaganju dodatne informacije koje su dopustile uspostavljanje takve jedne hipoteze? Sva tri odgovora su moguća, uključujući i poslednji, s obzirom na to da najveći deo arhiva manastira Belbug nije izgoreo do 1560.²⁵ Kako stvari stoje, Munsterova *Cosmographiae* je naš najraniji objavljeni izvor o Belobogu. Nekih dvanaest godina pre završetka *Cosmographiae*, Tomaš Kancov (Thomasz Kantzow, 1504-1542) je završio rukopis svoje *Chronic von Pommern* u *Niederdeutscher Sprache* (1538; objavljena tek 1835). Hronika je bila zasnovana na masi arhiviranog materijala, s obzirom da je Kancov bio visoki službenik kod Barnima (Bamim) - vojvode od Pomeranije (Barnim, Herzog von Pommern), i da je imao pristup svim bibliotekama i arhivama u tom području. Kancov izgleda da zna sve o slovenskim bogovima Helmolda (kao i onima, da dodamo, o kojima govore Ebo i Herbord /Ebbo i Herbord/ i Sakso Gramatik) i demonstrira to znanje svuda u svom delu. U poslednjem poglavlju, pod naslovom O veri starih Pomeranaca i Rujanaca, Kancov ističe:

Oni su takođe obožavali Sunce i Mesec i dva boga kojima su pridavali veću vrednost nego drugim bogovima. Jednog su zvali Bialbog (Bialbug) - što će reći, beli bog, verujući da je on dobar bog, drugoga - Zernebug (Zernebug) - što će reći crni bog, verujući da je on bog koji čini štetu. Zbog toga su slavili Bialboga da

bi im činio dobro, i Zernebuga da ih ne bi povredio... (Darneben haben sie Sonne und Mon angebetet, und zu letzt zween Gotter, die über alle ander Gotter wehren, gemacht. Einen, den sie Bialbug, das ist den weissen Got, genennet; den hielten sie vor einen gutten Got; den andern Zernebug, das ist der schwartze Got, den sie voreinen got hielten, der schaden tette. Darumb ehreten sie Bialbug deshalben, das er ynen gut tette und thun solte", Zernebug aber ehreten sie darum, das er nicht schaden solte..)²⁶

Ovaj pasus sadrži do sada naj snažniju potvrdu slovenskog religijskog dualizma - to je jasna izjava o supremaciji dvaju bogova kao delilaca dobre i zle sreće, obožavanih iznad drugih bogova. Tako imamo pred nama dva nova izvora o Belobogu, koji potiču negde između 1530. i 1550. godine. U isto vreme tekst *Cosmographiae* ne pokazuje nikakvo srodstvo sa tekstom Kancova. Da li su oba autora, Petrus Artopoeus i Kancov, nezavisno jedan od drugog izmislili concept Beloboga kao dobrog belog boga isključivo na osnovu Helmoldovog dobrog boga? Ovo se čini neverovatnim, ne zbog toga što je *Chronica Slavorum* ostala neobjavljena do 1556. (budući da su oni mogli da koriste, kao što je Kancov izgleda i činio, jednu od postojećih kopija rukopisa), već zato što oba teksta imaju autentičnu atmosferu u sebi, čak i u varijantama izgovaranja imena bogova, i zbog toga što u njima nedostaje, mnogo izrazitije nego u Helmoldovoj izjavi, ton *interpretatio christiana*. U oba teksta takođe nedostaje Helmoldovo usputno spominjanje rituala vezanih za obožavanje ove dvojice bogova. Činjenica da su oba autora mogli da i dalje imaju pristup arhivama manastira u Belbigu, koje su kasnije izgorele, i činjenica da je Kancov bio strastveni sakupljač etnografskog materijala, snažno sugeriše da smo suočeni ovde sa dva nezavisna teksta zasnovanim na izvoru ili na izvorima drugačijim nego kod Helmolda ili na snažnoj usmenoj tradiciji.

Kolika god da je privlačna mogućnost da se postojanju Beloboga da veći kredibilitet na osnovu ova dva teksta, ne možemo da odbacimo mogućnost da je označavanje naziva manastira Belbig blizu Treptova (Treptow) na Regi, koji su osnovali švedski

premonstratski (Premonstration) monasi 1170, možda doprinelo izmišljanju ovog boga. Odista, *Grosse Pommerische Kirchen Chronicon* Danijela Kramera (Daniel Crammer) iz 1628. nudi nam sledeći opis osnivanja manastira:

Ovaj manastir koji su oni nazvali Belbug (Bellbug), izgovoreno: Bialbuk (Bialbuck), koji na njihovom vendskom jeziku znači beli bog, kako bi pokazali kako paganski preci hrišćana nisu ništa znali o crnom bogu. Ovo ime se slaže sa odećom premonstratijanaca, s obzirom da se oblače u belo. (Jenem Kloster haben sie den Namen Belbug gegeben, als spreche man Bialbuck, welches in seiner Wendischen Sprach so viel heisst, als den weissen Gott on margin, *Bialbuck Weisser Gotti* damit zu verstehen zu geben, dass die Christen von keinem schwartzen Gott mit ihre Heydnischen Vorfahr wussten: Welcher Nam sich dann zu der Praemonstratenser Kleidung, Welch in weiss gekleidet giengen, wol schicket.)²⁷

Ukoliko je Kramerova izjava istinita - naime, da su monasi nazvali manastir Belbug kako bi izbrisali iz pamćenja preobraćenih hrišćana njihovo prethodno obožavanje crnog boga, to nam ponovo potvrđuje postojanje zlog crnog božanstva i upozorava nas na mogućnost da je termin Belobog književni pronalazak. S druge strane, ako su monasi izgradili manastir blizu mesta gde su oba boga nekada bila poštovana sa namerom iskorenjivanja dualističkog verovanja (npr. nametanjem ideje istinitog boga nad dobrim paganskim bogom, slično paraleli Sveti Vit - Svetovid), onda isti tekst može da bude korišćen kao podrška postojanju obaju božanstava. Činjenica da su monasi obučeni u belu odeću, možda im je dala dodatnu pokretačku snagu za davanje imena manastiru.

ZAKLJUČAK

Nema razloga za sumnju da ispod fundamentalnih verovanja drevnih Slovena ne stoji drevna koncepcija dualističkog porekla sveta i da dva božanstva koja pominje Helmold reflektuju

ovu opoziciju. Mi smo skloni da verujemo da je Crnobog odjek postojanja nekog starog htonskog boga, verovatno istog kao Volos/Veles, i da nema razloga da on bude izbačen iz slovenskog panteona. Međutim, ograničena količina kasnog uporednog istoriografskog i etnografskog materijala ne dozvoljava nam da izjavimo da su stari Sloveni - centralizujući njihova religijska verovanja u vezi sa obožavanjem dva suprotstavljena božanstva, hipostazirana kao crni i beli bog - dosegli nivo religijskog dualizma koji može da se posmatra kao religijsko-istorijski fenomen.

Fusnote:

1. Poslednju takvu izjavu o Belobogu-Crnobogu dao je Alojz Šmaus (Alois Schmaus), Zur altslavischen Religionsgeschichte, *Saeculum*, vol. 4 (1953), str. 206-230. Odličan pregled slovenskog paganizma sa delimičnim osvrtom na ovu temu može se naći u Zdenek Váňa, "K soucasnému stavu studia slovanského pohanství," *Památk archeologicke*, vol. 74 (1985), str. 228-250.

2. Vidi posebno E. V. Anichkov, Les survivantes manichéennes en pays Slaves et en Occident, *Revue des études Slaves*, vol. 8 (1928), str. 203-225, kao i M. P. Dragomanov, *Notes on Slavic religio-ethical legends: The dualistic creation of the world*, prevod E. W. Count, Russian and East European Series, vol. 23 (The Hague: Indiana University Publications, 1961).

3. Vidi posebno Erwin Wienecke, *Untersuchungen zur Religion der Westslaven* (Leipzig, 1940), str. 276-280.

4. V. N. Mochul'skii, O mnimom dualizme v mifologii Slavian, *Russkii filologicheskii vestnik*, vol. 2 (1889), str. 153-204.

5. Alexander Brückner, Fantazije mitologiczne, *Slavia, casopis pro slovanskou filologii*, vol. 8 (1929-1930), str. 340-351; Lubor Niederle, *Zivot starych Slovanü*, 2nd ed. (Prag, 1924), njegov *Slovanské starozitnosti*, vol. 2, pt. 1, str. 159-164; Jan Máchal, *Nákres slovanského bájeslovi* (Prag, 1891) i njegova Slovenska mitologija u *The Mythology of all races*, vol. 8 (Boston 1918.), str. 288; E. Wienecke, op. cit.; Boris Unbegaun, La religion des anciens Slaves, u Grenier, *Les religions étrusques et romaines* (Paris 1948), str. 420-422; Paul Nedo, Czorneboh und

Bieleboh, zwei angebliche slavische Kultstätten in der Oberlausitz, *Lëtopis, Jahresschrift des Instituts für sorbische Volksforschung*, Reihe C, 6/7, 1963/1964 (Bautzen 1964), str. 5-18; i H. Lowmianski, *Religia Slowian i jej upadek* (Warszawa 1979).

6. Roman Jakobson, Slavic Folklore, *Funk and Wagnalls Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend* (New York 1949), str. 1026; Marija Gimbutas, Slavic Religion, *The Encyclopedia of Religions*, ed. by Mircea Eliade, vol. 13 (New York 1987), str. 353-361; Alexander Gieysztor, *Mytologia Slowian* (Warszawa 1982), str. 77-87, kao i Z. Vária, op. cit. Takode je za dualizam i G. Alexinsky iun *The New Larousse Encyclopedia of Mythology* (New York 1968). A. Gieysztor u svom izvanrednom eseju o slovenskoj mitologiji, *Larousse World Mythology* (New York 1965), izbegava temu slovenskog dualizma.

7. A. M. Zolotarev, *Rodovoi stroi i pervobytnaia mifologija* (Moskva 1968), posebno str. 281-282, i Mircea Eliade, Le diable et le bon Dieu, la préhistoire de la cosmogonie populaire roumaine, *De Zalmoxis à Gengis Khan* (Paris 1970).

8. Zolotarev, op. cit. Za stručnu analizu Zolotarevog dela vidi esej V.V. Ivanova u *Sovetskaia arkheologija*, No. 4 (1968), str. 276-287.

9. V. V. Ivanov i V. N. Toporov, *Slavianskie iazykovye modeliruiushchie semioticheskie sistemy* (Moskva 1965), posebno str. 56-57. Problem sa njihovom paralelom Belobog-Crnobog je u tome što je zasnovana na vrlo ograničenim i povremeno netačnim podacima. Belobog je, na primer, rekonstruisan samo na bazi njegove polarne opozicije u odnosu na Crnoboga, kao i na toponimima i hidronimima koji podupiru ovu opoziciju. Dalja i više kritička studija fokalnog materijala mogla bi da učvrsti njihovu hipotezu. Zanimljivo je da ovi naučnici nisu uvrstili Belobog-Crnobog kao komponente njihove osnovne teze o tripartitnosti slovenskih religioznih verovanja. O ovoj temi vidi V. N. Toporov: Fragment slavianskoi mifologii, *Kratkie soobshcheniia*, No.30 (Moskva: Institut slavianovedeniia, Akademiia nauk SSSR, 1961), str. 14-32.

10. Gieysztor, *Mitologia*, str. 81.

11. Gimbutas, op. cit., str. 356.

12. Helmold 1/52 u *Fontes Historiae religionis Slavicae*, urednik C. H. Meyer (Berlin 1931) (*Fontes Historiae religionum ex auctoribus Graecis et Latinis collectae*, edidit Carolus Clemens, fase. 4), str. 44.

13. 11/108, *ibid.* str. 46.

14. Niederle, *op. cit.*, str. 141, kao i Gimbutas, *Ancient Slavic Religion: A Synopsis, U čast Romana Jakobsona*, Vol. 1 (The Hague 1967), str. 741. U ovom članku Gimbutas se ne bavi slovenskim dualizmom.

15. Jakobson, *op. cit.*

16. Ovu hipotezu je sugerisao Šmaus, *op. cit.*, str. 224, u saglasnosti sa Veselinom Čajkanovićem, čiji rad nam nije bio pristupačan.

17. Ivanov and Toporov, *op. cit.*, str. 56-57, 59, 65-3. To je upravo ona tačka (poenta) koju su naučnici kao što su Brukner, Nehring, Wineke i Nedo odbili. Oni gledaju *bog, boh, boch* u značenju boga ili kao mnogo kasniji lokalni neologizam za *bok* (u smislu strane), ili kao *buch, buk, bug* (drvo bukve ili lug), ili kao na invenciju nemačkih hroničara koji nisu poznavali slovenski jezik.

18. M. D. Chulkov, *Peresmeshnik Hi slavenskiia skazki*, knjige 1-4 (1766-1768). Za Tatiščeva (Tatishchev) i njegove izvore vidi u Myroslava T. Znayenko *The Gods of Ancient Slavs; Tatishchev and the Beginnings of Slavic Mythology* (Columbus: Slavica Publishers, 1980). Na osnovu jedne tipografske greške u *Cimbrische Hey den-Religion* Trogila Arnkiela (Hamburg 1702) Tatiščev je verovao da je Belobog bio zli bog, a Crnobog dobar bog Slovena.

19. Jedan od prvih kritičara bio je J. Jireček, *Studia v oboru mythologie české II. Boziabesi, Casopis Museum kralovstui českého*, vol. 37 (1863), str. 27-28.

Za druge kritičke studije pogledaj u Niederle, *op. cit.*

20. W. Nehring, *Der Name Beibog in der slawischen Mythologie, Archiv für slavische philologie*, vol. 25 (1903), str. 66-73.

21. I Vineke i Nedo veruju da nema smisla studirati kasnije mitove o Crnobogu i Belobogu s obzirom da su stvoreni na bazi izmišljene paralele. Mi imamo nameru da se bavimo evaluacijom (ocenom) ovog materijala nekom drugom prilikom.

22. Belobog se pojavljuje takode u *II regni degli Slavi* (Pesaro 1601) Mavra Orbinija. Za našu delimičnu obradu ovih izvora vidi Znanenka, *op. cit.*, pogotovu note 126-128, str. 121-122, i str. 41-42.

23. O Petrusu Artopoeusu vidi Hellmuth Heyden, *Kirchengeschichte Pommerns*, Vol. 1 (Köln-Bransfeld 1964), str. 51; i Karl Heinz Burmeister, *Briefe Sebastian Münster (Insel-Verlag, 1964)*, str. 115, 119-120.

24. Sebastian Münster, *Cosmographiae universalis* (Basileae, apud Henrichum Petri, 1554), str. 772.

25. Vidi H. Hoogeweg, *Die Stiften und Klöster der Provinz Pommern*, Vol. 1 (Stettin 1924), str. 13.

26. Thomasz.Kantzow, *Chronik von Pommern in Niederdeutscher Sprache* (Stettin, bei Friedrich Heinrich Morin, durch Wilhelm Böhmer, 1835), str. 283. Ovo izdanje ima odličan uvod o životu i delu Kancova (Kantzow). Mitološki materijal u Kancovoj Hronici zaslužuje pažnju naučnika.

27. Daniel Cramer, *Das Grosse Pomrische Kirchen Chronicon* (Stettin 1628), str. 11.

Ovaj esej je bio predstavljen u ranijoj verziji na Medunarodnom kolokvijumu o poreklu slovenske kulture (decembar, 1987) koji je organizovao Pariski univerzitet (Sorbona) u Werner-Reimers Stiftung u Bad Homburgu, Nemačka.

Živa, Bavani i Šiva

(Esej koji predstavlja sličnosti između dvaju različitih boginja, ali sa jedinstvenim osobinama)

Ovo su tri ključna elementa za esej:

- Živa, slovenska boginja. Njeno ime znači življenje, postojanje, bivanje. Poznata je takođe kao Siwa, izgovoreno Šiva na modernom poljskom i staroslovenskom, bila je obožavana u Poljskoj, Čehoslovačkoj, Istočnoj Nemačkoj. Takođe poznata kao ruska Žhiva/Z'iva, polapska Živje i slovačka Živena. Ostale forme njenog imena su - Šivve, Šiwa, Šieba, Šyeba, Šiba i Dživa. (Zna-yenko, pp. 75, 220)

Što se tiče etimologije njenog imena, neki naučnici povezuju njeno ime sa Dweszevom Živje, a drugi sa indijskim Shiwa (Šiva), (sic) bogom života, a ostali sa rečju siva (boja).

- Bavani, hindu boginja. Njeno ime znači bivanje, postojanje > skt. Bhava<bhv. živeti, biti, egzistirati.

- Šiva, „dobropovoljni“ hindu-bog, treći član hindu-trijade sa Bramom i Višnuom. On je takođe poznat i kao Ardanarišvara, androgini bog, koji je pola-Šiva, pola-žensko/pola-šakti.

Zanimljiv aspekt ovoga je da se u Bengalu i Asamu ime Šiba koristi kao ime za Šivu; ove su oblasti takođe snažni centri Šakti-obožavanja.

Cilj ovog članka je da ukaže na bitne sličnosti između Bavani i Žive. Kritički, obavezujući faktor koji spaja ova dva božanstva je:

1) Bavani je jedna od Šivinih šakti;
2) sanskritska reč *shakti* znači moć, ali može takođe da se koristi kaoznačenje reči (Monier-Williams, p. 1044);

3) dakle, kao šakti Žive, Bavani ima smisao Žive.
Sada ću ukazati na sličnosti između Bavani i Žive.

I Živa i Bavani su boginje života, proizvodnje dece i plodnosti. Ali, hindu-Šiva i Živa takođe su povezane sa smrću.

Postoji još jedna sličnost između Žive i Bavani. „U paganskom obožavanju...petak je bio sveti dan boginje zapadnih Slovena“. (Hubbs, p. 117). Postoje priče o dvanaest petaka, koji su obezbeđivali zaštitu od nekog naročitog zla: vatre, bolesti, popla-

Živa - Siwa, boginja Polabljana.

ve i tako dalje (ibid.). U slučaju Bavani, ona je poznata kao Sankata Devi, boginja opasnosti, koja za svoje vernike pobeđuje opasnosti tokom svetkovina koje se održavaju petkom u Benaresu. (Esk. P. 168-9)

U Slovačkoj ekvivalent Živi je boginja života Živena, koja čini celinu sa njom nasuprot postavljenim glavnim bogom Prabohom (Jones and Dennick, p. 187). Njegovo ime znači originalni, prvobitni bog (Konus, p. 9)⁶ Uporedite ove međusobno relatirane sanskritske reči: pra- (prefiks), „ispred, napred, i dakle prvi, originalni“, bhu, bhv, bhū, nastajanje, biće (bivanje), stvoren, živ. Ovo su koren-reči od bhava/ bhavani.

- Pra-Bhu, uzvišeni, moćni, gospodar, ime Šive. Samo ime znači pre-življenja, drugim rečima prvobitni bog. Ono obuhvata concept uzvišenog, moćnog na potpuno isti način na koji engleski *prime* implicira - *the best*;

- Pra-Bhu/ Pra-(koren) Bhu-, Bhavati postalo od biti moćan/ gospodar;

- Pra-Bhava, uzvišeni, produkcija, poreklo, tvorac (creator) (moć, snaga - pra-Bhava) (Monier-Williams).

Slika Žive pokazuje boginju sa Sunčevim diskom iza glave (priznajemo, to nije neobična pojava među drevnim božanstvima). A postoje i podaci o Šivi/Šyava-i, boginji zapadnih Polabljana (Hastings, va. 11, p. 594). Prema jednom izvoru, etimologija ove reči u najboljem slučaju nije jasna, ali ćemo uzeti u razmatranje skt. Syuva, zrak svetlosti, Sunca.

Na Živu se odnosi sledeće: „...Tamo je istrajavao još jedan religiozni ritual koji je bio više u vezi sa Prokopijevim zapisom o poštovanju nimfi. Izgleda da ova religija nije imala organizovano sveštenstvo. Ona se kod Slovena na Elbi održavala u vezi sa boginjom po imenu Živa (Zhiva). Čitave zajednice su učestvovala u ceremonijama u dubinama šuma (kao i Baigai i Savare u severnoj Indiji, koji u punoj meri veruju u duhove šuma /Hastings, vol. 2, p. 333, vol. 7, p. 214/ i na mestima na kojima se susreću kopno i voda /Hubbs, pp. 12-13/). Hroničari koji potvrđuju Prokopijeve ranije opservacije govore o rečnim, jezerskim i šumskim nimfama

kao bereginama (Bereigny - od Berogina zemlja, obala; Bereigny predstavljaju boginje plodnosti (ibid., pp. 14-15) Zajednička Bhavani, Prabhai bereigny je uloga božanstva čuvara porodice, porodičnog doma (Kinsley, pp 109 i 110, Ann i Imel p. 291, Hubbs, p. 13).

Na sličan način, Šiva-Bava je „vladarsko božanstvo“ vode (Gupta, p. 19). Banaras/Benares, poznat i kao Šivin grad, nazivan je centrom sveta, ovom obalom reke Gang i predstavlja otelotvorenje boginje Kaši (Kashi - Sijanje, Sunce, to su hebrejska imena Žive ili Žival i znače - blještavo, sjajno). Kaši je kapija Bavani i predstavlja Šivinu šakti. (Esk, str. 159, 418) Za Kaši je rečeno da sedi iznad zemlje kao granično mesto između zemlje i daleke obale transcendentnog bramana (Esk, str. 159, 418). Rečeno je da kada neko umre, Šiva šapuće mantru skele ili mantru prelaska (Esk, str. 331). Ovo odgovara slovenskom konceptu mrtvih koji putuju preko okeana sa sprovodnikom koji vodi preminule. Na sličan način slovenska Živa je povezana sa ciklusom života i smrti (Ann, Imel, str. 73).

Uporedi slovensku živu vodu (žhivaya voda), vody života, koja vraća mrtve ljude nazad u život, i mrtvu vodu (mertvaya voda), vodu umiranja, koja čini živu osobu mrtvom. Umiruća voda leči sve rane na telu preminulog, a zatim prskajuća ili živa voda vraća u život.

A kod plemena Kandžar (Kanjar), Bavani je obožavana zajedno sa boginjom Prabha svetlost (Hastings, vol. 7, str. 653). Ova reč se vezuje sa Sunčevim diskom (Monier-Williams, str. 683). Kandžari koriste zaštitnika-egzorcistu pod imenom Syaanaa (mudri) da bi umilostivili zle duhove (Hastings, vol. 7, str. 653). Ni Kandžari, ni sledbenici Žive nisu imali formalno sveštenstvo (Hubbs, pp. 13, 14, Hastings, vol. 7, str. 652). Postoji priča prema kojoj se Živa zaljubljuje u Dažd-boga, boga koji daje dobro stanje (Gutkin). Kao i Šiva, on je bog napretka i bogatstva (Jobes, vol. 1, str. 420, Smith, p. 158). Na kraju, oni prihvataju zlatni venac i venčavaju se. Na ovaj način su nastali Rusi i zbog toga se naziva-

ju njegovim unucima (Naumov). Slično ovome, u oblasti Chhattisgarh, Baiga-obožavanje ima u središtu Dulha Deo, deifikovanog boga-mladoženju i Devi, boginju-majku, u njenoj manifestaciji kao Bavani (Hastings, vol. 7, str. 333).

Daždbog je treći član kijeuskog panteona, dok Šiva zauzima istu poziciju u hindu-trijadi. A postoji slika koja pokazuje redom, sa leve strane, Prona (a na Provea), Radigosta i Živu.

U jednoj mitologiji slovenski Svarog je vrhovni bog, i budući da je on stvorio Univerzum, mogao bi se smatrati prvobitnim bogom. On je imao sina Peruna, koji je potom imao sina, Daždboga. To bi onda značilo da je Daždbog unuk prvobitnog boga. Međutim, prema drugoj mitologiji Perun je vrhovni bog, i to bi značilo da je Daždbog sin Prvobitnog boga. Slično ovome, u drugom mitu u starim hronikama, Daždbog je nazvan carem-Suncem i sinom Svaroga. Ovo bi ga učinilo sinom Prvobitnog boga koji je venčan sa Živom/Šivom (*Mythology of all races*, vol 3, str. 297). Istovremeno, na hindu-strani jednačine, Bavani je obožavana od Baige sa Marayan Deo (Hastings, str. 333) (cf. skt Narayana sin vrhovnog boga od sankritskog Nara prvobitni muškarac ili Večni Duh koji prožima Univerzum, on je uvek povezan sa Na-'ra'yonom. Obojica se smatraju bogovima (Monier-Williams, pp. 528-9, 536). On je bog Sunca, kao Daždbog, ali meni nije poznato da li je on zapravo venčan sa Bavani. Pominje se još i zapadno/poljski bog Žival (Hastings, vol. XI, str. 593). Da li bi on bio muški parnjak Živi, kao što je Bava u relaciji sa Bavani?

Ovde ima izvesnih informacija o Bavani u njenoj ulozi Anapurne. Jedanaestog dana u okviru dvonedeljnog ciklusa, kada se posebno preporučuje davanje milostinje, mogu se čuti stariji ljudi na vratima domaćinstava Banaresa kako zovu majku kuće: „Majko, daj mi hrane“ (Esk, str. 161). Slično ovome Naumov tumači Daždbogovo ime: Postoji jedna verzija Jurija Miroljubova koju ja lično podržavam. Ova je reč kompleksni konglomerat dveju reči. Poslušajte: Daždbog > Daždbo > Dai Bo > Daj Bog. Poslednje dve reči na engleskom znače: 'Give me God' - 'Daj Bože'. Veza iz-

među Bavani i Daždboga je slaba u ovom slučaju, ali je je uključenjem tek da bi bila zabeležena.

Takođe, Kandžari su lutali u grupama, živeći od krađa i drumske pljačke (Hastings, vol 7, str. 652). Razbojnici Indije takođe su obožavali Bavani. Razbojnici su bili ubice i pljačkaši, čije žrtve su uvek pljačkane iznenada iz zasede. Oni su formirali vlastite organizacije i zauzimali odgovorne položaje u vladi (Walker, vol. 2, pp. 501-2) (cf. sleng SHIEVER - prevarant. Citat: Najgore određenje kojim možete nazvati prevaranta je SHIEVER. Nemački SCHIEBERTUM i SCHIEBUNG-korupcija, prljavi političari, nem. SCHIEBEN delati korumpirano, CHIVE-FENCER zaštitnik ubica (Wentworth; Flexner, str. 466) ili zaštitnik kriminalaca (Partridge, str.144), CHIVING-LAY-pljačkati zadnji deo kola sečenjem (zadnja reč bi mogla da proizilazi iz CHIV/ SHIV, nož). Interesantno je da su polapski Sloveni obožavali božanstvo pod imenom Svantevit (Svetovid) na ostrvu Rujan/Rugen u Baltičkom moru, gde se pominja naoružani vojnici-muškarci koji su bili pirati. Postoji statua Svantevita koja liči na boginju drveta života, a koja je pronađena u severnoj Rusiji i za koju je rečeno da je slična statuama Skita (drevnih Iranaca). Ova statua, koja liči na Šivu, ima četiri lica, falusni oblik, ženske grudi na jednoj strani i povezana je sa plodnošću i ratničkim funkcijama (Hubbs, str.12). Glavni sveštenik je imao dugu kosu, dužu nego što su nalagali tadašnji običaji (Hastings, vol. XI, str. 593), dok Šiva ima kosu koja je razbarušena. Prema jednom izvoru, Daždbog je bio obožavan kao Svantevit tokom žetve. Postoje mnoge interpretacije Svantevitovog imena, najčešće je sveta svetlost. Ali, treba imati u vidu skt. SV-ANTA, povoljan, slovenski - OVIT, sin od, sin povoljnog?

Prema bar jednom izvoru, Sloveni su jedini narod među evropskim nacijama čija je mitologija zasnovana na indoevropskim i indoiranskim verovanjima. Za njih se smatra da pripadaju indoevropskoj rasi, tako da ima mnogo sličnosti između hindu i ranog slovenskog sveta: praksa kremacije i verovanja u reinkarnaciju, karma, gde slično proizvodi slično, postojanje vampira, faličkih

božanstava kao i polikefalnih božanstava u njihovim mitologijama, gde je Sunce predstavljeno kao sankritska SU'RYA i slovenska ZORA, mahanje gvoždem da bi se oterali demoni. Takođe, žene su igrale važnu ulogu u religijskom ceremonijalu.

FUSNOTE:

- Ann, Martha and Imel, Dorothy Myers, *Boginje sveta*
Babyonyshev, A, professor, e-mail
Eck, Diana, *Banaras, Grad svetlosti*
Gupta, Shakti, M, *Od daitja do devata u hindu mitologiji*
Cautkin, Irina, professor, e-mail
Hastings, James, ed. *Enciklopedija religije i etike*
Helmold, *Slovenska hronika*
Hubbs, Joanna, *Majka Rusija*
Hudec, Ivan, *Bajke iz slovenskih mitova*, prevedeno: Ema Nežinska i Džef Smuc (Emma Nežinsk i Jeff Scmoutz)
Jobes, Gertrude, *Rečnik mitologije, folkloru i simbola*
Jones, Prudence i Pennich, Nigel, *Istorija paganske Evrope*
Kinsey, David, *Hindu boginje*
Konus, Jozef J, *Slovačko-engleski frazeološki rečnik*
Monier-Williams, *Sanskritsko-engleski rečnik*
Naumov, Sergej, *Unuci Daždboga*
Oxford English Dictionary, 2nd edition
Partridge, Eric, *Rečnik slenga i nekonvencionalnog engleskog*
Ralston, W.R.S, *Pesme ruskog naroda*

BIOGRAFIJE AUTORA PRILOGA

RAFAELE PETACONI

Italijanski istoričar religije Raffaele Petaconi (Raffaele Pettazoni) rođen je 1883. u mestu San Giovanni Pesiceto. Postao je doktor nauka u Bolonji 1905. Bio je predsednik Međunarodne Asocijacije za istoriju religije, a presedavao je Međunarodnim Kongresom za istoriju religije koji je održan u Rimu 1955.

*Petaconi je poznat po svom komparativnom metodu izučavanja religije, posebno monoteizma; on razlikuje istorijske forme monoteizma od hipotetičkog prvobitnog monoteizma. Težio je u svom naučnom radu da se fenomenologija i istorija religije približe jedna drugoj kao dve forme nauke o religiji koja je jedinstvena. Umro je u Rimu 1959. Glavna dela: „God, the Formation and Development of Monotheism in the History of Religions”), *La confessione dei peccati*, 3 vol. 1929-35, 9(“The Confession of Sins”), i *L'essere supremo nelle religioni primitive*, 1957 (“The Supreme Being in Primitive Religions) i dr.*

POUL-GRINDER HANSEN

*Hansen je kurator Nacionalnog Muzeja u Kopenhagenu, dugogodišnji istraživač srednjovekovnog života u Danskoj i Evropi, autor je i urednik nekoliko knjiga: *Dnevni život u danskom srednjovekovlju*, *arheološka kulturna istorija*, *Južni Šjeland*, *Svet Tiha Brahea – Danska u Evropi 1550-1600.*, *Crkve u Danskoj-katoličko doba do 1536.* i *Margreta I, regent Severa: 600 godina Kalmarske unije.* (Eseji i katalog, urednik, P. Grinder-Hansen).*

MIROSLAVA T. ZNAJENKO

Član Ukrajinske akademije nauka i umetnosti u SAD (Shevehenko Scientific Society - SSS), bivši predsednik Američke Asocijacije za ukrajinske studije, profesor na Državnom Univerzitetu u Nju Džersiju (Rutgers University), pri sekretarijatu za klasičnu i modernu književnost i jezike. Autor je knjige *The gods of the ancient Slavs: Tatišchev and the beginnings of Slavic mythology* (Paperback), Slavica (1980), tj. Bogovi drevnih slovena: Tatiščev i počeci slovenske mitologije. Doktorirala na Kolumbija univerzitetu.

RIČARD STOUNI

Američki lingvista, stručnjak za sanskrit, poreklom iz Nju Orleansa u Kaliforniji. Stouni je autor više naučnih oglada i studija o sanskritu i vezama ovog jezika sa engleskim i ostalim jezicima, kao i o hindu religiji i njenoj povezanosti sa drevnom verom Slovena i drugim religijama. Eseji: Hindu lingvistički uticaj na severnu Evropu 1200-1600, Engleske reči sa korenima u sanskritu; Shiva-Shakti šablon, Sanskritske igre reči, i dr.

IZJAVA ZAHVALNOSTI. Tokom mnogih mojih boravaka na Rugenu, imao sam prilike da svoja zapažanja delim sa mojim prijateljima Vojom Simićem i Marinom Jonović; njihova podrška mi je veoma značila u zamisli i realizaciji ove knjige o poslednjim danima Slovena na ovom ostrvu u Baltiku. Zahvalnost, takođe, dugujem g-đi Lykke Levin, psihologu Kaavi Beepatu-u, i prijateljima Ivanu Novakoviću, Aleksandru Matoviću, Nebojši Lalatoviću i Alenu Aligrudiću u rešavanju problema nastalih tokom prevode-nja pojedinih složenih elemenata danskog teksta.

Bibliografija za PAD ARKONE

Adam af Bremen, *Kronike*, transl. Allan A. Lund, Wormanium 2000.

Albeck, Gustav, *Knytlinga, Sagaerne om Danmarks Konger, Studier i ældre nordisk Litteratur*, Kbh. 1946.

Barford, Paul M, *The Early Slavs: Culture and Society in Early Medieval Eastern Europe*. London: British Museum Press 2001.

Barracough, Geoffrey, *The Origins of Modern Germany*, New York: W. W. Norton & Company 1994.

Beeler, John, *Warfare in Feudal Europe, 730-1200*, Ithaca, NY 1971.

Bojtár, Endre, *Foreword to the Past*, Central European University Press 1999.

Brankack, Jan: *Lužicki Srbi u srednjem veku - osnovne linije za njihovu istoriju od VI do XII veka*, Istorijski zapisi, Titograd 1979.

Brückner, Aleksander, *Mitologia sloviánska i polska*, 2nd ed. 1985.

Cermanović-Kuzmanović Aleksandrina, Srejović Dragoslav, *Leksikon religija i mitova drevne Evrope*, Savremena administracija, Beograd 1992.

Chevalier, Jean - Gheerbant, Alain, *Rječnik simbola*, Nakladni zavod MH, Zagreb 1983.

Christiansen, Erik, *The Northern Crusades*, London: Penguin Books 1997.

Collins, Roger, *Early Medieval Europe 300-1000*, London: MacMillan, 1991.

Curta, Florin, *The Making of the Slavs: History and Archaeology of the Lower Danube Region, c. 500-700*. Cambridge, U.K.: Cambridge University Press 2001.

Čajkanovic, Veselin, *Mit i religija u Srba*, SKZ, Beograd 1973.

Čajkanovic, Veselin, *Rečnik srpskih narodnih verovanja o biljkama*, SKZ, SANU, Beograd 1985.

Čajkanovic, Veselin, *Studije iz srpske religije i folkloru, 1925-1942*, Srpska književna zadruga, BIGZ, Beograd 1994.

Davies, Norman, *Europe: A History*. Oxford: Oxford University Press 1996.

Dvornik, Francis, *The making of Central and Eastern Europe*, Gulf Breeze: Academic International Press, 1974.

Dvornik, Francis, *The Slavs, Their early history and civilization*, American Academy of Arts and Sciences, Boston 1956.

Dvorniković, Vladimir, *Karakterologija Jugoslovena*, Prosveta, Beograd 1990.

Đorđević, Nada, *Lužicki Srbi, njihova istorija u: Slovenske kulture i istorija meduslovenskih veza*, Beograd, Biblioteka grada Beograda, Srpsko-rusko društvo, 1996.

Eliade, Mircea, *Zalmoxis: The Vanishing God: Comparative Studies in the Religions and Folklore of Dacia and Eastern Europe*, Chicago 1986.

Elijade, Mirca, *Istorija vjerovanja i religijskih ideja II, III*, Prosveta, Beograd 1991.

Fisher, H, *The Medieval Empire*, 2 vol, London 1898.

Furunović, Dr Dragutin, *Enciklopedija srpske knjige, I-IV*, Beograd 2004.

Gasparini, Evel, *Il Matriarcato Slavo, Antropologia del Protoslavi*, Firenca 1973.

Gimbutas, Marija, *The Prehistory of Eastern Europe*, 1956.

Gimbutas, Marija, *The Language of Goddess. Sacred Images and Symbols of Old Europe*, San Francisco 1989.

Gimbutas, Marija, *The Slavs*, London - Njujork 1971.

Gjerstet, K, *History of the Norwegian People*, 2 vol, New York 1915.

Grammaticus, Saxo, *Danmarks Kronike, transl. Fr. Winkel Horn*, Nordhaven Paperback, Kobenhavn 2007.

Gray L. H. & G. F. Moore, *Mythology of All Races*, 3 vol, Boston 1918.

Grinder-Hansen, Paul, *Historie, arkæologi og vendere - hvad kilderne ikke siger om Svantevits tempel i Arkona og om venderne i Danmark, u "Venner og fjender, dansk-vendiske forbindelser i vikingetid og tidlig middelalder", resultater fra et forsknings- og formidlingsprojekt inden for Storstrøms Amt & indlæg fra et tværvideenskabeligt seminar i Stubbekøbing d. 25-26. september 2000*, Næstved Museum, 2002.

Haagensen, Erling, Lincoln Henry, *The Templars Secret Island, The Knights, The Priest and the Treasure*, Barnes & Noble, mart 2002.

Helmold, *The Chronicle of the Slavs*, translated with introduction and notes by Tschan, Francis Joseph, Octagon Books, New York 1966.

Herbord, *Dialog o zyciu sw. Ottona biskupa bamberskiego*, opremio Jan Wikarjag, uz komentare Kaizmierza Limana, Warszawa 1974.

Hubbs, Joanna, *Mother Russia*, Bloomington: Indiana University Press, c 1988.

Hunyadi, Zsolt; József Laszlovszky, *The Crusades and the Military Orders: Expanding the Frontiers of Medieval Latin Christianity*. Budapest: Central European University Press 2001.

Ingemann, B. S. *Grundtræk til En Nord-Slavisk og Vendisk Gudelære*, Copenhagen 1824.

Jakobson, Roman, *Slavic Mythology, u Funki i Wagnalis, Dictionary of folklore, mythology and legend*, New York 1951.

Janković, Đorđe, *Slovenski i srpski pogrebni obred u pisanim izvorima i arheološka građa*, Glasnik Srpskog arheološkog društva, broj 17, Beograd 2001.

Jayne, Micah, *A Unique Minority*, Central Europe Review, Vol. 1, Br. 6, 2. avgust 1999.

Jones, Prudence, Pennick, Nigel, *A History of Pagan Europe*, Routledge 1995.

Jorgensen, A. D., *Absalon og Venderne*, Odense 1880.

Jung, Karl, Gustav, *Alhemijske studije, Atos*, Beograd 1996.

Knox, E.L. Skip, *The Destruction and Conversion of the Wends*, Masters Thesis, s. 1. 1980.

Ledić, Franjo: *Mitologija Slavena - tragom kultova i vjerovanja starih Slavena*, Tiskara Epoha, Zagreb, 1969.

Leže, Luj, *Slovenska mitologija*, IRO Grafos, Beograd 1984.

Loma, Aleksandar, Radenković Ljubinko, *Prakosovo - slovenski i indoevropski koreni srpske etike*, Balkanološki institut, SANU, 2002.

Lovmjanski, Henrik, *Religija Slovena*, Beograd 1996.

Lundahl, Flemming, *Venderne et Folk der Forsvandt*, Alinea, Kobenhavn 2003.

Máchal, Jan, Slavic, u Louis Herbert Gray, George Foot Moore, J. A. McCulloch (eds.), *The Mythology of All Races*, vol. 3, Cooper Square publishers, New York 1964.

Mallory, J. P., *Encyclopedia of Indo-European Culture*, Fitzroy Dearborn 1997.

Maretić, Tomislav, *Slaveni u davnini*, Naklada Matice hrvatske, Zagreb 1889.

Masudi, El, *Historical Enciclopedia: Meadows of Gold and Mines of Gems*, transl. Sprenger, Aloys, London 1841.

Mogensen, Kasper, *Venderne i historien - tre middelalderlige historikeres syn på venderne*, Kbh. 1997.

Nodilo, Natko, *Stara vjera Srba i Hrvata*, Logos, Split 1981.

Orbini, Mavro, *Kraljevstvo Slovena*, Srpska književna zadruha, Beograd 1968.

Palm, Thede, *Wendische Kultstätten*, Lund 1937.

Peisker, Theodore, *Cambridge Medieval History*. Vol. 2, Cambridge 1913.

Petazzonni, Raffaele, *The All-knowing God*, Methuen, London 1956.

Puhvel, Jaan, *Indo-European Structures of the Baltic Pantheon, u Myth in Indo-European Antiquity*, Los Angeles 1974.

Rybakov, Boris, *Ancient Slavic Paganism*, Moskva 1981.

Saxos Danmarks Historie, transl. Peter Zeeberg, Den Danske Sprog-og litteraturselskab & Gads Forlag, Kobenhavn 2000.

Schuchhardt, Karl, *Arkona, Rethra, Vineta: Ortsuntersuchungen und Ausgrabungen*, 2nd rev. and enlarged ed. 1926.

Schwarz, Sabin, *Sorbian culture, leverage for development*, Leader Magazin br. 23, leto 2000.

Sedov, V.V, *Slavyane v drevnosti*, Moskva 1994.

Sedov, V. Valentin, *Славне в Средневековье*, Институт археологии РАН: Москва 1995.

Setton M. Kenneth, Baldwin W. Marchall, *A History of the Crusades*, University of Wisconsin Press 2006.

Slovenska mitologija, enciklopedijski rečnik, redaktori Svetlana M. Tolstoj, Ljubinko Radenković, Zepher bookworld, Beograd 2001.

Smith, David, *The Dance of Shiva, Art and Poetry in South India (Cambridge Studies in Religious traditions)*, Cambridge University Press 1996.

Steenstrup, Johannes, C. H, *Venderne og de Danske før Valdemar den Stores Tid*, Kbh. 1900.

Stone, G, *The Smallest Slavonic Nation: The Sorbs of Lusatia*, London 1972.

Stoney, Richard, *Siva, Bhavani and Shiva*, Humboldt County, California, USA 2001.

Surep, M. Panić, *Kad su živi zavideli mrtvima*, Nolit, Beograd 1963.

Szyjewski, Andrzej: *Slavic Religion*, WAM, Kraków 2003.

Tarapada, Bhattacharya, *The Cult of Brahma*, Varanasi 1969.

Thietmar of Merseburg, *Ottonian Germany*, Manchester Medieval Sources 2001.

Thompson, J. W, *Economic and Social History of the Middle Ages, 300-1300*, New York 1938.

Thompson, J. W, *Feudal Germany*, Chicago 1928.

Tschan, F. J, *Helmold, Chronichler of the North Saxon Missions*, Catholic Historical Review XVI, 1931.

Vasiljev, Spasoje, *Slovenska mitologija*, Srbobran 1928.

Vlasto, A. P, *The Entry of the Slavs into Christendom. An Introduction to the Medieval History of the Slavs*. Cambridge University Press, Cambridge 1970.

Wallace, Hadrill, J. M. translator, *The Fourth Book of the Chronicle of Fredegar with its Continuations*, Connecticut: Greenwood Press, 1960.

Wends, *The Columbia Encyclopedia*, Sixth Edition. 2001.

Zaehner, R. C, *Zurvan, A Zoroastrian dilemma*, Oksford 1955.

Zaroff, Roman, *Germanization of the land between the Elbe-Saale*, Proceedings of the University of Queensland History Research Group, No. 9, 1998.

Zaroff, Roman, *The Origins of Sventovit of Rügen*, Studia Mythologica Slavica, No. 5, 2002.

Znayenko, T. Myroslava, *On the Concept of Chernobog and Bielbog in Slavic Mythology*, International Colloquium on the Origins of Slavic Culture, Sorbonne, December 1987, Slavica Iaponica, Nr. 11. 1993.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

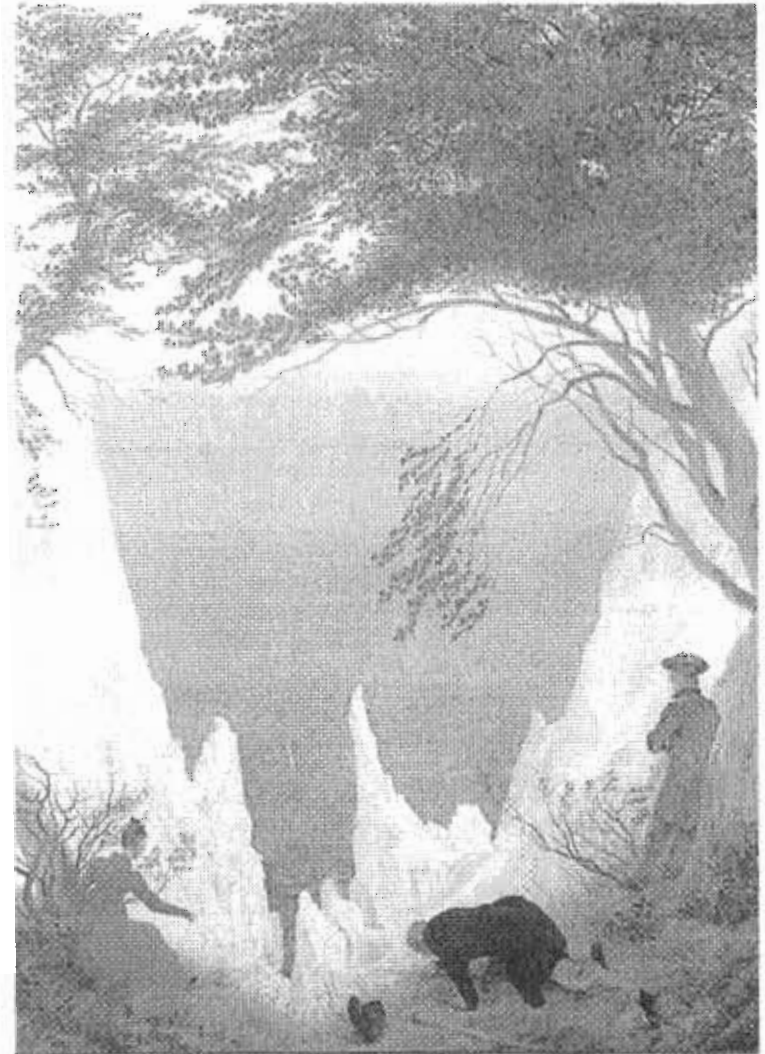
257.7 (082)
257.7-144.2 (082)

**PAD Arkone ili Sumrak slovenskog
papaganizma** /Rastko Kostić ... [i dr.] ;
[urednik Miloslav Rajković]. – Beograd : Atos,
2009 (Beograd : Zuhra). – 238 str., [16] str.
s tablama : ilustr. ; 20 cm

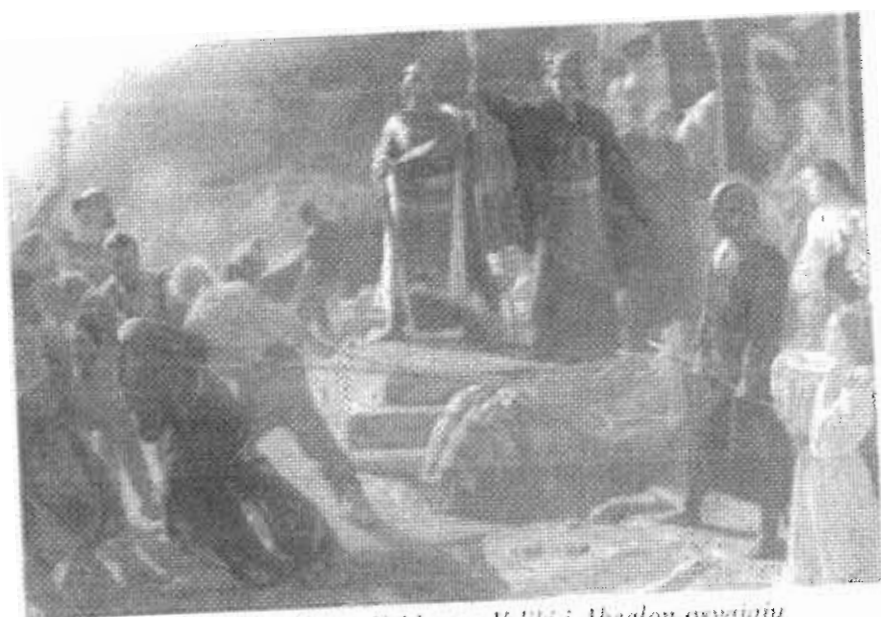
Tiraž 500. – Bibliografija uz pojedine
radove. – Napomene i bibliografske reference
uz tekst. – Bibliografija: str. 234-237.

ISBN 978-86-904569-3-2

a) Словенска митологија – Зборници b)
Словенски богови – Зборници
COBISS.SR-ID 168010508

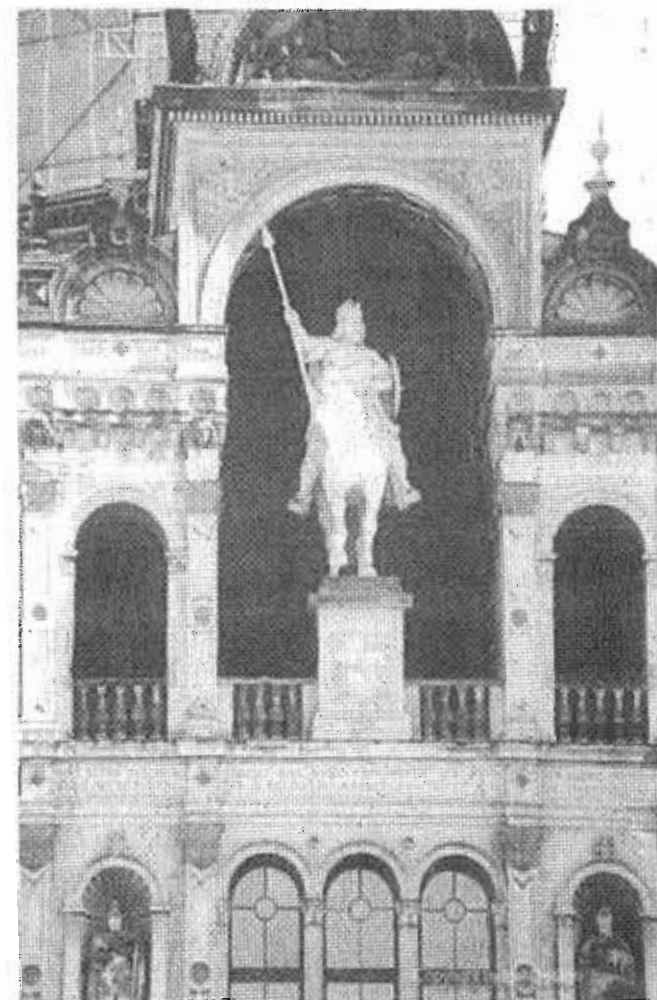
Caspar David Friedrich (1818-1819): Krečnjački krifovi Rugena. Nalazi se u muzeju Oskar Renhart am Statgarden.

Laurits Tuxen (1853-1927): Valdemar Veliki i Absalon osvajaju Arkonu. Slika iz 1894. Nalazi se u zanku Frederiksborg.

Varaha, Višnuova inkarnacija vepra, treći Višnuov avatar.

Spomenik vendskom paganskom vojvodi Niklotu, Sverin (Schwerin).

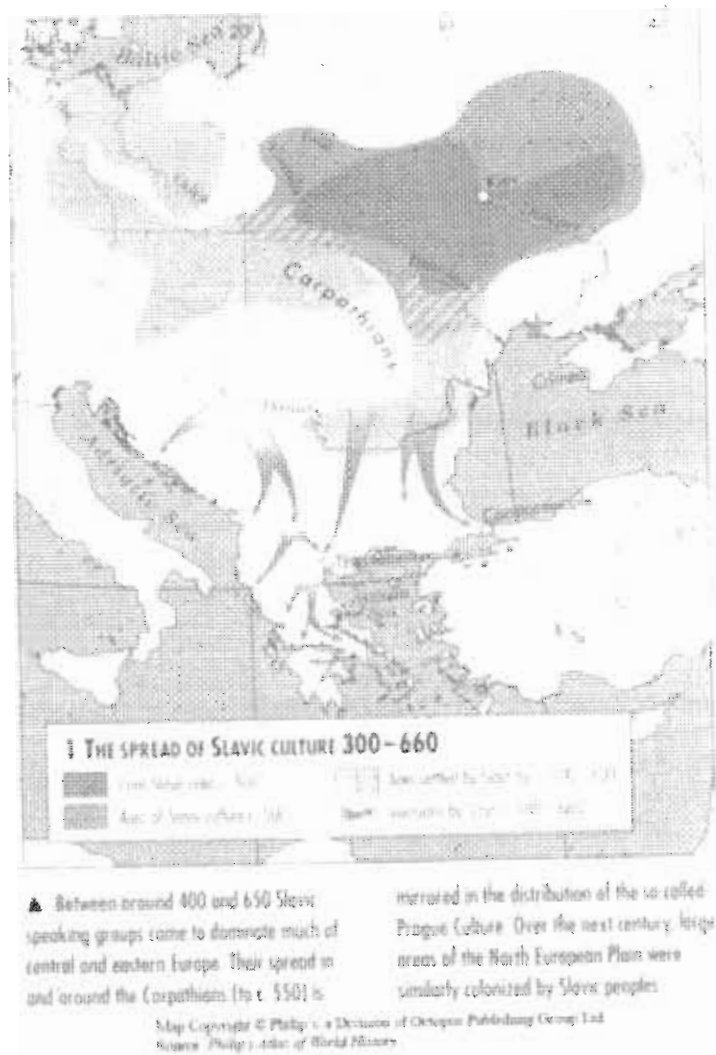
Mapa iz XVI veka, na kojoj se još nalazi legendarni grad Vineta, tj. Jamne, najveći grad u Evropi u doba Adama Bremenskog.

Triglav, kamena figura, pronađena u Grejbergu kraj Estbjerga, Danska.

Tibetanska budistička mandala, Sarvavidya Viročana sa četiri lica u središtu, Sarvadugarti.

Mapa br. 2 - Sirenje slovenske kulture, 300-600. god.

Brama, bog kreator u hinduizmu, sa četiri lica, koja simbolišu četiri Vede, i sa četiri ruke

Lik Brame iz hrama Halebidu, južna Indija.

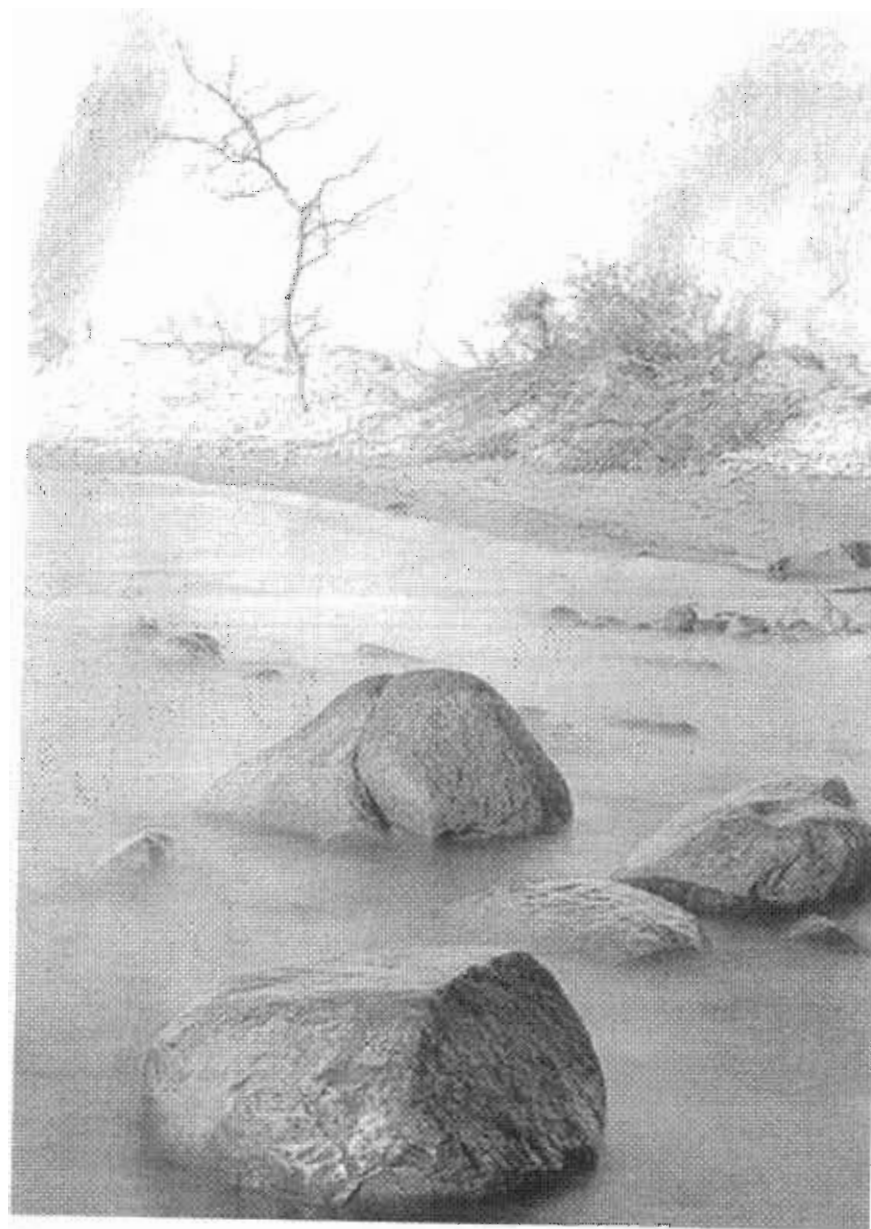
Vendski princ Jaromar, kameni reljef iz Marienkirche, Bergen, Rujan, XII vek.

Mapa br1 - Balkan pred kraj devetog veka: Paganija, iznad Zahumlja, gde su Sloveni dugo izbegavali da prime hrišćanstvo, tradicionalno se baveći gusarenjem.

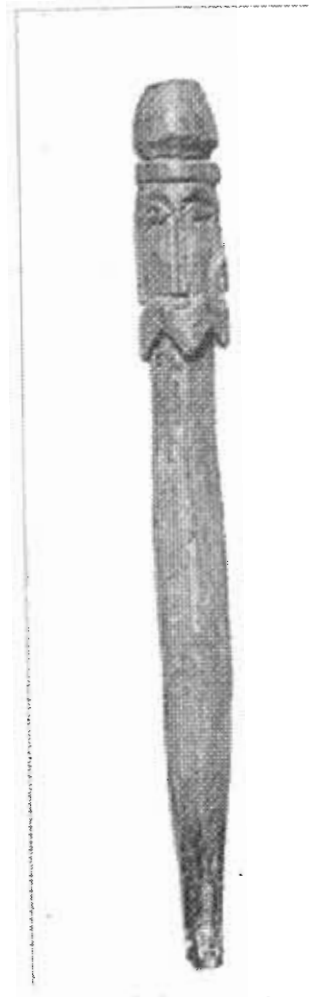
Mapa br. 3 - Ekspanzija Slovena do god. 700.

Rujan.

Rujevit, moderna ilustracija.

Svetovid, figura u drvetu, 9. Vek, Elle, Poljska

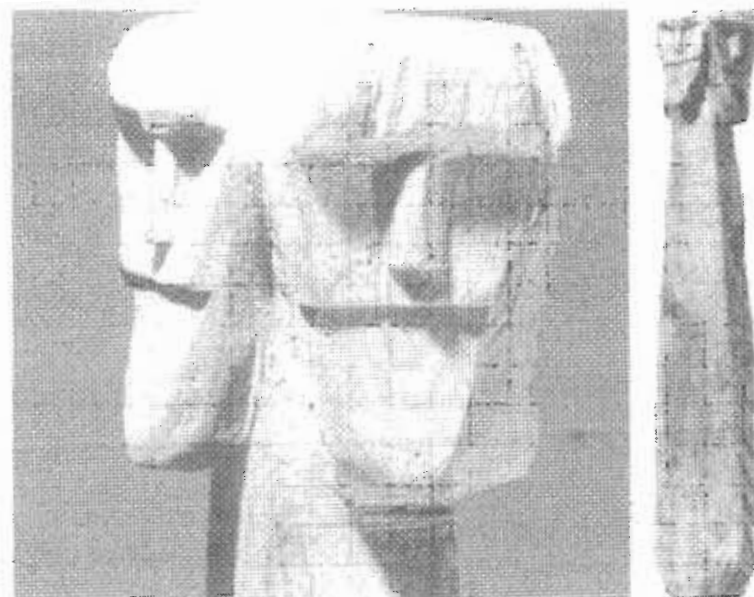
Rujan, Jasmund.

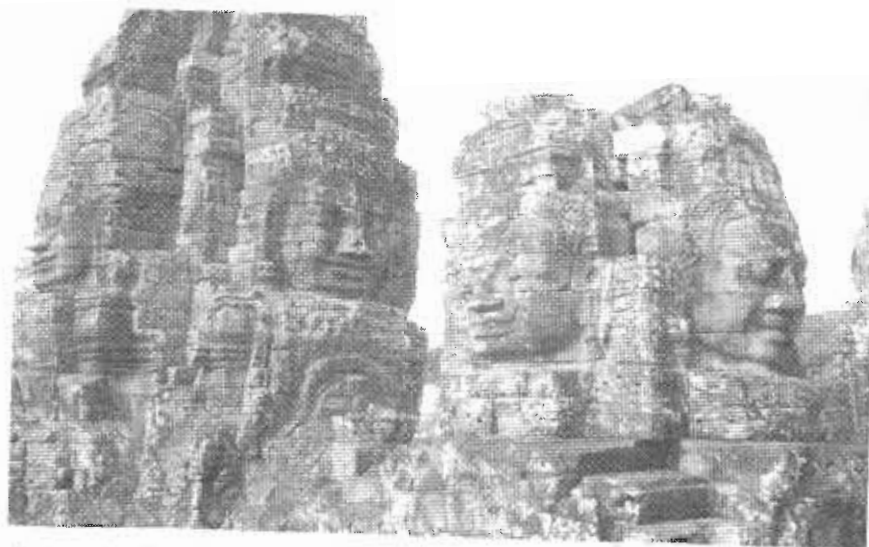
Surja, indijski bog Sunca, vozi svoje kočije sa sedam belih konja (ili je to, ponekad, jedan beli sedmoglav konj).

Rt Askona, slika iz vazduha.

Svetovid, drvena figura, Elle, Poljska, 9. vek.

Budim, Angkor Vat, Kambodža, kamene figure Bude tj. Brame, sa četiri lica koja posmatraju četiri strane sveta

Suma nacionalnog parka Jasmunda, ostrvo Rujan.

Rujan.

24. 12.

Arkona, pogled iz sela Vit.